

UN CREZ, O LUME, UN DESTIN...

**VASILE LUCACIU,
EROU AL NAȚIUNII ROMÂNE**

Lucrare coordonată de Gavril Babiciu, în cadrul proiectului
Vasile Lucaciu, un crez, o lume, un destin...
dedicat Centenarului Marii Uniri, 1918-2018

**Lucrare apărută cu sprijinul
Ministerului Culturii și Identității Naționale**

Gavril BABICIU
Coordonator lucrare

VASILE LUCACIU
EROU AL NAȚIUNII ROMÂNE

Editura Marist,
Baia Mare, 2018

Editor: Editura Marist
Coordonator: Gavril Babiciu
Redactor: Cristian Mareș

Baia Mare, Maramureș – RO
Str. Mihail Sadoveanu Nr. 13
Tel: 0723-570248, 0362-800812
e-mail: edituramarist@gmail.com
www.marist.ro

- toate drepturile rezervate -

Mulțumim tuturor celor care au contribuit, în orice formă, la editarea lucrării. O notă specială pentru fotograful Iuliu Tiberiu Toth care s-a străduit să selecteze cele mai frumoase imagini din activitățile la care a participat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Vasile Lucaciu: erou al națiunii române / coord.: Gavril Babiciu. - Baia Mare: Marist, 2018
ISBN 978-606-8801-16-2
I. Babiciu, Gavril (coord.)
94
929

Vasile Lucaciu, un crez, o lume, un destin...
Vasile Lucaciu, erou al națiunii române

Cuvânt înainte

Moto: „Cam greu să concentrezi într-un cadru așa de strâmt viața unui om mare, care aproape o jumătate de veac a fost în fruntea mișcărilor culturale și politice de la noi și a ajuns să fie venerat și iubit, ca nimeni altul, de toată suflarea românească, considerat ca **un înainte-mergător al unității naționale**, pe care marele decedat a avut fericirea să o vadă cu ochii, în zilele senine ale bătrânețelor.”¹

Alexandru Ciura

Preotul vicar greco-catolic, dr. Vasile Lucaciu este una dintre cele mai de seamă personalități ale românilor trăitoare la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. A fost „omul drapel” al generației făuritoare a Marii Uniri. Tomuri întregi s-au scris despre viața și activitatea lui dar niciodată, în același loc și timp, nu s-au prezentat în mod complet și suficient de bine. Istorici și teologi, scriitori și jurnaliști, alți mânăuitori ai condeiului, au redactat monografii, studii, piese de teatru, poezii, imnuri, i s-au ridicat monumente etc. dar pe cel mai înalt piedestal l-a înălțat poporul român. Eroii și umbra lor nu mor niciodată! Memoria colectivă le păstrează o vie amintire. Unii sunt învredniciți să rămână în sufletele oamenilor și să fie cântați de generațiile următoare. Încă din timpul vieții, dar și în prezent, românii cântă „*Doina lui Lucaciu*” cu evlavie, ca pe o priceasnă, fixându-l între eroii legendari ai națiunii române, precum Avram Iancu sau Pinteza Viteazu.

Credincioșii i-au pus aureolă de sfânt, chipul său „*de o romană frumusețe*” a fost pictat pe pereții unor biserici. Vasile Lucaciu a fost, este și va fi, un erou al națiunii române.

Întreaga activitate desfășurată de părintele vicar dr. Vasile Lucaciu, a avut drept scop apărarea drepturilor și libertățile individuale și colective ale tuturor românilor iar crezul său l-a mărturisit prin închinarea ctitoriei sale, Biserica „Maicei Domnului” din Șişești, marelui ideal de veacuri PRO S. UNIONE OMNIUM ROMANORUM, mărturisire ce stă scrisă pe plăcuța votivă fixată pe fontispiciul acestei biserici deasupra ușii de intrare.

În prezentul studiu nu ne-am propus să detaliem toate evenimentele trăite, organizate sau la care a participat Vasile Lucaciu în întreaga-i viață. Cronologic ne-am ocupat de unele momente trăite și de activitatea „Leului de la Șişești” scoțând în evidență aspectele pe care le-am considerat esențiale, cititorii putând să le aprofundeze cercetând sursele indicate privitoare la faptele respective. Datoria sfântă a tuturor românilor este de a-și omagia și cinsti eroii. Autoritățile statului și instituțiile lui, cele legate de instruirea și educația patriotică, dar și formele asociative, sunt obligate să organizeze festivități și să asigure cadrul lor sărbătoresc, pentru elogiarea celor ce și-au închinat viața pentru propășirea românilor. Centenarul Marii Uniri ne oferă minunatul prilej de a prezenta viața și activitatea laborioasă și diversificată a părintelui vicar, dr. Vasile Lucaciu închinată năzuinței de mai bine a poporului roman.

Profetul înainte-mergător și vizionar, apostolul luminător, ostașul martir și sfântul părinte al neamului românesc, Vasile Lucaciu supranumit „*Leul de la Șişești*”, înveșmântat în haină preoțească, a avut drept armă cuvântul, un cuvânt „*cu putere multă*”.

Acest cuvânt secundat de atitudinea și faptele sale eroice a fost îndreptat pentru realizarea a ceea ce are să „*spereze românul*”, spre „*culmea aspirațiilor sale pe acest pământ*”, spre idealul de viacuri visat de tot sufletul de român: „*măreța, fericitoarea, sfânta unire a tuturor românilor*”.

Glorie eternă ”Leului de la Șişești”!

Gavril Babiciu

Statuia lui Vasile Lucaciu din Satu Mare, inaugurată în 1936

Condiții istorice

Continuitatea locuirii de către români, urmașii dacilor și romanilor, trăitori în fostul stat centralizat dac condus de către Decebal, este o realitate recunoscută universal.

Anul 896 este considerat anul în care ultimul val de popoare migratoare venind dinspre Asia, unghurii, au pătruns în Câmpia Panoniei trecând Carpații prin pasul Frasin iar în jurul anului 1000, sub Stefan I au înființat Regatul ungar. Acesta și-a extins stăpânirea în mod continuu astfel că, la finele secolului al XIII-lea, și-a impus stăpânirea asupra întregii Transilvanii. *”Odată stăpâni pe poarta Someșului, artera de legătură și navigație cu inima Ardealului, Maghiarii nu se dau în lături, de a supune și câștiga și pământul în care poporul românesc își ducea liniștit viața de păstor și agricultor, cu obiceiurile lui moștenite din moși strămoși. De aici și-au întins tentaculele, atât asupra Maramureșului, care în vechime se întindea până sub zidurile cetății Sătmar, cât și asupra cnezilor și voievozilor, cari erau conducători firești ai poporului românesc, și cari, pentru a fi mai ușor deslipiți, au fost înobilați și distinși cu diferite titluri de nobleță, pentru ca apoi să fie convertiți la diferite religii.”*²

Pe toată existența Regatului ungar autonomia voievodatului Transilvaniei a fost o stare de fapt. Tendința de independență totală față de autoritățile centrale de la Budapesta s-a evidențiat în special în perioada confruntărilor militare cu turcii. Dezastrul de la Mohacs (1526) a determinat împărțirea acestui regat între Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic. În Regatul ungar sunt acum doi regi dar era o singură coroană. Ioan Zapolya, voievodul Transilvaniei, a fost încoronat ca rege al Ungariei, la 11 noiembrie 1526, la Alba Regală iar Ferdinand de Habsburg, la 17 decembrie 1526 la Pressburg (Pojony sau Bratislava de azi). După cucerirea cetății Buda prin expediția turcească de la 1541 putem spune că Regatul ungar, este desființat ca persoană juridică de drept internațional. Teritoriile regatului se împart în trei părți. Ia ființă, la 1541, Principatul Transilvaniei, Pașalâcurile turcești (Buda și apoi Oradea), constituind zone cu administrație turcească și teritoriul cedat Imperiului Habsburgic. Imperialii recunosc înființarea și independența Principatului Transilvaniei și implicit intrarea lui sub influența și sub controlul Porții Otomane.

La 1683 turcii au întreprins marea ofensivă împotriva Europei. Atacul asupra Vienei este respins. *„În urma expansiunii Austriei spre SE, începută după alungarea turcilor de sub zidurile Vienei (1683), tratatul de la Karlowitz (1699) sancționează includerea Transilvaniei ca principat în Imp. Habsburgic.”*³ Luptele împotriva otomanilor au continuat. *“Însă de această dată turcii fiind înfrânți, încep în retragere o serie de lupte foarte sângeroase, care se termină cu pacea de la Carlovăț la 1699, urmată de ofensivele imperiale, care s-au terminat prin păcile de la Pojarevaț 1718, și Belgrad 1739, după care Ungaria, Transilvania și Banatul sînt eliberate și incorporate Casei de Austria.”*⁴ De facto, după 1691 Transilvania devine parte integrantă a Imperiului Habsburgic și își pierde autonomia. Este condusă de guvernatori militari și de legi militare.⁵

Împărăteasa Maria Terezia, la 2 noiembrie 1765, printr-un decret imperial a ridicat Transilvania la statutul de Mare Principat în care se stipula explicit că *„nu este supusă niciunui alt regat sau stăpâniri”* făcându-se trimitere directă la pretențiile nobilimii maghiare ci este condusă după *„propriile sale legi, magistrature și instituții”*.

Ea este administrată de către ”*Guvernator și Consiliul Provincial, sub supravegherea noastră, din care pricină, ca să nu lipsească acestui Principat nimic din strălucirea și magnificiența de care se bucură alte provincii de sub stăpânirea noastră*”.⁶

Cu toate acestea populația de etnie română din Ardeal nu avea același statut juridic ca celelalte națiuni trăitoare aici iar religia ei nu era „receptă”. În 1791 a fost elaborat memoriul *Supplex Libelus Valachorum*, prin care se cerea Curții de la Viena drepturi politice, sociale și culturale egale pentru românii din Transilvania cu cele ale națiunilor „privilegiate” (unguri, sași și secui).

Anul revoluționar 1848 readuce în prim plan conflictul dintre cele două poziții diametral opuse, referitoare la Transilvania. Ungurii doresc refacerea fostului Regat ungar, românii ardeleni vor autonomia Transilvaniei. Revoluția din Ungaria începe la Budapesta, pe 15 Martie 1848 iar la 17 Martie 1848, la Viena, ungurii organizează un marș revoluționar de către o delegație de aproximativ trei sute de magnați unguri, îmbracați în tunică națională (inclusiv cu pene de păun la pălărie). La 17 aprilie 1848, împăratul Ferdinand al V-lea a confirmat un guvern pentru Ungaria. Guvernul revoluționar ungar a convocat la Bratislava, pe 11 aprilie 1848, Dieta care a hotărât ca granițele noii republici Ungaria să fie cele ale vechiului Regat ungar. Sârbii, croații, slovacii și românii s-au ridicat împotriva acestei hotărâri, întreg teritoriul noii republici devine un teatru de război. Armata revoluționară maghiară începe conflictele militare având drept scop câștigarea independenței față de Austria.

Guvernul revoluționar ungar, pentru a consfinți aprobarea dată de împărat, a pregătit la Cluj o Dietă a Transilvaniei (29-30 mai 1848), la care au participat doar 3 români din 300 de membri ai Dietei, unde, se înțelege, s-a votat alipirea Transilvaniei la Ungaria. La 10 iunie 1848, împăratul Ferdinand al Austriei și rege al Ungariei sancționează decizia de unire a Transilvaniei cu Ungaria.⁷

Încorporarea Marelui Principat al Transilvaniei în noua republică Ungaria, a pus pe jar întreaga Transilvanie. Românii, prin mijloacele legale ale vremii, au încercat să se opună acestei decizii. La Blaj, în 3/15 Mai 1848, o Mare Adunare a românilor ardeleni (s-a estimat prezența a peste 40.000 de români), la care participă toate straturile sociale resping hotărârea luată adoptând un program de luptă înscris într-o „*Petițiune Națională*”. Românii sub conducerea lui Avram Iancu se organizează militar prin constituirea de miliții, în legiuni, compuse din tribunate, centurii și decurii, după modelul armatei romane.

Cancelaria imperială de la Viena constată că a greșit acordând Ungariei dreptul de a se guverna singură. Împăratul Ferdinand I demisionează, pe tron urcând Franz Joseph I care „*la 4 martie 1849, dă o nouă Constituție, prin care restabilește autonomia Transilvaniei... -iar- în cele din urmă, armata revoluționară maghiară este înfrântă de trupele austro-ruse și capitulează la Șiria (1 august 1849)*”⁸, rolul sprijinului militar al românilor acordat trupelor fidele împăratului fiind deosebit de important.

După anul 1849 și până la 1860 putem constata o modificare treptată a noului regim constituțional. De la instituirea în Ungaria și Transilvania a stării de asediu, cu represalii în special împotriva celor ce s-au ridicat împotriva stăpânirii, până la inaugurarea fazei liberale. În vara anului 1852, împăratul face o vizită în Ungaria și Transilvania care avea menirea de a cunoaște noua stare de fapt și de a stabili măsuri de

întărire a încrederii în Casa regală. Curentul nou din Imperiul Habsburgic viza un regim politic de egalitate între popoarele ce-l formau iar abolirea iobăgiei a produs o relansare economică de care s-au bucurat toate stările sociale. Urmează o perioadă de destindere pentru națiunea română din Marele Principat al Transilvaniei. Dieta de la Sibiu din anii 1863-1864 aprobă Legea pentru recunoașterea românilor ca națiune politică și Legea pentru folosirea limbii române, alături de limba maghiară și germană, legi aprobate de guvernul imperial de la Viena și promulgate de împărat.

Kaisertum Österreich 1816-1867

Schimbările survenite în politica europeană au condus la pierderea rolului pe care l-a avut Austria în cadrul „Confederației germanice” în dauna Prusiei care a sprijinit și încurajat Ungaria pentru câștigarea unui rol dominant. Ungurii obțin de la împărat dreptul de a convoca la Cluj, Dieta Transilvaniei. *„Dieta Transilvaniei s-a deschis la Cluj în 8/20 noiembrie 1865, în urma decretului imperial din 20 august/1 septembrie același an, prin care se desființează Dieta Transilvaniei de la Sibiu, iar legislația votată între anii 1863-1864 este anulată.”*⁹

Acestea au fost condițiile istorice în care s-a născut Vasile Lucaci viitorul tribun al națiunii române rămas în istorie cu supranumele de „Leul de la Șișești”.

Dr. Vasile Lucaci sintetiza trecutul istoric spunând: „Veacuri grele, veacuri triste au trecut peste poporul românesc. De la descălecarea strămoșilor noștri în aceste plaiuri, la anul 105 după Cristos, sub împăratul Traian, puțină vreme de odihnă au avut, să poată lucra, cum scie romanul să lucre.

În curs de 150 de ani, câtă vreme au stăpânit strămoșii noștri plaiurile aceste, s-au zidit orașe mari și frumoase, s-au clădit drumuri, a căror urme și până astăzi să văd și să admiră, au introdus meserii, industrie, arte, au adus la înflorire agricultura, economia câmpului; cu drept cuvânt se numeau aceste țări, locuite de Romani: *fericite*, pentru că erau stăpânite de străbunii noștri, și Romanul scie să ocârmuiască spre cultura, bunăstarea, fericirea de-obște.

Au apus însă soarele mării Romanilor: barbarii au năvălit asupra noastră și au dărâmat tot ce au zidit, tot ce au produs mintea și inima românească.”¹⁰

Capitolul I

Copilăria, adolescența și anii de studii Comuna Apa, locul natal

Se cunoaște că trăsăturile de caracter ale unei persoane se formează în copilărie și se cristalizează în adolescență. Privită sub acest unghi, viața lui Vasile cel de-al doilea copil născut în familia Mihai și Iuliana Lucaciu, observăm cu ușurință care a fost izvorul forței, tenacității, perseverenței și izbânzii în lupta pentru împlinirea unui vis, a unui ideal: „*măreța, fericitoarea, sfânta Unire a tuturor Românilor am vrut eu și cu mine poporul meu...*”¹¹

Vasile Lucaciu s-a născut în comuna Apa, comitatul Sătmar, din Ungaria, considerată la acea vreme provincie a Imperiului Habsburgic, azi în județul Satu Mare, România, în noaptea de 21 spre 22 ianuarie anul 1852. Atunci a răsărit o stea care s-a așezat și va rămâne veșnic în cununa eroilor neamului românesc! Ambii părinți provin din vechi familii românești iar grafica scrierii numelor lor din acea perioadă, care i-a îndemnat pe unii autori să emită alte ipoteze, demonstrează cu prisosință varietatea mijloacelor de maghiarizare a populației autohtone de către noii stăpâni.

Tradiția locală a păstrat elementele de permanență a românilor pe aceste meleaguri din cele mai vechi timpuri iar descoperirile arheologice au arătat că pe raza acestei comune a existat civilizație umană încă din neolitic. Artefactele ce compun depozitul de bronz descoperit la Apa în 1939, sunt datate a fi din secolul al XV-lea î. Hr. ”*Localitatea Apa, este menționată în Atlasul pentru istoria României, ca făcând parte din perioada de sfârșit a epocii bronzului tracic și a perioadei de tranziție la prima epocă a fierului (cca. 1300-1200 î. Hr.) ca făcând parte din cultura Suciului de Sus.*”¹²

Cele mai vechi consemnări scrise despre zona aceasta, cunoscute până în prezent, și care atestă existența comunităților de români înaintea includerii teritoriului locuit de acestea în regatul ungar aflat în expansiune, le-a scos la lumină, renumitul cercetător maramureșean dr. Aloisie L. Tăutu. Acesta „*a descoperit în arhiva Vaticanului cinci documente emise de cancelaria papei Grigorie al XI-lea între 25 iulie și 6 august 1377, ca răspuns la repetatele cereri adresate papei de Caterina, stăpâna Medieșului, după trecerea românilor schismatici din castru și din satele înconjurătoare, deci și Apa, deoarece localitatea, în acele vremuri, aparținea de cetatea Medieș, la credința catolică sub oblăduirea Bisericii romane.*”¹³

Castrul Megessalla, identificat cu Medieșul Aurit, care „*fusese cucerit din mâinile valahilor (minibus Vallachorum schismaticorum), denumiți ca schismatici*”, a aparținut voievodului Transilvaniei, Nicolae, din familia de români numită „*a Maurișilor*”¹⁴

„*Potrivit unor mărturii papale din secolul al XIV-lea, cetatea Medieșul Aurit și teritoriul din jurul său (districtus Megyes) au fost cucerite, în vremuri depărtate, înaintea Conciliului General, de către un rege al Ungariei, din mâinile românilor schismatici (de manibus Vallacorum scismaticorum). S-a stabilit că era vorba de Conciliul General Lateran IV, ținut la 1215 și că acapararea țării respective de la români s-a produs probabil în contextul urmărilor Cruciadei a IV-a (1203-1204).*”¹⁵

Consemnăm că animozitățile, neîncrederea și discordia dintre românii și ungurii

din Transilvania, ajunse la apogeu în timpul războiului civil (revoluției) de la 1848-1849, au lăsat urme adânci în conștiința comunităților de români, tritoare în acest areal.

Guvernul revoluționar ungar confirmat la 17 aprilie 1848 de către împăratul Ferdinand al V-lea decretează la 3 mai 1848 în comitatul Sătmar starea de urgență. „*La conducerea județului, ajunge prefect groful Károly Gheorghe care se grăbește să pună în aplicare ideile revoluționare ale lui Kossuth și anexarea Chioarului la Ungaria.*”¹⁶ În aceste condiții are loc un proces ad-hoc la Medieșul Aurit când „*Doi țărani sunt condamnați la moarte (Zima Ștefan și Dumitru Zab) iar alții 58 sunt condamnați la ani de muncă silnică și plata cheltuielilor de judecată*”¹⁷ fiind acuzați că au vrut să meargă să se înroleze în regimentul grăniceresc de la Năsăud, condus de colonelul Urban, susținător al împăratului. Cu siguranță aceste măsuri draconice au produs o mare îngrijorare pentru populația românească din Apa și localitățile aparținând zonei Medieșului Aurit, mai ales că „*pe formele dominante de teren, cu vizibilitate de la distanțe mai mari, s-au plantat adevărate complexe de spânzurători. Tradiția le amintește sub denumirea de "acastauă", „corni”, "lemnele rele" sau „furci*”.¹⁸ În Șișești o astfel de construcție cu denumirea de „acastău” a fost semnalată pe dealul Pticuleț, la poalele căruia exista o importantă cale de circulație a locuitorilor din bazinetul Șișești-Rus către orașul Baia Sprie.

Pentru locuitorii comunei Apa, condițiile politice, sociale și administrative erau într-o continua schimbare. La acea vreme, comuna Apa făcea parte din unitatea administrativă teritorială numită de către autorități, Parțium, iar poporeni îi spuneau „Părțile ungurene”.

În anul 1852, împăratul Francisc Iosif I, avea în titulatura sa și calitățile de Mare principe al Transilvaniei și „princeps parțium regni Hungariae dominus”, adică principe a „Părților ungurene” din provincia imperială, Ungaria. Împăratul face o vizită în Ungaria și Transilvania în vara anului 1852 ce avea și menirea de a facilita succesul politicii imperiale în aceste două provincii.

„*Din nefericire și împotriva cursului firesc al evenimentelor, ca urmare a deciziei imperiale din 26 decembrie 1860, Parțiumul (comitatele Crasna, Solnocul de Mijloc, Zarand, orașul Zalău și districtul Chioar) și Banatul timișan au fost încorporate Ungariei, în primăvara anului 1861.*”¹⁹

Acesta era mediul social și politic în care copilul Vasile și-a trait copilăria în satul Apa.

Originea familiei Lucaciu

Familia părintelui Vasile Lucaciu, după tată, se trăgea din comuna Iojib, comitatul Sătmar. Bunicul său figurează în lista sătenilor din Iojib cu numele de Lukacs Laszlo. Era țaran român, iobag pe moșia contelui Károly și i se spunea Văsălică a Lucoaiei. „*Despre acest bunic ne povestea tata, că a fost în lanțuri și dus în robie, căci n-a voit să cedeze partea lui de pământ contelui Károly cu ocazia comasării. El locuia în Iojib, unde s-a născut și tata*”, povestește mai târziu Petre, fratele lui Vasile Lucaciu.²⁰

Tatăl său, Mihail Lucaciu, „*născut la anul 1821 și care terminând cursurile preparandiale, pregătitoare de dascăli, de pe lângă Academia teologică ruteană din Ungvar, în anul 1841 a fost numit învățător în Racova (jud. Satu Mare) o comună cu*

populație mixtă: română, ruteană și maghiară, funcționând ca dascăl la școala greco-catolică. Ruteană-română până în anul 1846.²¹ Mihail Lucaciu „Potrivit raportului din 17 iulie 1867 al protopopului Băii Mari, Teodor Szabó - ...după două clase normale, ...a absolvit Preparandia privat și a depus examen la Oradea cu succes bun”.²² Orașul Ungvár era atunci în Ungaria, azi orașului i se spune Ujgorod deoarece se află în Ucraina. Parohia Racova, comitatul Sătmar aparținea, la acea data, de Episcopia greco-catolică din Oradea.²³ În localitatea Apa, comitatul Satu Mare a funcționat între anii (1846-1858), apoi s-a mutat la Baia Mare unde a lucrat până în anul 1891, când s-a pensionat. A decedat în anul 1901²⁴

Mama lui Vasile Lucaciu, Iuliana Toth, a fost fiica învățătorului-cantor de la școala din Mintiu, George Toth căsătorit cu Cecilia Toth din Eperjes, comitatul Saros (azi localitatea se numește Prešov și se găsește în Slovacia). La bătânețe, învățătorul, devenit apoi preot, se retrage la Gherța Mică, în țara Oașului, probabil locul său natal, unde mergea și Văsălică ca să stea la bunicii lui. La anul 1853, George Toth era preot în satul Kobylnice (Kabalas), în districtul Svidnik din regiunea Prešov unde se naște la 18 martie, Alexis, unul din frații Iulianei. Alexis și celălalt frate al Iulianei, Nicolae, au urmat studii teologice devenind preoți. Merită de scos în evidență că cei doi fii ai familiei Toth din Mintiu, depunând o activitate laborioasă pe tărâm religios, au devenit episcopi. În anul 1889, la vârsta de 35 de ani, părintele Alexis Toth a fost trimis în America pentru a sluji ca preot misionar la Biserica Ortodoxă rusească. Credincioșii din parohie erau emigranți care proveneau mai ales din zona munților Carpați, din Maramureșul Istoric, Galiția, Slovacia și Ungaria, ortodocși din naștere, însă forțați să accepte Unirea cu Roma, datorită stăpânirii austro-ungare. Preotul Alexis, în noul său rol de misionar, trebuia să-și îndeplinească destinul de a conduce poporul „de a reveni acasă la biserica mamă”, la Biserica Ortodoxă. Părintele Alexis „a fost canonizat, devenind astfel la 29 mai 1994 „Sfântul Alexis Toth” al Bisericii Ortodoxe Răsăritene Americane, subordonată Moscovei”,²⁵ fiind socotit „mărturisitor și apărător al Ortodoxiei în America.”²⁶ Sfântul Alexis Toth este sărbătorit de Biserica Ortodoxă din Statele Unite ale Americii în ziua de 7 mai a fiecărui an.

Mihail Lucaciu s-a căsătorit cu Iuliana Toth în anul 1846, an în care acesta primește postul de învățător în comuna Apa. Această nouă familie a fost binecuvântată de nașterea a 7 copii. **Alexandru**, născut la 14 ianuarie 1851, care a urmat cariera militară, devenind ofițer în armata austro-ungară. **Vasile**, născut la 21 ianuarie 1852, viitorul mare tribun al națiunii române, a cărui viață și activitate face obiectul prezentei lucrări. **Maria**, născută la 13 aprilie 1855, măritată cu Gavril Barbul (1848-1921), din satul Mocira de lângă Baia Mare, care devine judecător la Debrețin iar după ce se întoarce acasă „completându-și disponibilitățile financiare cu un împrumut de la banca „Astra”, cumpără în anul 1880 moșia de 1.000 ha din satul Mocira cu o casă veche și impunătoare și cu parcul din centrul satului.”²⁷ Acesta va fi un colaborator apropiat și permanent al părintelui dr. Vasile Lucaciu în lupta pentru afirmarea drepturilor politice ale românilor ardeleni, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, până la împlinirea statului național unitar român.

Maria și Gavril Barbul

Ing. Petre Lucaciu³¹

Constantin Lucaciu

Elena, născută la 26 martie 1857 care a decedat la sfârșitul aceluiași an.²⁸ **Petre**, născut la 28 februarie 1866, inginer, „fost director al R.M.S.-ului din Cluj, unul din fondatorii Societății „Creditul Minier” din ale cărui venituri a făcut, la Academia Română, o fundație de 15 milioane.”²⁹

Inginerul Petre Lucaciu se stinge din viață la anul 1926. În ziarul „Satu Mare”, an IV, nr. 71, din 7 noiembrie 1926 se anunța lapidar: „O știre tristă ne-a venit de la București. Petre Lucaci, fratele drului V. Lucaci, s-a stins în urma unei scurte suferințe la București. Vestea a căzut ca un trăsnet în județul nostru, unde decedatul avea rude, prietini și cunoscuți. Cu moartea lui Petre Lucaci, țara pierde un inginer de valoare, care prin minunate însușiri ajunsese să conducă o întreprindere tehnică de mare importanță cum este Creditul Miner. Plângem împreună cu îndurerata familie stingerea din viață a lui Petre Lucaci”³⁰.

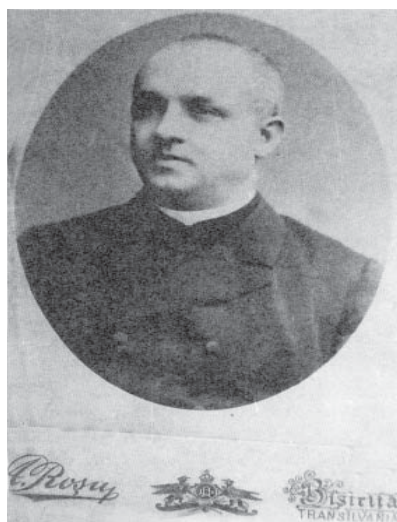
Din colecția lui Vasile Iuga de Săliște

Dr. Vasile Lucaciu în vizită la fiul său Epaminonda ce era la studii la Roma

Constantin și Elena, gemeni, născuți la 26 martie 1860. Constantin va deveni preot și va fi mereu alături de fratele său Vasile în vâltoarea vieții. Elena se va mărita cu preotul Ioan Costin în Recea-Cristur, originar din Satu Nou de Jos de lângă Baia Mare, formând o frumoasă familie de români.³²

”Un lucru mai puțin știut este faptul că mormântul lui Mihai Lucaciu se află în cimitirul de lângă catedrala greco-catolică din Baia Mare. Puțin cunoscut este și faptul că crucea comemorativă a fost ridicată și sfințită în anul 1923, când mai trăiau dintre copiii dascălului Lucaciu doar Petre și Maria (căsătorită Barbul).”³³

Copilăria

Primii șase ani ai vieții, Vasile Lucaciu i-a trăit în satul natal. La vârsta de 5 ani, putea să perceapă lumea din jurul lui. Locuia într-o casă modestă împreună cu părinții, cu Alexandru, fratele mai mare și Maria. Comunica cu aceștia în „*limba dulcei mele mame*”³⁴ cum avea să pledeze mai târziu în apărarea limbii române, limba sa maternă, la procesul de la Debrețen. De aici rezultă fără drept de tăgadă că familia Toth era familie de români. A aflat că locuiește într-o casă care nu este a lor. Nu știa atunci că este o casă construită la anul 1847 de comunitatea locală, destinată ca locuință pentru cantorul-docinte (diac și învățător) de la școala confesională ce funcționa pe lângă parohia greco-catolică din Apa. A văzut și simțit că viața și bunăstarea familiei din care făcea parte era la mâna altor oameni, a vecinilor și consătenilor săi care, din sărăcia lor, în măsura și numai atunci când aveau posibilități, dădeau învățătorului cota parte ce le revenea, pentru asigurarea traiului învățătorului care le educa copiii lor. Ca învățător, Mihail Lucaciu avea în folosință un lot de pământ pe care îl lucra împreună cu toți membrii familiei dar acesta abia că-i aducea un venit de subzistență. Statul nu asigură cheltuielile legate de învățatorii de la școlile confesionale așa că toate acestea rămăneau în sarcina comunităților bisericești.

Familia Mihail Lucaciu se stabilește în casa destinată cantorului-învățător din Apa, la construcția căreia și-a adus și el aportul, de unde se poate concluziona că a ocupat postul respectiv în dubla sa calitate.

În documentele parohiei din Apa se menționează că în anul școlar 1854-1855, învățător este Samuilă Fogarăși (Făgărășanu), de la care preia atribuțiile abia în 1857.³⁵ Subliniem acest aspect deoarece, reprezintă un reper important privind starea materială a familiei Mihail Lucaciu și a condițiilor materiale în care a trait Vasile în anii copilăriei. Merită să menționăm că a fost părtaș la bucuria familiei, la nașterea surorii lui Elena, în 1857 și a trait momentele de durere ale părinților lui care n-au putut salva moartea fiicei lor. Arătăm aici că în perioada respectivă dar și în cea următoare, familiile de români aveau mai mulți copii iar greutățile traiului zilnic și lipsa unui sistem sanitar eficace făcea ca moartea juvenilă să facă multe victime.

Vasile Lucaciu a văzut că în sat trăiesc și alți copii care vorbesc o limbă pe care el n-o înțelege încă, dar care au școala lor iar părinții acestora merg la o biserică de piatră, impunătoare, nu de lemn și mică cum era cea în care-l ducea mama sa, duminică de duminică, deoarece cea de piatră aflată de mulți ani în construcție s-a terminat abia în 1863, adică după plecarea familiei Lucaciu la Baia Mare.

Chiar dacă n-a înțeles suficient de bine, motivele diferendelor dintre părintele său și învățătorii, Samuilă Făgărășanu și George Torai, cel care și-a însușit recolta de pe lotul agricol lucrat de el, înainte de schimbarea „stațiunii” cu acesta, pentru a pleca la Baia Mare, a simțit nedreptatea făcută familiei sale prin hotărârea luată de către Consistorul episcopiei din Gherla înființată la 1853, la care a fost arondată și parohia din Apa.

La fel putem spune și despre conflictul familiei Lucaciu cu „*preotul titular al Apei, și totodată protopop al Seinilor, superiorul lui nemijlocit*”, Simion Erdős de Uglya (1795-1868) care s-a derulat pe o perioadă mai mare. Procesul intentat „*a fost decis la Gherla, în 12 iunie 1858, în urma cercetării făcute la fața locului, în 8 octombrie 1857,*

*Părintele Vasile Lucaciu împreună cu soția
Paulina și copiii Veturia, Tulia, Vasile și
Epaminonda*

*Frații Lucaciu: Veturia, Tulia,
Epaminonda și Vasile (în
fotografie)*

Dr. Epaminonda Lucaciu

de către protopopul George Maniu și preotul George Molnar, în decursul căruia au fost jurați și audiați 18 martori asupra șase capete de acuzare; dintre aceștia doar patru depun mărturie împotriva învățătorului, însă, scrie referentul judiciar, -...întrucât din experiență se știe că între cari muieri odată ce s-au încuibat ura și mania, nicicând știu a înceta și a ierta, - **se decide strămutarea lui**; pârătorul este la rândul lui admonestat și obligat să dea explicații.”³⁶

În urma acestei decizii, „Printr-un schimb de posturi cu omologul lui din Baia Mare, (George Torai, n.n.) aflat într-un diferend asemănător, Mihail Lucaciu devine, astfel, la 36 de ani, cantor-învățător în orașul monastic liber regesc de pe Săsar.”³⁷

La Baia Mare

Din semestrul II al anului de învățământ 1857/1858, Mihai Lucaciu este transferat la școala confesională greco-catolică din Baia Mare. Aici, Alexandru și Vasile, fiii lui, înscriși în aceeași clasă primesc în continuare educația școlară de la tatăl său care le era și învățător. Între anii 1862-1866, cei doi fii Lucaciu, urmează cursul inferior al Gimnaziului romano-catolic din Baia Mare, în limba maghiară. Familia lor se mărește. La 26 martie 1860, se nasc gemenii Constantin și Elena (nume dat în memoria fiicei decedate în 1857 pentru a le alina durerea și a uita de tragedia respectivă), iar la 28 februarie 1866, Petre.

Dârzenia și tenacitatea lui Mihail Lucaciu poate fi înțeleasă cu adevărat dacă luăm în calcul că în această perioadă trăită la Baia Mare primea, conform regulilor de plată pentru postul de învățător, maxim 300 de florini, pe care trebuia să-i chivernisească în așa fel, încât să asigure minimul de existență familiei mari pe care o avea. Ba mai mult, soția sa Iuliana, decedază la 1869, la numai 37 de ani, lăsându-l singur responsabil de educația și viitorul copiilor.

Viața trăită la Baia Mare a constituit pentru elevul Vasile Lucaciu o nouă etapă de cunoaștere. Aici, constată că populația adultă este mai „pestrită”. Mulți dintre orășeni vorbeau limba germană dar copiii, la școală și chiar pe stradă, aveau ca limbă de joacă și limba maghiară. Perioada petrecută la gimnaziu coincidea cu destinderea soartei românilor ca urmare a noii orientări politice a regimului absolutist instaurat la Viena și care propovăduia egalizarea drepturilor și libertăților tuturor popoarelor din Imperiul Habsburgic.

După instaurarea absolutismului (1850-1860) în Imperiul Habsburgic, urmează o perioadă în care „trebuia să se realizeze o Austrie Mare centralizată. ...În 20 octombrie 1860 apare - diploma împărătească, - ce în aparență pare că inaugurează o eră constituțională, în care se dădea posibilitatea de a se forma parlamente provinciale, cu scopul de a realiza -Austria Centralizată.”³⁸ Ungaria „rămâne pentru Austria o simplă provincie a imperiului în care Transilvania se încadra în aparență cu o autonomie destul de largă, reușindu-se la un moment dat realizarea câtorva puncte din programul național...”³⁹

Amintim că „în anul 1861, în fruntea Chioarului îl găsim căpitan pe Sigismund Pop de Șomcuta Mare, fost profesor la liceul din Beiuș, care la 19 decembrie - 1861 - decretează introducerea limbii române ca și limbă oficială pentru acest district...”⁴⁰

Numărul elevilor de etnie română de la gimnaziul din Baia Mare, la care veneau copii și din Chioar, era precumpănitor față de cel al ungarilor și nemților, chiar dacă limba oficială de predare era cea maghiară. A luat la cunoștință că părintele său, alături

de preoții și învățătorii români din protopopiatul Baia Mare, a semnat la 10 mai 1861 un memoriu prin care se solicită crearea unei catedre de limba română la Gimnaziul romano-catolic Baia Mare motivând că 51 din cei 95 de elevi sunt români.⁴¹ Memoriul fiind acceptat, în 1861 ia ființă la amintitul gimnaziu o catedră de limba română, onorată de protopopul Ștefan Bilțiu. Așa se face că inimosul, talentatul și patriotul preot-profesor de religie și limbă română, Ștefan Bilțiu, oferea celor interesați, adică elevilor de români, pe lângă temele din programa școlară, ore legate de „*credința în legea strămoșească și dragostea de neam*.”⁴² Profesorul le-a vorbit elevilor despre românii de peste munți, frați de sânge cu ardelenii, care în lupta lor au reușit, la 1859, unirea dintre Muntenia și Moldova formând un stat puternic, România. Tot acest profesor le-a spus și despre avântul care a cuprins românimea din Ardeal după deciziile Dietei de la Sibiu, din anii 1863-1864 care a decretat: Legea pentru recunoașterea românilor ca națiune politică și Legea pentru folosirea limbii române, în legile țării, alături de limba maghiară și germană, legi sancționate de guvernul imperial de la Viena și promulgate de împărat. Apoi, cu tristețe, tot acest profesor, de bunăseamă, le-a spus despre deznădejdea românilor din Ardeal când au văzut cum politica imperială față de populația românească s-a schimbat radical. Elitele românești din Parțium, în care se găsea și Baia Mare, ținut ce aparținea din 1861 de Ungaria propriu-zisă, s-au împărțit în două tabere. Unii (Alexandru Roman, Partenie Cosma etc.) au fost alături de naționaliștii din Transilvania, care aveau ca deviză de luptă rezistența față de guvernul de la Budapesta, susținând „pasivismul”, pe când alții (Sigismund Pop, Emanuil Godju etc.), susțin politica „activismului” politic, urmărind mai mult atingerea scopurilor personale, candidând și devenind membri în Parlamentul de la Budapesta. Acest curent „pasivism” era o formă legală de luptă folosită de comunități etnice sau grupări politice ale vremii. Maghiarii nu au fost de acord cu „diplomele” imperiale care au acordat românilor transilvăneni dreptul de a convoca, împreună cu sașii, Dieta Transilvaniei de la Sibiu, 1863-1864, și „*nu voiau să recunoască acest parlament și la îndemnul lui Otto von Bismark refuză să ia parte la ședințe declarând – ”rezistență pasivă”*”.⁴³

Scindarea politică a românilor din Parțium a fost folosită de guvernul de la Budapesta și pe măsură ce influența ungarilor față de guvernul imperial crește, uitându-se faptele lor de la 1848, politica lor devine tot mai agresivă. Casa de Austria suferă lovituri grave pe plan extern, cum a fost pierderea Lombardiei care va intra în componența noului stat al Italiei (unde are loc procesul de unificare a Italiei, conform termenului original din italiană, Risorgimento⁴⁴) precum și scăderea influenței pe care o avea în cadrul Confederației statelor germanice în favoarea Prusiei. Ungurii „*sub amenințarea gravă – unire sau moarte-, reușesc să formese o dietă maghiară la Cluj (1865) și să stoarcă voturile pentru Unirea Transilvaniei cu Ungaria*.”⁴⁵ Facem precizarea că Dieta de la Cluj, din 20 noiembrie 1865, după părerea românilor, a fost constituită ilegal deoarece s-a stabilit un cens foarte ridicat pentru persoanele care au avut drept de vot în așa fel încât românii să nu aibă reprezentanți în Dietă. De aceea hotărârea Dietei din Cluj din 1865 este neacceptată de către forțele politice ale românilor din Transilvania și Ungaria. Dieta de la Cluj desființează Dieta de la Sibiu și hotărârile ei, astfel că situația tuturor românilor aflați acum sub coroana Sfântului Ștefan se înrăutățește continuu. Subliniem totodată că în perioada trăită la Baia Mare, adolescentul Vasile Lucaciu a simțit permanenta luptă de afirmare a românilor în fața celor două

națiuni care se considerau stăpâne și superioare dar și modul în care atitudinea copiilor de maghiari față de copiii românilor capătă întorsături inexplicabile. Elevul Vasile Lucaciu „*termină clasa finală, în 1865, cu eminent la religie și limba română, între 31 absolvenți dintre care 20 români*”⁴⁶. La Gimnaziul romano-catolic din Baia Mare „*În acest an școlar numărul total al elevilor este de 112 din care 71 români.*”⁴⁷ Prof. Simion Retegan, care a scris cea mai elaborată și pertinentă lucrare monografică despre Vasile Lucaciu ne spune că preotul Teodor Sabó „*figură proeminentă a zonei, - a fost - duhovnicul și primul mentor spiritual al lui Vasile Lucaciu.*”⁴⁸

La Ungvár și Oradea

*La începutul anului 1850, gimnaziul din Baia Mare se reduce la patru clase*⁴⁹ astfel că pentru continuarea studiilor, Vasile Lucaciu este nevoit să meargă la Ungvár, în comitatul Ung, Ungaria (ce aparținea înainte vreme de Maramureșul voievodal, azi Ujgorod, Ucraina), deoarece părinții lui l-au rugat pe unchiul său, Nicolae Toth, care era preot și profesor aici, să-l găzduiască în familia sa.

În anul 1866, Vasile Lucaciu este elev în anul I la Liceul din Ungvar. *Spiritul neastâmpărat al lui Vasile Lucaciu - aputut suportarigoareabătrânului teolog Nicolae Toth, unchiul său.*⁵⁰ Nicolae Tóth, pe atunci profesor la teologie, mai pe urmă, episcop la Eperjes.⁵¹

Totodată, la Liceul din Ungvár nu-și găsește locul. Atmosfera de aici diferea total de cea din Baia Mare. Atât la școală, cât și în noua sa familie, curentul naționalist maghiar era în avânt. La Ungvár, ca elev de origine română avea același tratament cu elevii de etnie ruteană cu care împărtășea aceeași soartă de desconsiderare. Atunci nu știa, desigur, că noii lui colegi de suferință erau urmașii coloniștilor ruteni aduși în zona subcarpatică, în Maramureșul voievodal, de către regii unguri, pentru a suplini forța de muncă rămasă în urma trecerii românilor în stânga Tisei. Precis a vizitat și ruinele, vizibile și azi, ale cetății Ung, prima cucerită de unguri la venirea lor în Panonia, în anul 896 d. Hr., din stepele Asiei îndepărtate, de unde li se trage și numele.⁵²

Este perioada în care Imperiul Habsburgic caută soluții de supraviețuire iar supapa găsită a fost „*Ausgleich-ul din 1867 care a însemnat pentru Transilvania pierderea autonomiei politico-instituționale și includerea ei administrativă în Transleithania, partea ungară a monarhiei dualiste.*”⁵³ Românii din Transilvania împărtășesc astfel soarta celor din ținutul Parțium iar situația lor devine din ce în ce mai grea. Imperiului Habsburgic (Austriac) s-a transformat într-o dublă monarhie pe baza compromisului austro-ungar din 8 iunie 1867, recunoscut în Austria prin constituție începând cu 21 decembrie 1867. Austro-Ungaria, numită și Dubla Monarhie împărătească și crăiască (*kaiserlich und königlich Doppelmonarchie* sau *k. u. k. Doppelmonarchie*) sau Monarhia Dunăreană, se compunea din două state: din „Regatele și Țările reprezentate în Consiliul Imperial”, neoficial *Cisleithania* (stat numit oficial *Austria* doar din 1915), și din „Țările Sfintei Coroane Ungare a lui Ștefan“, neoficial *Transleithania* (stat numit colocvial *Ungaria*). În cadrul negocierilor legate de Compromisul dualist, dintre împăratul Francisc Iosif I și nobilimea maghiară, a figurat și încoronarea suveranului ca rege al Ungariei. Festivitatea de încoronare a avut loc la 8 iunie 1867, la Buda, în Biserica Matei Corvin, astfel că la titulatura împăratului se adaugă cuvintele de „rege apostolic” al

Paulina Lucaciu cu fiul său Epaminonda, la Roma

**Fiul lui Vasile Lucaciu, Epaminonda Lucaciu
(1877 - 1960)**

Ungariei. Noua sa calitate îi este acordată după ce împăratul a făcut dovada loialității față de unguri, concretizată prin faptul că la 27 mai 1867, confirmă hotărârile Dietei de la Cluj din 1865 privind alipirea Transilvaniei la Ungaria și dizolvă Dieta Transilvaniei. Din acest moment întreaga administrație maghiară lucra pe toate fronturile pentru ideea de stat național maghiar unitar. Măsurile de deznaționalizare a populației românești din întreaga Ungarie, s-au extins de la școală la biserică. Administrația era complet maghiarizată.

„După încorporarea Ardealului în țara Ungurească, guvernul din Budapesta s-a purtat câțva timp cu oarecare moderațiune față de celelalte națiuni și îndeosebi față de români. În 1868 au înarticolat în lege „Autonomia Mitropoliei ortodoxe române“ reînființată. Au votat și o lege despre „Egala îndreptățire a națiunilor“. Aici însă și-au arătat arama pe față. Legea aceasta e cea mai mare șmecherie din întreaga istorie a lumii. În loc să recunoască și să reglementeze anumite drepturi pe seama acestor naționalități ca atare, legea le desființează pur și simplu, declarând în primul articol că în țara Ungurească nu există decât o singură națiune politică - cea maghiară. Cetățenii nemaghiari sau cum îi numeau ei „cetățeni cu buze streine“ se declară legal îndreptății; dar numai ca cetățeni, nu ca Români, Sârbi, Slovaci, etc. Naționalitățile nu au niciun drept, pentru că ele nu există. Cel puțin în fața legii. Puținele drepturi pe care le îngăduia această lege vicleană pe seama singuraticilor cetățeni „cu buze streine“, nu au fost respectate, iar mai târziu au fost modificate și scoase din vigoare rând pe rând prin legi noi, puse în serviciul maghiarizării. Căci îndată de la început Ungurii și-au făurit un plan diavolesc, de a înghiți toate naționalitățile maghiare.”

Mai arătăm că și după încorporarea juridică (conform legilor în vigoare de la acea dată) a Marelui Principat al Transilvaniei în Ungaria, la 1867, românii din Ardeal nu aveau conform legii electorale valabile aici, șanse de a-și promova candidații lor în Parlamentul de la Budapesta. Românii din Parțium, beneficiind de legislația din Ungaria propriu-zisă, aveau aproape întotdeauna reprezentanți în forul legislativ ungar. În Transilvania *„pentru alegerea unui deputat trebuiau 50 000-60 000 locuitori, pe când maghiarilor le era de ajuns 4 000 – 5 000 de locuitori.”*⁵⁴

Chiar dacă la acea dată Vasile Lucaciu nu înțelegea pe deplin freământul românilor legat de schimbările politice ale vremii, pentru anul II al cursului superior de gimnaziu, rebelul adolescent, refuză să plece la Ungvár și luându-și viața pe cont propriu, pleacă pe jos la Oradea, în toamna anului 1867, pentru a urma cursurile Liceului ordinului Premonstratens. *„Din pricina lipsurilor (căci părinții săi erau săraci) dădea meditații copiilor bucătarului de la episcopia rom. cat. ceea ce nu-l mulțumi așa că, ușor căzu în momelile ispititoare ale unui ofițer din armata austro-ungară, care îl determină să intre ca voluntar, în armată.”*⁵⁵ Personal consider că hotărârea de a urma o carieră militară, Vasile Lucaciu a luat-o și la îndemnul părinților dar mai ales a lui Alexandru, fratele său mai mare, care și-a ales această cale. Pe de altă parte, la vârsta de 15 ani nu ai o viziune clară asupra viitorului și orice tânăr explorează toate oportunitățile care i se oferă urmărind principalul scop, acela de a lăsa în urmă traiul greu avut anterior.

Viața cazonă, disciplina impusă și curentul șovin ce se propaga aici, nu fac casă bună cu spiritul novator și libertin al tânărului Vasile. Scrie părinților și mai ales unchiului Nicolae Toth să-l ajute să revină la Liceul ordinului Premonstratens, astfel că reușește, până la urmă, să susțină aici, examenul pentru clasa a VI-a de liceu.

La Roma

Starea de incertitudine și căutări ale căii de urmat în viață încetează pentru Vasile Lucaciu în anul 1868. Câștigă prin concurs una din „stipendiile” (burse) primite de episcopul Ioan Vancea de Buteasa, la Episcopia Gherlei pentru Colegiul grec „Sfântul Atanasie” din Roma.

În toamna anului 1868 pleacă la Roma. Perioada de șase ani de studiu la Roma și-a pus amprenta asupra destinului său. S-ar cuveni o cercetare minuțioasă privind anii de studii ai lui Vasile Lucaciu la Roma, mai ales acum când arhivele Vaticanului sunt deschise pentru cei dornici de cunoaștere.

Credem că nivelul de trai asigurat în cadrul colegiului a fost superior celui avut anterior iar condițiile de studiu cu totul altele. Profesorii de aici stăruiau asupra elevilor, în forme didactice, pentru acumularea de cunoștințe cu privire la obiectele de studiu dar și a celor cu caracter general. Capacitatea sa intelectuală dar și dorința de cunoaștere au găsit teren fertil. Curentele filosofice l-au acaparat astfel că a încercat să citească scrierile promotorilor lui. A luat cunoștință despre teoriile antice promovate de Socrate, Platon, Zeno, Pitagora și Diogene; de ideile novatoare ale lui Descartes, Hegel, Kant, Spinoza dar și despre scrierile unor renumiți sociologi precum August Comte, Davis Hume, Fourier și Marx.⁵⁶ În această perioadă și-a consolidat cunoșterea limbilor de circulație internațională.

Subliniem că aici a mers pe urmele marilor corifei ai Școlii Ardelene: Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, neștiind atunci că va fi un continuator, unanim acceptat azi, ai acelor erudiți înaintași. Se documentează asupra măreției „gintei latine”, din care făcea și el parte.

Multe lucruri i-au rămas bine întipărite în minte din acea perioadă. El, ca elev, egal în drepturi și obligații cu ceilalți colegi, a observat că în cadrul Congregației de Propaganda Fide, nu toți studenții erau de același rang. Cei proveniți din straturile înalte ale societății vremii se pregăteau pentru a fi diplomați, magistrați sau înalți funcționari, pe când, cei veniți cu „stipendii” la Colegiul „Sfântul Atanasie”, aveau un alt statut, alte obiecte de studiu și o altă componentă. Aici a avut colegi din toate țările în care greco-catolicismul a pătruns ca formă de propagare a catolicismului în zona răsăriteană, dar chiar și colegi de religie greco-orientală (ortodoxă). A început să înțeleagă mai bine cauza frământărilor sociale și religioase din acel timp. A văzut și simțit ostilitatea italienilor față de austro-ungari. Italia, sprijinită de Napoleon al III-lea, tocmai reușiseră să elibereze Lombardia, după victoria de la Solferino (24 iunie 1859), consfințită prin pacea de la Zürich (10 noiembrie 1859) realizând unitatea sa națională.

Despre perioada petrecută la Roma, dr. Corneliu Mezea scrie: *„În anul 1870 își trecu doctoratul în filosofie. Fiind bolnav, se reîntoarce în țară. ... În anul următor însă (1871) pleacă din nou la Roma, pentru a-și continua studiile teologice. Totuși este silit să revină în patrie, terminându-și studiile în anul 1874 la Seminarul teologic din Gherla”*⁵⁷. Tiron Albani ne furnizează amănunte suplimentare: *„A plecat la Roma, unde a studiat clasele VII și VIII, și s-a înscris la Teologie, pe care a terminat-o ca doctor cum laude, de unde s-a întors în Ardeal, după șase ani, în anul 1874, ca doctor în teologie și filosofie și cu dorința arzătoare în suflet de a-și valida știința câștigată, pentru interesele neamului*

său subjugat.”⁵⁸

Alte informații despre Vasile Lucaciu din perioada petrecută la Roma. A fost „*Pius, mitis, optimam de se spem dabat (Evlavios, blând, promitea cele mai bune speranțe).*”⁵⁹ „*Sosește la Roma la sfârșitul lunii octombrie și se instalează în impozantul Colegium Graecum de pe Monte Pincio, Via del Babuino, cu un regulament disciplinar sever; restrictiv, cazon, un regim auster de seminar catolic, menit să modeleze caracterele, unde, alumnus participă zilnic, alături de ceilalți bursieri, la serviciile liturgice oficiate în rit oriental, la exercițiile spirituale obligatorii, la cursuri, seminarii, ore de studii în bibliotecă, de masă, de recreere, potrivit unui program riguros care nu putea fi încălcat. ...Urmează timp de doi ani cursurile de filozofie la Colegiul Urban de Propaganda Fide, adsolvite cu cele mai frumoase rezultate. ...în aprilie 1874 este primit în Seminarul din Gherla, unde susținând examenul restant, devine ceea ce se numea atunci teolog absolut.*”⁶⁰

Note:

1. Alexandru Ciura, *Biografia părintelui Vasile Lucaciu: povestită pentru popor*. Sibiu: Editura Asociațiunii „Astra”, 1928, p. 1.
2. Alexandru Iuga, *Cu privire la Vasile Lucaciu - Acte, Documente, Procese* -, Baia Mare, 1940, p. 20
3. Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *Mică enciclopedie de Istorie Universală*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 308.
4. Mareșal I. Antonescu, *Românii, originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, Editura Moldova, Iași, 1991, cf. DBFP, First Series, III, 1919, p. 13.
5. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/maghiarii-din-imperiul-habsburgic>
6. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/maghiarii-din-imperiul-habsburgic>
7. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Revolu%C5%A3ia_de_la_1848_%C3%AEn_Transilvania
8. <https://materialedeistorie.wordpress.com/2018/02/17/revolutia-de-la-1848-1849-in-transilvania-schita-lectiei-clasa-a-viii-a/>
9. Mihai Stoian, *Procesul unui proces*, Editura Cartea Românească, 1978, p. 329
10. Vasile Lucaciu, *op. cit.*, p. 4.
11. Vasile Lucaciu, *Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI*, Schițe istorice și dare de seamă, Baia-Mare, 1892, p. 11.
12. Nicolae Pop, Maria Pop, *Apa - File de Istorie*, Editura „Citadela”, Satu Mare, 2010, p. 24.
13. Dr. Imolla Kis, *Biserica „Pogorârea Sfântului Duh” din Apa: trecut, prezent și viitor?*, în Revista „Eroii Neamului”, Serie nouă, Anul IX, Nr. 1 (30), Mar. 2017, p. 73.
14. Nicolae Pop, Maria Pop, *op. cit.*, p. 39.
15. Acad. dr. Ioan Aurel Pop, *Gânduri despre Sătmăr și despre Vasile Lucaciu...*, în Voicu Șichet (coord), *Părintele Vasile Lucaciu în revista sătmăreană “Eroii neamului”*, Editura Academiei Române, București, 2017, p. 19.
16. Prof. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 58.
17. Nicolae Pop, Maria Pop, *op. cit.*, p. 48.
18. Aurel Vaida, *Revoluția de la 1848-1849 în nordul Transilvaniei*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 219.
19. Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei, Ediția a II-a, revăzută și adăugită*, Editura „Școala Ardeleană”, Cluj Napoca, 2016, p. 228.
20. Alexandru Ciura, *op. cit.*, p. 7.
21. Corneliu Mezea, *Dr. Vasile Lucaciu „Leul dela Șisești” 1852-1922 - Viața și faptele lui*, Tipografia „Presa Liberă”, Satu Mare, 1935, p. 9.

22. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 12.
23. Nicolae Pop, Maria Pop, *op. cit.*, p. 116.
24. Alexandru Ciura, *op. cit.*, p. 8.
25. Bogdana Bianca Iuga, Vasile Lucaciu preot, publicist, deputat. Președinte al „Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor” – schiță biografică, în Agustin Iuga, *op. Cit.*, p. 16.
26. <https://www.crestinortodox.ro/sfinti/sfantul-alexis-toth-148788.html>
27. Ursu, Viorica. *Nicolae Barbul din Mocira (1879-1943), inginer și diplomat. Delegat la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918 și membru al Marelui Sfat Național Român*, în e-Biblioteca septentrionalis.
28. Prof. Liviu Tătaru, *Despre familia de proveniență a preotului dr. Vasile Lucaciu*, în Revista „Pro Unione”, anul III, nr. 1-2 (5-6) - august 2000, Baia Mare, p. 14.
29. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 10.
30. Dr. Viorel Câmpean, *Familia Lucaciu, contribuții documentare*, în *Părintele Vasile Lucaciu în revista sătmăreană „Eroii Neamului”*, Volum îngrijit de Voicu Șichet, Editura Academiei Române, București, 2017, p. 162.
31. Reproducere foto din volumul *Dr. Vasile Lucaciu luptător activ pentru unirea românilor. Texte alese*, Cluj-Napoca, 1988.
32. Alexandru Ciura, *op. cit.*, p. 7.
33. Dr. Viorel Câmpean, *Familia Lucaciu, contribuții documentare*, în *Părintele Vasile Lucaciu în revista sătmăreană „Eroii Neamului”*, Volum îngrijit de Voicu Șichet, Editura Academiei Române, București, 2017, p. 161.
34. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 230.
35. Liviu Tătaru, *Despre familia de proveniență a preotului dr. Vasile Lucaciu*, în Revista „Pro Unione”, anul III, nr. 1-2 (5-6) - august 2000, Baia Mare, p. 14.
36. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 13.
37. *Ibidem*.
38. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 73.
39. *Ibidem*, p. 71.
40. *Ibidem*, p. 61
41. Arhivele statului Baia Mare, colecția Protopopiatul Baia Mare, dosar 215/1861.
42. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 62.
43. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 74.
44. https://ro.wikipedia.org/wiki/Unificarea_Italiai.
45. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 74.
46. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 17, cf. A Nagy-Bányai rom. cath. gymnasiumba járó ijjuság érdemsorozata az 1864/5-iki tanév II, felében, Nagy-Károly, 1865.
47. *Ibidem*.
48. Simion Retegan, *Cu pâinea de toate zilele: startul școlar românesc din zona Băii Sprii, într-un raport protopopial din 1857*, în Muzeul Județean de istorie și arheologie Maramureș, Marmația 14, Baia Mare, 2017, p. 116.
49. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 62.
50. Tiron Albani, *op. cit.*, p. 16.
51. Alexandru Ciura, *op. cit.*, p. 8.
52. Anonymus Notarius, *Gesta Hungarorum - Faptele Ungurilor*, traducere, prefață, introducere și note de G. Popa-Lisseanu, Mentor 2001, p. 14.
53. Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, *op. cit.*, p. 228.
54. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Austro-Ungaria>
55. Valeriu Moldovan, *Epoca Memorandului și a Replicei, 1892 – 1895*, Editura Asociațiunii „ASTRA”, Sibiu, p.16.
56. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 80.
57. Corneliu Mezea, *op.cit.*, p. 10. Vezi și Alexandru Ciura, *op. cit.*, p.8.
58. Tiron Albani, *op.cit.*, p. 79.
59. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 11.

60. Tiron Albani, *op. cit.*, p. 78.

61. Iacob Radu, *Foștii elevi români ai școlilor din Roma*, Tip. Ateneul, Beiuș 1929, p. 20.

62. Simion Retegan, *op. cit.*, pp. 19-20.

Capitolul II

În vârtoarea vieții

Întors acasă, observând noile condiții de trai ale românilor din Transilvania, dar mai ales presiunile de maghiarizare, inclusiv prin intermediul bisericii (*O grea lovitură primesc românii din „părțile ungurene” prin înființarea la 1873 a vicariatului greco-catolic din Hajdudorog, din Ungaria¹*), ia hotărârea de-a urma cariera preoțească, modalitate prin care poate fi mai folositor nației sale. Pentru a putea fi hirotonit și numit la o parohie ca preot, în anul 1874, a urmat timp de două luni și jumătate, studiile teologice la Seminarul greco-catolic din Gherla. La 19 septembrie 1874, este declarat ca „teolog absolut” al diecezei.²

La Eriu-Sâncrai, comuna Craidorolț, jud. Satu Mare

În anul 1874 dr. Vasile Lucaciu se căsătorește cu Paulina, fiica preotului Nicolae Șerbac din Potău, comitatul, acum, județul Satu Mare.³ O altă consemnare spune: „*Paulina Șerbac, provine și ea dintr-o familie preoțească, fiind fiica parohului din Gherța Mică, Ioan Șerbac (1825-1900) viitor protopop oșan al Turțului.*”⁴ Credem că prima informație este corectă, Ioan Șerbac a fost fratele Paulinei. Observăm că tradiția românească legată de căsătorie se păstrează cu sfințenie în marea familie Lucaciu. Ajuns în rândul elitei culturale a vremii, dorind să urmeze o carieră preoțească, Vasile își ia de soție o fiică de preot, mai tânără ca el cu 4 ani (aceasta s-a născut la 1856), educată în spiritul moralei creștine și legii strămoșești.

Este hirotonit ca preot în anul 1874⁵ „*dându-i-se pentru păstorire cea mai săracă parohie din județul Sălaj, Sâncrai de pe Grui, unde vegetă până în anul 1878.*”⁶ În anul 1936 când Corneliu Mezea făcea monografia părintelui dr. Vasile Lucaciu, localitatea Sâncrai de pe Grui se găsea în județul Sălaj. Acum satul Eriu-Sâncrai (în maghiară Érszentkirály) face parte din comuna Craidorolț din județul Satu Mare, România.

„*Trăiește în toamna anului 1874, momentele solemne ale vieții oricărui cleric de rit oriental care îmbracă reverenda: căsătoria, în 27 decembrie (cu dispensă de timp, de vestiri și fără zgomot), legământul sacerdotal, hirotonisirea și, mai puțin încântat, căutarea dificilă, imediat după sărbătorile Crăciunului, a unui oficiu și beneficiu parohial care să îi asigure existența.*”⁷ Se pare că această „grabă” legată de căsătorie, obținerea de dispensă de vestiri (trei vestiri, făcute din anvonul bisericii la intervale de câte o săptămână prin care populația este anunțată despre încheierea viitoarei familii pentru a se putea face eventualele opoziții față de această căsătorie), care se fac public și nu „fără zgomot” era legată de faptul că un preot de rit oriental nu putea fi hirotonit fără a fi însurat. Chiar dacă confesiunea era greco-catolică, atunci, dogmele ritului oriental erau strict păzite și respectate de clerul greco-catolic român din Ungaria acelor vremuri.

„*Potrivit înzestrării sale native, studiilor romane, rarismului atunci titlu academic, ne-am așteptat să fie reținut la Episcopie, dar primește, în martie 1875, mica parohie vacantă, Sâncraii Eriului, izolată, pierdută de lume, de pe valea cu același nume. Aflată într-un sat paritar româno-maghiar, ea avea la venirea lui Lucaciu 318 suflete, o*

*bisericuță veche de lemn, o casă parohială de bârne în stare slabă, o casă cantorală de lemn, totodată și școală, unde un cantor bătrân transmitea în lunile de iarnă câte ceva din puțina sa știință de carte câtorva copii aflați în jurul lui. Enoriașii sunt și ei de cea mai umilă condiție socială...*⁸

Aici, în această parohie săracă va sluji până în anul 1878. La Sâncrai, familia lui Vasile Lucaciu va fi binecuvântată prin nașterea copiilor: Vasiliu Cicerone Vergiliu, născut în 1876, dar care moare la trei luni după naștere; Epaminonda, născut la 25 februarie 1877 iar în anul următor, 1878, Maria-Veturia. Ceilalți doi copii, Tulia și Vasile se vor naște în perioada în care a locuit la Baia Mare.

Anul 1876, aduce tulburări în comunitatea română din zonă. Vor intra în vigoare „*legea XXXIII, prin care o parte din Țara Chioarului, împreună cu 43 de comune, sunt rupte din Ardeal și anexate Sătmarului; sistatea independenței juridice a orașului Baia Mare și Baia Sprie, prin legea XX din 1876, „înființarea notariatelor comunale* (unde au fost numiți numai funcționari unguri, n.n.) *prin legea XIV (1876) și formarea regulamentului județului* (o reformă administrativă, n. n.), *prin care este împărțit în 9 plase (1877).*”

În perioada trăită la Sâncrai-Eriu, preotul dr. Vasile Lucaciu ”*ia parte alături de omologii de protopopiat la conferințele preoțești de primăvară și de toamnă, urmărește înfiorat evenimentele anului viforos 1877 al independenței statului român, se revoltă față de campania zgomotoasă de solidarizare cu Turcia a societății civile* (și a autorităților statale, n.n.) *maghiare din orașele învecinate, resimte cutremurător dorința de a se pune în slujba neamului său, de a reacționa față de nedreptățile pe care acesta le suferea, de a se pune în legătură cu fruntașii naționali ai ținutului, animați de aceleași sentimente.*”⁹ Că autoritățile de la Budapesta promovau atașamentul lor față de turci rezultă din faptul că la Satu Mare „*Deja la 16 aprilie 1877 s-a ținut o mare adunare județeană, în care s-a hotărât colectă publică pentru ajutorarea răniților turci și o scrisoare scrisă către parlamentul țării, ca simpatia generală să fie de partea turcilor.*”¹⁰ Aceasta, în timp ce „*Dragostea lui dr. Vasile Lucaciu pentru românii de dincolo de munți i-a fost cu siguranță insufletă și de tatăl său. Dovada atașamentului acestuia față de frații aflați în plin război de cucerire a independenței este și prezența sa pe lista donatorilor din părțile Băii-Mari pentru ajutorarea răniților*”¹¹.

Talentul său literar și-l folosește slujind poporul din rândul căruia provine. Devine cunoscut în tot Ardealul ca urmare a interesantelor articole publicate în presa vremii: ”Familia”, din Oradea; „Românul” și „Universul” din București; „Gazeta Transilvaniei” din Brașov; „Foaia Bisericească și Socială” din Blaj; „Tribuna” și „Observatorul” din Sibiu; „Gazeta Orăștiei” și „Lupta” din Budapesta; „Gutinel” din Baia Mare; „Românul” și „Tribuna Poporului” din Arad, etc.¹²

În articolele sale preotul Vasile Lucaciu condamnă atitudinea instituțiilor și funcționarilor de stat și pe românii care susțineau *ideea de stat național maghiar*, idee consfințită de articolul I din Legea pentru egala îndreptățire a naționalităților din 1868, prin care se stipulează că toți cetățenii țării sunt „*membri ai națiunii maghiare, unice și indivizibile*”.

Va cunoaște liderii națiunii române din Transilvania, la început din ziarele vremii, iar apoi și personal. Participă la adunarea generală a „ASTRA” ce a avut loc la Șimleul Silvaniei la 4-5 august 1878, unde se întâlnește și se face mai bine cunoscut lui George

*Dr Vasile Lucaciu ținând în mână
Programul Partidului Național Român
din 1881*

*Foto jos:
Liderii Partidului Național Român cu programul
politic al partidului din 1881.
De la stânga la dreapta: Aurel Popovici, Eugen
Brote, Vasile Lucaciu, Iuliu Coroianu
la București în 1894.*

Barițiu și lui George Pop de Băsești, care va deveni sfătuitorul și confidentul său.

Starea de lucruri din această mica parohie îl nemulțumește. Face demersuri la Episcopia din Gherla pentru a fi mutat la o parohie mai mare. „*Vizează parohii vacante mari – Budești din Maramureș, Seini din Sătmar, unde este cerut de două ori de însuși credincioșii -, postul profesoral liber de teologie dogmatică de la Seminarul diecezan și cel de limba și literatură română de la Gimnaziul romano-catolic din Satu Mare, postul de preot militar la Comandamentul militar general din capitala maghiară și cel, bine plătit, de profesor supleant la școala militară din Fiume.*”¹³

Profesor la Satu Mare și Losoncz, 1878-1884

Pentru anul școlar 1878-1879, susținut de episcopul Mihai Pavel de Gherla, de care aparțineau și școlile confesionale din comitatul Satu Mare, Vasile Lucaciu este numit „*profesor de religiunea gr. catolică și de limba și literatura română la Gimnaziul superior de stat din Satu Mare*”¹⁸, post rămas vacant de doi ani, deoarece titularul lui, protopopul greco-catolic Petru Bran, acuzat de daco-românism, a fost înlăturat.

Privitor la această unitate de învățământ unde dr. Vasile Lucaciu va muncii 7 (șapte) ani de zile, precizăm că avea denumirea de „*Gimnaziul mare regesc catholic din Satu Mare, înființat în 1636 de către arhiepiscopul de Strigoniu, primat al Ungariei și cardinal, Pázmány Péter, vestitul dirigitor al contrareformei maghiare, marele recatolizator al regiunii, gimnaziu reorganizat în 1852 după modelul general al celor opt clase... În 1862 se instituie, concomitent cu gimnaziile din Baia Mare și Sighet, o catedră de religie, literatura și limba română, aceasta fiind efectiv, alături de maghiară, chiar limbă de predare.*”¹⁹

În Satu Mare a locuit alături de familia sa „*pe strada Ferdinand, la nr. 29 (azi Vasile Lucaciu), clădire care acum aparține Primăriei Satu Mare și în care este necesară amenajarea unei case memoriale Vasile Lucaciu.*”²⁰

Familia profesorului dr. Vasile Lucaciu se va mări în timpul șederii la Satu Mare. Pe lângă Epaminonda și Maria-Veturia, care s-au născut în perioada în care a locuit la Eriu, aici s-au născut: Tulia, căsătorită cu Vasile Meruțiu, profesor la Facultatea de Geografie din cadrul Universității din Cluj și Vasile-Romulus, în anul 1885, doctorand în drept, mort în grad de căpitan, în Primul Război Mondial.”²¹

În decembrie 1879, Vasile Lucaciu își desăvârșește studiile la Universitatea din Budapesta, cu ajutorul și sub îndrumarea profesorului Alexandru Roman, șeful catedrei de limba și literatura română de aici, unde „*obține licența de profesor de latină și de română.*”²² La Budapesta el a urmat cursurile unei facultăți la fără frecvență „*în strînsă legătură cu disciplina școlară pe care o preda la liceul din Satu Mare.*”²³

La Gimnaziul superior de stat din Satu Mare, corpul profesoral și conducerea liceului încercau prin intervenții la Ministerul Instrucțiunii Publice al Ungariei să desființeze această catedră, motivând inutilitatea predării limbii române în acest „*focar de cultură maghiară*”. Confruntat cu această atitudine ostilă din partea profesorilor, și-a atras elevii de partea sa, aceștia apreciindu-l în mod deosebit pentru erudiția și modul de predare, fiind un bun pedagog.

Având harul preoțesc, profesorul Vasile Lucaciu „*cere și primește de la directorul*

gimnaziului aprobarea de a oficia cultul divin în **oratorul instituției**, cere și primește pentru aceasta încuviințarea episcopului său, cere și primește de la Blaj cărțile cultice obligatorii, după care, înzestrat cu toate cele necesare, ca un adevărat duhovnic sufletec, oficiază liturgia pentru cei pe care îi catehiza și îi învăța să își cunoască și să își iubească limba.²⁴

În această perioadă pe plan politic au loc schimbări profunde. Guvernul budapestan condus de Kálman Tisza (1875-1890) intensifică măsurile de deznaționalizare a naționalităților nemaghiare. La începutul anului 1879 a fost elaborată Legea Învățământului (Tréfort, după numele ministrului) în care se stipula obligativitatea însușirii limbii maghiare de către învățătorii nemaghiari și introducerea ei în școlile confesionale ale naționalităților. „A și fost numită de la început legea maghiarizării, iar protestele împotriva ei culminează cu memoriile mitropoliților de la Sibiu și Blaj, prezentate, separat, împăratului de la Viena.”²⁵ Despre această perioadă merită de subliniat că: „Pornea, astfel, deschis cu toate puterile forurilor centrale și locale de conducere ale societății civile, ale presei, politica nefastă, obsesivă, crescândă, nu întru totul iluzorie, de absorție treptată a națiunilor nemaghiare... Întrădevăr, abia că se liniștesc valurile primelor inițiative opresive la adresa lor a noului guvern – desființarea districtelor Năsăudului, Chioarului, Zărândului, obligativitatea folosirii exclusive a limbii maghiare în administrația comunelor; interzicerea strictă a utilizării în școli a vechilor manuale de istorie și geografie, a comemorării la Blaj a zilei de 3/15 mai 1848, a expunerii publice a tricolorului românesc, desființarea comitetelor de colecte pentru răniții războiului de independență al României, procesele de presă – că se adoptă, la începutul anului 1879, cunoscuta lege Trefort privind obligativitatea predării limbii maghiare în școlile elementare.”²⁶

În același timp, recunoașterea internațională a independenței României la Congresul de Pace de la Berlin din 1878 stimulează mișcarea națională a românilor din Transilvania. Totodată observăm că „România, aflată în imposibilitatea să adopte, conform conjuncturii internaționale, o politică externă de neutralitate, s-a orientat către alianța cu Puterile Centrale - Germania, Austro-Ungaria și Italia, de care a fost legată prin tratatele încheiate în 1883 și reînnoite în 1892 (anul predării Memorandului la Cancelaria imperială din Viena), 1896, 1902, 1913. Tratatul semnat la Viena și având un caracter defensiv, prevedea, pe parcursul a șapte articole, angajamentul reciproc al părților de a se ajuta în caz de atac neprovocat, de a lua împreună măsuri în caz de amenințare cu agresiunea, de a nu încheia pace separate.”²⁷ Facem precizarea că „... obligațiunile Regelui față de Puterile Centrale, (erau, n.n.) - obligațiuni secrete care n-au fost ratificate niciodată de Parlamentul Român.”²⁸

Intellectualitatea ardeleană caută o soluție pentru salvarea etniei române de la maghiarizarea forțată prin toate mijloacele instituționale și culturale. La 12 mai 1881, la Sibiu, se constituie Partidul Național Român din Transilvania, prin „unificarea Partidului Național Român din Banat și Ungaria cu Partidul Național Român din Transilvania, într-un singur partid, cu numele acestuia din urmă”²⁹, cu un program în 9 puncte și se stabilește, ca mod de acțiune la alegerile parlamentare, „pasivismul”, pentru toate provinciile locuite de români”.³⁰ Până acum românii din „părțile ungurene” participau la alegeri, conform hotărârii luate la Timișoara în cadrul Conferinței PNR din Banat și

Ungaria, din 7 februarie 1869.³¹

Această unitate politică a românilor trăitori în Transleithania, partea administrată de guvernul de la Budapesta în cadrul monarhiei dualiste austro-ungare, va avea pe termen lung, un efect benefic, în câștigarea drepturilor și libertăților poporului român din Transilvania.

Este bine de știut că potrivit Tratatului de la Speyer (provincia Renania, Germania), din Parțium făceau parte comitatele: Bihor, Zărand, Solnocul de Mijloc, Crasna, Arad, Severin, Maramureș, precum și districtul Chioarului. Prin acest Tratat, încheiat în data de 16 august 1570, **la Speyer**, s-a pus capăt conflictului dintre pretendenții la coroana Regatului Ungariei după bătălia de la Mohacs (1526). Ioan Sigismund Zapolya a recunoscut împăratului Maximilian al II-lea titlul de rege al Ungariei, iar acesta din urmă l-a recunoscut ca principe al Transilvaniei și al Parțium-ului.³²

Programul politic al PNR stabilit în 1881 a fost coerent și bine structurat. Acesta a stabilit atitudinea politică a românilor din Ardeal și a celor din „Părțile ungurene” pentru etapa viitoare și a fost programul de luptă până la realizarea unității naționale din 1918.

Cele 9 puncte ale programului au fost:

”Programa³³ partidei naționale române din Ungaria și Transilvania, statorită în conferința electorală din Sibiu în 12-14 Maiu 1881.

Partida națională va lucra pe teren legal pentru exoperarea următoarelor drepturi:

1. *Încât privește Transilvania, recâștigarea autonomiei sale.*
2. *Introducerea ex lege a uzului limbei române în toate ținuturile locuite de Români, atât la administrație, cât și la justiție.*
3. *În ținuturile locuite de Români aplicarea de funcționari români, iar dintre neromâni numai de aceia, cari știu vorbi și scrie românește și cari cunosc moravurile poporului român, și delăturarea uzului de astăzi, de a se aplica ca amployați indivizi necunoscuți și necunoscători de popor.*
4. *Revizuirea legii despre egala îndreptățire a naționalităților în favoarea acestora, loiala și reala executare a tuturor legilor.*
5. *Ehuptarea și susținerea autonomiei bisericilor și școalelor confesionale, ca a unor chestiuni curat de naționalitate. Provederea din vistieria statului a școalelor române și a altor institute de cultură națională în proporțiune cu sacrificiile de sânge și avere ce le aduce naționalitatea română pentru patrie, având de a se delătura legile și ordinațiunile, cari se contrariează desvoltării naționale.*
6. *Crearea unei legi electorale pe baza sufragiului universal, sau cel puțin ca fiecare cetățean, care e supus la dare directă, să fie investit cu drept de alegere.*
7. *Fiindcă prosperitatea statului e condiționată de la mulțămirea tuturor civilor săi, iar prin protejarea unei naționalități și suprimarea celorlalte se provoacă nemulțămire, se turbură liniștea civilor de stat și se nutrește ură reciprocă: partida națională va lupta contra tendințelor de maghiarizare manifestate din partea organelor statului pe cale directă și indirectă, ca în contra unor fapte nepatriotice.*
8. *În chestiunile libertăților publice peste tot, precum și a reformelor necesare în administrațiunea publică, și mai ales în situațiunea economică financiară, respectiv în privința sarcinilor publice, devenite ne mai suportabile, partida națională va conlucra frățește cu toți aceia, cari mai vârtos vor ținea cont de interesele și bunăstarea poporului*

peste tot.

9. *Chestiunea dualismului nefiind astăzi la ordinea zilei, partida națională își rezervă a se pronunța asupra ei la timpul său.*

Modalitățile de realizare a statului național maghiar erau extrem de diversificate. Se fac presiuni și pentru introducerea limbii maghiare în bisericile românești. Stratagema guvernului maghiar, pe acest tărâm, merge mână în mână cu biserica. Încă din „*anul 1873 se înființase vicariatul episcopal gr. catolic maghiar de Hajdu-Dorog, având sub jurisdicția sa vreo 33 de parohii smulse din episcopia ruteană a Muncaciului*”³⁵ se intenționa și anexarea parohiei românești din Satu Mare.

Profesorul pr. Vasile Lucaciu nu poate sta pasiv, văzând aceste nedreptăți ce se fac populației românești, toate acestea în spiritul „*ideii de stat maghiar*”. Trimite „*trei scrisori la „Gazeta Transilvaniei”, în 1880, în care se denunțau intențiile de înlocuire a limbii române cu limba maghiară în Biserica greco-catolică din Satu Mare, cerând Episcopiei de Gherla respingerea necondiționată a numirii de curatori maghiari și a înlocuirii limbii liturgice.*”³⁶ Această atitudine a pornit de la faptul că „*la începutul anului 1879 o așa-zisă adunare generală parohială, constituită din 37 tineri capi de familie, a hotărât instituirea limbii maghiare ca limbă a altarului în locul limbii române, folosită exclusiv până atunci pentru oficierea liturghiei. ...A fost întocmit, totodată, un mare act justificativ, a fost trimisă o delegație la episcopia din Gherla, pentru comunicarea deciziei, se alege în funcția de curator prim un maghiar romano-catolic, se schimbă unii dintre curatorii și membrii consiliului bisericesc, se întocmesc în acest spirit statute ale parohiei, inexistente până atunci.*”³⁷ Iată deci o secvență din presiunile zilnice asupra bisericilor românești și a credincioșilor lor.

În vara anului 1884, Societatea „Szécsenyi” din Satu Mare premiază învățătorii români care „*au dovedit progres în predarea limbii maghiare.*” Învățătorii, care s-au prezentat la acest concurs, au fost etichetați într-un articol din „Gazeta Transilvaniei” ca fiind „*Judă, vânzători ai neamului lor.*” Profesorul Vasile Lucaciu este acuzat a fi autorul acestei „defăimări”, mai ales că unul dintre premianți, Augustin Sabău din Blidari, sat aparținător de Baia Mare, reclamă pe frații Vasile și Constantin Lucaciu, că l-au „*apostrofât și batjocorit*” spunându-i că „*și-a vândut limba și sângele neamului său.*”

Toate mijloacele de denigrare ale profesorului sunt folosite cu scopul de a-l îndepărta din funcția ce o ocupă la acest Gimnaziu regesc-catolic din Satu Mare.

„*La orele de limba română de la liceul de băieți din Satu-Mare, strecura din când în când și câte o lecțiune cu caracter național vorbind elevilor despre superioritatea rasei noastre și drepturile ei asupra Ardealului. Mama unuia din elevii săi, ungueroaică, de neam român renegat, intrigată de prea multele cunoștințe ce posedă copilul ei asupra originii daco-romane a poporului român și deci și a strămoșilor săi, făcu denunț, întâiu la autoritățile civile din loc, apoi la Inspectoratul școlar din Cosice, împotriva tânărului profesor. Concomitent cu acest denunț, apare în No. 84 din anul 1884, a gazetei săptămânale «Szamos» din Satu-Mare, un articolaș neiscălit, cu titlul: «A sărit iepurele din tufiș» scris de un membru «sincer» cum însuși mărturisește, al societății «Szécsenyi», o asociație patriotică și culturală cu centrul în Budapesta și cu ramificații prin toate părțile fostei Ungarii, îndeosebi în regiunile cu naționalități nemaghiare, căci menirea ei de a maghiariza «prin culturalizare» își găsea teren prielnic mai ales în aceste regiuni.*”³⁸

În mod confidențial „redactorul responsabil a lui „Szamos”, Ludovic Kosai, răspunde printr-o scrisoare adresată directorului liceului, Carol Hehelein, cu data de 22 octombrie 1884, prin care îl încunoștințează că profesorul, despre care este vorba în articolul publicat în ziarul Szamos, este dr. Vasile Lucaciu”. Directorul gimnaziului cere explicații în scris profesorului Vasile Lucaciu pe baza unui chestionar care conținea 10 întrebări. Semnificativ este răspunsul dat la întrebarea cu nr. 10: „N-am spus niciodată cuvinte ale căror înțelesuri să fie îndreptate împotriva ordinii și siguranței Statului maghiar, sau a ordinii legale. Declar că am fost întotdeauna și sunt un loial supus al legilor țării și îmi iubesc cu sinceritate patria mea. Sunt însă câțiva oameni în acest județ care provoacă mereu, sfidează și batjocoresc tot ce e românesc. Aceștia denunță de periculoasă orice mișcare, oricât de modestă ar fi, care are ca scop răspândirea culturii în masele poporului român. Suspectează, învinovătesc și alarmează opinia publică maghiară. De ani de zile unul din acești indivizi luptă pe toate căile și cu toate mijloacele pentru ca să obțină desființarea învățământului limbei românești la acest liceu, dar fiindcă toată strădania, de până acum, i-a fost zadarnică, acum încearcă să lovească în titularul acestui post, crezând că așa își va ajunge, mai curând scopul, luându-mi posibilitatea de a-mi putea îndeplini datoria în postul meu. Unul din acești domni mi-a spus următoarele cuvinte: „Îmi pare rău că dumneata ești țapul ispășitor, dar catedra trebuie desființată”, iar altora le-a spus că: „Nu ne liniștim până nu-l vom răpune pe dl. profesor, sau nu-l vom delătura.”³⁹

Consiliul comunal Satu Mare se pronunță negativ și asupra cererii prin care acesta solicita reducerea la jumătate a impozitului și primirea lui ca membru de drept în Consiliul comunal, conform legilor în vigoare. „În ziua de 3 noiembrie 1884 Consiliul comunal al municipiului Satu Mare ține o ședință în care se dezbate o petiție a lui Vasile Lucaciu, în care se arată că este proprietar de casă în orașul Satu Mare își plătește un impozit de 111 florini și 53 cruceri către Stat și alți 9 florini impozit pe salariul de 700 florini, ceea ce îi dă dreptul, ca în baza legii, să ceară să fie trecut în rândul contribuabililor cari plătesc mai mult impozit și deci ca intelectual cu pregătiri academice, fiind de drept „virilis” (cetățean al municipiului) intră în Consiliul comunal, reducându-i-se prin aceasta impozitul la jumătate.”⁴⁰ Hotărârea care se ia: „...acest Consiliu ai cărui membri de naționalitate curat maghiară - fără îndoială numai cu simțăminte ungurești - **nu poate primi în sânul său un astfel de individ, care ca profesor la liceul regesc-catolic din loc se dă la agitații naționaliste, propagând idea daco-românismului...**”⁴¹ Ulterior Vasile Lucaciu a contestat la Ministerul de Interne această decizie, iar ministrul a admis cererea sa și a cerut primarului să-l repună în drepturi.

Facem precizarea că legea prevedea că pentru a fi virilis trebuia să locuiești într-un oraș înzestrat cu drept de municipalitate cel puțin doi ani, să ai o anumită pregătire intelectuală și să dispui de un serviciu sau de o ocupație după care să plătești ca impozit așa-numita „cotă dublă”. V. Lucaciu îndeplinea aceste condiții, deoarece de șase ani funcționa ca profesor la gimnaziul de stat din Satu Mare, cu un salariu de 700 de florini, după care plătea impozitul respectiv.⁴²

Hotărârea Consiliului municipal Satu Mare precum și alte materiale au constituit un „dosar”, care a fost înaintat Ministerului Educației Naționale solicitând destituirea lui Vasile Lucaciu din postul de profesor, considerat a fi „inițiatorul mișcărilor românești din

județ.”⁴³

„Cercetând acest dosar am desprins din el fapte interesante și demne de reținut, căci invederează în mod foarte clar metodele de cari se foloseau Ungurii pentru a destrăma și a pune în indisponibilitate de acțiune pe conducătorii firești ai poporului român, denunțându-i ca periculoși și vătămători intereselor ungurești și acțiunii de maghiarizare întreprinsă de societățile culturale ungurești, sprijinite și susținute de oficialitatea statului maghiar.”⁴⁴

Campania declanșată de ziarul local «Szamos» împotriva profesorului Vasile Lucaciu continuă și mai agresiv. Editează o broșură anonimă cu titlul „Fiat lux” pentru a-l compromite în fața opiniei publice. „Această broșură, după cum reese din informațiile pe care le-am primit, a fost scrisă de cel mai mare adversar al lui Lucaciu, de Berenczei Kovács Lajos.”⁴⁵

Subliniem faptul că prin mașinațiuni birocratice, manifestate în diverse forme, profesorul dr. Vasile Lucaciu, încă nu avea definitivare pe postul ce-l ocupa nici la 27 noiembrie 1884, când i se comunică drept motiv „lipsă de acoperiri bugetare.”⁴⁶

Propunerea Consiliului comunal Satu Mare precum și celelalte reclamații dirijate la adresa profesorului pr. dr. Vasile Lucaciu, (adică dosarul dresat împotriva lui), fac ca la 4 iulie 1885 să fie chemat în fața ministrului Ágoston Trefort, care îi oferă postul de profesor public ordinar (catedra de limbă latină) la Gimnaziul superior din Losoncz, în comitatul Nógrád-Ungaria, azi Lučenec-Slovacia. Vasile Lucaciu refuză spunând: „Guvernul nu are atâtea milioane, pentru care eu să mă decid să părăsesc poporul român și să mă înstrăinez de neamul meu.”⁴⁷ Ministrul cere ajurorul noului episcop de Gherla, Ioan Szabó, care îl convinge spunându-i că acest post este doar o rampă de lansare pentru a putea fi numit în minister.

Ministerul Instrucțiunii și Cultelor din guvernul budapestan comunică în 14 iulie 1885 directorului Gimnaziului Catolic-Regesc din Satu-Mare că dr. Vasile Lucaciu este transferat ca profesor definitiv pe catedra de limba latină la Losoncz. Aici, la Losoncz, prof. dr. Vasile Lucaciu se simte exilat. Numirea la minister se lasă așteptată, așa că își dă demisia, merge la episcopul Gherlei și cere acestuia un post la o parohie românească.

Credem că cel mai bine a descris toată această etapă însuși dr. Vasile Lucaciu, mărturisindu-și starea spirituală în care se găsea:

„Acum suntem în epoca redeșteptării. După multe veacuri de adormire, de amorțeală, de sclăvie, au răsunit cu putere cerească cuvântul providențial: „Deșteaptă-te Române”, și românii se deșteaptă și au plecat ca la o chemare dumnezeiască și merg înainte pe calea ce li-se arată, spre scopul ce le este propus, și popoarele toate îl însoțesc cu încredere, cântând:

Înainte, înainte
Românism, soare curat,
Simțescă morții'n morminte
Că Românul s'au sculat!

„Pre Români i-au susținut, i-au povățuit întotdeauna și îi conduce și astăzi, religiunea și patriotismul. În curtea domnească, în coliba țerânească, aceste sunt scumpeniile inimii românesci, pre cari nu le schimbă cu nici un bun din lume.

Născut și crescut în sinul acestui popor, m-am învățat a-l iubi, cunoscându-i trecutul și revăzându-i viitorul, sum mândru că-i sum fiu iubitor, văzându-l suferind în

lanțuri de robie, dator mă simt a mă jertfi pentru el. Religiozitatea și patriotismul îl vor mântui. Și cei-ce îi vreau răul, perirea, vreau să-l facă ireligios, apoi nepatriot, renegat.

Un sistem întreg politic și social lucră din răspuțeri să-i răpească, ce are mai scump: să-l nimicească.

În aceste ținuturi persecuțiunea cea mai recentă s-au dat pe față în 1883.

S-au vorbit în public de unii agenți provocatori, s-au scris cu o necualificabilă ușurință în foaia oficioasă a comitatului, că Românii se pregătesc de răscoală, că în Biserica română din Megieș sunt adunate arme pe seama Românilor și alte scornituri de felul acesta.

Aceste s-au întâmplat în deplină publicitate, în societăți publice maghiare și în ziaristică, și nu s-au aflat diregătorie publică în țară, care să fie luat în scut și apărare onoarea și loialitatea cetățenească a Românilor.

Pe aceste minciuni și calomnii s-au întemeiat o societate, care sub pretext cultural au năvălit asupra Românilor, asupra așezămintelor noastre bisericești și școlare.

Au sosit însă timpul, ca să se demascheze intrigile vrăjmașilor religiunei și patriotismului Românilor. Și s-au demascat!

Tendențele de maghiarisare, de demoralizarea Românilor în religiunea și în patriotismul lor, au fost date de gol: societatea, care au atâta vâlfă au pornit supra noastră, au fost bătută și nimicită pentru Români, framasonismul și ateismul ei s-au dat pe față și nime nu mai poate să rămână Român cu inimă curată și totodată în relațiuni cu acea societate.

Dar' ținuta vrednică a Românilor au provocat răzbunarea dușmanilor.

În Octombrie 1884 s-au început o goană teribilă în contra mea, magistratul din Satu-Mare și comitetul comitatens au făcut areștări și insinuări joasnice și mincinoase în contra mea, cerând destituirea mea din catedra profesorală ce o ocupam la gimnasiul din Satu-Mare. S-au făcut investigațiuni și interogatorii, în mod public oficios precum și pe cale secretă confidențială. Resultatul au fost, că s-au dovedit corectitatea mea, preste toată îndoiala, iar magistratul orășenesc și comitetul comitatens au rămas rușinați, ca nisce denuncianți perfizi și calumniatori.

Și guvernul țării n-au avut curagiul să tragă consecințele iuridice de drept public și social din această afacere, n-au avut curagiul să reprobeze în act direct oficios insultele, pre cari le-au aruncat în fața unui om cinstit: nu, ci pe cale indirectă, ca și cu frică mi-a dat satisfacțiune, denumindu-mă de profesor public ordinar la gimnasiul superior din Losoncz.

Scopul adevărat însă au fost, ca se mă socată din sânul poporului românesc.

Mult am fost ispitit cu promisiuni, cu ademeniri, să primesc postul oferit, până când în 4 iulie 1885 la 11 oare din zi având o întâlnire cu răposatul ministru Augustin Trefort, s-au rezolvit cauza, se primesc stațiunea oferită.

Nu este aici locul să registrez toate detaiurile, amintesc numai, că ministrul susnumit m-au rugat frumos, să primesc stațiunea profesorală din Losoncz, acolo să desvolt acea activitate pentru cultura maghiară, pre care scie el că o dovedesc pentru cea română, apoi de, toate vor fi bine, în scurtă vreme mă va duce în minister, unde are trebuință de mine pentru un post distins la care m-au merit.

Văzând eu aceasta procedură, măhnit până în adâncul sufletului de soartea

neamului meu, i-am răspuns categoric și hotărât: vreau să fiu cavaler față de bunăvoința ce mi se arată prin promovare, și așa voi primi denumirea, pro forma, însă voi abdice imediat de stațiunea, la care voi fi denumit și declar înaintea Excelenței Tale, că înaltul guvern maghiar nu dispune de atâtea milioane, pentru cari să-mi las eu poporul românesc.

Ministrul, și de altfel foarte nervos, vizibilmente adânc mișcat de declarațiunea mea, mi-au strâns mâna și au plecat.

După aceste din grația episcopului meu diecesan, în 27 august 1885 am ocupat acest beneficiu parochial, unde mi s-au deschis terenul de a putea lucra pentru binele sufletesc și material al iubiților mei poporeni credincioși."⁴⁸

Despre invitarea prof. Vasile Lucaciu la ministrul Trefort se face referire în mai multe lucrări. Iată ca exemplu:

„Este invitat a se prezenta la Ministerul de Culte unde ministrul încearcă a-l tenta cu cariera frumoasă de consilier ministerial și spune că ar avea lipsă de un consilier de talia lui. Să primească deci a fi numit profesor la Loșonț, în fundul țării ungurești, de unde curând după aceea va fi chemat în minister.”⁴⁹

Drept concluzie la această perioadă arătăm că împărtășim opinia care arată că dr. Vasile Lucaciu: „*Ca preot, profesor de religie, a stat totdeauna, cu vrednicie, la postul său, ținând trează conștiința națională într-o regiune, unde limba românească era din ce în ce mai cotropită de străini.*”⁵⁰

Preocupări literare

Pe tărâmul cuvintelor preotul devenit profesor găsește universul de manifestare. Are percepția clară asupra puterii cuvântului, motiv pentru care face din acesta o armă cu explozie permanentă. Talentul oratoric este dublat de cel legat de mânuirea condeiului. Activitatea de profesor este prin definiție favorizatoare preocupărilor literare.

Ziaristică:

Într-o singură frază se poate cuprinde o lume. Iar când se face referire la „Leul de la Șișești”, lumea sa cuprinde întreg universal. „*A avut destulă vreme și pentru știință și gazetărie: Trei fascicule de filosofie, Istoria lui Foțiu. Mai târziu conduce „Lupta” din Budapesta și ia parte la conducerea Românilui” din Arad*”⁵¹ afirmă un jurnalist care l-a cunoscut pe Vasile Lucaciu pe când era pe băncile liceului de la Blaj și a avut parte de sfaturile lui, privind modul în care se face ziaristică, atunci când acesta era șeful Biroului de presă instituit la Cluj, ocazionat de procesul memorandiștilor. Scrie „*Serii întregi de articole în Gazeta Transilvaniei, Tribuna, Foaia Poporului etc.*”⁵² afirmă unul dintre cei care i-au dedicat o monografie.

Tânărul profesor de religie și limba și literatura română la Gimnaziul superior de stat face primul pas în domeniul jurnalismului. Fondează „*întâiul periodic românesc în orașul nostru, Satu Mare.*”⁵³

Activitatea publicistică a lui Vasile Lucaciu, atrage atenția autorităților locale și ziarelor maghiare care dezlănțuie o campanie de discreditare a tânărului preot-profesor, mai ales după discursul ținut la sfințirea bisericii din Valea Vinului, la 11 septembrie 1881,

unde condamnă nedreptățile la adresa românilor și dorința autorităților de a înlocui limba română cu maghiara în oficierea slujbei la greco-catolici. Contra acestei măsurii, semnează un memoriu 28 de participanți.⁵⁴

Lucrări editate:

Pietatea. În anul 1882, la Satu Mare părintele Vasile Lucaciu editează: *Pietatea. Carte de rugăciuni, prelucrată din cărțile rituale ale bisericii greco-catolice și după autori aprobați.* Această carte de rugăciuni o dedică mamei sale: „*Dulce mamă! Tu m-ai învățat mai întâi să mă rog și cum să mă rog lui D-zeu; în iubirea ta curată, sinceră și dezinteresată am simțit pentru prima dată că suntem nemuritori în Dumnezeu. Fie, dară, dedicate memoriei tale aceste pagini, prin fiul tău, care din această vale de lacrimi îți trimite o salutare pie. Nu mă uita, pân la revedere.*” Mama sa, Paulina Șerbac născută în anul 1856 a decedat în plină vârstă a maturității sale, la anul 1911, lăsând un loc pustiu în inima de fiu al acestei minunate mame.

Instituțiuni filozofice. În perioada în care este profesor la Satu Mare, părintele dr. Vasile Lucaciu face dovada talentului său de mânător al condeiului și își etalează vastele cunoștințe în domeniul filosofiei. Publică o lucrare filosofică în trei volume, *Logica* în anul 1881, *Metafizica* în anul 1882, iar al treilea volum, *Filosofia morală*, în anul 1884. Partea I o intitulează: *Instituțiuni filozofice prelucrate de dr. Vasile Lucaciu, profesor de religione Greco-catolică și de limba și literatura română la Gimnaziul Superior Catolic în Satu Mare.* „*Partea I, Logica, întocmită, cum se vede chiar din titlu, prin rezumarea unor mari autori catolici contemporani, italieni și germani, op apărut în anul următor, pentru care cere și primește, prin intermediul prefectului Propagandei Fide, Giovanni Simioni, binecuvântarea papei, op pe care, la cererea sa, episcopul Szabó îl va recomanda călduros clerului său (prin Circulariul din 10 ianuarie 1881)*”⁵⁵

Veleitățile filozofice și concepțiile novatoare pe care le are în acest domeniu părintele dr. Vasile Lucaciu constituie subiecte de dezbatere în rândul specialiștilor de profil. Frumos și argumentat scrie despre concepția sa filozofică prof. Ioan Țiplea care afirmă: „...*ca un adevărat politolog, Lucaciu pledează pentru creștin-democrație,*” numindu-l „*ultimul cruciat al unității și latinității valahe!*” (Ioan Țiplea)

Istoria lui Foțiu. Titlul complet al acestei lucrări este: *Istoria lui Foțiu, patriarhul Constantinopolului, urzitorul schizmei grecești prelucrată după preotul I. Jager de Dr. Vasiliu Lucaciu, parohul Șișeștilor. I. Jager a fost canonic onorar de Paris și de Nancy, totodată și profesor de istorie la Universitatea Sorbona din Paris.* În această lucrare prezintă detalii despre cauzele schizmei dintre cele două biserici surori, ortodoxă și catolică, de la anul 1045, învinuindu-l de această ruptură dintre răsărit și apus pe Foțiu. Deși apreciază calitățile de om erudit al acestuia, scoate în evidență marele rău făcut creștinismului. Aprofundarea acestui subiect îl va face pe părintele dr. Vasile Lucaciu ca în întreaga sa activitate preotească să contribuie la reunificarea dogmatică și organizatorică a creștinismului. Lucrarea apare la tipografia lui Michail Molnar din Baia Mare la anul 1892.

Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă. Este o broșură în care sunt cuprinse idei

privind crezul său, idealul vieții sale; date statistice legate de construcția „*Mănăstirii Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI*” și „spesele” pentru înălțarea ei; relatări privind sărbătorile religioase și naționale ținute la Șișești. Despre conținutul acesteia vom prezenta detalii în relatările ulterioare. Lucrarea apare în anul 1892 tot la tipografia lui Michail Molnar din Baia Mare.

Revista Catolică. Primul număr al Revistei Catolice, adică An I, Fasc. I, septembrie 1885, Satu Mare, tipărit ca „Edițiune a Tipografiei Libere”, apare în orașul în care timp de 6 ani a ocupat postul de profesor la Gimnaziul Superior de stat, pe catedra de religie și limba și literatura română, cu toate că din 15/27 august 1885 a fost dispus prin Ven. Ordinariat diecezan de Gherla la beneficiul parohiei greco-catolice din Șișești, în tractul protopopesic Baia Sprie.

Apariția acestei reviste a fost prefațată de cererile de înființare și aprobările ce erau necesare din partea forurilor bisericești, fiind necesară atât binecuvântarea Papei de la Roma, ca deținător al spiritualității catolice cât și a episcopului diecezan, superiorul preotului Vasile Lucaciu.

Încă de la primul număr al Revistei, dr. Vasile Lucaciu ia cunoștință cu intransigența autorităților statului față de orice încercare de deșteptare a sentimentului național românesc. „*Dușmanii de rasă cu ideea de stat național maghiar, care au observat scopul urmărit de Vasile Lucaciu, negăsind nici o piedică în răspândirea "Revistei Catolice" încă în anul apariției l-a amendat cu suma de 100 florini, pentru că a îndrăznit să scrie Satu Mare în loc de Szatmár (Sătmar)*”.⁵⁶

Revista apare cu întreruperi fie din cauză că directorul și totodată redactorul șef al acesteia care era Vasile Lucaciu a fost arestat în perioada 26 august – 10 octombrie 1887, în dosarul privind cuvântarea ținută la data de 9 iunie 1887 la Tăuții de Sus; fie că a fost interzisă apariția ei de către episcopul de Gherla, Ioan Szabó.

Fascicolul VII-VIII din luna octombrie 1896 este tipărit la Baia Mare la „Tipografia lui Michailu Molnar”, loc pe care-l va frecventa de acum înainte pentru toate materialele pe care le va tipări (broșuri, invitații, afișe etc.), aceasta fiind mai aproape de Șișești.

Citind „Revista Catolică” vezi omul din umbră care a dirijat întreg conținutul ei. Nu există articol, rubrică etc. din care să nu răzbată spiritul de naționalist român, spiritul novator și dorința de a oferi cititorului hrană spirituală pentru sufletul de român.

Mai întâi, în această revistă își expune crezul său de om și cel creștinesc punând drept Motto: „Nos genere et sanguine Romani” (Suntem romani prin sânge și neam). În primul număr își expune scopul editării revistei. Rubricile permanente le-a acordat importanță deosebită.

Cum era și firesc în paginile acestei reviste erau prezentate și activitățile de ordin social și politic pe care le iniția sau la care participa personal. Exemplu: „Deținerea domnului Dr. Vasiliu Lucaciu, director și redactor al periodicului nostrum Revista Catolică” (F. VIII-IX, septembrie 1887, pp. 184-186). În mod detaliat s-a scris despre sărbătoarea „*religioasă și națională*” din 27 august 1890, stil vechi, - inaugurarea Bisericii Sfintei Uniri a Tuturor Românilor, biserică greco-catolică cu Hramul Adormirii Maicii Domnului (Nr. XVI din 1890). La pag. 201 din Revista Catolică, Anul V, Fascicolul 13 din 1 Nov. 1903, în cadrul articolului „Biserica votivă din Șișești”, este inclusă fotografia bisericii noi din piatră, realizată după un desen executat cu creion grafit.

La 1 martie 2007, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare a fost lansată lucrarea: „Revista Catolică a lui Vasile Lucaciu” scrisă cu multă acribie de către Ioana Dragotă, bibliotecară la secția specială a acestei prestigioase instituții băimărene. Această carte a fost editată în cadrul programului „Maramureșul perpetuu” coordonat de Biblioteca Județeană și constituie o cercetare pertinentă și complexă a primei reviste românești din Nord – Vestul Transilvaniei a cărei director și redactor șef a fost marele tribun, părintele dr. Vasile Lucaciu. Cu acea ocazie preasfințitul Ioan Șișeștean, episcopul greco –catolic al Maramureșului, de vrednică amintire, a evocat figura preotului greco-catolic, dr. Vasile Lucaciu. Studiul și cercetarea efectuată asupra revistei făcut de o bibliotecară fidelă cultului pentru adevăr ne determină să recomandăm citirea acestei cărți pentru o informare completă asupra unei realități din perioada în care noi aparținem unei administrații străine și ostile neamului românesc.

Note:

1. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 79.
2. Liviu Tătaru, *op. cit.*, p. 14.
3. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 11.
4. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 21.
5. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 11.
6. *Ibidem*, p. 13.
7. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 20.
8. *Ibidem*, p. 21.
9. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 80.
10. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 23.
11. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 80.
12. Viorel Câmpean, *Familia Lucaciu, mereu în linia întâi. Familia Lucaciu, contribuții documentare*, în Voicu Șichet (coord), *op. cit.*, p. 160.
13. Prof. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 87.
14. Simion Retegan, *Op. cit.*, p. 23.
15. Aceasta este denumirea corectă a catedrei pe care o ocupa dr. Vasile Lucaciu, scrisă chiar de el, în titlul lucrării: *Instituțiuni filosofice, prelucrate de dr. Vasiliu Lucaciu, profesor de religionea gr. catolică și de limba și literatura română la Gimnaziul superior de stat din Satu Mare*.
16. Simion Retegan, *Op. cit.*, p. 27.
17. Ioan Viman, „*Dr. Vasile Lucaciu, profesor la Liceul romano-catolic „regesc” din Satu Mare. Începutul activismului politic*”, în Voicu Șichet (coordonator), *op. cit.*, p. 231
18. Tiron Albani, *Op. cit.*, p. 17.
19. Aceasta este denumirea corectă a catedrei pe care o ocupa dr. Vasile Lucaciu, scrisă chiar de el, în titlul lucrării: *Instituțiuni filosofice, prelucrate de dr. Vasiliu Lucaciu, profesor de religionea gr. catolică și de limba și literatura română la Gimnaziul superior de stat din Satu Mare*.
20. Simion Retegan, *Op. cit.*, p. 27.
21. Ioan Viman, *Dr. Vasile Lucaciu, profesor la Liceul romano-catolic „regesc” din Satu Mare. Începutul activismului politic*, în Voicu Șichet (coordonator), *op. cit.*, p. 231

22. Tiron Albani, *Op. cit.*, p. 17.
23. Simion Retegan, *Op. cit.*, p. 29.
24. Nicolae Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. II, Editura „Casei școalelor”, București, 1915, p. 168.
25. Simion Retegan, *Op. cit.*, p. 29.
26. *Ibidem*, p. 31.
27. Simion Retegan, *Op. cit.*, p. 30.
28. Mihai Stoian, *Procesul unui proces*, Editura „Cartea românească”, București, 1978, p. 353.
29. *Ibidem*, p. 349.
30. Mihai Stoian, *Procesul unui proces*, Editura „Cartea românească”, București, 1978, p. 330.
31. Agustin Iuga, *Op. cit.*, p. 82.
32. Mihai Stoian, *Op. cit.*, p. 331.
33. https://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_Speyer
34. Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau Luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. VII, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1913, pp. 33-34.
35. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 13.
36. Ioan Viman, *op. cit.*, în Voicu Șichet (coord.), *op. cit.*, p. 233.
37. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 32.
38. Corneliu Mezea, *op. cit.*, pp. 14-15.
39. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 19, cf. Arhiva lic. „Mihail Eminescu” din Satu Mare, act. No. 287 din 1884.
40. *Ibidem*, p. 17
41. *Ibidem*.
42. Liviu Botezan, *Începutul activității politice a lui Vasile Lucaciu*. Cluj-Napoca, Institutul de Istorie „George Bariț”, p. 4.
43. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 88-90.
44. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 20.
45. *Ibidem*, p. 18.
46. *Ibidem*, p. 17.
47. Tiron Albani, *op. cit.*, p. 82.
48. Vasile Lucaciu, *op. cit.*, p. 4.
49. Ilie Dăianu, *Leul de la Șișești. Preotul luptător: Dr. Vasile Lucaciu*, Tipografia Cultura, Cluj, 1937, p. 12.
50. Alexandru Ciura, *op. cit.*, p. 3.
51. Alexandru Ciura, *Biografia părintelui Vasile Lucaciu: povestită pentru popor*. Sibiu. Editura Asociațiunii „Astra”, 1928, p. 4.
52. Tiron Albani, *Vasile Lucaciu- Leul de la Șișești*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj Napoca, 2017, p. 90.
53. Dr. Viorel Câmpean, *Dr. Vasile Lucaciu printre evocări literare în ianuarie 2017*, în Voicu Șichet (coord), *Părintele Vasile Lucaciu în revista sătmăreană „Eroii Neamului”*, Editura Academiei Române, București, 2017, p. 67-68.
54. Valentin Băințan, *op. cit.*, p. 198.
55. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 35.
56. Ioan Țiplea, *Vasile Lucaciu, Ultimul cruciat al unității și latinității valahe*, în *Graiul Maramureșului*, 13 noiembrie 2018 și 14 Noiembrie 2018.
57. Agustin Iuga, *op. cit.*, p. 87.

Casa în care a locuit Dr. Vasile Lucaciu în Șișești

Capitolul III

„Acasă” la Șișești

Din anul 1885 și până la încheierea mandatelor de deputat în Parlamentul României, pentru părintele dr. Vasile Lucaciu „ACASĂ” însemna satul Șișești unde își avea domiciliul.

Șișești vatră străbună

Se cuvine să prezentăm câteva aspecte legate de satul Șișești pentru a înțelege mai bine simbioza dintre caracteristicile personalității părintelui dr. Vasile Lucaciu și terenul „fertil” găsit în comunitatea șișeșteană pentru exprimarea pleneră a idealului de viață al acestuia.

*„Locuitorii din Șișești și Negreia lucrau de secole ca minieri în minele de stat și particulare din Baia Sprie. Înainte cu 700 de ani (prin anul 1200 n.n.), un român din Șișești a descoperit mina Vonth-Tomozi, actualmente (1906 n.n.) Leveși sau mina din răsărit.”*¹ În monografia orașului Baia Sprie, editată la 1906, autorul maghiar nu putea spune că șișeștenii erau băștinașii acestor teritorii, că în această zonă există o continuitate a comunităților umane încă din neolitic. Aici, la Șișești s-au găsit artefacte ce aparțin epocii neolitice „*Topor-ciocan perforat din gresie cuarțitică foarte fină, deteriorat pe toată lungimea uneia dintre laturile înguste și în porțiunea dinspre tăiș pe cealaltă latură (lung. 13 cm), descoperit într-un punct neprecizat de pe raza localității Șișești. Topor-*

Casa în care a locuit Vasile Lucaciu renovată

ciocan perforat din gresie cuarțitică foarte fină, puternic deteriorat la tăiș și la ceafă (lung. 9,2 cm), descoperit la Cetățele de un elev al școlii, în jurul anilor '70 ai secolului XX, în punctul Dâmbu Florenilor, aflat la cca 800 m sud-vest de centrul satului.”²

Istoricii maramureșeni care s-au ocupat de studierea comunităților de români din acest perimetru vin și fac precizări importante sub acest aspect. „*Comuna Șișești este o comună veche ce apare în primele documente ca proprietatea voevozilor de Maramureș, care-și întindeau stăpânirea jurisdicțională peste toată regiunea auriferă Baia-Mare* (Șchoncher: Col. de Doc. archiva orașului Baia - Mare I fila 192). ...Din p. v. spiritual aparținea Mănăstirii Peri din Maramureș. ...După decretarea minelor ca proprietatea coroanei maghiare, comuna a cărei locuitori se ocupau cu mineritul, a fost anexată împreună cu încă alte 20 de comune “domeniului regal” unde aparține până în secolul XVII. Locuitorii, datorită dârzeniei lor, prin care căutau să-și mențină vechile drepturi - *jus ab antiquo* - în repetate rânduri, au avut curagiul să-și apere încălcările de hotar cu prețul vieții și ori de câte ori se ivea ocazia, comuna era centrul răzvrătirilor din jur.”³

În cadrul sărbătorii Mileniului (1896) organizată de unguri, s-au întocmit monografiile pentru fiecare comitat. Despre Șișești se afirmă printre altele: „(Laczfalu.) Șișești. *Comună mică românească, în apropierea orașului Baia Sprie, la poalele muntelui Negru, cu 182 case de lemn, 956 locuitori, greco-catolici. Hotarul (suprafața) este de 1485 k. hold. Până în sec. al XVII-lea a aparținut de domeniul Baia Mare și până în 1848 a fost sub patronatul visteriei regale. Hotarul este înconjurat de pădure iar locuitorii se ocupau cu mineritul. În 1628 între comuna Șișești și Baia Sprie a fost un mare proces. Pe oamenii din Șișești care au distrus și furat din Baia-Sprie, comuna i-a luat sub ocrotire. O bună parte din locuitorii comunei au fost maghiari, așa după cum arată și numele lor. Aceștia au fost cu nume de: Kádár (Cadar n.n.), Fáy (posibil Făt n.n.), Masfel, Raduly*

(în mod cert Radu n.n.) și Szabados (Săbădăș n.n.). Într-o diplomă din 1594 figurează nume ca: "Lukács (Lucaci n.n.), Kurta (posibil Ciontea n.n.), Ludas, Fodor și Gergely (Gherghel n.n.)" ...**Preotul Lucaciu Vasile** a construit o biserică greco-catolică în 1892 după modelul bisericii Sfântul Petru din Roma dar cu dimensiuni mai mici, care astăzi este **cea mai frumoasă biserică din județ**. Despre biserica veche, numai atâtea date sunt, că în 1872 a fost mărită. Aici (în biserica veche n.n.) se află (păstrează) o icoană, a Sfintei Fecioare Maria din 1722 și un steag din 1672. Cele patru icoane ale altarului sunt considerate adevărate opere de artă. Comuna a fost distrusă în 1717 de tătari. Localitatea are poștă, telegraf și gară C.F.R. la Baia Sprie.⁷⁴

Legat de datele menționate în această monografie editată la începutul secolului trecut, arătăm că acestea trebuie analizate foarte atent deoarece, însăși lucrarea în ansamblul său are un suport politic și nu științific. Merită de observat opinia prezentată de Radu V. Meruțiu cu privire la maghiarizarea numelor românești din satul Șișești. „Cu privire la vestitul sat Șișești, afirmația din monografia oficială a județului Satu Mare, e foarte **îndrăzneță** (multă diplomație în acest cuvânt n.n.), socotindu-l că la începutul secolului al XVII-lea, trebuia să fi fost în bună parte unguresc, făcând această deducție din numiri care au fost scrise în condici ungurești, dar cărora li se poate observa ușor rădăcina românească. De ex. "Raduly", (adică Radu) care ca nume de botez nici nu există în limba ungurească. Dar numele Șișești, care s-a păstrat din strămoși (cu toată maghiarizarea în „Laczfalu”) e un nume tipic, străvechi românesc. De altfel chiar autorul maghiar Fenyes Elek, în lucrarea sa (Magyarorszagnak alapotya. Budapest, p. 322), de la 1839, consideră satul Șișești ca sat românesc („olah falu”), care la începutul secolului trecut (e vorba de sec. XIX, n.n.) avea 714 locuitori uniți, deci români, și numai 3 (trei) romano-catolici, deci străini. Cum ar fi posibil, ca în timp relativ scurt, maghiarii ocrotiți de stăpânirea ungară, să fi dispărut (rămânând numai trei) și cum ar fi putut românii (cei oropsiți) să ia locul maghiarilor, în întregime? Deci afirmația din monografia oficială a județului Satu Mare (adică cea din care s-a dat citatul anterior scrisă de dr. Borovszky Samu, n. n.) e fără teme.⁷⁵

Șișeștiul era o parohie săracă, situată departe de centrul administrativ, orașul Satu-Mare, și nu era râvnită de către fețele bisericești la aceea vreme, astfel că perioade de timp mai îndelungat postul de preot era vacant, cum de altfel era și în 1885. Nu cu mulți ani în urmă, părintele Andrei Damian, preot paroh în Șișești ce era și protopopul tractului Baia Sprie, se plângea episcopului de Gherla cerând sprijin pentru administrarea parohiei: „ferestrele casei parohiale, la chilia cea mică, toate sunt stricate, în locul de vitru, provăzute cu papir și cârpe...” sau „o junincă i-a pierit de frig, peste caii din grajd ninge, casa se năruie, ...îndeamnă și stăruie degeaba pe poporeni să contribuie la repararea și curățirea acestora.”⁷⁶ Despre situația școlară, preotul Andrei Demian, care era și directorul școlii, spune, la 21 ianuarie 1857, într-un raport către episcopul Ioan Alexi al diecezei române de Gherla: „...școala încă nu s-a ridicat, pentru îndărătnicia poporului care stă să ne bată-n cap pentru râvna cătră școală; pentru că-n noiembrie 21, 1856 s-au pus răvaș pentru culegerea banilor pe sama școalei; adecă rădicarea școalei din Șișești: 270 f.m.c. și crestarea făcându-se, nici unul n-au voit a primi răvașiul să culeagă această sumă.”⁷⁷ Aceeași stare de lucru ni se înfățișează și în parohia vecină, a Șurdeștilor, unde preotul Teodor Szabó, într-un raport legat de situația desfășurării procesului de învățământ, întocmit la 15 decembrie 1856, spune printre altele: „În Șurdești sunt prunci: 32, fete: 33; în Cetățele sunt prunci 23, fete 13, care sunt datori a umbla la școală; învățătura nu se ține. Nici în chirie n-am căpătat, umblând eu în persoană cu dascălul la 7 coloni

(țărani gospodari, n.n.) *prin sat care au căși largi și 2 subt un acoperiș. Astă vară am învățat pruncii în tinda bisericeii, unde acum pentru frig nu se pot învăța. Dascălul însă s-au lăsat de dascălie, că leafa lui nu este încă plătită, și umblând dascălul cu executorul rânduind de la dregătoria c. r. (chezaro crăiască n.n.) politică după plată-și, o femeie fără rușine, încă l-au batjocorit și l-au scârbit rău.*⁸

Această stare de fapt apare în contradicție cu aprecierea că parohia Șișeștiului la 1885 era o parohie bogată care „dispunea de un apreciabil fond funciar” iar „Veniturile anuale ale parohiei erau... la suma de 1.022 florini depășind cu mult remunerația interimară didactică din Satu Mare.”⁹ Cum poate o parohie bogată și râvnită de preoții timpului să rămână vacantă mai mulți ani, cum s-a întâmplat cu parohia din Șișești în acea perioadă? Dacă privim lucrurile după averea parohiei, și mai ales că, la concursul organizat de Episcopia Gherlei pentru ocuparea aceluși post s-au prezentat 12 preoți¹⁰ drept candidați, putem trage și o astfel de concluzie. Un lucru este însă definitiv. Credincioșii ascultă numai de preoții vrednici.

Pentru a întregi spectrul social și starea spirituală a șișeștenilor din perioada respectivă prezentăm o informație certă. „Din timpul oropsirii maghiare, filologul Gustav Weigand a însemnat apoi următorul cântec simbolic **de la Ileana Tupchiță din Șișești**: *Colo'n jos la țară'n jos, Se strâng cucii de pe țară, Și cântă de se omoară. În vârful nucului, Cântă puiul cucului. Mai în jos la crângurele, Plânge-o pasere cu jele. Merge cucul și-o întreabă: De ce plângi, pasere dragă? Cum amarul meu n'oi plânge, Că mămuca mi-o murit, Și tătuca s' o'nsurat, Rea maștehă mi-o luat. Bota'n mână ea mi-a dat, Ulița mi-a arătat: Du-te'n lume și te ține, Mai mult nu-i ședea cu mine! i.g.*”¹¹

Cele mai apropiate date scrise despre parohia Șișești din acea perioadă le aflăm în Șematismul din 1867: „Șișești (Laczfalu) Depart. Dela Sc. Eppescu 14 mile. Par. vechia. Bas. de lemn în onoarea Adormirii Preasantei Născ. de Domnedieu. Casa Par. De lemn De conf. lib. a Ord. Matric. are dela anul 1786. Școala de lemn. Școlari 37. Administratore: O.D. Iacobi Popu. Cantore: Alecsiu Kiss. Docente: Vasiliu Babanu. In Matre: 902. Filiale: Dănesci (Bajfalu): Bis. de petra în onora Născ. de Domnedieu. Școlari-20. Cantor: Andreiu Poduțiu. Docente interimate: Irimie Cionte. Bontăieni (Pusztatelek): Bas. de lemn. Școlari 28 umbla în Dănești. Cantore: Vartolomeiu Rogojanu. Ungurașu (Magyarkekeș): Bas. de lemn. Școlari 23 umbla în Șișești ½ ore. Cantore: Ștefanu Cînțariu. Posta din urmă Baia Sprie.”¹²

Tradiția orală, dar și documentele scrise ne spun că la prima slujbă ținută de noul paroh în Șișești s-a „adunat mult popor”. Alături de credincioșii localnici au fost de față și locuitorii din parohiile vecine.

„În mijlocul unor astfel de oameni încercați (a șișeștenilor n.n), Vasile Lucaciu găsește o fortăreață românească, pe care va ști s-o călăuzească spre cele mai înalte trepte de eroism național. Deja când Lucaciu este numit ca preot în comuna Șișești, neplăcerile îndurate la Satu Mare erau cunoscute tuturor locuitorilor. Și nu este mirare că în ziua de 27 august 1885 stil vechiu (15 august 1885, n.n), când servește prima liturghie, - în micuța biserică de lemn s-a adunat așa de mult popor din filialele și plasa Baia Mare, ca să vadă pe noul preot, despre care se spunea că este un om așa de învățat, încât serviciul divin a trebuit oficiat afară, neîncăpând întreg norodul în biserică”¹³ Credem că data corectă a primei liturghii săvârșite la Șișești este cea menționată de prof. Simion Retegan, care spune: „Lucaciu face din intrarea sa în parohie, în duminica de 5/17 octombrie 1885, o revanșă pentru vexațiile la care fusese supus. Solemnitatea acestui act festiv, plin de emoție pentru fiecare sacerdot, primește în cazul lui o anvergură cu totul

deosebită: *șiruri de oameni printre care trece, împreună cu ai săi, pe drumul dinspre Baia Sprie, întreg norodul celor patru sate masat la intrarea în hotarul Șișeștiului, cuvântul de întâmpinare a învățătorului, răspunsul noului venit, intrarea mulțimii în sat în bătaia clopotelor și bubuitul teascurilor, oficierea liturghiei și predica sub cerul liber al toamnei în fața vechii biserici, neîncăpătoare pentru credincioșii veniți din împrejurimi să vadă pe vestitul și învățatul preot.*"¹⁴ Unul din argumentele care pot fi aduse este faptul că „Oficiul și beneficiul parohiei Șișești, scoasă la concurs în 10 iunie, i-au fost conferite lui Vasile Lucaciu prin decizia consistorială din 15-27 august 1885: S.J.A.N., Cluj, F. Ep. Gherla, Prot. Consist., 1885-5.063.”¹⁵

Despre marele tribun dr. Vasile Lucaciu nu se poate vorbi nici scrie fără a se pomeni de localitatea Șișești, care l-a primit cu osanale încă în 1885, ca pe un mesia: “în veșminte sărbătorești, tineri, bătrâni, mame cu copilași de țâță în brațe care se înfățișau la primirea părintelui ca la o măreață sărbătoare pentru popor”, în tras de clopote, “împușcături de teascuri” (mojară) și un emoționant cuvânt de bun sosit rostit de învățătorul confesional greco-catolic Vasile Băban.”¹⁶

Scurt istoric al religiei în comuna Șișești

Se cunoaște faptul că „*Pentru satisfacerea cerințelor religioase ale românilor maramureșeni, la 1391 pleacă la Constantinopol voievodul Baliță și fratele său Drag, cerând patriarhului Antonie dreptul de stavropighie, pentru Mănăstirea Sf. Arhanghel Mihail din Peri. Patriarhul le-a ascultat cererea și prin hrisovul de la 13 August 1391, a încredințat pe egumenul Pahomie, cu exercitarea stăpânirii peste bisericile și preoții din ținutul Sălajului, Sătmarului, Ugocei, Beregului, Ciceului, Ungurașului și până departe în părțile Bihorului.*”¹⁷

Dacă acceptăm opinia istoricului maramureșean Augustin Iuga, care afirmă: “*Comuna Șișești este o comună veche ce apare în primele documente ca proprietatea voevozilor de Maramureș, care-și întindeau stăpânirea jurisdicțională peste toată regiunea auriferă Baia-Mare...*” atunci legat de această perioadă veche problema religiei șișeștenilor nu suportă discuții.

Ulterior, Episcopia de la Muncaci, cu sprijinul puterii statului maghiar, și-a subordonat parohiile românești din Maramureș, inclusiv o parte din parohiile din comitatul Satu Mare printre care și cele din zona Șișeștiului.

În Transilvania a urmat mișcarea religioasă denumită „Uniația”. Un istoric din Brașov, sas de origine, Iohann Filstich, contemporan al acelor evenimente, a cărui bună credință nu o putem pune la îndoială, scrie: „...*cu sîrguința episcopului iezuit Paul Baranyi, în anul 1696 Teofil, episcopul valahilor, părăsind cu o mare parte a neamului valah credința grecească, trecu la cea romano-catolică, iar în Țara Bîrsei și aiurea mulți își ținură și-și apărură cu tărie credința cea veche. După Teofil urmă în episcopia valahilor la anul 1700 un altul, anume Atanasie, pe care-l puse, după ce acela se întorsese de la Viena, unde se dusese pentru diploma cea nouă, cu numele de episcop, în fruntea valahilor uniți, comitele Ștefan Apor la Alba Iulia, de față cu mulți fruntași, în numele împăratului Leopold. Iar acestuia îi urmă baronul Ioan, nemeș de Patac, care, după cum se spune, muri la anul 1727 într-un chip ce dădu de bănuț că ar fi fost otrăvit. În locul său li se dădu românilor în anul 1729 baronul Ioan Klein, învățăcel al seminarului Sf. Adalbert din Tirnavia.*”¹⁸ Aceste lucruri erau valabile pentru Transilvania, pentru Parțium doar documentele de arhivă despre Episcopia de la Muncaci ne pot aduce ceva lumină.

Un studiu interesant legat de populația din „Parțium” l-a efectuat istoricul Nicolae M. Popp în anul 1943.²⁰ Găsim în acest studiu,²¹ menționat în mod expres, date, preluate din „Lexicorum locorum” din 1771, din care rezultă că în Comitatus Szattmariensis, erau: 255 de localități, ungurești 142, germane 11, românești 98, rutene 7. În „Processus Nagy Banyensi” existau: 84 (optzeci și patru) de localități, 36 (treizeci și șase) de localități în care limba dominantă era cea maghiară, alte 3 (trei) în care la rubrica „limba vorbită” este făcută mențiunea: Hung. + Val. (adică limba maghiară și Valachica (*română n.n.*)), 43 de limbă „Valachica” iar 2 (două), cu populație vorbitoare de limbă „Ruthenica”.

Puțini sunt istoricii care s-au ocupat de zona ce avea denumirea de „Parțium”, sau de „Părțile ungurene” cum se încetățenise în rândurile populației.¹⁹ Acest teritoriu a apărut ca unitate administrativă distinctă a Imperiului Habsburgic după Tratatul de la Speyer (1570).

Pentru a înlătura orice îndoială referitoare la datele cuprinse în acest studiu arătăm că Lexiconul locorum din 1771 a fost **retipărit în anul 1920** de Ungaria și a constituit un document justificativ prezentat, de către partea maghiară, Conferinței de Pace din Franța când s-a decis traseul graniței dintre România și Ungaria.

În imaginea alăturată avem reprezentată o pagină din studiul istoricului Nicolae M. Popp, din care rezultă cu claritate, la Nr. 39: „**Sisest - Valachica (limba vorbită) – Gr. ritus (religia)**”.

Privitor la comuna Șișești avem menționate satele: la poziția 4 „Bonten” (*posibil Bontăieni, deoarece în Schematismus din 1829²² apare sub denumirea de Bontejeni, n.n.*), la 21 „Nigrest” (*Negreia, n.n.*), la poziția 28 „Cseteczele” (*Cetățele, n.n.*), la poziția 39 „Sisest” (*Șișești, n.n.*), la poziția 56 „Denyestin” (*Dănești, n.n.*), iar la 66 „Surgesty” (*Șurdești, n.n.*). După cum este ușor de observat, satul Plopiș, ce actualmente face parte din comuna Șișești, nu apare în acest studiu. Explicația este simplă. La acea vreme satul Plopiș era în Districtul Chioar ce făcea parte din Marele Principat al Transilvaniei, provincie autonomă a Imperiului Habsburgic.

Pentru satele din comuna Șișești, la rubricile menționate apar făcute aceleași mențiuni: „pagus” (*sat, n.n.*), Valachica (*limba valahă, adică limba română, n.n.*), „Gr. ritus” (*ritul grecesc, adică ortodox, n.n.*).

Referitor la cuvintele ce precizează religia, adică „Gr. ritus” (ortodox) pot exista diferite opinii deoarece întrebarea ce se pune este: Cum ? La 1771 satele din comuna Șișești au fost de religie ortodoxă?, iar pentru mulți șișeșteni și nu numai, acest adevăr ar părea de-a dreptul absurd.

În acest studiu, la rubrica „religia”, este precizată, pentru fiecare localitate, religia **preotului**, deoarece religia acestuia este menționată în „Lexicon locorum”, înțelegându-se, așa cum arată autorul acestuia, „parohia satului (Habet Parochum Religionis)”. Prin urmare nu este vorba despre existența sau non-existența în localitățile respective a unor persoane ce au o anumită credință, ci despre credința în biserica satului. Pentru localitățile ce au avut o altă religie găsim mențiunile exacte și anume: „Chatolichae”, „Helveticae” (*adică, adepții curentului calvin, n.n.*), „G. r. unitor” (*rit grecesc unit cu Roma, n.n.*), sau mențiunile: „G. r. + Helv.”, „G. r. + Cath. + Helv.”, „Cath.+ Helv.”

Un alt aspect, deosebit de important, este cel legat de situația administrativă a zonei Șişești. Prin decretul din 18 martie 1785, Iosif al II-lea a împărțit Ungaria în 10 „kreise” sau „distrikte”. Zona Băii Mari aparținea de „Kreis Munkacs” ce era împărțit la rândul lui în 5 comitate: Bereg, Maramoros, Ung, Ugocsa și Szatmar, comitat ce includea și satele comunei Șişești.

Granița dintre districtele din Ungaria, respectiv dintre Kreis Munkacs și Marele Principat al Transilvaniei era pe râul Someș, râul Lăpușel (podurile de la Lăpușel și Cătălina), o linie terestră ce trecea la sud de satele Chechiș, Cetățele, Șurdești, urmând apoi albia pârâului Cavnic. Cavnicul avea case atât în Ungaria cât și în Transilvania după cum acestea erau pe un mal sau altul al acestui mic curs de apă. Am făcut această precizare pentru a arăta că „Uniația” făcută în Transilvania, la 1700, pe tărâm religios, n-a avut nicio conotație canonică sau administrativă pentru credincioșii și parohiile din zona Șişeștiului aflate în Parțium.

Există document²³ scris prin care se atestă fără drept de replică, faptul că, la 1727, într-un Conclav convocat la Baia Mare, la 27 ianuarie, de către episcopul de Muncaci, Ioannis Iozepfi Hodermarszky, preoții din zona Băii Mari, arondați la episcopia ruteană din centul distriktului, semnează adeziunea lor la Unirea cu biserica Romei.

Dar întrebarea rămâne valabilă. Dacă la 1727, preoții din parohiile din zona Șişești au aderat la „Uniație”, cum se face că la 1771, religia preoților din parohiile Șişeștiului este menționată în aceste documente iosefine a fi „Gr. Ritus”?

Pot exista două explicații. Pe de o parte, regimul oarecum „îngăduitor” pe care Iosif al II-lea l-a avut față de români, a nu se uita că tradiția îl consemnează ca „împăratul românilor”, și în consecință românii erau lăsați în „legea lor strămoșească” dacă își achitau sarcinile fiscale și implicit cele datorare forurilor bisericești ale timpului. Pe de altă parte, aspect care mi se pare plauzibil, această stare de fapt este rezultatul acțiunilor religioase anti-uniație, cunoscute în istoriografie ca „Mișcarea lui Șofronie de la Cioara”, ce a avut loc în Transilvania și cu influențe puternice în rândul populației românești din „părțile ungurene”.²⁴ Suntem convinși că multe aspecte din zbuciumata viață religioasă a credincioșilor din zona Șişești vor fi scoase la lumină de noile posibilități de studiere a arhivelor de la Munkacs, Budapesta și Viena.

Referindu-ne la perioada în care părintele dr. Vasile Lucaciu a fost la Șişești, începând cu anul 1885, toți credincioșii din această parohie erau greco-catolici. Cu toate acestea, dese referiri la pericolul revenirii șişeștenilor la ortodoxie, în lunga perioadă a procesului canonic dintre preotul Șişeștiului și prelatul de la Gherla, aveau un suport real în starea de spirit a credincioșilor. Numai tăria credinței în religia catolică a părintelui Vasile a făcut ca șişeștenii să nu facă acest pas. Observăm că în satele vecine exista o astfel de preocupare. „*Semnificativ pentru prestigiul clerical deosebit de care se bucură, este faptul că aploanează cu puterea cuvântului său tulburările confesionale din învecinata parohie a Dumbrăviței, unde un grup masiv de credincioși, neîmpăcați cu povara obligațiilor lor bisericești, amenință cu trecerea de cealaltă parte. ...Cererea impresionantă a Dumbrăviței pentru Deslegarea cea mare și protocolul întocmit cu această ocazie, semnat și de Vasile Lucaciu, în calitate de conducător al comisiei instituite pentru reglementarea obligațiilor în produse ale credincioșilor față de preot. S.J.A.N., Cluj, F. Ep. Gherla, 1886-6974, 7012.*”²⁵ La fel s-au petrecut lucrurile și în satul Cetățele: „*Este vorba despre convertirea la ortodoxie a unei comunități din imediata vecinătate a parohiei sale, Satul Cetățele (Cetățele, n. n.), filie a Șurdeștiului, unde inițial 90 (întreg satul, n.n.), apoi 65 de familii începuseră demersurile legale în acest scop, unde*

preotul din Șișești (părintele dr. Vasile Lucaciu, n.n.) - trimis împreună cu cel din Chiuzbaia, să cerceteze starea lucrului – reușește momentan să stopeze mișcarea, dar, în final, pierde partida.”²⁶

Biseriçuța veche din Șișești

În vara anului 1885, părintele Dr. Vasile Lucaciu care a luat în primire parohia Șișeștiului de care aparțineau și filiile Dănești, Bontăieni și Unguraș, găsește aici o bisericuță de lemn a cărei vechime se pierdea în negura vremurilor.

Revista Catolică, Anul V, Fascicolul 5, din 1 iulie 1903, (Editor și Redactor responsabil – Dr. Vasiliu Lucaciu, editată la Baia Mare, tipografia lui Ștefan Nanasy), la pagina 73, publică fotografia acestei bisericuțe cu explicația necesară, priviți-o și admirați-o în taină.

Pentru noi, cei care am căutat-o prin toate mijloacele de informare, găsierea acestei fotografii a fost o adevărată revelație. Ce ne transmite imaginea celei mai vechi biserici românești, după opinia părintelui dr. Vasiliu Lucaciu, cum îi plăcea să se semneze tribunul, supranumit „Leul de la Șișești”? Gândul ne poartă pe cărări nebănuite. Ne îndeamnă să înțelegem resorturile prin care s-a transmis din generație în generație rânduiala bisericească. Tradiția locală devine mai ușor de înțeles. Poate ne spune de ce, întotdeauna, bărbații sunt cei ce intră primii în biserică din Șișești sau prin ce mijloace educative s-a transmis femeilor răbdarea de a aștepta, fără nici un fel de frustrare, ieșirea tuturor persoanelor de sex bărbătesc din biserică, după ce preotul dă binecuvântarea, la terminarea slujbei și numai apoi acestea, la rândul lor, părăsesc sfântul lăcaș. Cred că ne spune de ce, la Sf. Cuminecătură, se formează grupuri de două, trei persoane care fac cele trei mătănii după un ritual care obligă la taină și admirație și tot bărbații sunt cei care se împărtășesc, primii, cu Sfinta Taină a Cuminecăturii. Câte alte lucruri nu ne spune această superbă fotografie... Un mic amănunt: Fotografia am descoperit-o la 26.02.2005, inserată în cadrul articolului „*Un moment practic în mijlocul desbaterilor sociale*” în care se descria modul de desfășurare a Instruirii Generale a Federațiunei Catolice Romane din Elveția ținută la Romont, la care probabil a asistat și părintele Vasile Lucaciu. „*Liniștea sălii de lectură a fost întreruptă de bucuria nestăpânită care m-a cuprins în timp ce studiam una dintre aceste reviste. Ioana! Vino să vezi. Extraordinar! Astfel, privim amândoi imaginea unei bisericuțe, și o rog să citească cu voce tare, să audă și ceilalți cititori prezenți în sală: „Biserica cea veche parohială din Șișești cu Hramul la Sfântă Mărie-Mare” răsună, ca un dangăt de clopot, vocea-i blândă în sala în care se reinstalase liniștea. Atunci am văzut cum fața Ioanei s-a înseninat, împărtășindu-mi marea mea uimire când am descoperit această fotografie. Surpriza a fost cu atât mai mare cu cât această fotografie „orna” un articol ce nu avea nimic comun cu localitatea Șișești. Așa a fost redată în patrimoniul muzeal al satului Șișești imaginea bisericuței vechi, ortodoxe...”*²⁷

Preotul dr. Vasile Lucaciu vorbește de la amvon credincioșilor despre vechimea și obârșia lor pe aceste meleaguri descifrând semnele transmise de strămoșii lor. „*Când s-au luat jos turnul de pe Biserica cea veche, am fost cu grijă, nu cumva s-ar găsi vre-o însemnare, sau vreun „veleat” care să ne arete ceva lumină. S-au găsit pe o grindă un „veleat” cu litere cirilice - “a m g” - adică 1043.*”²⁸

Biserica veche de lemn din Șișești

Preocuparea părintelui dr. Vasile Lucaciu de-a cunoaște cât mai multe aspecte legate de Șișești și oamenii lui o putem constata din ceea ce a spus și scris despre această localitate.

„Cât despre trecutul acestei parohii, servească ca informațiuni următoarele schițe istorice:

*Parochia Șișeștilor este una din cele mai vechi din aceste provincii locuite de Români. Însemnări scrise nu avem, decât dela 1672. Tradițiuni populare însă arată, că în această comună au fost în timpuri foarte depărtate viață culturală și industrială, cum **abia ne putem** întipui.*

Așa se vorbește, că Biserica cea veche parochială s-au zidit încă pe timpul, când „stămoșii noștri Romani au fost stăpâni”. Eu am ținut și țin vorba asta ca și ascunsă în peptul meu, și caut și cerc, unde aș afla ceva date pozitive din aceste timpuri mai vechi.

Când s-au luat jos turnul de pe Biserica cea veche, am fost cu grijă, nu cumva s-ar găsi vre-o însemnare, sau vreun „veleat” care să ne arete ceva lumină.

S-au găsit pe o grindă un „veleat” cu litere cirilice - “a m g” - adică 1043.

Biserica cea veche de lemn au fost zidită cu ușă laterală către amiază-zi. Cu timpul au devenit mică și poporul o au mărit-o, adaugând un pridvor și tăind usă de

Fotografie cu Icoana Făcătoare de Minuni și noua biserică din Șișești, ctitorie a lui Vasile Lucaciu. Era oferită credincioșilor la ocazii deosebite.

intrare de către apus. "Văleatul" tăiat deasupra ușei celei vechi arată, că aceasta s-au întâmplat în anul 1672.

Împodobirea pridvorului, - și probabil și pictarea tindei muierilor; - după cum arată „văleatul” din frontul Bisericei, s-au făcut în anul 1763. Această s. Biserică și cu ia comuna întregă au trebuit să-și aibă o însemnătate deosebită.

Aceasta se dovedește în mod neîndoios din un document nedisputabil.

Anume se conservă în biserica cea veche un steag lucrat în toată arta, lung de 80 cm. lat de 50 cm. pe ambele laturi sunt picturi frumoase cu inscripțiuni.

Pe față e zugrăvit vulturul cu două capuri, - în piept cu patera Ungariei - ținând mărul și toiagul împărătesc.

Inscripțiunea este următoarea, cu litere cirilice: "În zilele lui Iosif împăratul, 1783 (cu numeri arabi) ¹⁾ Renumitul sat Fișești, Pace de la Leopoldus Împărat: 1672 (numeri arabi). Calea ce călătorești, taina plinești"²⁾

Icoana Făcătoare de Minuni astăzi, la Șișești

Se știe că, sub domnia împăratului Leopold I, chiar în anul 1672, au fost cele mai grele tulburări în Ungaria și Transilvania, război civil, lupte religioase, incursiunile lobonților, ale curuților, trădările de tron și de patrie din partea nobilimii maghiare. În aceste timpuri grele, Românii din Fișești ³⁾ de bună seamă, că s-au purtat credincioși și voinici în apărarea tronului și a patriei, de acea au fost distinși cu ceva privilegii, cu carte de pace, care se amintește în inscripțiunea citată. **N-am avut timp nici modru** însă, să cercetez prin arhive ce fel de „pace” este aceasta.

Pe cea lature a steagului se află o pictură, care întipuieste viața de odinioară a comunei. Anume în partea dreaptă e zugrăvită o gură de băi, din care iese un muncitor băiaș, împingând înaintea sa pe șine de fer un căruț încărcat cu petrii scoase din băi. În partea stîngă e zugrăvită o școală, în ușa căreia stă un dascăl cu cartea în mână și mai mulți prunci școlari, cărora le ține prelegere.

Această icoană confirmă adevărul tradițiunei populare, că în această comună a

fost o industrie foarte dezvoltată de băi, pe care însă nu le mai regăsim. În mai multe puncte ale comunei se află grămezi de zgură, ceea ce dovedește că au fost și uzine topitoare, în care s-au ales metale nobile.”

¹⁾ -Adică atunci s-au făcut copia.

²⁾ -Copie fidelă după un original care nu se găsește.

³⁾ -În inscripțiunile mai vechi, comuna Șișești se scrie Fișești.²⁹ Eu cred că este o transformare din „Făgești” luându-și comuna numele de la făgetul, ce se afla pe hotarele ei.”³⁰

Suntem încredințați că “Steagul Fișeștenilor” a existat. La acesta fac referire și istoricii maghiari Vende Aladar și dr. Samuel Borovski. Unde este? Cineva trebuie să-l caute și să spună clar fie că l-a găsit, fie împrejurările în care a dispărut. Directorul Muzeului Militar mi-a mărturisit, când am fost să-l caut acolo, deoarece există dovezi că a fost predat acestei instituții, că la modul în care sunt „aranjate” piesele colecționate de muzeu, este imposibil de găsit. Dar, chiar dacă steagul nu se mai găsește, în mod obligatoriu, în arhivele cancelariei vieneze, există originalul documentului emis, în baza căruia a fost confecționat acest steag, atunci când a fost atribuit Fișeștenilor. Că acest document există o spune indirect Dr. Vaile Lucaciu, explicând inscripțiile de pe acesta. Ori dacă s-a făcut copia “în zilele lui Iosif Împăratul – 1783”, atunci se poate face o copie orișicând.

O însemnare cu totul deosebită făcută de părintele Vasile, este cea legată de anul 1043 (a.m.g.) găsit încrustat pe „o grindă”. Este greu de înțeles de ce nu se fac demersurile necesare pentru a se stabili vechimea bărnurilor din Absida situată pe locul vechii biserici de lemn, despre care tradiția orală păstrează credința că, unele dintre acestea, provin din vechea biserică. Dacă această informație ar fi reală, ne-am afla în fața celei mai vechi biserici de lemn de pe teritoriul României!!!

Clarviziunea și geniul părintelui dr. Vasile Lucaciu se poate argumenta cu aproape fiecare lucru, cuvânt sau gest pe care l-a făcut. Nu se cunoaște data exactă a demolării vechii biserici de lemn și nici adevăratul motiv. Este însă sigur că ceea ce trebuia păstrat, pentru a se transmite urmașilor șișeștenilor de atunci, și nu numai, a informațiilor pe care le putea da această biserică s-a realizat. Astfel s-a păstrat pe locul inițial o parte din lemnul bătrân de stejar din care a fost construită o Absidă, construcție ce figurează în patrimoniul cultural național, cu precizarea că închiderea ei s-a realizat prin utilizarea ușii de intrare în vechea biserică. S-a păstrat chiar arhitectura vremii, inclusiv ornamentația exterioară.

Deosebit de important a fost pentru „Leul de la Șișești” să decupeze cu grijă acea parte din grindă pe care erau încrustate literele chirilice, pe care distinsul părinte le-a descifrat că reprezintă anul 1043. Nimeni nu a dat importanță acestei „bucăți se lemn”. Istoricii vremii n-aveau interes să continue verificările, iar istoricii moderni au apreciat ca fiind eronată această datare. Dl. dr. în istorie Aurel Socolan afirmă că a avut în mână această bucată decupată din grinda vechii biserici, atunci când a cercetat circulația cărții vechi bisericești la Șișești și spune domnia sa că trebuie să fie „pe undeva pe acolo pe la muzeu”. Toate demersurile noastre întreprinse pentru a găsi bucata de lemn decupată din grinda vechii biserici de lemn de către părintele Lucaciu au fost zadarnice. N-am găsit-o. Custodele muzeului a spus că n-a văzut așa ceva. Dacă descifrarea făcută de părintele Vasile Lucaciu ar fi confirmată cu mijloace sigure, științifice, de stabilire a vechimii

obiectelor, atunci s-ar aduce un argument hotărâtor și indubitabil asupra continuității în Bazinetul Rus din cadrul Depresiunii Baia Mare a urmașilor din tribul dacilor liberi, costobocii, iar teoriile imigraționiste n-ar mai avea nici un suport în fața oamenilor de bună credință. Chiar și acum, având credința că în construcția Absidei se mai găsesc grinzi vechi, s-ar putea întreprinde o cercetare și verificare a vechimii acestora, eliminând această stare de incertitudine.

Când se face afirmația „primele însemnări scrise”, părintele Vasile Lucaciu se refră oare la inscripția cu „**văleatul**”1672 „**tăiat deasupra ușei celei vechi**”? Credem că da. Dacă era un alt document l-ar fi menționat în acest capitol al lucrării. De observat că această inscripție de pe ușa cea veche făcută în anul 1672, coincide cu anul în care „Leopoldus Împărat” a atribuit steagul pentru șişeșteni. Cred că merită de studiat mai atent istoria acestui an, viața și activitatea stră-strămoșilor noștri.

În „Revista Catolică”, Anul V, Fascicolul 4, 15 iunie 1903, pag. 55, este publicată icoana reprezentând pe Preacurata Fecioară Maria cu Domnul Iisus Cristos în brațe. Icoana este și acum la loc de mare cinste în Biserica votivă din Şişeşti, adică în centrul iconostasului fiind venerată de către credincioși.

Despre icoana de la pag. 55 există o mențiune în Revista Catolică, Anul V, Fascicolul 13 din 1 Nov. 1903, în articolul „Biserica votivă din Şişeşti”, unde la pag. 200, se menționează următoarele: „*Pe vremea incursiunilor și devastațiunilor barbare, ce au săvârșit furoarea heretică-protestantă, în anii 1750, 1751 în contra bisericilor catolice de ritul latin și oriental, în Ungaria, și bisericile romano-catolice și cele românești au căzut jertfă furiei lor devastatoare. Au năvălit și asupra comunei Şişești și a bisericii parohiale, care, după însemnătatea comunei, era considerată ca o biserică de căpetenie, mai ales că se venera în ea o icoană făcătoare de minuni a Preacuratei Fecioare Măria.*

Furia heretică au vrut să nimicească această Icoană venerabilă.

Au tras asupra ei cu glonțuri din arhibuzele lor.

Însă Icoana Preacuratei Fecioare, prin minune dumnezeiască au remas scutită, nevătămată.

După ce s-au așezat năvala selbatică, credincioșii au reintrat în biserica lor iubită, cu frică și temere, că Icoana Preacuratei va fi nimicită sau răpită, sau cine știe cum va fi ultragiată.

Mare au fost bucuria lor, când o-au găsit întreagă și nevătămată, strălucind în toată frumusețea ei atrăgătoare.

Credincioșii au și ținut svat, și au decis se eterniseze amintirea acestui eveniment.

Au dispus adecă ca un artist se zugrăvească o icoană votivă a dulcelui nostru Mântuitor Isus Christos. Deasupra acestei icoane au pus artistul întempleră minunată, în versuri, spre veșnică amintire, din anul 1751.

Și de atunci s. Icoană au fost și mai cinstită, și multe rugăciuni să făceau înaintea ei și multe daruri cerești împărția bunul Dumnezeu, prin mijlocirea Preacuratei, venerată în aceasta Icoană.

Multe trofee de minuni ale darului ceresc se află zugrăvite pe pereții bisericii celei vechi parohiale, a cărei icoană s-au reprodus pe paginile »Rev. Cat.«, și cu o procedură ecleziastică s-ar putea dovedi și canoniceste, ce lucruri minunate s-au sevîrșit în aceasta s. biserică prin rugăciunea Preacuratei Fecioare.”

Legat de această icoană doresc să relatez un aspect inedit. Printre lucrurile novatoare pe care părintele dr. Vasile Lucaciu le aduce la parohia din Șișești este și modul în care a imprimat în conștiința credincioșilor a importanței primei cuminicături. Tatăl meu, născut în 1898, ne povestea cum a trăit el acel moment. Toți copiii din sat, de o vârstă cu el, au fost pregătiți spiritual, personal de către părintele Lucaciu, în sensul că li s-a vorbit despre semnificația primei împărtașanii, le-a cerut să învețe pe de rost rugăciunile care se spun în cadrul Sf. Liturghii cu privire la acest moment, cu toții trebuiau să se îmbrace în haine albe. Elementul surpriză, pentru el, dar poate fi considerat ca atare și pentru noi, a fost faptul că fiecare dintre copiii ce au participat la prima cuminecare au primit o Diplomă nominală în care se preciza motivul acordării. Pe această Diplomă era înserată imaginea icoanei făcătoare de minuni din Șișești, motiv pentru care o păstra în lada cu cărțile importante, considerându-o ca un lucru de neprețuit.

Iconostasul și alte icoane cu care a fost împodobită vechea biserică au fost aduse în cea nouă unde de altfel se află și alte odoare: potirul, crucea de lemn, etc., care stau mărturie a vremurilor de odinioară. După intrarea Bisericii votive în posesia parohiei greco-catolice, credincioșii ortodocși au luat icoanele din iconostasul vechii biserițe de lemn și au împodobit cu acestea iconostasul noii biserici de lemn, construită provizoriu pentru oficierea slujbelor religioase până la terminarea bisericii aflată în construcție. Preotul greco-catolic și credincioșii acestei parohii au pus în valoare vechile semne ale greco-catolicismului găsite în vechea biserică.

Ar merita scos în evidență faptul că părintele Vasile Lucaciu scrie cu multă acuratețe despre tot ce a găsit la Șișești la venirea sa și mai ales despre istoria acestei localități, dar nu spune un cuvânt despre „legea strămoșească”, despre vechea lor religie, despre momentul în care credincioșii din Șișești au trecut la confesiunea greco-catolică. Cunoștea acest lucru cu siguranță, deoarece a fost un misionar al bisericii catolice pentru promovarea prozelitismului în zonă, oferindu-se să soluționeze, prin forța argumentelor sale, readucerea în sînul bisericii greco-catolice pe schismaticii din Săcel. Se știe că intervenția lui în satul Cetățele, ce aparținea de parohia greco-catolică Șurdești, a readus la ascultare credincioșii care au vrut să revină la ortodoxie. Cu toate acestea, detaliile oferite despre icoanele pictate în biserică veche și legendele din jurul acestora, aduc mărturie indirectă, dovedind fără echivoc că în secolul anterior, șișeștenii își păstrau credința conform „legii vechi”. Iată descrierile făcute de părintele Vasile³¹:

„În privința vieții religioase, Șișeștii au trebuit să fie un punct foarte însemnat.

În Biserica cea veche s-au conservat o icoană frumoasă a Macii Preacurate cu Hristos pruncul în brațe.

Această icoană a fost fala Bisericei din Șișești, se numea „Maica Românilor”.

Ea a fost vestită și onorată ca făcătoare de minuni, ceea ce se dovedește din mai multe icoane zugrăvite pe pereții bisericii și care sunt și trofee ale grațiilor și darurilor aduse și făcute credincioșilor de „Maica Românilor”.

Una dintre icoane prezintă întoarcerea sau pocăința unui soldat carele îngenuncheat înaintea icoanei făcătoare de minuni se roagă la „Maica Românilor” să afle dar de iertarea păcatelor sale. Legenda icoanei a fost scrisă cu litere chirilice „Oșteanul cel păcătos ce s-au pocăit”.

Altă icoană arată o întâmplare, cum s-au dovedit nevinovăția unei muieri, prin

intervenirea Preacuratei Fecioare. Legenda este nedescriptibilă, numai atâta se poate ceti: „Minunea Precistei”

O altă icoană zugrăvită pe pânză lipită de perete, întipuieste vindecarea unei morboase prin mijlocirea Fecioarei binecuvântate „Maica Românilor”.

Legenda nu se poate ceti toată, au rămas numai: „Vindecarea... Minunea Precistei”.

Nu departe de Biserica cea veche au fost un izvor, numit în tradițiune: „Izvorul Precistei”. Din Biserică până la acel izvor, se făceau procesiuni. Deasupra izvorului era un fel de capelă cu o „parie” a icoanei făcătoare de minuni.

Pe o icoană din Biserică se află eternisată o întâmplare minunată cum la rugarea „Maicei Românilor” prin stropirea cu apă binecuvântată din Izvorul Precistei un răposat învie din morți”.

Legenda din jurul acestui tip este: „Învierea mortului prin puterea apei – (binecuvântate, din Izvorul Precistei) – Minunea Precistei”.

În timpurile trecute părinții noștri au avut să lupte cu tot felul de persecuțiuni barbare. Așa nici în legea lor sfântă n-au putut să trăiască românii în liniște. Evlavia lor și mai ales iubirea românilor către Maica Sfântă a fost des și greu prigonită din partea dușmanilor neamului nostru.

Așa s-au întâmplat că pe la anul 1751 nisce heretici barbari au năvălit asupra satului Fisesti silind pre creștini să se lapede de legea lor. Au năvălit asupra Bisericei, au vrut să răpească icoana făcătoare de minuni, pre „Maica Românilor”.

Tradițiunea spune, că nu au putut-o mișca din loc. Mama Sfântă le-au amorțit brațele cele deprinse a face numai fărădelegi. Atunci au tras cu puscile asupra icoanei, însă nici gloanțele nu o au vătămat.

În sfârșit „Maica Românilor” au ajutat creștinilor, de au alungat pre varvari din hotarele lor.

Locuitorii evlavioși pătrunși de mulțumită către bunul Dumnezeu și către Preacurata Fecioara, au ținut sfat, cum să se pomenească pentru toate timpurile aceste semne învederate și au hotărât să zugrăvească o icoană frumoasă a Mântuitorului Iisus Hristos, pre care să o pună alătura cu chipul Precistei însemnând pricina facerii acelei icoane.

Și-au făcut acea icoană - se spune în continuare - punând deasupra ei zugravul sau pictorul de limbă unjurească aceste versuri de vecinică amintire:

„Midon ezen Szüznek Képét rut kezével,
Egy dühös eretnek puska lövésével
Sértette, Laczfalu aztat végezte értelmével,
Irassék e kép sajtat költséggével”.

Adecă pe românește: „După ce un heretic cu mână sacrilegă au avut să vateame această icoană a Preacuratei Fecioare cu glonț de pușcă, șișeșcenii au hotărât în sfatul lor, ca pe spesele satului să zugrăvească această icoană. 1751. ”

Și ambele icoane au stat și stau până în ziua de astăzi în mare cinste înaintea poporului întreg.

Izvorul Precistei, după ce s-au derâmat capela deasupra ei, s-au astupat, până ce în anul 1886 s-au descoperit și acum este în folosința publicului credincios, așteptând,

ca un creștin evlavios, iubitor al Preacuratei, și dăruit cu putere de la D-zeu, se zidească de nou capela deasupra „Izvorului precistei”. (Acest izvor își așteapă făcătorul de bine și acum deoarece vitregiile soartei l-au dărâmat).

Importanța acestei Biserici vechi de lemn din Șișești a fost semnalată în lucrări în care nu te-ai aștepta la așa ceva. Iată ce se scrie în Enciclopedia României³², Casa M. S. Regelui (Carol al II-lea, n.n.) din anul 1935: „*Județul Satu-Mare: Monumente istorice: Biserica veche din Șișești, o modestă construcție cu frumoase ornamente exterioare. Intrarea sculptată poartă data 1775.*”

Nu vom încheia relatarea despre biserica veche din lemn din Șișești fără să facem câteva precizări:

La parohia din Șișești a fost introdusă „Matricola”, adică registrul în care se trec noii născuți, botezurile și căsătoriile, care a fost instituită în anul 1786.³³ Șișeștenii care doresc să afle detalii legate de moșii și strămoșii lor pot consulta acest document de importanță mare pentru creștinii din sat.

Odată identificată forma construcției bisericii vechi de lemn, prin asociația „Renașterea Șișeșteană” (adresa nr. 10 din 28.02.2005) am trimis fotografia ce ilustra imaginea acestei bisericuțe Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș în vederea valorificării ei în activitatea proprie. Directorul general prof. Grigore Man (în prezent decedat) a dat dovadă de profesionalism, incluzând fotografia bisericii de lemn din Șișești în Albumul bisericilor din Maramureș, ce era deja tipărit dar nu era încă copertat.

Credem că Primăria locală sau una din asociațiile culturale din această comună ar trebui să inițieze un proiect privind **reconstrucția la mărimea inițială a vechii biserici de lemn din Șișești** în care să se fixeze toate icoanele din vechiul iconostas iar odoarele ce au aparținut acesteia să fie așezate la locul lor de odinioară. Această lucrare ar constitui un omagiu adus înaintașilor noștri iar noua construcție să fie inclusă în lista obiectelor de Patrimoniu Național și redarea ei în circuitul muzeal-turistic.

Note:

1. Adalekok Felöbánya szabad kiralyi Banyaváros Monografiájához, Szmik Antal, Budapest, 1906, Kellner Albert Könyvnyomdája, p. 251.

2. Carol Kaksö, Descoperiri arheologice și numismatice în zona Șișești, în Șișești Vatră Străbună (SVS), Vol. I, p. 57.

3. A. Iuga, Cu privire la Vasile Lucaciu - Acte, Documente, Procese - Baia Mare, 1940, p. 55.

4. Magyarország Vármegyéi és Városai – Magyarország Monografiája-Szatmár Vármegye, Dr. Borovszky Samu, Budapest - A Magyar Tudományos Akadémia épületében, 1908, p. 104. Vezi și Șișești Vatră Străbună, Ediția I, 2002, p. 30.

5. Radu V. Meruțiu, Regiunea Baia Mare - Baia Sprie, Cluj, 1936, p. 3.

6. Arhivele statului, Fond protopopiatul Baia Mare, Dos.219, p.63, 1861

7. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Marmația, Baia Mare, 2017, p. 121.

8. Simion Retegan, Ca pâinea de toate zilele: startul școlar românesc din zona Băii Sprie, într-un raport protopial din 1857, în Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Marmația, Baia Mare, 2017, p. 126.

9. Simion Retegan, Luptând pe două fronturi: memorandistul Vasile Lucaciu, Cluj Napoca, Editura Argonaut, 2016, p. 50

10. Ibidem, p. 52.

11. Enciclopedia României, Casa M.S. Regelui (Carol al II-lea, n.n.) din anul 1935, București-1935, p. 388, în *Șișești Vatră Străbună*, Vol. I. p. 34
12. Siematismulu-Veneratului – Cleru - A nou înființatei diecese Greco-catolice A Gherlei – Pre anulu dela Cristosu M D C C C L X VII (1867 n.n.).
13. A. Iuga, Cu privire la Vasile Lucaciu - Acte, Documente, Procese”, Baia Mare, 1940, p. 56.
14. Simion Retegan, op. cit., p. 52
15. Ibidem, p. 49.
16. Valeriu Achim, Dr. Vasile Lucaciu în conștiința urmașilor. Localitatea Șișești – punct de referință, în *Șișești Vatră Străbună*, vol. I p. 80.
17. Ștefan Manciu, Granița de vest, Editura Gutinul, Baia Mare, 1994, p. 50.
18. Iohann Filstich, Tentamen Historiae Vallachicae (Încercare de Istorie Românească), Editura științifică și Enciclopedică, București, 1979.
19. Vezi mai multe detalii în Gavril Babiciu, Șișeștiul în conscripțiile iosefine, în *Șișești Vatră Străbună*, vol V, p. 179.
20. Studiu pe care istoricul Nicolae M. Popp l-a prezentat sub forma unei comunicări științifice în cadrul Congresului profesorilor de geografie, ținut la Arad la 25 octombrie 1943 și la Institutul de Istorie Națională la 3 aprilie 1947, an în care a fost editat sub auspiciile Bibliotecii Institutului de Cercetări Geografice al României.
21. Nicolae M. Popp, Crișana și Maramureșul în Conscripția Iosefină, Biblioteca Institutului de Cercetări Geografice al României, București, 1947, p. 67-70.
22. Vezi Șișești Vatră Străbună, Ed. Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare, Ediția I, 2002, p. 20.
23. Document publicat în Episcopia Greco-catolică de Munkacevo - Documente, Editura Muzeului Sătmărean, noiembrie 2007, p. 237-239, copie fidelă după originalul existent la Arhiva de Stat a regiunii Transcarpatia, fond 151, opis 1, Dosar 402, f. 7. Vezi și Șișești Vatră Străbună, Editura Eurotip, Baia Mare, 2009, Vol. IV, p. 282-285.
24. Vezi comunicarea Mișcarea lui Șofronie în Sătmăr și Maramureș susținută de conf. dr. Ovidiu Ghitta, în cadrul Simpozionului „Arestarea episcopilor-1948”, ce s-a desfășurat la 30 octombrie-1 noiembrie 2009 la Biserica Sfântul Anton de Padova din Baia Mare.
25. Simion Retegan, op. cit., p. 68.
26. Ibidem, p. 410.
27. Gavril Babiciu, In memoriam: Ioana Dragotă în Șișești Vatră Străbună, Vol V, p. 323
28. Dr. Vasile Lucaciu, Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă, Baia-Mare, 1892, p. 5.
29. Legat de denumirea satului Șișești, considerăm că aceasta trebuie studiată ținându-se cont de modul în care se atribuiau numele localităților în întreg voievodatul Maramureșului. Istoricul Valer Hossu este de de părere că „Litera „Ș” a fost refăcută de pe vechiul steag, drept „F”, fiindcă în scrierea mai îmbârligată, latina medievală, „Ș” (J sau ğ) se aseamănă cu un „F” (f). Deci este Șișești nu Fișești.” (Șișești Vatră Străbună, Vol. I, p. 39.)
30. Vasile Lucaciu, Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă, Baia Mare, 1892, p. 5.
31. Dr. Vasile Lucaciu, Op. cit., p. 6-7.
32. Enciclopedia României, Casa M.S. Regelui (Carol al II-lea, n.n.) din anul 1935, București-1935, p. 386 și 387, în *Șișești Vatră Străbună*, Vol. I. p. 33.
33. Siematismulu-Veneratului – Cleru - A nou înființatei diecese Greco-catolice A Gherlei – Pre anulu dela Cristosu M D C C C L X VII (1867 n.n.), în *Șișești Vatră Străbună*, Vol. I, p. 22.

Capitolul IV

Credința șișeștenilor

Discordia, ca să nu o numesc altfel, intervenită în comuna Șișești pe tărâm religios, după Revoluția de la 1989, și care se continuă și în prezent, ar fi de dorit să înceteze. Observăm cum, pas cu pas, se încearcă, și din păcate tocmai de către cei care ar trebui să promoveze această armonie, să se facă o ruptură completă între șișeștenii care acum, se declară a fi de confesiuni diferite. Spun acum, deoarece România Întregită are numai un Centenar de existență. Viitorul întotdeauna este mai bun, chiar dacă pe parcursul anilor apar mici sincope. Am văzut cu câtă acuratețe a pregătit părintele dr. Vasile Lucaciu hramul ”Mănăstirii Maicii Domnului” din Șișești pentru ziua de 27 august 1891, stil vechi, 15 august, stil nou. Pentru această mare sărbătoare „religioasă și națională” se stabilește: *„Sfințirea Bisericii parohiale, votive pentru S. Unire a Tuturor Românilor”* iar *„Programa festivităților ce se vor aranja în Șișești cu ocaziunea sfințirii Bisericii”*¹ este trimisă tuturor invitaților și autorităților maghiare.

Din „anvon” ni se comunică că Biserica greco-catolică din Șișești, ctitoria părintelui Vasile Lucaciu n-a fost sfințită încă și de aceea cu ocazia Centenarului Marii Uniri s-a procedat la sfințirea altarului ei.²

Se pare că nu se înțelege faptul că „dividae et impera” și „unitate în diversitate” constituie pentru unii, puțini la număr, devize, un scop și, sau un țel. Pentru alții, mult mai numeroși, care contribuie conform „directivelor” celor dintâi, la realizarea și menținerea lor, acestea devin slogan-uri, constatări amare. Istoria recentă și cea veche ne-a oferit „cuvinte cheie” spuse în dicton pentru înregimentarea oamenilor în corpuri monolit de acțiune cum au fost: „om-nou”, „rasă-pură”, ”spațiu-vital”, ”stat unitar maghiar” în care maghiarii erau minoritari; ”dictatura majorității” în care opoziția este minoritară etc. Rând pe rând, toate aceste manipulări au fost dezavuate de către oamenii lucizi ai vremii. Istoria însă le-a așezat la locul lor, cum de altfel și cele ce se întâmplă acum vor fi taxate în timp.

Pentru cititorii de bună credință, pentru cei care doresc să cunoască istoria religiei credincioșilor șișeșteni, și nu numai, vom face o incursiune în zbuciumul creat în sufletul lor de curente potrivnice liniștii lor sufletești. Precizările acestea pot constitui, probe, argumente, indicii sau scorneli, în funcție de capacitatea de înțelegere a fiecăruia. Pentru cei care știu „totul” nu există altă alternativă decât știința lor.

În monumentală lucrare, a dr. Ioan Mihalyi de Apșa, „Diplomele Maramreșene” există documente certe referitoare la acest subiect. În **Diploma 62, document de**

necontestat, se scrie: „1391, 13 August, Constantinople. Antoniu, patriarhul Constantinoplei, primește și binecuvântă darul făcut prin Balicza vodă și Drag Meșter mănăstirei din Maramureș, fondate în numele St. Archangel Michail. Biserica o ia sub protecțiunea sa, pe egumenul Pachomiu lu-îndreptește se primească venitele ținuturilor: **Selagiu, Medieș, Ugocia, Berșava, Ciceu, Balvanos și Almazigy**, se aibă deplină autoritate peste toți preuții și credincioșii de acolo, se-i învețe, se-i judece în cause besericești și în toate serviciile dumnezeesti se amintească pe patriarhul seu”³. Iată deci, Biserica de la Peri, Maramureș, la anul 1391, avea jurisdicție asupra bisericii din Șișești în care, la Sf. Liturghie, preotul avea datoria să „amintească pe patriarhul seu” adică pe Patriarhul de la Constantinopol. Tot aici, acest mare istoric arată: „Religiunea creștină în genere, dear mai ales cea de ritul oriental este religiunea celor asupriți, cătră denșii e adresat cuventul: „Fericiți sunt cei ce plâng, că aceia se vor mângăia” (Mateiu 5. 4.)”; „Situațiunea geografică, originea poporului român au adus cu sine, că imperiul bizantin, și după aceea cel bulgăresc, au avut la noi oareșcare influinția, ce se arată și din acest chrisobul. Precum a fost serac pământul cu locuitorii sei, asia era seracă și biserica”; „Având egumenul dreptul de a consecra biserici, de a ave autoritate deplină peste toți preuți, de a judeca în toate cauzele besericești, se poate deduce că abbatele avea jurisdicțiunea episcopescă, ca și cel din muntele Pannoniei (Panonhalma), ca atari erau recunoscuți și urmașii lui Pachomiu pană la penultimul episcop reseritean al Maramureșului, Dositheu, care încă și **la anul 1728** ordinase preuți de origine din Transilvania (vezi la N. Nilles: Symbolae, I, 494) Despre densul vezi multe frumoase la Eudoxiu Baron de Hurmuzaki: Fragmente zur Gesichte der Romänen, tom. II. Participarea mirenilor la alegerea dovedește că alesul nu era numai călugher, dear era deodată și capul preuților mireni; papa Grigorie IX numește în bulla amintită din anul 1234 pe episcopii români de **pseudoepiscopi**, dear pentru aceea tot episcopi erau la **poporul lor**”; „Acest document era scris în limba greacă modernă, când **s-a întărit prin regele Uladislau II (vezi la anul 1494)** s-a tradus în acest text latin. Textul grecesc, aflat oare undeva în Moldova, s-a publicat prin Michail Cogălnicean în „Archiva romană”. Ivan Telfy, professor de limba greacă la universitate din Pesta, s-a dechiarat că textul latin e traducere fidelă”⁴.

Se pune întrebarea: Pentru ce perioadă de timp a fost valabilă această jurisdicție?

Relatăm că biserică apuseană, catolică, este zguduită de mișcări religioase care se nasc ca urmare a dezvoltării sociale și apariției conștiinței de apartenență la o anumită etnie. Mișcarea husită pornită din Cehia se extinde și în Regatul ungar, ba chiar și în Moldova și Țara Românească. Papalitatea ripostează dur și prin Ordinul minoriților, ordin ce a primit misiune

inchizitorială, reușește să stopeze această erezie. Răspândirea acestei mișcări în provinciile românești are ca efect secundar faptul că românii ortodocși din Transilvania sunt asimilați cu husiții și astfel pentru prima dată în istorie începe lupta de combatere prin mijloace violente ale **schismaticilor de români**. Astfel, la anul 1436 Papa Eugenius IV, „**numesce pe Iacubu de Marchia, profesorulu călugărilor minoriți, ca inquisitoriu în contra ereticilor din Ungaria.**”⁵ „Arhidiaconulu catolicu din Timișoară invită pe călugărulu inquisitoriu, Iacubu de Marchia, să treacă și în părțile bănatului pentru stârpirea credinței eretice”⁶ iar „George, episcopulu catolicu din Transilvania, roagă pe călugărulu inquisitoriu, Iacubu de Marchia, că după terminarea misiunii sale în dieceza Orăzii-mari, să treacă numai de câtu în Transilvania, ca să extermines secta eretică de acolo.”⁷ Vedem că misiunea inchizitorului în Ungaria și Transilvania, nu s-a limitat numai la reformiștii husiți ci și la „șismaticii” de români. La 1436 „Arhiepiscopulu de Strigону recomandă Papei Eugeniu IV, pe inquisitorulu Iacubu de Marcia, care a stârpitu secta Husiților din Ungaria, și a întorsu la credința catolică pe mai mulți șismatici (Români) (et circa conuersionem eorumdem haeticorum, et etiam multorum Schismaticorum)”⁸

Răspunsul la întrebarea pusă ni-l oferă un document scris, de data aceasta emis de cancelaria Regatului ungar. Prin Diploma 352, regele Ungariei, la un secol distanță emite următoarea hotărâre: „**1494, 14 Mai, Cassovia. Regele Uladislau, la suplica lui Hilariu, egumenul mănăstirei închinată sântului Michail Archangel din Maramureș, (Mănăstirea Peri n.n.) înnoește și confirmă literile lui Antoniu, patriarchul Constantinopolei, despre drepturile și libertățile numitei mănăstire și stătorește că egumenul Hilariu se fie cu reverență cătră episcopul din Munkacs, ear cătră Archiepiscopul din Transilvania, ca și superiorul seu, cu supunere și ascultare**”⁹ Prin urmare, la 1494, în Biserica de lemn din Șișești se oficia Sf. Liturghie după ritul bizantin, iar episcopul românilor, sub aspect canonic era condus de patriarchul de la Constantinopol dar în același timp, să fie cu „**reverență**” față de omologul său, episcopul de la Munkacs și cu „**supunere și ascultare**” față de superiorul său, Arhiepiscopul Transilvaniei. Până la 1526 nu se puteau schimba lucrurile în domeniul religios. Prin pierderea bătăliei de la Mohacs, Regatul ungar este împărțit, mai îtai în trei părți iar ulterior în două. Rezultatul acestei împărțiri a determinat ca anii următori să fie cei mai grei și zbuciumați pentru credincioșii din Șișești. Nu este locul în cadrul acestei teme să ne ocupăm de consecințele noii împărțiri administrative. Vom aminti doar faptul că Șișeștiul este atașat provinciei Ungariei Superioare sub jurisdicția statală austriacă, nefăcând parte din Principatul Transilvaniei, constituit la 1541, care devine vasal Imperiului Otoman. Acest fapt deosebit de important pentru viața ulterioară a șișeștenilor nu a fost încă sesizat de cei care au încercat, până în prezent, să

ne furnizeze date monografice despre satul nostru natal. Prin urmare, Şişeştiul devine „un ținut de graniță” între cele două mari imperii. Pe atunci Ungaria Superioară, avea centrul de reședință la Pojony, Bratislava de azi, din Republica Slovacia, provincie inclusă în Imperiul Habsburgic.

Reformele lui Luther și Calvin nu mai pot fi oprite. Aderența noilor confesiuni în Transilvania este favorizată de indiferența ocupanților turci față de religia popoarelor vasale. Sașii din Ardeal îmbrățișează cultul luteran iar maghiarii pe cel calvin. La Cluj-Napoca apare o mișcare religioasă nouă, unitariană, la care aderă în special populația de etnie maghiară. Așa se face că Unio trium naționum, alianța politică dintre națiunile stăpânitoare din Transilvania este dublată de acceptarea oficială a manifestărilor celor trei culte: luteran, calvin și unitarian, care devin religii „recepte”, adică oficiale, acceptate de stat, pe când religia românilor continuă, ca de altfel și națiunea română să aibă un regim juridic de toleranță relativă. Am folosit cuvântul „relativă”, deoarece acum începe cu adevărat o perioadă de influențare directă asupra românilor să adopte una din cele trei credințe recepte, străine etniei noastre. „*La anul 1697 se puseră calvinii unguri cu toată puterea a împiedeca prin guvern trecerea la unire a românilor ardeleni.*”¹⁰. Pe de altă parte, la anul 1907 scrie foaia ungurească din Budapesta „*UJ Lap*” : „*să ne gândim numai cât de salutar micșorează puterea cumplită a Românilor împrejurarea CĂ SUNT DEZBINAȚI ÎN RELIGIUNEA Romano-catolică, Greco-catolică și Greco-orientală.*”¹¹ («Uj Lap», Nr. 209 din 1907. În articolul de fond).

Această stare de lucruri existentă în Principatul Transilvania nu are o influență decisivă asupra șişeștenilor dint-un motiv ușor de înțeles, dar care nu a fost bine lămurit. Şişeştiul nu făcea parte din Principatul Transilvania. Granița dintre Ungaria Superioară, inclusă în Imperiul Habsburgic era pe traseul: Podul de la Lăpușel, peste drumul ce ducea spre Dej-Cluj, albia râului Lăpuș, Podul de la Cătălina, Podul de la Dumbrăvița, hotarul sudic al satelor Dumbrăvița, Şindrești, Cetățele și Şurdești până la râul Cavnic. Jumătate din localitatea Cavnic, adică malul drept al râului aparținea de Ungaria Superioară, iar malul stâng ținea de Principatul Transilvaniei care se întindea și în zona Maramureșului istoric. Cât privește Districtul Chioar trebuie de precizat că și acesta a constituit un teritoriu care uneori aparținea de Principatul Transilvaniei iar alteori austriei reușeau să-l supună, deoarece Cetatea Chioar reprezenta un punct strategic în cadrul luptelor permanente dintre cele două mari imperii. Această realitate istorică specifică zonei Şişeştiului face ca și momentul religios al anilor 1698-1701, să nu aibă o importanță deosebită pentru acest ținut.

Documente care să confirme atitudinea șişeștenilor față de unirea unei părți a

preoțimii românilor și a credincioșilor pe care-i păstoreau cu biserica Romei nu avem. Până în prezent din conținutul celor două documente cunoscute, din 1698 și 1700 de unire a unor preoți din Principatul Transilvaniei cu Biserica Romei, nu am putut trage o concluzie certă cu privire la aria din care erau preoții care au semnat documentele respective. Oricum, pentru zona Șişești, aceste documente nu au avut nici un rol, deoarece, așa cum am arătat mai sus, din punct de vedere politic, administrativ și religios, acest ținut era sub coordonarea austriacă prin unitatea administrativ-politică denumită Ungria Superioară cu reședința la Pojony și cu episcopia la Muncacs, de care aparținea și parohia Șişești.

Cum s-a derulat trecerea parohiilor române ortodoxe din Ungaria Superioară, prin urmare și a parohiilor din zona Șişeștiului, la greco-catolicism? Un răspuns poate fi cel oferit de următorul document:

Documentul 98¹²

„1727, ianuarie 27, Baia Mare. Adeziunea clerului de rit grec din comitatul Satu Mare, zona Baia Mare, la Unirea cu Biserica Romei.

Anno domini 1727, die 27 January in Libera Regiaque Civitate Nagy Banensis In<ncltyi> Co<mi>t<a>tui Szathmariensis adjacente habita Celebrata est Congrega<tio> V<enerabili> Cleri Graeci Ritus Unitorum sub Praesidio Ill<ustrissi>mi ac R<everendissi>mi D<omi>ni Ioannis Jose<phi> Hodermarszky Ep<isco>pi Munkacsiensis Vicariis G<ene>ralis et in spiritualibus Causar<um> Auditores etc. Assistentibus Adm<odum> R<everen>do D<omi>no Simeone Olsavszky Prenominati Ep<isco>pi Munkacsiensis a latere Causarum Auditore et Capellano, item Adm<odum> R<everen>do D<omi>no Thoma Iakussy, Archi Presbytero de Maraborsy, Adm<odum> R<everen>do D<omi>no Demetrio Görögh Archi P<resbyter> Feketefalusiensi et Adm<odum> R<everen>do D<omi>no **Joanne Sztan Archi P<resbytero> Lazfalusiensi** in qua Professionem Fidei fecerunt sequentes et subscriptorunt ut sequitur

Toma Iacob Protopop de la Borșii m<anu> p<ropria>

Mihail Kîrste paroh din Farkașa m<anu> p<ropria>

Ioan Cionka paroh din Sirbi

Timoteiu Kozma paroh din Tamaia

Chirila Tenta paroh de Aciua

Gheorghii Vidra paroh din Pomi m<anu> p<ropria>

Dumitru Gusar paroh din Vîșmart m<anu> p<ropria>

Grigorie Sima paroh din Borgid m<anu> p<ropria>

Gheorghii Kosta paroh din Lațfalu (*Șișești, n.n.*)
Ioan Stefanuț paroh de Madiar Kekișu (*Unguraș, n.n.*)
Ioan Cozma paroh de Orosfalu (*Rus, n.n.*)
 Daniil Moralu paroh de Donbronvița (*Dumbrăvița, n.n.*)
Theodor Gherasin paroh de Pustagelis (*posibil Bontăieni, n.n.*)
Teodor Ținarman paroh de Diurtiefalu (*Cetățele, n.n.*)
Ioan Bud paroh de Șurdafalu (*Șurdești, n.n.*)
Vasilii Goloman Paroh de la Nigre m<anu> p<ropria> (*Negreia, n.n.*)
 Iacobus Toma Archi P<resbyter> Maraborsensis
 Michael Kirszte P<arochus> Farkasfalvensis
 Ioannes Csonka P<arochus> Szirbensis
 Tymothaeus Kozma P<arochus> Temiensis
 Csirillus Czinta P<arochus> Acsvensis
 Georgius Vidra P<arochus> Pomensis
 Demetrius Huszar P<arochus> Veres Martensis
 Gregorius Szima Par<ochus> Borhidensis
 Antonius Bucz P<arochus> Lipoviensis
 Gabriel Râd P<arochus> ejusdem loci
 Georg<ius> Popovics P<arochus> Szinervaralyensis
 Georg<ius> Josipân P<arochus> Ardoszadiensis
 Demetrius Görög Ar<chi> P<resbyter> Fekete Falvensis
 Lazarus Toma P<arochus> Felsofalvensis
 Andreas Lazar P<arochus> ejusdem loci
 Eustatius Migor P<arochus> Kikensis
 Petrus Pintye P<arochus> Tokefalvensis
 Ioannes Gros P<arochus> ejusdem loci
 Ioannes Madalics P<arochus> ejusdem loci
 Gabriel Paul P<arochus> Hidegkutensis
 Constantinus Zsenke P<arochus> Hidegkutensis
 Basilius Fonaj P<arochus> Busakiensis
 Paulus Tupicza P<arochus> Monostoriensis
 Stephanics Elias P<arochus> Sikarlojensis
 Stephanus Gyorgyovics P<arochus> Also Ferneziensis
 Basilius Feket P<arochus> Ilobensis
 Florentius Pap P<arochus> Feketefalvensis

Petrus Madalics P<arochus> Lenardfalvensis

Ioannes Sztân Archi P<aresbyter> Laczfalvensis (Șișești, n.n.)

Zacharias Paducz P<arochus> Banfalvensis (Dănești, n.n.)

Ioannes Iebcse P<arochus> Laczfalvensis (Șișești, n.n.)

Georgius Kopta P<arochus> Laczfalvensis (Șișești, n.n.)

Ioannes Stephanucz P<arochus> Magyar Kekensis (Unguraș, n.n.)

Ioannes Kozma P<arochus> Orosfalvensis (Rus, n.n.)

Daniel Moral P<arochus> Dobroviczensis (Dumbrăvița, n.n.)

Theodorus Geraszim P<arochus> Pusztacseliasensis (posibil Bontăieni, n.n.)

Theodor Czimermân P<arochus> Gyertanfalvensis (Cetățele, n.n.)

Ioannes Bud P<arochus> Surgefalvensis (Șurdești, n.n.)

Basilus Golomân P<arochus> Nigrefalvensis (Negreia, n.n.)

(Arhiva de Stat a regiunii Transcarpatia, fond 151, opis 1, dosar 402, f. 7, original.)

Documentul cel mai vechi care prezintă date certe privind religia credincioșilor din fiecare localitate este un registru, introdus la fiecare parohie, registru ce a căpătat denumirea de Matricolă. Toți preoții aveau obligația să consemneze în această Matricolă: nașterile, căsătoriile și decesele din localitatea respectivă. În Șematismele (anuale statistice cuprinzând date despre parohii) editate, pentru fiecare parohie se menționează anul de când acestea au introdus Matricola.

Prima pagină din acest deosebit de valoros document pentru istoria reală a Șișeștiului, la capitolul „nou născuți”, are rubricile cu următoarele mențiuni:

Numele și porecla slujitorului	Numele de botez	Numele și porecla părinților	Numele și porecla nănașilor	Luna și ziua nașterii
Ștefan Poduț	Todor miruit	Bud Petru Parasca	Preoteasa Todora	Februarie 19

Anii Domnului   Numărul casei   Neamul lui de lege

1787

37

grecească

În anul **1793**, vine în Șișești un nou preot care va schimba rubricile din Matricolă, după cum urmează:

Anul, Luna și Numele de botez; Numele și Porecla; Numele și Porecla părinților, nănașilor; Ziua Nașterii; Ritușul; Numele paroh.

Primele mențiuni după noul model: 1793, iunie, Firona; Tentiș Grigorie, Chiș Văsălie, 15, Rutean, Șerban Dumitru

Fotografiile de mai sus redau grafica reală din Matricola Șișeștiului.

Foarte interesantă este mențiunea făcută la rubrica ce se referă la credința în care este botezat noul născut. Noțiunea „Neamul lui de lege”, rubrică trecută cu aceste cuvinte în Matricolă, trebuie înțeleasă conform conținutului și semnificația ei din anul 1786, perioadă în care „neamul de lege” nu reprezenta nația, etnia. La acea perioadă nu exista încă conceptul de „națiune”. Legea după neam însemna religia neamului din care făcea parte cel botezat, religie ce era îmbrățișată de mai multe popoare, care erau de aceeași „lege”. Iată deci o mărturie clară care nu poate fi înlăturată de supoziții sau de oamenii răuvoitori, că până la data de **15 iunie 1793**, românii din Șișești, erau de „lege grecească”, legea stămoșească, ortodoxă sau dreapta credință cum mai este denumită în zilele noastre.

Nu știm cu exactitate ce s-a petrecut la 1793. Observăm că în Șișești, în acest an, este un alt „parohuș”, care schimbă inclusiv rubricatura Matricolei conform căreia se făceau înregistrările nou născuților iar rubrica privitoare la credință este înlocuită cu noțiunea de „Ritușul”. Completarea acestui rit este eronat făcută, în sensul că, se scrie cuvântul: „rutean”. Se știe că nu există un astfel de rit în terminologia creștină. Creștinismul cunoaște două rituri: ortodox și catolic. Nu există un rit „rutean” sau un rit „greco-catolic”. Faptul că sunt utilizate cuvinte diferite, dar cu același înțeles, la ritualurile bisericesti greco-catolice, față de cele ortodoxe, înseamnă o terminologie diferită dar ritual greco-catolicilor este ritual denumit „răsăritean” (după Ierusalim nu după Moscova cum insinuează unii!), ritual ortodox.

Se cunoaște că rutenii au fost ortodocși, dar mai înainte decât românii din Transilvania, pe la anul 1657, au fost obligați să accepte greco-catolicismul. Iată deci că la 1793, preotul Șerban Dumitru, care după nume pare a fi român ca etnie, nu scrie că noul născut este de confesiune greco-catolică, cum erau rutenii la acea dată, ci face mențiunea „ritușul - rutean”.

Este lesne de înțeles că această Matricolă nu era un document public pe care să-l poată consulta orice persoană. De altfel foarte puțini oameni, dintre români, cunoșteau la aceea vreme, scrisul și cititul. Prin urmare, indiferent ce ordine interne a primit parohul nou din Șișești anul 1793, arondat la Episcopia de la Munkacs sau Muncacevo, șișeștenii, sub aspectul ritualului și credinței lor nu au cunoscut schimbări pe care să le sesizeze.

Situația confesională a șișeștenilor continuă sub acest „rituș-rutean”, până la anul 1831, ultimul an înregistrat în primul volum al Matricolei.

Un alt moment important pentru creștinii din Șișești, a fost „când în 1853, Papa Pius IX, cu data de 26 Noiembrie, prin bulla „Ecclesia Cristi” canonizând provincia bisericască de Alba-Iulia și Făgăraș, înființează noua episcopie de Gherla, când cele 94 de parochii cu

Preotul Iuliu Șurani și familia

60 mii suflete românești, după 114 ani trec de la dieceza ruteană a Muncaciului la cea nouă românească a Gherlei.”¹³ Printre acestea numărându-se și Parohia Șișești.

„O grea lovitură primesc românii din „părțile ungurene” prin înființarea la 1873 a vicariatului greco-catolic din Hajdudorog, din Ungaria¹⁴, dar episodul cel mai trist din viața credincioșilor șișeșteni a fost momentul înființării Episcopiei greco-catolice de la Haidu-Dorog. La 8 iunie 1912, Papa Pius X a emis Bulla papală prin care un mare număr de parohii românești, din diecezele de Oradea Mare și Gherla, au fost afiliate episcopiei greco-catolice cu reședința în Hajdu-Dorog, printre care și cea din Șișești, arondare care nu avea alt scop decât maghiarizarea populației românești prin intermediul bisericii.

Cu tristețe, amărăciune și revoltă au primit românii din Șișești și preoții din parohiile transferate la Episcopia din Haidu-Dorog acest act samavolnic.

La 1 Decembrie 1912 în Satu Mare a fost convocată o conferință de dl. Alex. Pop protopop, Victor Anderco și Dr. Vasile Lucaciu, unde au fost invitați numai preoții din parohiile amenințate din dieceza Orăzii și a Gherlei. *„Au fost de față: magn. d. Rom. Marchiș arhidiacon al părților sătmărene, Rev. d. Alex. Popp protopop de Sanislău, on. d. Dr. Vasile Lucaciu, d-nii preoți Const. Lucaciu, Florian Selejan, Ioan Ternovan, Vasiliu Ardelean, Ștefan Tăședan, Corneliu Darabanth, Gheorghiu Mureșian, Gavril Papp, Victor Anderco, Ioan Botta, Vasile Anca, Pompiliu Tamaș, Ioan Mihalca, Teodor Gherman și Ioan Șerbac din Jajib.* »¹⁵ Documentul întocmit cu această ocazie a fost denumit « *Memorand–Apelațiune* » și a fost adresat împăratului și papei. Iată numai un mic fragment din acest document: *«Este cu neputință să primim noi dismembrarea impusă de des amintita „Bulla”. Asta ar însemna un act laș de sinucidere a conștiinței noastre religioase și naționale.*

Și declarăm aici sărbătorește că în apărarea drepturilor noastre câștigate nu

cunoaștem hotară, nici chiar jefirea vieții.

Suntem hotărâți a ne apăra altarele străbunilor noștri, limba și legea noastră românească până la moarte.

Și dacă în această luptă sfântă vom cădea jertfe nevinovate, cine va fi răspunzător înaintea lui Dumnezeu, a bisericei, a omenimei întregi și a istoriei?

Noi Vă facem răspunzători pre Preasfinția Voastră, pentru toate urmările ce vor isvorî din legitima apărare a așezămintelor noastre străbune. »¹⁶

Mai amintim aici că Discursul Părintelui Dr. Vasile Lucaciu, rostit în Odoreu, în 2 septembrie 1912, cu privire la această « găsălniță » a autorităților maghiare, a fost deosebit de vehement: « **Drepturile, limba națională, legea strămoșească: vii nu le lăsăm, și respingem orice atac, împotriva lor, precum declarăm și acea că nu le lăsăm, una cu viața, pradă uneltirilor politice, ale unor atești și francmasoni, cari vreau să facă și din religie unealtă politică pentru scopurile lor mârșave și condamnate de toată lumea cultă.**

Proteste noastre să le îndreptăm la tronul imperial regal, precum și la cel papal, să le arătăm, că înființarea episcopiei celei noi (Hajdu-Dorog n.n.) pe noi nu ne poate atinge, și că vii nu vom suferi, să fim dismembrați, din legăturile firești și canonice, în care suntem și ne aflăm cu diecezele noastre române, și cu provincia noastră metropolitană de Alba-Iulia-Făgăraș.

Asta cere dela noi simțul de dreptate, și patriotismul nefățărît, precum și alipirea noastră nestrămutată către legea și limba noastră națională. »¹⁷

Despre situația creată în județul Satu Mare, urmare a Bullei papale de trecere a unor parohii românești la episcopia Hajdu-Dorogh putem afla din următoarea consemnare:

„În timpurile mai recente, prin înființarea episcopiei Haidudorogului căreia i s-au atribuit 22 parohii române gr. cat., cu circa 30.000 suflete, din acest județ, s-a încercat ultima lovitură, dată românismului sătmărean. Și în aceste zile grele pentru limba și credința strămoșească, au apărut alți bărbați plini de curaj și energie.

În fruntea acestora, se situază badea Gheorghe Mureșanu, veneratul canonic și fost paroch al com. Moftinul-Mic. Acest preot dârz nasc. în comuna Tiream, de lângă Carei, protestă cu ultima energie, împreună cu toți credincioșii săi, în contra introducerii limbei maghiare în biserică și în școala confesională.

Protestul său, trimis Nunțiului apostolic, din Viena, în limba latină, este de o vigoare și îndrăzneală deosebită. În telegrama dată în 17. Sept. 1912, scria: „Limba și religiunea strămoșilor noștri, până la cel din urmă picur de sânge, o vom ținea și apăra,

in contra cutezării crâncene, a Bulei papale Cristifideles. Groaznic, ce preparați, voi veți vedea ...”

Și acestui slujitor al altarului, i s-a pornit un proces, pentru ultragiu, și agitație, săvârșite cu ocazia inspecției lui Jaczkovici Mihai, vicarul delegat al Episcopiei noi. De aceea, împreună cu alți 14 români, a fost ținut în arest timp de 3 luni. După desbaleri, cari au durat 4 zile, Tribunalul Satu-Mare, în 27 Aprilie 1914, a condamnat pe părintele Mureșan Gheorghe la un an și 6 luni închisoare, iar pe credincioșii săi, la pedepse mai mici. Și acest proces, a avut un mare răsunet, nu numai în aceasta regiune, ci și în străinătate, sărind în apărarea acestor nevinovați, cei mai distinși advocați români din Ardeal în frunte cu martirul dr. Ioan Ciurdariu dela Beiuș.

În aceste clipe de intensă vibrație a sufletului românesc nu se poate da uitării nici protopopul Mihai Ciurdariu din comuna Doba, tatăl martirului amintit. Înadevăr i-a fost dat și acestui vrednic român și preot să sufere o pedeapsă de 6 luni închisoare executată în anul 1913 în temnița din Seghedin. Condamnațiunea era dată tot pentru agitație și îndemnul credincioșilor săi la refuzul introducerii limbei maghiare în biserică și școală.”¹⁸

Una din „nota de plată” a României întregite legată de obligațiile asumate prin Tratatul de la Trianon din 1920, a fost încheierea Concordatului cu Vaticanul. Acest document semnat la insistența și în numele M. S. Regelui Ferdinand (de confesiune catolică) de către Vasile Goldiș la 10 mai 1927 a fost votat în parlamentul Român la 12 iunie 1929. Pentru Maramureș, în general, dar pentru Șișești, în special, efectele politicii religioase ale statului n-au dat roade până în 1930. Prin Bulla papală „Sollemni Convențiune” din 5 iunie 1930 s-a făcut organizarea bisericii greco-catolice din România, ocazie cu care s-a înființat Dieceza de Maramureș. La înființarea acestei dieceze s-au stabilit parohiile arondate. Dintre cele 201 parohii, câte au stat la baza constituirii acestei dieceze, 10 au aparținut Episcopiei de la Hajdu Dorogh, printre care și Parohia Șișești.

Prin Decretul 358 din 1948, emanația noii puteri instalată în România la 1947, confesiunea greco-catolică în România s-a trecut înafara legii. Revenirea la credința stămoșească în anul 1948, a bisericii din Șișești nu a fost pe placul tuturor credincioșilor, dar cu toate acestea încet, încet, unitatea comunității s-a restabilit. Preotul Surani Iuliu, a

***Preotul Iuliu Șurani din Șișești,
fiul memorandistului pr. Iuliu Șurani din Șurdești***

trecut formal la ortodoxism, cunoscând pericolul la care se expune pe el și familia sa în cazul în care n-ar fi acceptat noile directive date de statul „democrat-popular”, instaurat sub presiunea Uniunii Sovietice. Preotul Iuliu a continuat să slujească, în Biserica din Șișești și filia Unguraș, folosind terminologia anterioară, atunci când a fost posibil, reușind să adune împreună pe toți credincioșii satului. Doresc să subliniez un fapt deosebit de interesant legat de minunatul preot Iuliu Șurani, care a fost primul meu dascăl de religie și istorie.

Cu ocazia unor sărbători mai importante din an, Paști, Crăciun sau Anul nou, obișnuia să trimită felicitări la un număr relativ mare de credincioși. Folosea pentru a transmite felicitările și urările sale Cărți poștale vechi pe care erau imprimate imagini ale bisericii, scolii, icoanei făcătoare de minuni sau ale părintelui dr. Vasile Lucaciu. Semnalul pe care-l transmitea acestor familii, semnal care nu știu dacă a fost înțeles de toți beneficiarii acestei corespondențe, era unul prin care se definea ca un preot greco-catolic, scris într-o formă subtilă. Semna în calitate de „preot român”, folosind un accent ascuțit pe litera „a”, din cuvântul „roman”, și nu accent circomplex cum se scrie cuvântul „român”. Acest element m-a făcut să afirm că preotul Șurani Iuliu a trecut doar „formal” la ortodoxism, în sinea sa a rămas așa cum semna el un „preot român”.

După ieșirea la pensie a acestui paroh, orgoliile unor familii din Șișești, animozitățile și conflictele sociale au ieșit la iveală. Grupuri de familii s-au asociat pentru a determina forurile ecleziastice să numească, pe postul vacant, pe un anume preot, preferat în funcție de interesele lor și nu a credinței în sine. Aceste opinii divergente s-au amplificat după Revoluția din 1989, ajungându-se la starea de divizare creștinească și luptă juridică pentru câștigarea unor drepturi patrimoniale asupra unor bunuri care cu ani în urmă erau considerate bunuri ale întregii comunități unite într-o singură credință.

La 1 Decembrie 1990, cei care au fost la Biserică, au putut constata că există variate mijloace de protest. Iată o fotografie document, realizată de Suth, fotograf, la aceea vreme, la cotidianul „Graiul Maramureșului”, la cererea Muzeului Județean Maramureș.

Ar merita să aprofundăm afirmația părintelui Vasile Lucaciu care cuvânta: **„Drepturile, limba națională, legea strămoșească: vii nu le lăsăm.”**¹⁹

Tradiția creștină din satul nostru este o dovadă certă că aceste valori s-au păstrat de-a lungul veacurilor, indiferent dacă stăpânii laici sau creștini au fost turci, austrieci, maghiari, ruteni, comuniști și respectiv, romano catolici, calvini sau unitarieni.

Aș sublinia numai câteva dintre aceste valori perene pentru creștinii șișeșteni. Mai întâi aș arăta că fiecare dintre noi cunoaște obiceiul strămoșesc ca fiecare nou născut să poarte numele unui sfânt, de regulă a celui care este sărbătorit cât mai aproape de ziua de naștere a acestuia. Observăm că în Șișești sunt multe nume de Parasca și Constantin,

atribuite copiilor lor de către șișeșteni, în timp ce biserica apuseană nu sărbătorește acești sfinți, și nici calendarul lor nu-i subliniază „cu roșu”.

Mai amintim: Desfășurarea întregii Sfinte Liturghii, dar mai cu seamă momentul cumunicării. Întâietatea ce să dă bărbaților, mătâniile, modul în care se pregătește prescura și se aduce la biserică, și multe altele pe care nu este cazul să le prezint deoarece fiecare creștin din Șișești indiferent de confesiunea pe care o declară și o practică trăiește o viață spirituală în conformitate cu tradiția moșilor și strămoșilor noștri.

Sfânta Tradiție, a fost, este și va fi pentru un viitor destul de îndepărtat temelia păstrării ritului strămoșesc plămădit de-a lungul veacurilor, de-o parte și alta a Carpaților de creștinii români. Terminologia folosită la toate ritualurile creștine, utilizarea cuvintelor de origine latină sau slavă, iar mai nou a celor de origine anglo-saxonă, urmare a prozelitismului agresiv promovat de comunitățile creștine de peste ocean, nu au schimbat și nici nu vor schimba ritul și ritualurile creștinești ale poporului român. Unii încearcă schimbări eterne, cum ar fi: schimbarea aspectului exterior al noilor biserici greco-catolice, modificarea melodiilor la cântările bisericesti și modificarea conținutului la unele dintre acestea, momentul cumunicării, folosirea muzicii instrumentale (mai nou), dar toate acestea sunt așa de pasagere, încât tradiția nici nu le bagă în seamă. Toate acestea au rolul de dezbinare a nației românești iar ideile „novatoare” nu sunt taxate ca încălcare a pactului de credință realizat la 1700, în care se preciza cu claritate:

„Însă într-acesta chip ne unim și ne mărturisim a fi mădulările sfintei, catholiceștii Biserici a Romei, cum pre noi și rămășițele noastre (urmașii noștri) **din obiceiul Bisericii noastre a Răsăritului să nu ne clătească**. Ci toate țărămoniile, sărbătorile, posturile, cum până acum, așa și de acum înainte să fim slobozi a le ținea după călinadriul vechiu și pre cinstitul vlădica nostru Athanasie nime pân-în moartea sfinții sale să n-aibă putere a-l clăti den scaunul sfinții sale. Ci tocma de i s-ar tămpla moarte să stea în voia soborului pre cine ar alege să fie vlădică, pre care sfinția sa papa și înălțatul împărat să-l întărească și patriarhul de suptu biruința înălții sale să-l hirotonească. Și în obiceiul și dregătoriilor protopopilor carii sănt și vor fi, nici într-un fel de lucru să nu se amestece, ci să se ție cum și pân-acum. Iar **de nu ne vor lăsa pre noi și pre rămășițele noastre într-această așezare, pecețile și iscăliturile noastre care am dat să n-aibă nici o tărie**. Care lucru l-am întărit cu pecetea Mitropolii noastre pentru mai mare mărturie.”²⁰

Note:

1. Vasile Lucaciu, *op. cit.*, p. 13.
2. Cu ocazia festivităților organizate de Primăria Șișești în ziua de 1 Decembrie 2018, prilejuite de Centenarul Marii Uniri, s-a oficiat o Sf. Liturghie în cadrul căreia s-a sfințit Altarul bisericii greco-catolice din

Șișești, ctitoria părintelui Vasile Lucaciu, fapt necesar ca urmare a lucrărilor de renovare ce s-au executat recent. Preotul paroh greco-catolic a comunicat, în prezența și cu acordul episcopului său, numărului mare de credincioși, greco-catolici și ortodocși, veniți să asiste la oficierea unui Parastas în memoria părintelui Vasile Lucaciu și a tuturor făuritorilor României Mari, că **"până acum biserica n-a fost sfințită!"**. Uimirea noastră a fost cu atât mai mare cu cât, în duminica precedentă, la una din bisericile greco-catolice din Baia Mare, părintele paroh ne-a invitat să participăm în ziua de 1 Decembrie 2018 la sfințirea altarului bisericii, deoarece din „cauze necunoscute” până în prezent nu s-a făcut sfințirea ei! Am crezut că a greșit părintele din Baia Mare. Aflăm apoi că și alți creștini greco-catolici au fost invitați la Șișești motivându-se necesitatea sfințirii bisericii pentru că până acum n-a fost sfințită! La Șișești, părintele episcop, în cuvântul de învățătură ne-a subliniat că mesajul preotului greco-catolic Vasile Lucaciu a fost: „Unire în cugete, Unire în simțiri"! Să nu fi știut eminentul prelat că testamentul lăsat de părintele **vicar greco-catolic** dr. Vasile Lucaciu a lăsat ca testament al viziunii sale: „Unire în cugete, Unire în simțiri și **Unire în RELIGIUNE!**” Cuvintele frumoase spuse referitor la Centenarul Marii Uniri, de către părintele episcop, nu acoperă lipsa precizării crezului mesianic al părintelui dr. Vasile Lucaciu. Credem că pe acest ultim aspect, de Ziua Centenarului Marii Uniri se impunea de insistat, nu să fie omis. Să ne rugăm părintelui Vasile Lucaciu de iertare pentru că și după moarte îl folosim în interese străine de crezul și speranța lui.

3. Copie după Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome Maramureșene din secolele XIV și XV*, Ediția all-a, Editura Dragoș Vodă, Cluj-Napoca, 2000, pp. 109-111.

4. *Ibidem*.

5. Documente privitoare la Istoria Românilor, 1346-1450, culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. I, Partea 2, București, 1890, p. 603.

6. *Ibidem*, p. 605.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*, p. 608.

9. Copie după Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome Maramureșene din secolele XIV și XV*, Ediția a II-a, Editura Dragoș Vodă, Cluj-Napoca, 2000, pp.606-608.

10. Șincai, chron. A. 1697 (după Virgil Pop), p. 23.

11. Virgil Pop, *Ortodoxia română și alte religii creștine*, editura Gutinul, Baia Mare, 2007, p. 24.

12. Episcopia Greco-catolică de Munkacevo, Documente, Editura Muzeului Sătmărean, noiembrie 2007, p.237-239, **copie fidelă după originalul existent** la Arhiva de Stat a regiunii Transcarpatia, fond 151, opis 1, dosar 402, f. 7.

13. Vasile Gavrișiu, *Viața bisericască a Țării Oașului* », în *Afirmarea -Literară-Socială*, Anul IV, No. 1, ian. 1939, p. 1.

14. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 79.

15. Memorand-Apelațiune, Cătră Ppontificele Roman, Papa Piu X, Baia Mare, Tipografia lui Stefan Nanașy, 1912, p. 14.

16. *Ibidem*, p. 8.

17. Discursul Părintelui Dr. Vasile Lucaciu, rostit în Odoreu (Cottul Sătmăruului), în 2 sept. a.c. în cauza episcopiei de Hajdu-Dorog, Arad, 1912, Tipografia „Concordia” soc. pe acții, p. 22.

18. Ion Maioreanu, *Sărmărul ca izvor de româanism și naționalism*, în *Afirmarea*, Anul I, Nov. Dec. 1939, No. 9-10, p. 108.

19. Discursul Părintelui Dr. Vasile Lucaciu, rostit în Odoreu (Cottul Sătmăruului), în 2 sept. a.c. în cauza episcopiei de Hajdu-Dorog, Arad, 1912, Tipografia „Concordia” soc. pe acții, p. 22.

20. https://ro.wikipedia.org/wiki/Manifestul_de_unire_cu_Biserica_Romei

Capitolul V

Idealul vieții părintelui dr. Vasile Lucaciu

Ideea unității sub aceeași ocîrmuire a tuturor românilor așezați de-o parte și de alta a curburii Munților Carpați, a fost mărturisită și promovată de părintele dr. Vasile Lucaciu în diverse forme. Una dintre acestea, ce s-a vrut a fi simbol al credinței sale, o reprezintă Biserica votivă din Șișești.

Ar fi o impietate dacă am începe să decelăm etapele construcției, când toate acestea au fost scrise cu atîta generozitate de însuși ctitorul „Bisericii S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI” cum o denumește personal în „Schițe istorice și dare de seamă”, lucrare pe care o scrie și apoi se ocupă de editarea ei. Redăm mai jos „darea de seamă” privind această construcție.

„Lucrul de căpetenie pentru viața religioasă-morală și culturală a poporului credincios este, se aibă o Biserică corespunzătoare, în care închinându-se lui Dumnezeu, cu spiritul și cu adevărul, pe lângă inspirațiunile religiunii să primească și impresiunile estetice, a bunului și a frumosului de arte.

Despre pregătirile la zidirea Bisericii, în „Revista Catolică” din 1886 s-au reportat următoarele:

Biserica cea nouă din Șișești. În 27 August 1885 mi-am ocupat bineficiul parochial, ce mi l-a conferit Ilustrisimul și preabunul meu Domn Episcop diecesan.

La prima intrare am simțit necesitatea unei biserici corespunzătoare.

Asta veche, edificată din lemn, înainte cu sute de ani, nu poate corespunde la mai mulți de 250 de credincioși.

Cum am început a le vorbi despre necesitatea unei biserici nouă, toți au dat un resunet însuflețit nu numai de aprobare, ci de un dor fierbinte, ca numaidecât să se pună în lucrare aceasta idee salutară.

Toamna și iarna anului 1885/6 au decurs cu pregătirile pentru realizarea ideii.

În 1 Novembre 1885 întrunindu-se senatul bisericesc în ședința ordinară sub p. III a adus următorul conclud: „Senatul află necesară edificarea unei biserici nouă, corespunzătoare. Concrede parochului, se studieze cauza aceasta și se propună cât mai curând un plan de activitate conducătoriu la ajungerea scopului”.

Pe basa acestei însărcinări primite am studiat întâiu puterile fizice ale poporenilor, apoi m-am pus în conțelegere cu arhitectul nostru genial MOD Alexiu Berinde, protopop și paroch în Seini pentru facerea unui plan de Biserică, am cercat cu poporeni băi de peatră, material de lemne, am pregătit repartițiunea speselor etc. referind despre toate și consvātuindu-mă cu senatorii în ședințele succesive ale senatului bisericesc.

Pregătindu-se astfel cauza, în adunarea generală a senatului și poporului român din Șișești, ținută în 6 Decembrie 1885 s-a primit în unanimitate următoarele propuneri:

a) Să se edifice o Biserică nouă.

b) Pentru procurarea speselor de edificare să se facă repartițiune asupra poporenilor, împărțindu-i în trei categorii sau clase, cu 20, 10 și 5 fl. pe an, în curs de 3 ani consecutivi 1886-7-8.

c) Sumele repartite să se solvească în 2 rate, la S. Georgiu și la S. Maria mare din

fiecare an.

d) Poporenii se deobligă a presta toate lucrurile, câte se plinesc de la dânsii în natură, adică: caratul materialului, lucrurile de zileri pe timpul edificării etc.

După aceasta s-au gătat planul și proiectul de speze prin MOD (Mult Onoratul Domn n.n.) Alexiu Berinde.

Aveam ideale mărețe de edificii monumentali, dar' cum să se realizeze acele cu puterile din Șişești? E cu neputință!

Să se facă dar' așa, două linii paralele încheiate de un semicerc pe dinainte închise de un turn, mai mult rău mai puțin închis; - nu ne-a venit la socoteală.

Părinții noștri, când erau mai greu prigoniți, când nu li era permis a edifica biserici în internul orașelor sau a comunelor, unde erau și alte neamuri prepotente, din materialul cel mai eștin, ce li-a stat la dispozițiune, din lemn, au sciut se edifice nisce temple cu forme și împărțiri clasice, cu sculpturi și nisce cioplituri delicate cu nisce turnuri superbe, cari nu se țin de complexul edificiului bisericeii, ci sunt o frumuseță de sine stătătoare. Societatea „Kuntverein” din Viena, cu ani de mai nainte, a trimis fotografi artiști, cari se eterniseze formele bisericilor noastre de lemn. Așa s-au fotografiat de es. Biserica cea veche de lemn din Seini, din Apa și din Giurgesci etc.

Acești artiști au lăsat vorba, că bisericile noastre cele nouă de peatră sunt în forma găscelor notătoare pe lacuri, purtând grumazi mai lunguș sau mai scurt.

S-au și aflat vreo doi dintre poporenii mei, cari au fost de svat, că ar fi bine să mergem în satul X, în satul Y și să ne alegem vreuna din bisericile aflătoare pe acolo ca de model.

Asta însă nu era cu putință.

Li-am explicat, că noi, nepoții acelor Romani prigoniți opriți de la scoală și lipsiți de drepturi și de carte, cari totuși Români, fiind au sciut să plănuiască biserici de lemn, cum le vedem prin satele noastre, nu vom face: - găscă pe apă; ci oameni cu carte, cu drepturi, cu învățătură fiind ne vom nisui chiar' a perfecționa stilul de arhitectura părinților noștri.

Cu același material, cu același speze, poți face un monstru un ce neînsemnat, ceva vulgariu sau ceva mai frumos sau chiar artistic. Așa, fără a ne îmbuiba, fără a trece marginile puterei și ale modestiei impuse de jurstări, fără a voi se judecăm sau plane se desprețuim lucrările altora pline de cele mai bune și pie intențiuni; putem se facem pentru noi un lucru, carele se arete un pas de progres spre cultura și perfecționarea noastră.

În fine s-a gătat planul așa, precum îl presentăm on. Cetitori ai Revistei în patru schițe deosebite.

Nr. 1 representă fundamentul bisericeii; 2. arată două transsepturi, unul al fruntariului, altul al cupolei; 3. arată peristiliul și întreg fruntariul; 4. representă un aspect lateral al bisericeii întregi.

Acest plan, dimpreună cu proiectul relativ de speze, fu presentat adunării generali a credincioșilor șișeșteni în 18 Aprilie 1886, când se și primi cu mare însuflețire și în unanimitate.

Lungimea bisericeii, e 18°, lățimea năilor 5°, iar brațelor 11°. Înălțimea internă a cupolei pân' la închietura arcurilor din cupola superioară e de 18°. Așa numita lumină internă a bisericeii rămâne de 15°.

Se vede că nici forma, nici proporțiunile măsurii nu sunt exagerate.

Planul și proiectul de speze acceptat de poporeni, fu apoi preagrațios aprobat și de Veneratul ordinariat diecesan.

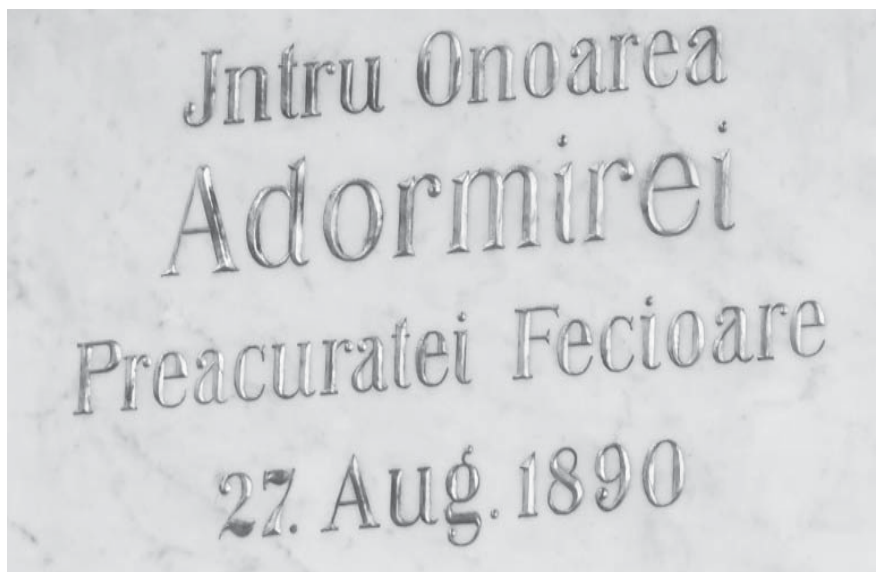
Până au decurs aceste plănuiți și tractativele respective, poporul a tot coadunat încet încetișor materialul necesar, peatra, prund, var etc. așa, ca pe când ni-a sosit literile preagrațioase de aprobațiune, am putut se începem numaidecât lucrul edificării, și în 20 Iunie 1886 s-a și sfințit fundamentul, făcându-se o serbătoare de neuitată memorie în inima credincioșilor.”¹

Concluzionând, ne exprimăm mirarea și ne gândim cum a reușit Vasile Lucaciu, atunci, să realizeze această biserică, precum o Catedrală, când acum, după mai bine de un secol, realizarea unei astfel de construcții ridică mari probleme pentru orice ctitor.

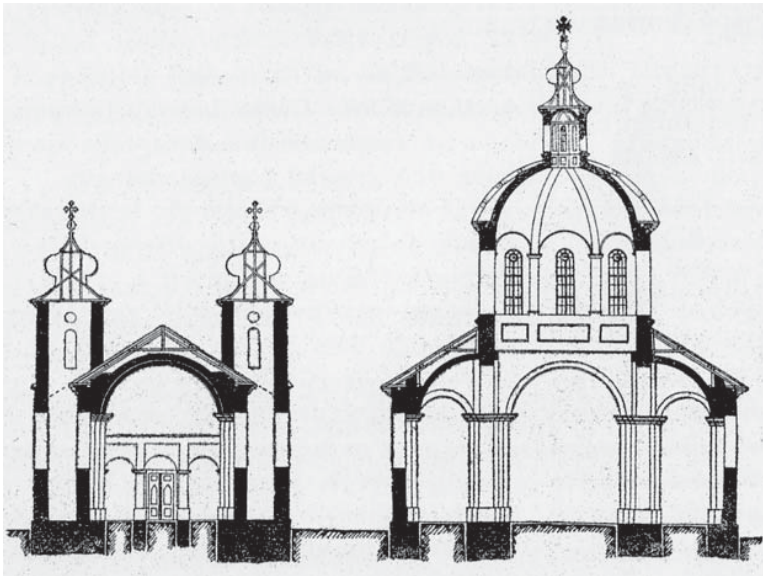
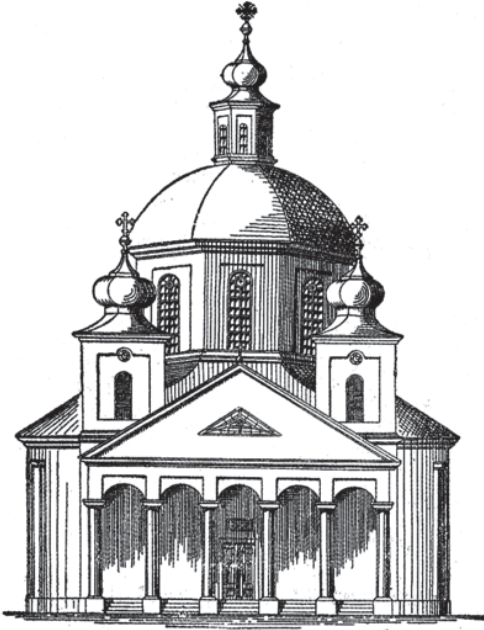
După numai 5 ani, lucrările erau finalizate. Mare minune. Afirmăția are un suport real. Autoritățile maghiare recunosc că „*Preotul Lucaciu Vasile a construit o biserică... care astăzi (la 1908 n.n) este cea mai frumoasă biserică din județ*”². Pentru a fi mai edificatori să rememorăm împreună câteva din aspectele esențiale ale aceluia moment.

Pentru Vasile Lucaciu calitatea de român a fost deasupra oricărui concept. A vrut s-o spună tuturor și a făcut-o, cum nimeni altul. A separat năzuințele de veacuri, idealul poporului din care și el făcea parte, de universalitatea religioasă. La 27 august 1890, la 5 ani de la sosirea sa ca paroh la Șișești, dr. Vasile Lucaciu a organizat *sărbătoarea de dedicațiune a Bisericii*” și **nu sfințirea ei**, cu toate că era terminată construcția, adică „scoasă de sub ape”. Întreaga solemnitate este descrisă în Revista Catolică, Nr. XVI/1890 ca „*o frumoasă sărbătoare religioasă și națională*”. Religioasă pentru că s-au sfințit două plăci comemorative.

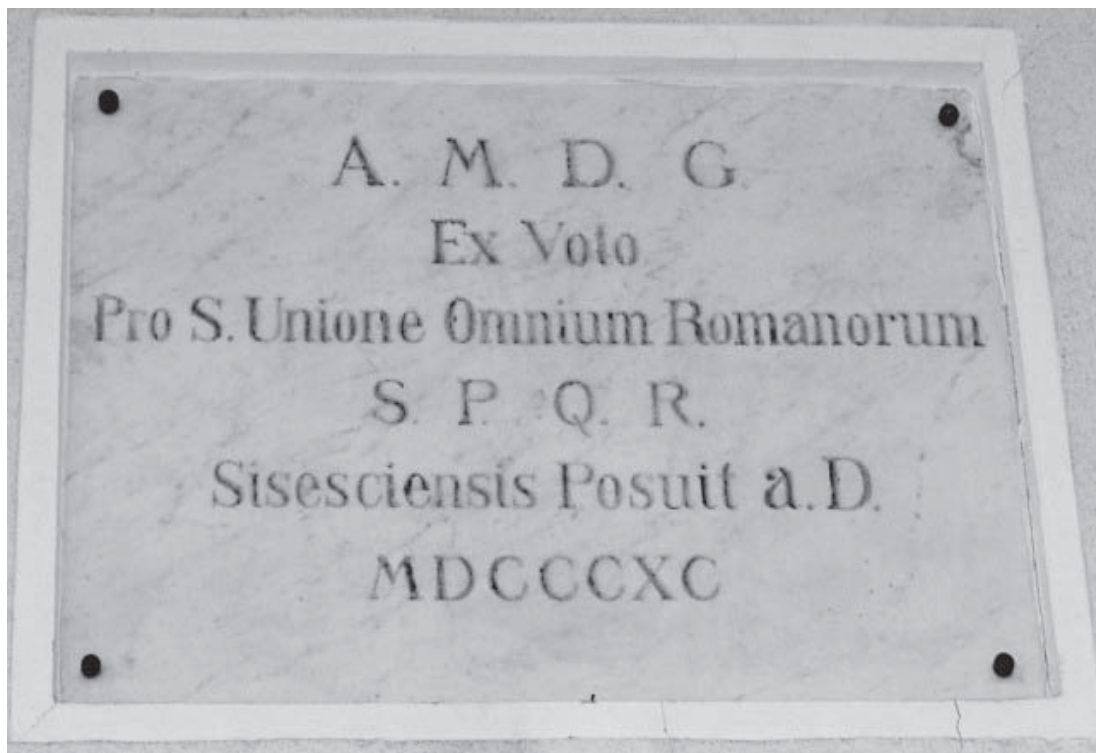
Una, în interiorul bisericii: **ÎNTRU ONOAREA ADORMIREI MAICII DOMNULUI** astfel că biserica a denumit-o „*Mănăstirea Maicei Românilor în Șișești*.”³

Schițe ale bisericii realizate de Vasile Lucaciu

Alta în exterior, fixată pe frontispiciul bisericii, deasupra ușii de intrare. Această placă este denumită, VOTIVĂ, reprezintă „dedicațiunea”:

A(d). M(aiorem). D(ei). G(loriam).

Ex Voto

Pro S(ancta). Unione Omnium Romanorum

S(enatus). P(opulus). Q(ue). R(omanus)

Sisescensis Posuit a(nno). D(ominus)

MDCCCXC

Adică: „Întru mărirea lui Dumnezeu (Ad Maiorem Dei Gloriam), s-a construit cu legământul, prin făgăduința, prin vot (Ex. Voto), senatului și poporului din Șișești, pentru Sfânta Unire a Tuturor Românilor (Pro S(ancta) Unione Omnium Romanorum), anul Domnului 1890”.

Vasile Lucaciu scrie despre acest moment: „În 27 august 1890 s-au ținut serbătoare de dedicațiune a Bisericii (nu de sfințire a ei, cum se spune de multe ori, de către cei neavizați, n.n.).

Descrierea acestei solemnități se află în Nr. XVI – 1890 al „Revistei Catolice”, precum urmează:

„În 27 August a.c. a decurs o frumoasă sărbătoare religioasă și națională română în comuna Șișești: așezarea și dezvelirea tablelor comemorative.

...De cu seara bubuitul teascurilor au prevestit însemnătatea zilei următoare, iar alba zilei fu salutată de 24 de detunări, după cari sunetul clopotelor au învitat pre credincioși, ca în asta zi cu deosebită pietate se salute pre Preacurata Fecioară.

Cete-cete de credincioși din loc și de prin prejur se iveau printre colinele romantice ale comunei, petrecând ziua în deprinderi religioase și în conversațiuni prietinesci, și vizitând noua Biserică și stabilimentele adiacente, pavilionul, grădinile, crucea svaturilor bune, obeliscul, isvorul lui Traian etc.

După terminarea înseratului în vechia bisericuță, tot poporul, împreună cu oaspeții adunați s-au dus ca în procesiune la biserică cea nouă.

Nedescriptibilă impresiune sărbătorească au cuprins inimile tuturor, văzând edificiul măreț aproape terminat, care ca un monument al credinței va vesti până în veacuri îndelungate virtutea românească.”⁴

Dezvelirea plăcii exterioare a însemnat o adevărată regie artistică și simbolică. „În mijlocul peristiliului, până sub tabla votivă s-au pus o ridicătură de lemn, pe care au fost postați șase flăcăi din Șișești, trei de o lature, trei de alta, ca ei să încununeze table comemorativă. Arhitectul edificiului, iubitul nostru meșter Manole, *M(ult) O(noratului) D(omn) Alexiu Berinde, parohul locului, curatorii, petrarii, cioplitorii câte unu-doi din feliul de lucru, ce se face la această biserică, s-au postat în grupuri pe pața Bisericii, iar pe margini stătea imensa mulțime de popor: ...un fotograf artist au eternizat momentul acesta, luând două tipuri (fotografii, n.n.) din această grupă sărbătorească.*”⁵

Cu această ocazie părintele Vasile, în fața celor prezenți, dar și pentru urmașii lor își mărturisește crezul:

Iubiților Frați!

Cum ne-am fost propus că în aceasta sfântă zi, dedicată pentru sărbătorirea celei mai strălucite măriri a preacuratei Fecioare, vom serba sfințirea, sau binecuvântarea acestei Biserici mărețe! ...De când lumea, o idee mare, un cuget sfânt, cu greu s-au putut realiza.

Și zidirea aceasta nu este o simplă clădire de piatră, ci este întruparea unei idei, a unui ideal, carele pe cerul vieții mele strălucește ca un soare, luminînd cu razele sale trecutului, prezentele și viitorul neamului meu iubit.

Ce ne-au lăsat istoria, ce ne-au transmis părinții noștri, ce-au cântat poezii, ce dorește tot sufletul de român: mareața, fericitoarea, sfânta Unire a tuturor Românilor am vrut eu și cu mine poporul meu să fie simbolizată în această mareață Biserică. Unire în cugete, unire în simțiri, unire în religiune!

*Aceasta idee este gravată pe tabla de marmoră, pre care acum o dezvelim, ca se vestească generațiunilor prezente și viitoare, ce are se spereze Românul, la ce trebuie să se nisuiască, care este culmea aspirațiunilor sale pe acest pământ.*⁶

Crezul părintelui dr. Vasile Lucaciu, spus clar, negru pe alb, cum zice românul, nu altul, acesta este. Cu siguranță că părintele cunoștea dictonul ”verba volant, scripta manent!” și de aceea accentuăm asupra acestui deosebit de edificator conținut precizat în scris, fără echivoc și înflorituri, sintetizat în conținutul plăcii votive. Supozițiile și interpretările viitoare ale celor care au scris despre marele român Vasile Lucaciu încercând să-i dea acestui citat mai mult conotație religioasă sunt spulberate, binențeles pentru oamenii de bună credință și nu pentru cei care doresc să-l folosească în scopuri partinice.

Mai arătăm faptul că părintele dr. Vasile Lucaciu s-a atașat așa de mult de oamenii din Șișești încât mereu a avut un cuvânt de spus despre acest lucru: *Când am intrat în aceasta parohie, am venit cu scopul și cu propusul, ca se cunosc din nemijlocită vedere și*

„În mijlocul peristiliului, până sub tabla votivă s-au pus o ridicătură de lemn, pe care au fost postați șase flăcăi din Șișești, trei de o lature, trei de alta, ca ei să încununeze table comemorativă. Arhitectul edificiului, iubitul nostru meșter Manole, M(ult) O(noratului) D(omn) Alexiu Berinde, parohul locului, curatorii, petrarii, cioplitorii câte unu-doi din feliul de lucru, ce se face la această biserică, s-au postat în grupuri pe pața Bisericei, iar pe margini stătea imensa mulțime de popor. ...un fotograf artist au eternizat momentul acesta, luând două tipuri (fotografii, n.n.) din această grupă sărbătorească.”

Aspecte din timpul construcției

*Monumenta in honorem et piam recordationem Pie II. P. M. et
P. A. Athanasii, primi S. Unionis Episcopi, solemniter inaugurantur
Lisecini, 27. Augusti 1891*

***Inaugurarea bisericii Întru Onoarea
Adormirii Maicii Domnului din Șișești***

coatingere, moravurile, trebuințele, suferințele, aspirațiunile, cu un cuvânt inima și viața acestui popor iubit.

Și nu numai că l-am cunoscut, ci m-am convins despre însușirile lui sublimе de frumoase că e vrednic de cea mai bună soartă, de cel mai falnic viitor.

*L-am deșteptat prin învățături, și m-au ascultat, l-am povățuit spre bine și m-au urmărit cu iubire, l-am pus la muncă și au făcut ceea ce vedeți.*⁷

La acest moment cu adevărat revoluționar, patriotic și în spirit național românesc, părintele Vasile a mai spus: *Prin ridicarea acestei biserici, se începe lupta românilor din Ungaria pentru dezrobirea lor și unirea cu patria mamă. Cum ne-a ajutat Dumnezeu să o ridicăm mândră și impunătoare, așa să ne ajute să ridicăm și sufletele românilor pentru a-i face în stare să se desrobească și să întindă mână frățescă cu românii de pretutindeni.* Cu această cuvântare, Vasile Lucaciu și-a făcut intrarea în arena **luptei celei mari de desrobire**.⁸ Considerăm că prin această declarație, făcută în prezența unui mare număr de români, **se declanșează Revoluția de eliberare socială și națională a românilor din Ungaria.**

Din acest moment Șișeștiul a devenit Mecca românilor din Ardeal, iar popa șișeștenilor a luat în mână drapelul libertății pentru a-l fixa pe un nou edificiu, cel al împlinirii unui ideal, Unirea Tuturor Românilor, devenind „Leul de la Șișești”.

Autoritățile au analizat modul în care au decurs manifestările de la Șișești în momentul dezvelirii plăcii votive dar n-au găsit capete de acuză, conform legilor în vigoare. Litera „S”, prescurtare consacrată a cuvântului „Sancta”, inscripționată pe placa comemorativă, dar și discursul preotului paroh care a continuat cu apologia credinței catolice a exclusivitatea tragerii la răspundere penală a marelui revoluționar.

Iată continuarea discursului:

Ah! În ce acorduri să vă cântă imnurile catolicismului? Cum se vă arată fecunditatea instituțiilor lui, valoarea culturii lui, tăria neînvingibilă a moralei lui? Înțelepciunea Papilor cari îl guvernează, spiritul sfinților cari îl împodobesc; mândria caracterelor cari servesc, ni-l prezintă într-o lumină cuceritoare!

În neagra întunecime a migrațiunii propoarelor barbare este asilul științei și a humanismului, în mijlocul vrajbei nesfârșite ale evului de mijloc este îngerul păcii, resădăruș culturii, școala științelor, templul religiunii adevărate!

Ici întemeiază state, acolo împacă popoare, ici premerge cu făclia științei, acolo liniștesc valurile agitate ale inimii, ici se luptă pentru libertate, acolo înfrânează patimile păcătoase, ici e lumina minții, acolo e balsamul inimii!

Și se privim în lume, cine face minunile aceste? Catolicismul! Și prin cine lucrează pe pământ acesta cerească putere? Videm, că multe popoare în cea mai nobilă emulațiune o servesc, spre binele, fericirea și mărirea lor, căci acest tezaur nu este al unora, nu este al puterii, nu este al hanului, nu este al tăriei, ci este diamantul inimii individului și al popoarelor, cari îl primesc cu sinceritate!

Dar' locul prim, de onoare, de glorie, în aceasta nobilă emulațiune îl ocupă ginta latină.

Ceata misionarilor, capitolul de știință, cultură și înțelepciune, puterea de bani, zel, abnegațiune, jertfă, toate, toate le dau cu preferință nobilele fiice ale Romei, gințile noastre surori!

Și noi, numai Românii, latinii Orientului european să lipsim din acest concurs

măreț al surorilor noastre?

Vitregimea timpurilor, răutatea vrăjmașilor, preocupățiunile nesciinței, slavismul, fanariotismul, maghiarismul protestant, și, - mai presus de toate, - păcatele noastre ne-au ținut și ne țin înlănțuți într-o stare, care nu e a noastră, care opresce avântul nostru, împedecă realizarea aspirațiilor noastre.

Eu sper, că vor veni timpuri mai fericite, sper, că martirii noștri, suferințele noastre, vor ecspia păcatele acestui popor, și liberi și uniți vom putea parcurge calea vieții nouă predestinate, cu glorie, în cultură, în sfințenia caracterului Roman. ...Tot ce vedeți aici e românesc, în concepțiune, în esecutare, în cuget, și în faptă, cu toții ziceți cu îndestulare: cât e de frumos, cât e de măreț, ce arte, ce fineață, ce sublim în idee, și ce acurat în realizare! Așa e! și tot acest lucru frumos, măreț, artistic, fin, sublim, acurat: este totodată românesc! Așa că azi cu mândrie poate esclama oricare om:

Iată ce poate face Românul!

Și ar face lucruri de ar sta lumea să se mire!

Am aflat însă, că două rele mari și grele bântuie viața poporului nostru.

Unul este dezbinarea religioasă, altul corupțiunea politică.

E destul să constatăm astăzi aceasta, nu este Român, carele se tragă la îndoială acest trist adevăr.

Dar inima română, doioasă de binele neamului său, cu zel neastâmpărat cearcă moduri și mijloace, cum să facă cât mai mult bine pentru biserica sa, pentru națiunea sa.

*Pentru acea mi-am pus de idealul vieții mele **divisa** de: Catholicism și Românism. Una pre alta se întregesc în viața aceasta, se nobilită, și-l face pre fiul națiunii om vrednic, întreg. Împreună ținute în minte și în inimă, produc acea harmonie încântătoare, care fericesce viața.*

Spre aceste scopuri mi-am jertfit viața toată, aceste scopuri mi-au stat înainte și când am pus temelia acestei mărețe zidiri, și mulțănesc lui D-zeu că, azi în mod solemn putem face dedicațiunea publică, arătând făgăduința sfântă care au inspirat inima mea și a poporului meu de la momentul începerei și ne-au susținut în munca grea până în ziua de astăzi, când puțin mai lipsesce, ca opul întreg să fie deplin terminat.

Cu ocasiunea sfințirii sau a binecuvântării acestei Biserici, pe când se va tipări și se va distribui istoria zidirii, se va videa cât am spesat și cât am muncit eu cu poporul meu iubit tot sub inspirațiunea făgăduinței noastre.

Facă Ceriul, ca sfânta noastră juruință se o videm cât de curând realizată, ca vrăjmașii religiunei și a progresului nostru național să fie rușinați prin vârtutea românească, ca toți Românii în sfânta unire se putem cânta:

*„Mărire întru cei de sus lui D-zeu, și pre pământ pace, și între oameni bunăvoire!”
Amin!⁹*

Mai arătăm că după acest discurs a urmat la cuvânt M. On. D. Alexiu Berinde, ”iubitul apostol al culturii poporului Român” - cum îl prezintă Vasile Lucaciu, prin intermediul căruia se insistă asupra ideii „dedicațiunii” și care adresându-se șiseștenilor i-a gratulat pentru ”ideea măreață a sărbătoarei de astăzi și constatând că această grandioasă zidire în ziua de astăzi au devenit „Biserica sfintei uniri a tuturor Românilor”, îi îndeamnă la muncă neobosită, la curaj, în cele puține zile, ce le mai lipsesc, ca să-și vadă zidirea frumoasă deplin terminată.”¹⁰

Doi prieteni: Alexiu Berinde și Vasile Lucaciu

După terminarea Sfintei Liturghii a urmat un moment festiv, asistența audiind cântările melodioase ale corului tinerimei, iar apoi șişeștenii au invitat *la ospăț pre oaspeții lor de prin satele învecinate, iar inteligența s-au adunat la casa ospitală a parochului, unde sub impresiunea ideii mărețe a sărbătoarei de astăzi, au petrecut timpul plăcut, reflectând cu toată seriozitatea la persecuțiunile neumane și la suferințele nemeritate, ce trebuie să îndure aceia, cari lucră pentru binele poporului, luptă pentru drepturile naționali. Dar vai de cei ce se luptă în contra virtuții și a dreptății!*"¹¹

Să urmărim modul în care părintele dr. Vasile Lucaciu face din festivitățile programate la Șişești momente de înaltă simțire românească sub cupola sărbătorilor religioase.

Așa cum am văzut, biserica a fost închinată și Preacuratei Fecioare Maria, hramul "Mănăstirii Maicii Domnului" fiind de Sfântă Mărie Mare în ziua de 27 august 1891, stil vechi, 15 august, stil nou. Pentru această mare sărbătoare se stabilește: „**Sfințirea Bisericii parochiale, votive pentru S. Unire a Tuturor Românilor**". Programul este comunicat din timp atât autorităților, cât și invitaților. La punctual 7 se preciza: *După s. Liturghie urmează desvelirea monumentelor întru onoarea și amintirea glorioșilor barbați și distinși eroi ai catolicismului și mari binefăcători ai neamului românesc: PIU IX, P.R. și ATANASIU ANGHEL, episcopul s. Uniri.*

Episcopul Ioan Szabó a fost invitat să officieze Sf. Liturghie cu ocazia sfințirii Bisericii din Șişești. Nu a binevoit să dea curs acestei invitații și nici nu a trimis un reprezentant de vază al episcopiei.

După oficierea Sf. Liturghii în sobor mare de preoți au avut loc cuvântări deosebit de attractive și bine structurate. Primul care a cuvântat a fost MOD Iacob Pop, paroch de Bătarci, dar care a păstorit credincioșii din Șişești cu decenii în urmă. Acesta își întitulează intervenția drept "Discurs de rămas bun de la biserica cea veche" spunând printre altele:

„Sculați-vă și să mergem de aici.” Ioan: 1. 31.

„Tristă și grea este despărțirea, câte lacrimi vărsăm luând rămas bun de la iubiiții noștri, vai, cât de adese-ori se întâmplă, că simțămintele sunt mai puternice decât să le putem exprima cu cuvinte, gura de câte-ori ar vorbi din abundența inimei, trebuie însă să tacă din lipsa cuvintelor, de ce-i mai iubit acela de la care ne luăm rămas bun, de aceea e mai dureroasă despărțirea.

Iubiții mei! ...Și eu care 19 ani am înălțat de aici rugăciuni ferbinți la tronul Tatălui ceresc, stau privind în trecutul depărtat, când părinții noștri au ridicat aceasta sântă Biserică, stau privind cum o-au înfrumusețat, cuget câte rugăciuni pie, câte versuri de laudă s-au ridicat de aici la tronul ceresc, câți preoți au adus jertfă pe acest sânt Altar, privind în trecut, văd că acest loc asilul asupriților, mângâierea năcăjiților, apărătorul și conservatoriul limbei și simțului național, cari între acești păreți bătrâni numai

dulcea limbă românească au sunat, numai românesce s-au rugat Românul asuprit și scos din drepturile sale, pentru limba și națiunea sa, - stau, și ca și cum mi-ar păre rău de cuvintele ce le-am rostit, stau cu frică a lua rămas bun de la acest loc, căci mi se pare că aud muștrarea părinților noștri repausați, cari zic: pentru ce ne despodobiți Biserica, care pietatea noastră o-au înfrumusețat? Pentru ce duceți Sântele care ne-au fost toate? Pentru ce duceți pre fii noștri de la acest loc, unde noi ne-am bucurat, ne-am întristat, ne-am mângâiat? – Mi se pare că văd preoții repausați în Domnul, cum ne muștră, că se duc celea sântele de la Altar, la care au servit ei, - mi se pare că aud suspinele repausaților care sunt aici înmormântați, pentru că asupra osămintelor lor nu se va mai cânta, nu se va mai servi, nu se vor ridica rugăciuni ferbinți (Se face referire la faptul că în imediata apropiere a biseriței, erau mormintele moșilor și strămoșilor celor prezenți la această ceremonie, n.n.)”¹².

A urmat discursul festiv, pronunțat la s. Misă de MOD Augustin Pelle, protoparoh în Pomi. Acesta adresează frumoase cuvinte poporenilor dar și păstorului și ctitorului noii biserici.

„Sub impresia dulcilor simțăminte ce le stârnesc în mine sărbătoarea de astăzi, îmi iartă Iubite frate! – păstoriul adevărat al acestui popor credincios – ca să-mi îndrept câteva cuvinte către tine. ...Providența dumnezeiască pentru acea Te-au ales și Ți-au dat darul preoției și Te-au condus în parochia aceasta ca cuprinzându-ți scaunul, cu înțelepciunea și însușirile Tale atât de frumoase și nobile, să însuflețesci pre credincioșii tăi la edificarea casei Domnului.”¹³

Partea festivă este încheiată de MOD Gavriil Lazar de Purcăreț, paroch-protopop în Sanislău. Acesta rostește cuvinte deosebite la adresa celor doi bărbați providențiali, Vasile Lucaciu și Alexiu Berinde și prezintă, așa cum promisese ctitorul, o dare de seamă a ”speselor” legate de construirea minunatei biserici (vezi Anexe). El spune printre altele:

„În 27 aug. 1885 se instalează părintele Vasile Lucaciu în Șișești. Îmbulzala mare face temperatura amețitoare în mica biserică de lemn, totodată a dat naștere ideii azi realizate. Resultatul colosal a laboarei românesce de 5 ani a uimit aproape 15,000 creștini, ca eșiți din pământ de la Sabolciu până la Besarabia.

Și ascultați!

Lucrurile mari pretind nu numai bărbați și jertfe mari, ci sunt urmărite și de mari încercări și năcăzuri; eu cred, pentru acea, că cu atât mai tare să ne bucurăm de rezultatul dorit. Lucaciu, pentru că a avut curagiul civic a destăinui în fața lui D-zeu și a oamenilor toate șicanările și asupririle, ce poporul său spre rușinea veacului al XIX-lea e silit a îndura acasă, la vatra sa, în patria și moșia sa.”¹⁴

M.O.D. Gavriil Lazăr de Purcăreț, ne mai spune în alocuțiunea ținută cu această ocazie că bieții șișeșteni au rămas „fără înger păzitor vreme de 5 săptămâni, cu o mână aveau a ridica piatră pe piatră, cu celaltă trebuia să se apere de dușmani!”¹⁵ Se referea la perioada în care Vasile Lucaciu a fost arestat la Satu Mare pentru discursul ținut la Tăuții de Sus în data de 9 iunie 1887.

Despre marea sărbătoare de la Mecca românilor din Ungaria, Mănăstirea Maicei Domnului din Șișești, de la 15 august 1891, s-au scris emoționante cuvinte. Ziarul Tribuna din Sibiu arată: „cam 15 mii de poporeni de prin Selagiu, Sătmar, Chioar, Maramureș, Ugocea, părțile ardelene (precizare necesară deoarece Șișeștiul acelor vremuri se găsea în

unitatea administrativă denumită Parțium (părțile ungurene), n.n.), care toți se deosebeau prin deosebitele porturi ale lor, unul mai pitoresc decât altul”¹⁶,

„Părintele nașiei”, George Pop de Băsești, în toastul său rostit atunci la Șișești „a accentuat, ce **impresiune rea** a făcut asupra imensei mulțimi de popor împregiurarea, că *Ilustritatea Sa absentează de la această serbare, ba nici delegate de gremiu nu și-a trimis* (Referire directă la episcopul greco-catolic de Gherla, Ioan Szabo, n.n).”¹⁷

Drept concluzie la tot ceea ce s-a petrecut cu ocazia sfințirii Bisericii S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI prezentăm hotărârea senatului și a poporului credincios „ca cel puțin de trei ori în an să se cerceteze aceste locuri sfinte, unde își are tronul său deosebit „Maica Românilor”.

Și anume:

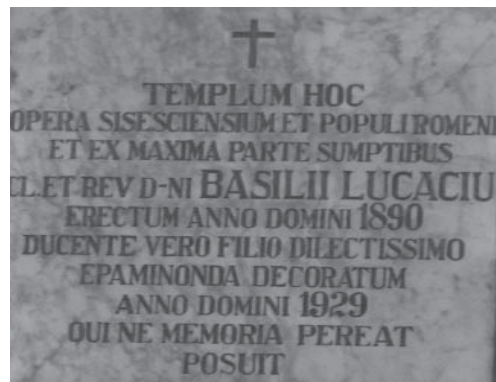
1. În 27 August, la Adormirea Preacuratei (Sântă Mărie Mare)

2. În 20 Septembrie, la Sântă Mărie mică.

3. În 11 Iuliu, la sărbătoarea SS. Apostoli Petru și Pavel.

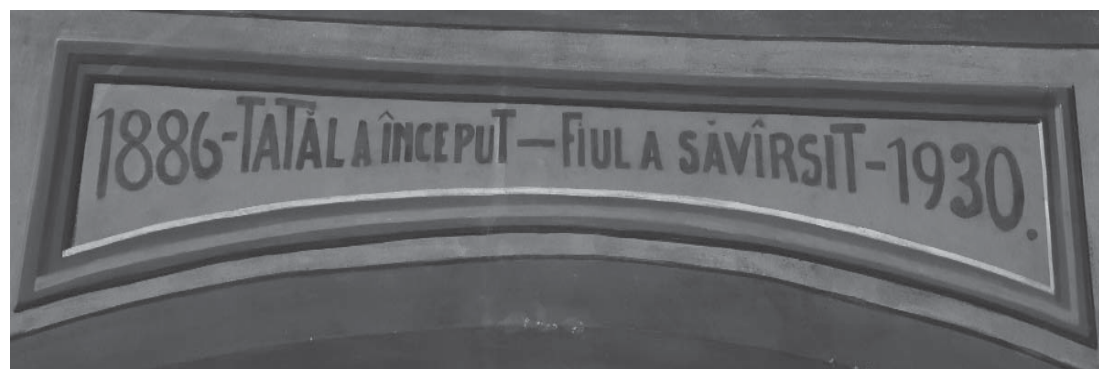
În aceste sfinte zile se va face prin urmare rugă, pentru iertarea păcatelor, pentru bunăstarea și înflorirea sfințelor lui D-zeu biserici, **pentru dezrobirea și Unirea tuturor Românilor!!!**”¹⁸

Nu vom încheia prezentarea acestei minunate biserici care a devenit Mecca românilor din Ungaria a acelor ani fără a consemna faptul că frumoasa pictură interioară a fost realizată sub conducerea fiului său, părintele dr. Epaminonda Lucaciu. La terminarea picturii părintele Epaminonda a fixat pe peretele din interior o placă de marmură, sfințită odată cu pictura, pe care a menționat:

TEMPLUM HOC

*Opera Sisescensium et populi Romeni
Et ex maxima parte sumptibus
Cl(arissimi). et Rev(erendissimi). Basilii Lucaciu
Erectum anno Domini 1890
Ducente vero filia dilectissimo
Epaminonda decoratum anno Domini 1929
Qui ne memoria pereat posuit.*

Ctitoriile părintelui Vasile Lucaciu

În perioada în care părintele dr. Vasile Lucaciu avea postul de paroh al Șişeştiului, credincioşii din satele Dăneşti, Bontăieni și Unguraş aparţineau acestei parohii cu rang de filie.

Dăneşti

Identificarea satului Dăneşti din comuna Șişeşti județul Maramureş ca fiind identic cu satul Balkonia, atestat documentar la anul 1405¹⁹ este probabilă. Fără îndoială naşterea comunităţii satului se pierde în negura vremurilor iar religia acesteia trebuie considerată a fi identică cu a comunităţilor din jur. Credem că la 1771, Dăneştiul nu avea parohie de sine stătătoare, motiv pentru care nu apare în „Lexicorum locorum”.

La anul 1810, este menţionat cu denumirea de Bajfalu și aparţinea de parohia Șişeşti.²⁰ „Biserica veche a satului cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” a fost edificată în anul 1867.”²¹ Precizările din care rezultă că părintele Vasile Lucaciu a păstorit în această localitate între anii 1886 -1890, iar fiul lui, dr. Epaminonda între anii 1922-1930²² dovedesc că satul Dăneşti era filie a parohiei Șişeşti pe toată această perioadă. Prezența la altarul bisericii din Dăneşti a preoților Lupan Simion în perioada 1890-1913 și Pop Andrei între anii 1913-1922²³ se explică prin faptul că, primul putea fi delegat aici din Chiuzaiba, iar cel de-al doilea era preot ajutător la parohia Șişeşti.

Bontăieni

Părintele dr. Vasile Lucaciu a păstorit în filia Bontăieni de la 1885 până la plecarea, în toamna anului 1914, în România. În tabelul menţionat în „Lexicorum locorum” din 1771, la poziția 4, observăm înscrisă parohia „Bonteni”, sat românesc de credință ortodoxă („Gr. ritus”). Credem că este vorba de o altă parohie din fostul comitat Satu Mare, iar credincioşii din „Pusztatelek”, denumire certă folosită pentru satul Bontăieni în timpul administrației maghiare, nu aveau o parohie de sine stătătoare. De altfel, observăm că la 1810 Bontăieni era filie a parohiei Șişeşti.²⁴ În timpul în care Vasile Lucaciu era paroh la această filie confesiunea credincioşilor era greco-catolică.

Prima biserică de lemn din Bontăieni a fost adusă din satul Firiza de lângă Baia Mare în anul 1790. Biserica actuală, de piatră, a fost construită între anii 1914-1918 de către meşterul Gheorghe Sabău din Seini. În patrimoniul parohiei Bontăieni găsim două obiecte, o ladă de zestre și un jilț, ce au aparținut învățătoarei Aurelia Rusu (1882-1975)²⁵, primul cadru școlar clificat de pe raza parohiei.

Unul dintre subiectele discutate de Vasile Lucaciu cu prietenul său de luptă și refugiu, Octavian Goga este și cel legat de această frumoasă învățătoare, muza poetului atunci când a scris poezia „Dăscălița”. Opinia părintelui despre Aurelia Rusu o avem prezentată în diverse surse. *”Daru Pop mai mărturisește că dr. Vasile Lucaciu, „Leul de la Șişeşti”, fruntaşul mişcării memorandiste din Transilvania care era pe atunci preot, profesor și paroh la Șişeşti, spunea despre învățătoarea Aurelia Russu că e: „un cadru didactic model”, și că duce „o viață morală exemplară”.*²⁶

La Bontăieni, învățătoarea Aurelia Rusu a venit din Negreia unde a fost inițial adusă prin strădania lui Damian Atanasiu, un gospodar înstărit din acest sat, omul care-l

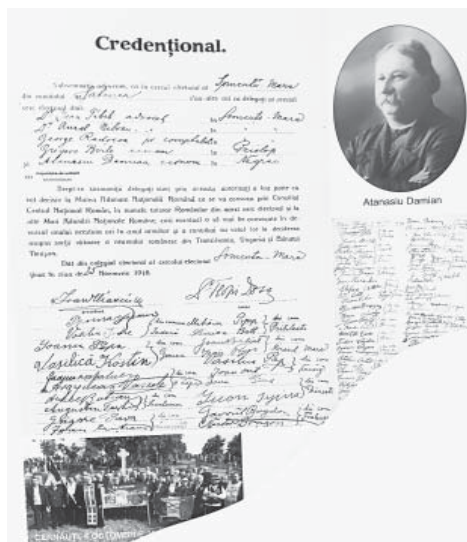

Inaugurarea bisericii din Bontăieni (1892)

seconda din umbră pe părintele Lucaciu. Acesta a făcut parte din membrii Delegației memorandiștilor iar la 1918 s-a numărat printre cei 1228 de delegați ce au votat unirea Transilvaniei cu Regatul României primind mandat – condițional - de la alegătorii cercului electoral Șomcuta Mare. „Deseori părintele era însoțit de prietenul și colaboratorul său apropiat Atanasie Demian din Negrea pe care profesorul îl descrie în felul următor: “... Pe stradă apărea însoțit de un țaran chipeș, puternic ca el, cu pletele-i pe umăr și-ntr-un costum maramureșean încât trezeau imediat atenția trecătorilor. Era mâna dreaptă a lui, acest Atanasie Demian din Negrea de sub Gutin, om deștept, umblat în lume, tipul dacului conștient de sine și plin de încredere în forțele și însușirile lui iar ca aspect cu atât mai izbitor alături de preotul român de la țară în haina lui modestă dar prin figura-i impozantă cu înfățișarea unui adevărat cardinal de Roma”²⁷

Cărțile vechi²⁸ ce se află în patrimoniul actualei parohii Bontăieni, și anume: *Cazanii*, Tipografia „Cărților Bisericești”, București, 1911; *Octoih ce se zice elinește Paraclitichi*, Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1912; *Lira Sionului sau Cântarea Serbărilor*, 1894, au cu siguranță legătură cu preotul Vasile Lucaciu. Tradiția locului ne spune că unul dintre cele trei clopote existente în clopotnița a fost procurat de către părintele dr. Vasile Lucaciu.

O frumoasă fotografie de epocă ne înfățișează inaugurarea Bisericii din Bontăieni în anul 1892.

Atanasie Demian din Negreia, fotografie și credenționalul cu care a participat la Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

Unguraș

Astăzi satul Unguraș aparține comunei Dumbrăvița din jud. Maramureș și are o singură parohie care este de confesiune ortodoxă.

„Din unele însemnări aflate în arhiva oficiului parohial reiese că în anul 1752 se construiește o biserică din lemn în cimitirul vechi.”²⁹ Observăm că tabelul privind „Lexicorum locorum” din 1771 la poziția 36 arată că religia parohiei Unguraș, la data respectivă, era „Gr. ritus”, adică cea ortodoxă. În timpul în care preotul dr. Vasile Lucaciu a preluat parohia Șișești, la 1885, credincioșii din Unguraș erau de confesiune greco-catolică și formau o filie a acesteia. Se vede că importanța acestei localități a scăzut.

Biserica ctitorită de către părintele dr. Vasile Lucaciu a fost construită între anii 1904 și 1906 după „un plan tip sală, dreptunghiular, cu dimensiunile 22 m x 10 m. Absida altarului este semicirculară decoșată. Naosul este acoperit cu trei unități de bolți boeme. Pe latura vestică a edificiului sunt situate două turnuri-clopotniță adosate navei cu șarpantă în formă de bulb, acoperite cu tablă. Pictura, efectuată de către pictorul bisericesc Mureșan Aurel, între anii 1979-1980, a fost restaurată între anii 2010-2011, prin grija preotului paroh Claudiu Pop, de către pictorul Arunel Pop-Tătăran.”³⁰

Pe peretele interior din dreapta ușii de intrare există o frescă care prezintă în mărime naturală pe ctitorul acestei biserici, părintele dr. Vasile Lucaciu.

Dintre cărțile vechi care sunt în patrimoniul parohiei actuale am putea spune că unele dintre ele: **Ceaslov-Sibiu**, 1890, cu scriere chirilică; **Orologiu-București**, 1896 și **Cazanii-București**, 1911, editate de Tipografia „Cărților Bisericești”, București, au fost procurate de către credincioșii din Unguraș cu sprijinul părintelui dr. Vasile Lucaciu.

Membru marcant al asociației ASTRA

ASTRA a fost înființată în 4 noiembrie 1861 la Sibiu.

Asociația „ASTRA” este cea mai mare și cea mai veche societate românească din Ardeal pentru răspândirea culturii în rândul poporului român. A ajutat în timpul existenței

sale tinerii studioși cu burse în diferite centre universitare, pe cei harnici i-a ajutat să facă școli profesionale. A înființat **biblioteci, muzee, grupuri folclorice, coruri, trupe de teatru, cursuri pentru meseriile din agricultură etc, toate menite deșteptării culturale și sociale a românilor aflați sub stăpânire străină.**

Părintele dr. Vasile Lucaciu participă la adunarea ASTRA ținută la Dej (28 august 1882), ocazie cu care se înscrie în această asociație împreună cu soția Paulina.³¹ Din acest moment va fi un susținător înfocat și un membru permanent prezent la manifestările organizate de asociația ASTRA indiferent de locul lor de organizare. Face parte din comisia pentru extinderea „Astrei” în Parțium și Banat.

Într-o cuvântare rostită la Congresul ASTRA, ținut la Abrud în 1888, Vasile Lucaciu spunea atunci când pregătea delegația memorandiștilor pentru Viena: „*Mergem la împărat ca să pârâm pe regele Ungariei*”³², având în vedere că suveranul avea ambele calități.

„Despărțământul Sătmar - Ugocea se va crea abia în anul 1898 (luna februarie) cu sediul la Seini, având ca președinte (în afară de câteva luni când a fost Gavril Lazăr de Purcăreți) pe George Șuta, preot în Moftinu Mic și apoi în Borlești. Este incontestabil că, în această perioadă, sufletul și mentorul despărțământului a fost dr. Vasile Lucaciu, așa cum reiese dintr-o scrisoare a președintelui George Șuta: „*Numele tău a fost și până aici chiagul acela care a coadunat elementele cele mai divergente la un loc, ca să putem da semn de viață și să trăim și noi ca români în aceste părți.*”³³

O întâlnire sub patronajul ASTRA va organiza personal la Șișești, la 25 aprilie 1900. Evocând activitățile culturale desfășurate aici, revista „Transilvania” laudă prezența activă a corului tinerimii din Șișești la viața culturală și națională.³⁴

După întregirea țării, și realizarea reformei administrative, județul Satu Mare va fi organizat în șapte subunități teritoriale numite „plasă” astfel că va contribui la înființarea de despărțăminte ASTRA în fiecare dintre acestea: Ardușat, Baia Mare, Carei, Chioar, Satu Mare, Seini, Oaș.

Viața socială

La Șișești, Vasile Lucaciu începe o muncă sistematică pe mai multe planuri. Dacă primele acțiuni sunt cele specifice misiunii de părinte sufletesc, viața socială a comunității locale l-au preocupat în permanență. „Îl muncea gândul, cum și ce să facă pentru a îmbunătăți cât de cât soarta nefericiților țărani storși de fiscul statului, prizoniți de solgăbirău și de jandarmi și roșii de mizerie până în măduva oaselor.”³⁵

Școala

Pune pe picioare învățământul confesional din parohia Șișești asigurând învățători, inclusiv în filiile parohiei sale. În anul 1905 inaugurează în Șișești un sediu de Școală cu două clase și locuință pentru învățător. Reușește să mai aducă un preot, cooperador, care îl sprijină în activitatea bisericească dar și pe linia procesului de învățământ. Sprijină pe Atanasie Demian din Negreia pentru a aduce aici un cadru calificat, pe învățătoarea Aurelia Rusu care va rămâne un viu exemplu pentru generații întregi de elevi din Negreia și Bontăieni, unde aceasta a muncit.

Elevii școlii din Șişești la 1911

Bănci

Se implică în promovarea și constituirea unor bănci sau asociații de credit cu scopul de a sprijini țăranii români sau unele instituții culturale în realizarea unor obiective de interes social sau personal. La propunerea lui Vasile Lucaciu, Asociația de credit „Perșeiu” din Chiuzbaia a acordat, în 1903, suma de 542 de coroane pentru dotarea școlii din Groși, pentru construirea școlii din Negreia, 100 de coroane, pentru scopuri culturale, 200 de coroane etc.³⁶ „Este relativ alertă, dar abea spre sfârșitul veacului, mișcarea asociativă de tip bancar, finalizată cu câteva asociații de credit: Perșeiu (Pușculița), la Chiuzbaia, Sătmăreana (Seini), Chioreana (Șomcuta Mare), Aurora (Baia Mare), râureana Copalnic-Mănăștur.”³⁷ ”

Virilis

A luat parte la viața satului fiind cooptat ca împuternicit al locuitorilor (virilis) în forul decizional unde se luau hotărâri pentru bunul mers al vieții sociale. Tradiția locală leagă aducerea pomilor fructiferi în sat, mai ales a mărului ”ionotan”, de implicarea lui în viața socială a comunei. „La 1900 localitatea Șişești avea o suprafață de 1.485 iugăre cadastrale și o populație de 956 locuitori, dintre care 476 bărbați și 480 femei. Populația

era bine structurată pe grupe de vârstă, mai precis aceea categorie a populației care dă segmentul activ, adică între 20 și 50 de ani era de 457 locuitori. Dacă ne raportăm la numărul populației între 6 și 20 de ani, de 408 locuitori, putem afirma că sporul natural era pozitiv. Populația de peste 60 de ani număra 84 persoane.”³⁸

Stare civilă

Conduce cu acuratețe Matricula existentă la parohie încă din anul 1786. „Știa că solgăbirăul îl dușmănește și persecută, pentru că a introdus limba română în cartea matricolă.”³⁹ Faptul că Vasile Lucaci elibera pentru săteni Certificate de naștere sau Certificate de căsătorie în limba română, atunci când aceștia aveau nevoie de astfel de documente, a creat un conflict permanent al acestuia cu autoritățile de stat.

La 1898 în parohia Șișești avem următoarea situație⁴⁰: „LACZFALU (**Sisiesci**) Com. parva. Dist. a sede eppali 105 chlm. Par. ant. Eccl. mur. ad. B. V. Mariam Assumptam aedific. 1892. Dom. par. et supraedific. oconom. lign. Dom. cantoralis una schol. Lign. Lib. Ord. Coll. Matric. ab. a. 1786. Proles schol. 120, in sch. Rep. 41. parrochus: R. ac Cl. D. Basilius Lucaci Philosophiae Doctor Romanus Cooperator: R. D. Eugenius Dredeanu. Cantor una docens: Basilius Babanu abs. praep.

Filialis: Magyarkékes (**Ungurasiu**) Dist. a matre 3 chlm. Eccl. lign. Ad SS. Archangelos Dom. cant. una schol. lign. Proles. schol. 55. cantor una docens interimalis Georgius Dipsie.

Pusztatelek (**Bontaieni**) Dist. a matre 4 chlm. Eccl. lign. ad Navitatem B. M. V. Proles schol. 34, frequentant scholam. Baifalvensem. Cantor interimalis: Stephanus Babiciu.

Bajfalu (**Danesci**) Dist. a matre 5 chlm. Eccl. lign. ad Nativitatem B. M. V. Dom. cant. una schol. lign. Proles schol. 49. Cantor: Andreas Podutiu Docens: Vacant.

	GRC.	LRC.	HC.	Jud.	
In Matre:		1028	-	-	8
In Filialibus: Magyarkékes		350	-	2	5
Pusztatelek		323	2	-	-
Bajfalu		<u>299</u>	<u>5</u>	<u>3</u>	-
Summa		1909	7	5	13

Lingua rom. Post. ult. Et stst. Telegr. Felsőbánya.

Șematismul dina nul 1900⁴¹ ne spune: Laczfalu (**Sisiesci**) Com. parva. Dist. a sede eppali 105 chlm. Par. ant. Eccl. mur. ad B. V. Mariam Assumptam aedific. 1892. Dom. par. supersedific. oecon. Lign. Dom. cantoralis decst. Dom. schol lign. Lib. Ord. Coll. Matric. ab a. 1786. Proles schol. 126, in sch. rep. 50. Parochus: R. ac. Cl. D. Basilius Lucaci. Philosophiae Doctor Romanus. Cooperator: R. D. Joannes Savanyu. Cantor una docens: Basilius Baban. abs. praep. Filialis: Magyarkékes (**Ungurasiu**) Eccl. lign. ad SS. Archangelos Dist. a Matre 3 chlm. Dom. schol. lign. Proles schol. 60. Cantor una docens interimalis: Georgius Dipsie. Pusztatelek (**Bontaieni**) Eccl. lign. ad Nativitatem B. M. V. Dist. a Matre 4 chlm. Proles schol 40, frequentant sch. Bajfalvensem. Cantor interimalis: Stephanus Babiciu. Bajfalu (**Danesci**) Eccl. mur. ad Nativitatem B. M. V. Dist. a Matre

5 chlm. Dom. schol. lign. Proles schol. 55. Cantor: Andreas Podutiu. Docens: vacant.

	GRC.	LRC.	HC.	Jud.
In Matre:	1040	-	-	8
In Filialibus: Magyararkékes	370	-	2	5
Pusztatelek	240	2	-	-
Bajfalu	<u>320</u>	<u>8</u>	<u>4</u>	<u>-</u>
Summa:	1970	10	6	13

Lingua rom. Post. ult. et stat. teleg. Felsőbánya.

Viața culturală

Cu ocazia sărbătorilor religioase și naționale organizate la Șișești sunt invitate toate corurile din regiune care alături de corul tinereții din sat susțineau bogate programe artistice.

Ori pe unde l-au purtat pașii, în Regatul România, Rusia, Italia, America, Franța, Elveția, când a fost vremea să vină acasă, s-a întors la Șișești.

Note:

1. Vasile Lucaciu, *op. cit.*, p. 10.
2. Magyarország Vármegyéiés Városai – Magyarország Monografiája-Szatmár Vármegye, Dr. Borovszky Samu, Budapest - A Magyar Tudományos Akadémia épületében, 1908, p. 104
3. Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în *ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă*, Baia-Mare, 1892. p. 10-11.
4. Vasile Lucaciu, *Op. cit.*, p. 10.
5. *Ibidem*, p. 11.
6. *Ibidem*, p. 11.
7. *Ibidem*, p. 12.
8. Tiron Albani, *op. cit.*, p. 87-88.
9. Vasile Lucaciu, *Op. cit.*, p. 12.
10. *Ibidem*, p. 13.
11. *Ibidem.*, p. 13.
12. *Ibidem*, p. 15.
13. *Ibidem*, p. 17.
14. *Ibidem*, p. 21.
15. Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în *ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă*, Baia-Mare, 1892, p. 21.
16. *Ibidem*, p. 14.
17. *Ibidem*.
18. Vasile Lucaciu, *op. cit.*, p. 26.
19. Episcopia Ortodoxă a Sătmarului și Maramureșului, Protopopiatul Baia Mare, Monografie-Album, Editura Episcopiei Ortodoxe a Sătmarului și Maramureșului, Baia Mare, 2015, p. 159.
20. Schematismus – venerabilis cleri graeci ritus catholicorum diocesis munkacsensis anno domini mdccc (1810), în SVS, Vol. I, p. 19.
21. Episcopia Ortodoxă a Sătmarului și Maramureșului, *op. cit.*, p. 159.
22. *Ibidem*, p. 160.
23. *Ibidem*.
24. Schematismus – venerabilis cleri graeci ritus catholicorum diocesis munkacsensis anno domini mdccc (1810), în SVS, Vol. I, p. 19.

25. Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului, *op. cit.*, p. 119.
26. Valentin Băințan, Șișeștii părintelui Dr. Vasile Lucaciu, Ed. „Cybela”, Baia Mare, 1998.
27. Lucia Pop, *Aurel Coza despre Vasile Lucaciu, Șișești 1972*, în *Șișești Vatră Străbună*, Vol. III, p.

60.

28. *Idem*, p. 120.
29. Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului, *op. cit.*, p. 281.
30. *Ibidem*, p. 282.
31. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 85.
32. Braniște, Valeriu. *Amintiri din închisoare*, Editura Minerva, București, 1972, p. 179.
33. Viorel Ciubotă, *150 de ani de la înființarea ASTREI*, în Voicu Șichet (coord), p. 62.
34. Valeriu Achim, *op. cit.*, p. 252.
35. Tiron Albani, *Vasile Lucaciu- Leul de la Șișești*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj Napoca, 2017, p. 85.
36. Valeriu Achim, *op. cit.*, p. 449.
37. Simion Retegan, *Luptând pe două fronturi: memorandistul Vasile Lucaciu*, Cluj Napoca, Editura Argonaut, 2016, p. 41.
38. Gheorghe Robescu, *Date de natură demografică privind localitatea Șișești, județul Maramureș, în primele decenii ale secolului XX*, în SVS, vol. II, p. 125.
39. Tiron Albani, *op. cit.*, p. 91.
40. SCHEMATISMUS CLERI DIOECESIS SZAMOSUJVÁRI-ENSIS GRAECI RITUS Pro anno a cristo 1898 SZAMOS-UJVÁRIENSIS
41. SCHEMATISMUS CLERI DIOECESIS SZAMOSUJVÁRIENSIS GRAECI RITUS CATHOLICORUM PRO ANNO A CHRISTO NATO MDCCCL SZAMOSUJVÁRIINI TYPIS TYPOGRAPHIAE DIOECESANAE 1900.

Capitolul VI

Implicare în viața politică

Dr. Vasile Lucaciu începe să se implice, din ce în ce mai mult, în activități legate de viața socială și politică. „În 1882, Vasile Lucaciu, împreună cu alți intelectuali români, elaborează un manifest publicat în „Observatorul”, intitulat „Reflexiuni la insultele unor corifei”, ideea de bază fiind că „suntem și rămânem români și ne vom apăra împotriva maghiarizării. ...s-a străduit, de asemenea, ca prin diverse mijloace să impulsioneze activitatea „Reuniunilor Învățătorești”, dar și prin constituirea altor asociații românești cu scop cultural și național. Un exemplu este înființarea „Reuniunii femeilor sătmărene” la Bixad, în 1885, Vasile Lucaciu fiind ales secretar al asociației în prezența protopopului de Oaș, Alex. Erdös. În același timp, a denunțat învățătorii români dispuși să se lase seduși de premiile oferite pentru predarea limbii maghiare și însușirea acesteia de către elevi (Vama, Lechința, Medieșu Aurit etc.), menționând, totodată, că „rătăcirea” învățătorilor este cauzată de atitudinea tolerantă a preoților și de premiile atractive ale „Societății Széchenyi.”¹

Activist al Partidului Național Român din Transilvania

Calitățile de luptător înflăcărat pentru emanciparea poporului român, pe care le dovedește dr. Vasile Lucaciu prin tot ceea ce face, scrie și spune îl prezintă ca pe un adevărat lider. Așa se face că participând „La întrunirea alegătorilor români din comitatul Satu Mare de la Seini din 2 mai 1884, datorită meritelor sale, a fost ales secretar al Comitetului electoral comitatens și membru al PNR Satu Mare.”²

Activitatea politică a lui Vasile Lucaciu a determinat o puternică ofensivă împotriva sa din partea „Societății Szecsény” și nu numai, invocându-se faptul că el educă elevii români de la Gimnaziul din Satu Mare în spiritul daco-românismului. Mai grav, Vasile Lucaciu extinde educarea sentimentului național și asupra întregului comitat, se spunea într-un comentariu din ziarul „Szamos”, activitatea sa fiind considerată contrară „ideii de stat maghiar” și cu „tendințe antipatriotice”³.

Părintele Vasile Lucaciu intră în arena politică. Ca delegat al românilor din comitatul Satu Mare, participă la Congresul P.N.R de la Sibiu din 7-8 mai 1887 unde este ales în noul Comitet de conducere desemnat în cadrul acestei conferințe.

La întoarcerea de la Sibiu împreună cu fostul său profesor Ștefan Bilțiu, președintele Cercului electoral Baia Mare, convoacă la Tăuții de Sus, în 9 iunie 1887, o adunare pentru a informa alegătorii cu hotărârile luate la Sibiu. Au fost prezenți și alți delegați la Sibiu printre care amintim pe preotul-arhitect Alexiu Berinde. Aici, Vasile Lucaciu face o expunere detaliată cu privire la noua orientare politică a românilor din Transilvania și Ungaria, „pasivismul”. Aduce grave acuzații guvernului și instituțiilor sale care acționează astfel încât *Cele mai frumoase nisuițe sunt împiedecate: nu ni se permite înființarea de reuniuni pentru dezvoltarea noastră culturală, în timp ce se înființează societăți ca E.M.K.E. (Societatea Maghiară de Cultură din Transilvania, n.n.) și Szécseny Társulat,*

care au în programul lor *despoierea poporului român de limba, naționalitatea și legea strămoșească*.³

Presa maghiară începe o campanie împotriva lui Vasile Lucaciu iar *Foaia kossuth-istă* „*Egyet-értés*”, cere arestarea lui Lucaciu „*pentru tulburare antipatriotică și ură adâncă ce o poartă poporului maghiar*”.⁴

Pe data de 26 august 1887 este citat și audiat la Tribunalul Satu Mare când i se emite mandat de arestare preventivă. Motivația juridică se baza pe prevederile paragrafului 172, Cod Penal, care definea delictul de *ațâțarea urei împotriva unei naționalități*. Curtea de Apel respinge recursul formulat împotriva acestei hotărâri și astfel Vasile Lucaciu rămâne arestat timp de 35 zile, până la 1 octombrie.⁵

Procesul „*urei unei naționalități*”, cum a rămas în istorie, s-a derulat în zilele de 8-9 iulie 1889, în Satu Mare în sala Redutei (Vigando). Vasile Lucaciu și avocatul său Iuliu Coroianu, pledează ca NEVINOVAT, înlăturând cu argumente juridice pertinente netemeinicia acuzațiilor aduse. Faptul că n-a vrut să vorbească în limba maghiară în fața instanței a produs ostilitatea unei săli arhipline de maghiari care au venit să vadă pe valahul „trădător”. Ba mai mult. Martorii (Ion Pop, protopop de Turț și Alexandru Berinde, protopop de Seini ș. a.⁶) propuși de avocatul Iuliu Coroianu în apărarea lui Vasile Lucaciu, au refuzat și ei să vorbească în limba maghiară supunându-se și aceștia riscurilor justiției momentului. Cu toate acestea, la 9 iulie 1889 este achitat în prima instanță, hotărâre care este aprobată de către Tabla Regească (Curtea de Apel) prin decizia nr. 35. 692 din 7 martie 1890. Această decizie va rămâne definitivă prin aprobarea ei de Curtea de Casație, care este nevoită să respecte prevederile Legii XLIV din 1863, ce garantează ca în fața instanțelor chiar și procedura de instrucție să se facă în limba maternă a acuzatului.⁷ Avocatul Iuliu Coroianu invocă și prevederile *Art. de lege 44 din 1868, paragraful 7-8, care garantează dreptul ca înaintea dregătorilor să se folosească limba maternă*.⁸

Iată deci că suntem în fața unui abuz grosolan din partea justiției maghiare a acelor vremi. Părintele dr. Vasile Lucaciu a fost arestat, ținut în arest la Satu Mare 35 de zile fără a fi săvârșit vreo infracțiune conform legilor în vigoare. Faptul că a fost achitat, iar recursurile făcute de procurorul cauzei au fost respinse arată că, la acea data, în luarea hotărârii judecătorești nu a intervenit forța statului.

Importanța acestui proces este dată de faptul că a fost pentru prima dată de la realizarea compromisului dualist când în fața unei instanțe din Ungaria, acuzatul și-a cerut dreptul de a fi ascultat în limba sa maternă. Acest precedent a schimbat atitudinea tuturor instanțelor, dar mai ales a românilor atrași în procese penale.

Lider în cadrul PNR

Dr. Vasile Lucaciu va deveni un membru marcant al PNR. Se impune ca lider prin atitudinea și stăruința sa de a se face util la bunul mers al tuturor activităților. La Conferința Națională de la Sibiu ce a avut loc în zilele de 15 și 16 octombrie 1890 a fost cel care a prezentat darea de seamă privind activitatea desfășurată de către Comitetul Central electoral al partidului de la conferința precedentă, la zi. La această Conferință președinte este ales Vicențiu Babeș iar atitudinea sa moderată face ca în privința Memorandului să se ia hotărârea de amânare a prezentării lui la tronul imperial.

La Conferința PNR din 20-21 ianuarie 1892 de la Sibiu, tot dr. Vasile Lucaciu este cel ce prezintă raportul de activitate pentru perioada anterioară. Bine structurat, cu evidențierea succintă a tuturor activităților și direcțiilor de acțiune în care au fost implicați membrii Comitetului, abilitățile, capacitatea de sinteză și nu în ultimul rând modul de prezentare determină pe delegații circumscriptiilor electorale să-i acorde onoranta funcției de secretar general.

La această Conferință se va hotărî înaintarea M.S. împăratul Austro-Ungariei, Francisc Iosif I, un Memorand care să cuprindă starea națiunii române din Transilvania și Ungaria. Din acest moment, militantul politic Vasile Lucaciu își va canaliza toată energia și puterea de convingere pentru elaborarea, aprobarea și „așternerea” în fața împăratului a Memorandului.

Importantul rol pe care l-a avut dr. Vasile Lucaciu va fi descris în capitolul destinat „mișcării memorandiste”.

De asemenea se remarcă prin articolele vehemente pe care le scrie privitoare la nedreptățile la care este supusă populația românească în raporturile zilnice cu autoritățile statului maghiar.

Deșteptarea intelectualității românești din Ungaria, angrenarea în disputele politice și mai ales afirmarea ei prin articole în presă nu este privită cu ochi buni de autoritățile statului maghiar. Normele legale instituite pentru restricționarea opiniilor contrare ideii de „stat național maghiar” sunt aplicate cu duritate astfel observăm că numărul dosarelor privind delictele de presă comise de către români se înmulțesc și apar multe hotărâri de condamnări.

Unul dintre cei vizați pentru a fi tras la răspundere penală pentru delict de presă a fost dr. Vasile Lucaciu.

Pe 24 mai 1892, în preziua plecării la Viena cu Delegația memorandiștilor, este citat în fața judecătorului de instrucție din Satu Mare în procesul legat de „atentatul cu dinamită de la locuința notarului Pop Sigismund din Ferneziu - denunțatorul lui din anul 1887, pe motiv că ar fi autorul moral al acestei fapte criminale.

În declarația dată în timpul audierii, 24 mai 1892, reclamă faptul că este obiectul „unei prigoane politice” declanșată asupra sa. Această declarație va constitui obiectul unui alt dosar penal, dresat lui Vasile Lucaciu, fiind acuzat de „calomnierea guvernului”. „*Trădătorul de patrie de la Șișești. Sub acest titlu „Budapesti Hirlap” de la 2 August p. aduce scirea că procesul ce i s-a intentat dlui Dr. V. Lucaciu la tribunalul din Sătmar, din ordinul guvernului, este proces de calumnie, anume cu ocazia anchetei atentatului cu dinamită din Baia-mare dl Lucaciu s-ar fi folosit de niște termeni injurioși, calumniatori. Foia ungurească nu spune însă, că pe cine a injurat și a calumniat dl Lucaciu!?”* (Tribuna, Nr. 165, Sibiu, p. 658).

Sub imperiul acestor hărțuiri pleacă la Viena să susțină Memorandul alături de ceilalți membri ai conducerii PNR și ai delegației.

„Mișcarea” memorandistă

La Conferința Națională a PNR din Transilvania din 7 mai 1887 (stil nou) ce a avut loc la Sibiu, s-au luat măsuri importante pentru realizarea principalului obiectiv politic care era pe agenda de lucru a partidului, „așternerea” în fața împăratului Francisc Iosif I a unui Memorand care să prezinte starea națiunii române din întreaga Ungarie. Era un

act politic de mare cutezanță și risc, deoarece această hotărâre însemna desconsiderarea guvernului de la Budapesta.

În primul rând au fost coptați în Comitetul PNR tineri luptători pentru drepturilor românilor din Ungaria: dr. Vasile Lucaciu, av. Iuliu Coroianu, Ion Slavici și Eugen Brote. Mandatați să redacteze fiecare câte un proiect al Memorandului au fost domnii Aurel Mureșianu și Iuliu Coroianu. La 4 martie 1888, stil nou, av. Iuliu Coroianu prezintă proiectul făcut de el. Din motive diferite Aurel Mureșianu nu întocmește proiectul la care s-a angajat, astfel că la Conferința națională din 27 octombrie 1890, dr. Vasile Lucaciu, raportorul activității comitetului, în calitatea sa de secretar general, arată că „*textul statorit al acelu Memorial, prin ajutorul domnului Iuliu Coroianu, este pus astăzi la dispoziția onoratei conferințe generale, așteptînd noi, hotărîrile în ce privește procedarea ulterioară în cauza Memorialului.*”⁹ Ca urmare a opoziției înaintării Memorandului la tronul împărațesc din partea lui Vicențiu Babeș și Alexandru Mocioni, se cere Adunării generale „*aprobarea neprezentării Memorandului la Majestatea Sa.*”

La 30 august 1891, în cadrul consfătuirii Comitetului PNR, Vicențiu Babeș, care susținea opinia lui Alexandru Mocioni de amânare a prezentării Memorandului la împărat, încearcă să elimine din comitet, pe Eugen Brote, Vasile Lucaciu și Iuliu Coroianu, principalii exponenți, alături de Rațiu, ai mișcării memorandiste – fracțiunea răsvrătită care este o unealtă a Bucureștiului. Tot atunci, Aurel Mureșianu prezintă și el proiectul de Memorial, la care se angajase încă în 1887, proiect în care adoptă un ton „mai crușător” conform opiniei lui Vicențiu Babeș. Acest proiect n-a fost dezbătut în mod oficial în cadrul PNR.

Despre acest moment părintele Vasile Lucaciu va spune mai târziu: „Președintele de atunci (V. Babeș) al comitetului nostru național a luat atâta frică în oase, încât, întrunindu-ne pe toți membrii prezenți cu acea ocaziune, a pretins pe față să demisionez fără amânare din comitet, punându-ne înaintea spectrului persecuțiilor, ce vom îndura din partea unghurimei, a guvernului Ungariei.”¹⁰

Problema care a divizat oamenii politici români ai vremii a fost stabilirea „momentului oportun” în care Memorandul să fie înaintat împăratului. Conferința Națională din 21-22 ianuarie 1892 ținută la Sibiu a adus scindarea definitivă a politicianilor români din Ungaria pe motivul oportunității înaintării „fără întârziere” a Memorandului către tronul imperial. Fracțiunea moderată își motiva atitudinea pe baza faptului că în Ungaria, la Budapesta, se pregătea sărbătorirea cu mare fast, împlinirea unui sfert de veac de la încoronarea lui Francisc Iosif I ca rege apostolic al Ungariei. Votul din cadrul Comitetului PNR a fost favorabil prezentării Memorandului la „momentul oportun”, opinie argumentată de Alexandru Mocioni timp de 4 ore în fața membrilor acestuia, obținând 19 voturi, în timp ce propunerea lui Eugen Brote, prezentarea „fără întârziere”, numai 18 voturi. Cele două propuneri au fost prezentate în cadrul Adunării generale a Conferinței, unde propunerea înaintării **de îndată** a Memorandului a obținut 78 de voturi, iar pentru amânarea înaintării s-au pronunțat 56 de reprezentanți, ceilalți români prezenți la Conferință s-au abținut. Votul acesta a condus la mari schimbări în alegerea noului Comitet al PNR din Transilvania și Ungaria. Președinte a fost ales dr. Ioan Rațiu, susținător al ideii câștigătoare în privința Memorandului. Secretar general este dr. Vasile Lucaciu.

Însemnătatea acestei schimbări la nivelul conducerii PNR din Transilvania și

Ungaria depășește semnificația unor „noi alegeri”, ca urmare a expirării mandatului periodic stabilit prin Statutul de funcționare. Ne găsim în fața a două curente politice care privesc în manieră diferită situația românilor din Ungaria, dar mai ales a căilor de luptă de urmat pentru emanciparea nației românești și oprirea procesului dirijat de statul maghiar de constituire a unei singure națiuni, națiunea maghiară. „Aripa” moderată formată din personalități care acceptă într-un fel sau altul starea de fapt, probabil și datorită statutului lor personal din societatea vremii și care nu sunt dispuse la acțiuni energice, vis-à-vis de cea radicală care privește cu îngrijorare acțiunile organelor puterii și administrației, toate îndreptate spre formarea unui „stat național maghiar”. Prin urmare, „momentul oportun” al înaintării Memorandului la tronul imperial reprezenta mai mult decât o opțiune de timp, ci o concepție de acțiune.

„Momentul oportun”

Considerăm că atitudinea de amânare a prezentării Memorandului la împăratul Francisc Iosif I a fost legată de temerea față de represaliile ce puteau să urmeze din partea autorităților maghiare. Întreaga administrație maghiară lucra pe toate fronturile pentru ideea de stat național maghiar unitar. Măsurile de deznaționalizare a populației românești din întreaga Ungarie, după alipirea Transilvaniei, s-au extins de la școală la biserică. Administrația era complet maghiarizată. În aceste condiții, unii români, puțini la număr, aveau un anume statut personal mulțumitor și nu voiau să și-l piardă. Cei care priveau la viitorul națiunii române nu puteau aștepta vremuri improbabile, mai ales că amânarea se perpetua de la o Conferință la alta.

În cadrul negocierilor legate de Compromisul dualist, dintre împăratul Francisc Iosif I și nobilimea maghiară, a figurat și încoronarea suveranului ca rege al Ungariei. Festivitatea de încoronare a avut loc la 8 iunie 1867, la Buda, în Biserica Matei Corvin, astfel că la titulatura împăratului se adaugă cuvintele de „rege apostolic” al Ungariei. Noua sa calitate îi este acordată după ce împăratul a făcut dovada loialității față de unguri, concretizată prin faptul că la 27 mai 1867 dizolvă Dieta Transilvaniei și aprobă legea privind alipirea Transilvaniei la Ungaria. Acum, în anul 1892, se împlinesc 25 de ani, adică un sfert de veac, de când Francisc Iosif I devenise „rege apostolic” al Ungariei iar guvernul de la Budapesta luase hotărârea de a face o aniversare grandioasă a acestui eveniment istoric din viața ungarilor. Multe voci cu greutate în viața politică a vremii, printre care precizăm pe cea a lui Aurel Mureșianu din Brașov și a lui Alexandru Mocioni și Vicențiu Babeș din Banat, membri ai Comitetului PNR din Transilvania și Ungaria au prezentat pregătirea pentru sărbătorirea încoronării lui Francisc Iosif I ca rege apostolic al Ungariei, ca argument forte de amânare a înaintării Memorandului către tron. Aripa progresistă din cadrul Comitetului partidului național a reușit să-și impună punctul lor de vedere. *„Se dă cuvântul lui Dr. Vasile Lucaciu, raportorul comisiunii de 40, care comunică conferinței rezultatul la care a ajuns comisiunea, după debateri amănunțite și aproape neîntrerupte, purtate în curs de o zi și jumătate. ...Conferința națională a delegaților alegătorilor români din Transilvania și Ungaria, întrunită la Sibiu la 20 Ianuarie 1892, din ocaziunea alegerilor dietale propune: ... 4. ”Conferința susține deci, cu deplină încredere în gloriosul ei purtător, preagrațiosul nostru Monarh, concludul*

conferințelor trecute cu privire la *subașternerea unui memorand la tron*, și decide, ca acest memorand să se **prezenteze fără amânare**.”¹¹.

Discuții legate de acest „*moment oportun*” s-au purtat continuu. Merită de observat că la aceste discuții au fost atrași și frații români de peste Carpați. Aici, în Regatul României, se disting foarte clar două direcții de acțiune. Cea moderată, patronată de regele Carol I și în consecință de către autoritățile statale românești, și cea radicală reprezentată de opoziție, în special cea liberală condusă de prințul Dimitrie Sturza, președintele Partidului Liberal din Regatul România, care a sprijinit, inclusiv financiar, multe acțiuni ale românilor din Ardeal. De asemenea, Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor, înființată la 24 ianuarie 1891 la București, dar având ca membri fondatori și intelectuali transilvăneni, a sprijinit permanent mișcarea memorandistă. Liga Culturală publică în limba franceză - Memoriul studenților universitari români privitor la situațiunea românilor din Transilvania și Ungaria, care va stârni o imensă vâlvă în aproape toate universitățile din Apus. În Franța Societățile studențești din Paris, Dijon și Lille, comparând chestiunea Transilvaniei cu cea a Alsaciei și Lorenei dezbat cu pasiune memorialul studenților români și îi difuzează cuprinsul în numeroase cercuri politice.

Aprobarea înaintării Memorandului la tronul imperial

Noul Comitet de conducere lucrează intens pentru a da forma definitivă acestui act de mare importanță pentru românii din Transilvania și Ungaria. Memorandul a fost dus la București pentru a fi ”stilizat” de „frații Ioani”, adică Ioan Bianu și Ioan Slavici. Ca intelectual de marcă, dr. Vasile Lucaciu cunoaște bine valoarea fiecărui cuvânt. Acuratețea termenilor folosiți, într-un act de o așa mare importanță, era o temă de discuție permanentă între fruntașii partidului pentru a se evita folosirea unor termeni cu înțeles dublu sau a celor care ar putea constitui capete de acuzare.

La consfătuirea Comitetului PNR din 25-26 martie 1892, ținută sub președenția lui George Pop de Băsești, în calitatea sa de vicepreședinte, dr. Ioan Rațiu fiind bolnav, s-a aprobat proiectul de Memorand întocmit de av. Iuliu Coroian și s-a hotărât ca o delegație numeroasă să se deplaseze la Viena pentru prezentarea Memorandului, iar delegația românească să se adune la Viena, pentru a cere audiență la împărat, pe ziua de 28 mai 1892. Fiecare membru al conducerii PNR a primit sarcini concrete. Cu organizarea delegației și deplasarea ei la Viena este însărcinat dr. Vasile Lucaciu. O atenție deosebită s-a acordat caracterului de confidențialitate al tuturor măsurilor stabilite, având în vedere că statul maghiar privea demersul românilor ca o acțiune de subminare a stăruinței maghiare, fiind considerat ilegal.

Înainte de plecarea la Viena, Vasile Lucaciu și Iuliu Coroianu obțin o audiență la regele României, Carol I. Aceștia prezintă regelui conținutul Memorandului și programul întregii acțiuni, punându-și mari speranțe în ajutorul lui. „*La data la care consemnează convorbirea aceasta* (din momentul întrevederii, n.n.), *Vasile Lucaciu știe oare, împreună cu ceilalți luptători transilvăneni, că doar cu cincizeci de zile înaintea audienței acordate de Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, la Sinaia fusese reînnoit tratatul secret dintre România și Austro-Ungaria, datând încă din anul 1883?*”¹² Românii din Ungaria, dar nici cei din Regatul României, nu cunoșteau atunci reala atitudine a regelui și guvernelor României

din acea perioadă, dar au simțit efectul ei, care a durat până la intrarea României în război, la 1916.

Plecarea Delegației la Viena

Autoritățile maghiare încearcă prin toate modalitățile să zădărnicească constituirea și plecarea Delegației memorandiste la Viena. Vasile Lucaciu este atras într-un proces absurd. „În noaptea de 5 mai 1892, jumătate din locuința notarului Pop Sigismund din Ferneziu - vechiul dușman a lui Lucaciu și denunțatorul din anul 1887 - a fost aruncată în aer.”¹³ Pe 24 mai 1892, în momentul în care trebuia să plece la Viena, este citat „în fața judecătorului de instrucție Poperczer Kálmán din Satu Mare”, învinuit a fi autorul moral al acestui act reproabil. Declarația prin care motivează că este obiectul „unei prigoane politice” declanșată asupra sa, constituie obiectul unui alt dosar penal, întocmit lui Vasile Lucaciu, fiind acuzat de „calomnierea guvernului”. Procesul privind „atentatul cu dinamită” se judecă la 27 septembrie 1892, în Satu Mare, unde se dovedește că Vasile Lucaciu nu are amestec.

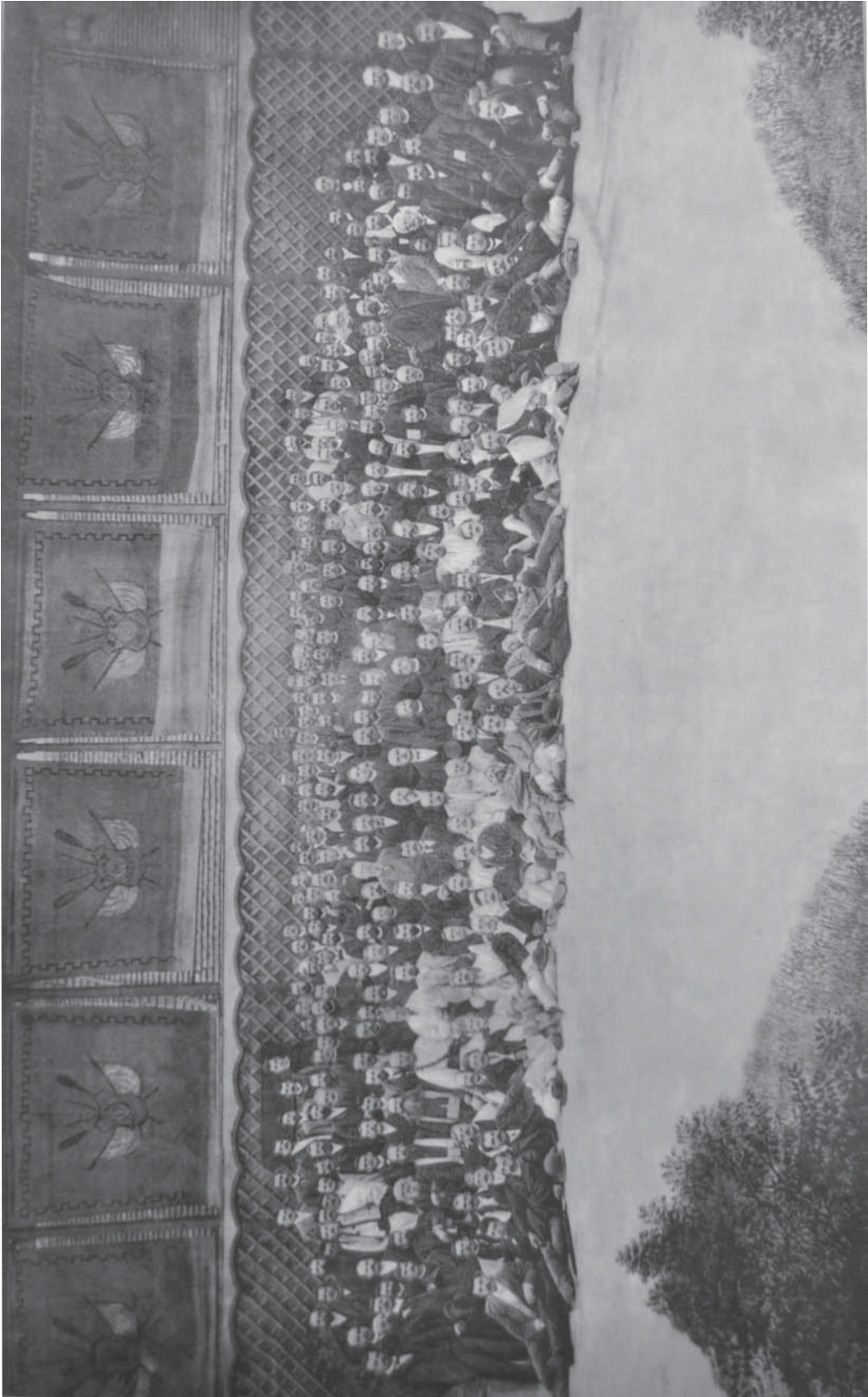
Cu organizarea activităților necesare la Viena a fost încredințat vicepreședintele Eugen Brote. Acesta ajunge la Viena pe 22 mai 1892 împreună cu Septimiu Albini și ulterior Aurel C. Popovici. Ei trebuiau să ia contact cu cercurile politice și cu presa, iar cu sprijinul comunității române din Viena să asigure primirea și cazarea numeroasei delegații a memorandiștilor. Cartierul general a fost stabilit la hotelul London din Viena. Aici s-a format un Comitet de organizare având ca președinte pe Sterie N. Ciurcu. Acesta a fost sprijinit de alți români din comunitatea vieneză și de către un grup de 23 de studenți români printre care Alexandru Vaida Voevod, din Ardeal, viitor prim-ministru al României întregite, și Eugen Isopescu-Grecul, din Bucovina, viitor deputat în Parlamentul vienez și președinte al Consiliului Național al Transilvaniei și Bucovinei, din Viena, de la 1918.

Pe data de 26 mai 1892 sunt întâmpinați la gara Staatsbahnhof (Gara de sud) din Viena, dr. Ioan Rațiu, președintele PNR, George Pop de Băsești, vicepreședinte, dr. Vasile Lucaciu, secretar general. Numărul românilor veniți la Viena pentru a se întâlni pe 28 mai 1892 crește de la o zi la alta. „Până în dimineața zilei de 28 mai sosiseră 150 de delegați,... iar până seara numărul lor se ridică la 237.”¹⁴ Nimeni nu este în măsură să prezinte o listă completă a acestora deoarece au mers în grupuri mici, la ore și cu trenuri diferite, pentru a nu putea fi opriți de autoritățile maghiare, iar dispersarea lor pentru cazare a făcut imposibilă adunarea tuturor în același timp mai ales în condițiile interzicerii întrunirii din data fixată.

O sarcină de prim rang era aceea de a caligrafia un exemplar din Memorand pentru a-l prezenta într-o formă corespunzătoare împăratului. Emil Brote a realizat acest lucru „cu ajutorul iscusitului caligraf R. Pik, acesta scriind, pe foi de hârtie format folio (43/31 cm), petiția românească în trei limbi, română, germană și maghiară, toate trei versiunile fiind așezate una lângă alta, pe aceeași pagină, în mod perpendicular.”¹⁵

Septimiu Albini, secretar al PNR, a avut misiunea de a colabora cu presa, lucru care nu l-a realizat conform așteptărilor, ba mai mult, el a fost invitat la poliție înainte de a avea loc întrunirea planificată, pentru a i se aduce la cunoștință că nu s-au respectat regulile privind organizarea unei „conveniri demonstrative în stradă” și prin urmare

Delegația românilor la Viena

Condamnați în procesul Memorandului:

Rândul de sus: Dionisie Roman, Patriciu Barbu, D. O. Barcianu, Gherasim Domide, Teodor Mihali, Aurel Suciu, Mihai Velicu, Rubin Pațîția
Rândul de jos: Nicolae Cristea, Iuliu Coroianu, Gheorghe Pop de Băsești, Ioan Rațiu, Vasile Lucațiu, Dimitrie Coșsa, Septimiu Albini

Grup de memorandiști

adunarea delegației la Primăria Veche (Altes Rathaus) în ziua de 28 mai 1892, nu poate avea loc, în caz contrar garda poliției are ordin să intervină.

Derularea evenimentelor la Viena, 1892

Putem să facem o radiografie a derulării evenimentelor petrecute la Viena de către membrii Delegației memorandiste, fără a considera că opțiunea noastră privind realitatea acelor zile este singura valabilă, mai ales că pot apare noi informații legate de acest subiect.

Comitetul PNR întrunit la Sibiu în zilele de 25-26 martie 1892 a stabilit adunarea Delegației la Viena în ziua de 28 mai 1892. „Comitetul stabilește apoi ziua de 28 Maiu n. 1892, ca zi de întrunire a lor în Viena. Unii sosiseră cu o zi-două mai înainte la Viena, dar Sâmbătă, în 28 Maiu, erau toți în Viena, astfel, că sara s-au putut înâlni la cina comună în casina „Elterlein”.¹⁶

Adunarea de întâmpinare a Delegației memorandiste a fost stabilită cu „prieteniile vienezii” pentru ziua de 29 mai 1892, zi de Duminică, orele 9.00 în sala de festivități din clădirea Altes Rathaus adică Primăria Veche ce are adresa în **Wipplingerstraße 6-8, 1010 Wien**. Facem mențiunea că această denumire Altes Rathaus adică Primăria Veche s-a încetățenit în Viena, deoarece în această locație a funcționat până în anul 1883 Magistratura vieneză, adică sediul administrativ al Vienei. După construirea unui sediu administrativ nou, pe strada **Rathausplatz 1010 Wien**, Magistratura vieneză s-a mutat în noua locație în care funcționează și în prezent. De aceea imobilul Altes Rathaus adică Primăria Veche a căpătat, încă din 1883, o destinație culturală, destinație pe care o are și astăzi iar denumirea a rămas neschimbată. Am făcut această precizare pentru a nu se cădea în greșeala, ușor de făcut, privitor la faptul că, vezi Doamne, locul fixat pentru întâlnirea Delegației române ar fi fost un sediu al instituției oficiale a Vienei. Prin urmare această clădire și la anul 1892 se numea Altes Rathaus, adică Primăria Veche.¹⁷

Septimiu Albini, secretarul PNR „înainte de întrunire, pe calea unei citații scrise”¹⁸ a fost invitat la sediul organelor de poliție, unde i s-au pus în vedere condițiile legale în care o astfel de întrunire publică poate avea loc în Viena. În lipsa unor mărturisiri concrete din partea secretarului PNR, putem doar să presupunem că, într-o formă sau alta, l-a făcut responsabil pentru nerespectarea procedurilor legale pentru organizarea acestei întâlniri. Credem noi că poliția vieneză l-a ales pe el, deoarece Comitetul PNR l-a desemnat ca purtător de cuvânt al acțiunilor întreprinse de Delegația ardeleană la Viena, fiind responsabil al centrului de presă și el era menționat în presa vieneză ca sursă de

*Studentul Daniel Soldan în fața Bibliotecii Naționale
din Viena (2017) unde a cercetat referirile la
Memorand din presa vremii*

informații despre activitățile programate ale Delegației.

Conform celor stabilite în ziua precedentă, Delegația românilor s-a reunit duminică, 29 mai 1892, la orele 9.00, la sediul „Primăria Veche” din Viena pentru a participa la festivitatea de primire de către oficialitățile imperiale. Tot aici, și la aceeași oră, au venit ca invitați ai românilor, delegațiile unor organisme asociative aparținând altor națiuni din imperiu: cehi, slovaci, sârbi, croați etc., membri ai Clubului Federalist Hohenwart, deputații Partidului Social Creștin din Viena, precum și membrii unor organizații studențești de la Universitatea din Viena. Studențimea românească a avut o omniprezență, organizând activități de propagandă și susținere a întregii mișcări. Au fost prezenți jurnaliști ai unor organe de presă din întreaga Europă, precum și locuitori vienezi ocazionali.

Ce s-a întâmplat Duminică, 29 mai 1892 la Primăria Veche din Viena, ne-o mărturisește memorandistul Rubin Patiția, unul dintre membrii marcanți ai Comitetului PNR din Transilvania și Ungaria, prezent la Viena și participant direct la hotărârile ce s-au luat acolo în cadrul întâlnirilor de lucru ale conducerii partidului și totodată a Delegației. *„În loc de primire binevoitoare, cu ocazia convenirii deputațiunii române cu prietenii vienezi, în sala vechiului edificiu al Magistratului vienez, se comandaseră în jurul aceluia edificiu o ceată de 25 de polițiști, ca și când ar fi avut teamă de o bandă revoluționară. Comisarul polițienesc de la acea adunare, sub pretext de neobservare a unei forme, a respins adunarea și ne-a împrăștiat. Tratamentul acesta, cred că a rămas și va rămâne fiecărui român în minte, căci insultă mai mare nu se poate socoti, când astfel sunt răsplătite multele mii de morți ai neamului românesc de pe câmpurile de luptă, pentru patrie și tron...”*¹⁹

Nu cunoaștem toate condițiile puse de către poliția vieneză pentru a se aproba ținerea unei adunări oficiale a Delegației memorandiste în Viena. Un lucru este însă sigur, autoritățile imperiale au primit dispoziții clare să împiedice cu forța orice încercare **de a da caracter oficial al întrunirilor Delegației memorandiste la Viena**. Cererea consilierului de poliție de a i se prezenta „lista celor invitați la adunare” era una nerealizabilă și a fost formulată numai pentru a avea un „motiv” pe care să-și întemeieze legitimitatea măsurilor polițienești ordonate de împrăștiere a mulțimii de români ce s-a adunat aici.

Acest eșec nu-i descurajează pe memorandiști și caută noi soluții. Se obține, pentru data de 30 mai 1892, autorizarea unei întruniri la sala din Casina Elterlein, sală care nu mai există în prezent. Singurii politicieni care sunt alături de acțiunea românilor sunt cei de la Partidul Social Creștin, un partid nou care avea în parlamentul austriac (Reichsrat) doar 4 deputați: Karl Lueger, Ernest Schneider, Bianchini și Schlesinger, „partid cu o accentuată atitudine antisemită și antiaristocrată” fiind „cel mai mic și pe atunci, cel mai desconsiderat partid politic din Austria.”²⁰ S-a obținut colaborarea și cu gruparea „Cehilor Tineri”, care lupta pentru drepturilor cehilor, popor asuprit, la fel ca cel românesc, în cadrul monarhiei austro-ungare precum și „al câtorva membrii ai Clubului

Federalist Hohenwart.”²¹

O a doua întâlnire publică a fost o ”*serată*” organizată de către studențimea română din Viena, la o „*cafenea din Prater*” unde au fost prezenți și „*studenți cehi, sârbi, slovaci, croați și sași*” care au ținut discursuri demonstrând solidaritatea dintre națiunile asuprite din Imperiul austro-ungar.

La ambele întruniri Vasile Lucaciu s-a numărat printre cei ce au rostit cuvântări. La adunarea de la cafeneaua din Prater spune printre altele: „*de vom pieri noi cari am venit la Viena, ca reprezentanți în număr de peste trei sute de oameni, nația noastră nu va pieri, pentru că acasă mai sunt două milioane nouă sute nouăzeci și nouă de mii de români... Azi vorbim înaintea Europei...*”²²

Împăratul nu primește delegația românilor ardeleni, iar „*Memorandul se depune în cancelaria șefului de cabinet al împăratului, în mâna consilierului baron Braun*” de către șeful delegației dr. Ioan Rațiu președintele PNR. Nedefăcut, documentul este trimis la Budapesta iar de aici la Turda, la dr. Ioan Rațiu. Facem precizarea că exemplarul original al Memorandului poartă și semnătura: Dr. Basilius Lucaciu, General secretar.²³

Facem precizarea că deputații bucovineni nu au aprijinit acțiunea ardelenilor. La acea vreme Bucovina făcea parte din Cisleithania, adică din zona austriacă a imperiului. Deputații bucovineni din Parlamentul austriac, Lupu, Hurmuzache, Stârcea, n-au participat la întruniri, nici a celor legale, de frică să nu fie catalogați ca opozanți ai guvernului din acel timp și pentru a nu pierde influența, atât cât era, la nivel imperial.

Vom mai arăta că delegația memorandiștilor a fost împiedecată de a se deplasa la palatul Hofburg, unde era sediul Cabinetului regal. Dr. Ioan Rațiu, președintele PNR din Ungaria, însoțit de o delegație de zece persoane au plecat la Cancelaria imperială unde, doar el, a fost primit de către baronul Adolf Braun, șeful cancelariei. „*Politicos, rafinatul funcționar îi afirmă că nici o piedică nu s-ar putea ivi în calea acestei dorințe, dar că, fiind vorba de o chestiune strict politică, în legătură exclusiv cu regatul ungar, audiența solicitată nu se poate acorda decât prin intervenția ministrului maghiar acreditat (a latere) la Viena, Excelența sa Ladislau Szögyéy-Marich...*”²⁴

Dintr-o altă sursă rezultă că: „*Miercuri 1 Iunie tot Dr. Rațiu cu Dr. Lucaciu au dus Memorandul și l-au predat la b. Braun, șeful cancelariei de cabinet care li-ar fi promis că-l va subșterne la Majestatea Sa- iar după depeșile din aceeași zi ale ziarelor din Budapesta se va transpune la guvernul unguresc pentru competentă rezolvire.*” (Tribuna, Sibiiu, p. 478).

Încercăm să descifrăm momentul „Viena” după ultimele informații găsite la Biblioteca Națională a Austriei.²⁵ Ziarul vienez *Die Presse* din 1892 ne spune:

Die Presse - Wien, 27. Mai. (Eine rumänische Deputation in Wien). Wie bereits bekannt, treffen heute und morgen die Mitglieder einer rumänischen Deputation in Wien ein, welche Sr. Majestät dem Kaiser eine Denkschrift über die Lage der ungarländischen Rumänen überreichen möchte. Die Zahl der Deputationsmitglieder soll sich auf 237 belaufen. Zum Programm ihres Aufenthalts in Wien theilt im Auftrage des Gesamtausschalters der rumänischen Nationalpartei für Ungarn und Siebenbürgen der Secretär Septimius Albini mit, daß die Deputation Sonntag Vormittags 9 Uhr durch Vertreter der Stadt Wien im Saale des alten Rathhauses feierlich empfangen werde und die Begrüßungsausprache die Abgeordneten Dr. Lueger und Schneider halten werden.

Uns ist nicht bekannt, daß die Gemeindevertretung oder der Bürgermeister von Wien die erwähnten beiden Antisemitenführer mit der Begrüßung der rumänischen Abordnung beauftragt hätte. Es handelt sich hier offenbar wieder einmal um eine eigenmächtige mise-en-scene des lieben (sieben) Ichs der erwähnten Herren, wobei sie Gelegenheit finden werden, ihren oft bethätigten haß gegen Ungarn neuerdings hervorzusetzen. An der Demonstration im alten Rathhause sollen Reichsrathsabgeordnete aus Böhmen, der Bukowina und Istrien, sowie studentliche Corporationen der Universität theilnehmen. Vom alten Rathhause begeben sich die Mitglieder der rumänischen Deputation nach der kaiserlichen Hofburg, um dem Obersthofmeisteramt das Besuch um Weivilligung einer Merhöchsten Audienz zu überreichen.

*Die Presse - Viena, 27 mai (O delegație românească în Viena). După cum deja se știe, astăzi și mâine se vor întâlni în Viena membrii unei delegații românești pentru a-i înmâna împăratului un Memorandum despre situația românilor din Ungaria. Numărul membrilor delegației va fi de 237. Despre programul șederii la Viena, secretarul Partidei Naționale Române din Ungaria și Transilvania, **Septimius Albini**, a împărtășit că delegația va fi primită solemn duminică dimineața la ora 9 de către oficiali ai orașului Viena, în sala Primăriei Vechi și că **salutul de primire va fi oficiat de către deputații Dr. Lueger și Schneider**. Nu ne este cunoscut dacă a fost Consiliul Local sau Primarul, cel care a ordonat ca cei doi lideri antisemiți să se ocupe de primirea delegației române. Fără îndoială, este vorba de **o adevărată punere în scenă a acestor domni, care găsesc din nou ocazia să își arate ura față de Ungaria**. La evenimentul din Primăria Veche vor **participa oficialități imperiale din Boemia, Bucovina și Istria, precum și organizații studențești de la universitate**. De la Primărie, delegația românească va **merge la Hofburg**, unde va încerca să obțină o audiență pe lângă Șeful Curții Imperiale.²⁶*

Acestea au fost ideile pe care cotidianul vienez a dorit să le supună atenției locuitorilor din capitala Imperiului Austro-Ungar, care de bună seamă se întrebau cine sunt „pletoșii”, turiștii îmbrăcați în straie naționale românești, care împânzesc străzile metropolei. Stăruind asupra acestor idei, de la bun început aflăm că, „după cum deja se știe” românii din Ungaria au ajuns la Viena. Sosiți în grupuri mici, pentru a nu putea fi împiedicați de poliție să ajungă acolo, urmau să se întâlnească (de fapt, să se reunească) în zilele de 27 și 28 mai 1892, în locurile pregătite de cei trimiși mai înainte cu acest scop. Responsabilitatea privind pregătirea programului de la Viena a fost asumată din însărcinarea forului conducător de către Eugen Brote, Septimiu Albini și Aurel C. Popovici, membrii marcanți ai Partidului Național Român din Transilvania.

Presa vieneză știa și numărul membrilor delegației, precizând **cifra 237**. Este posibil ca această cifră să o fi furnizat, în momentul discuției cu jurnalistul respectiv, chiar Septimius Albini.

Observăm că acesta a „împărtășit” redactorului informații legate de programul Delegației. În acel moment secretarul PNR cunoștea că „*Delegația va fi primită solemn duminică dimineața la ora 9 de către oficiali ai orașului Viena în sala Primăriei Vechi și că salutul de primire va fi oficiat de către deputații Dr. Lueger și Schneider*”.

Legat de scopul Delegației, menționat în presă: „*de a înmâna împăratului un Memorandum despre situația românilor din Ungaria*” merită de nuanțat anumite aspecte. Formularea gazetărească a misiunii Delegației memorandiștilor ascunde elemente esențiale.

Nu se menționează denumirea completă a documentului: **Memorandul Românilor din Transilvania și Ungaria către Majestatea Sa Imperială și Regală Apostolică Francisc Iosif I.** Apoi, formularea „*despre situația românilor*”, nu dezvăluie faptul că documentul conține anumite cereri exprese ale românilor pe care „*Majestatea Sa Imperială și Regală Apostolică*” este chemată să le soluționeze, ca instanță supremă în stat.

Un aspect deosebit de important ne este relevat de cuvintele „*românilor din Ungaria*”. Aici se impune sublinierea că acest Memorand, și întreaga „mișcare” istorică, au fost generate de instituirea în 1867 a dualismului austro-ungar, ca formă de guvernare a imperiului, dată la care Transilvania a fost încorporată, *de jure*, în Ungaria. Dieta transilvană a fost desființată fără vrerea și consultarea românilor care reprezentau populația majoritară din Marele Principat al Transilvaniei, care era o gubernie autonomă. Locuitorilor vienezi nu li se spunea nimic despre faptul că românii din Ardeal și Ungaria (adică din Părțile ungurene - Parțium – comitatele Arad, Crișana, Satu Mare și Maramureș) solicită abrogarea legilor care au dus la pierderea autonomiei Transilvaniei precum și recunoașterea națiunii române ca națiune de sine stătătoare, cu drepturi și libertăți egale cu a celorlalte popoare din imperiu, iar religia ei să fie „receptă”, adică acceptată ca religie oficială în stat.

Interesantă este informația: „*Nu ne este cunoscut dacă a fost Consiliul Local sau Primarul cel care a ordonat ca cei doi lideri antisemiți să se ocupe de primirea delegației române*”. Observăm „săgețile” aruncate în presă asupra celor care au sprijinit la Viena delegația românilor ardeleni. Este surprinzătoare sublinierea: „*cei doi lideri antisemiți*”, când se face referire expresă la deputații Dr. Lueger și Schneider, care urmau să officieze, la sediul Primăriei, **salutul de primire** al Delegației. Să nu uităm că suntem abia în anul 1892, când, curentul antisemit avea o altă conotație decât cea pe care o înțelegem azi. Revoltător poate apărea acum, pentru noi, inducerea percepției de similitudine dintre ideea de „anti-semitism” și „*ura față de Ungaria*” iar concluzia: „*Fără îndoială, este vorba de o adevărată punere în scenă a acestor domni*” ne lasă fără replică. Noi credem că, atunci, la 27 mai 1892, autoritățile imperiale au fost surprinse de numărul mare al Delegației românilor transilvăneni și că nu se stabilise în mod clar modul în care să se acționeze de către forțele de poliție vieneze pentru împiedicarea desfășurării unor demonstrații publice.

Opiniile referitoare la faptul că „*La evenimentul din Primăria Veche vor participa oficialități imperiale din Boemia, Bucovina și Istria, precum și organizații studențești de la universitate*” și că „*De la Primărie, delegația românească va merge la Hofburg, unde va încerca să obțină o audiență pe lângă Șeful Curții Imperiale*” constituiau la 27 mai 1892 doar **intenții mărturisite** de către reprezentanții oficiali ai Delegației memorandiștilor și nu un program deja avizat de autorități. Putem trage totuși concluzia că invitațiile de participare au fost distribuite cel puțin celor precizați în acest scurt articol.

Ce s-a întâmplat pe data de 28 mai 1892, zi de sâmbătă, aflăm dintr-un alt jurnal. Să urmărim conținutul acestuia.

Bukowiner Nachrichten - Wien, 28. Mai. Von den 250 Mitgliedern der siebenbürgischen Rumänendeputation sind bereits 160 um die Mittagsstunde in Wien angekommen, während die übrigen am Abend eintreffen. Heute findet eine Zusammenkunft und morgen der offizielle Empfang mit folgendem Programme statt. Begrüßung durch Dr. Ratiu in rumänischer, Brote in deutscher, Dr. Lucaciu in französischer, Dr. Lueger

in deutscher und Mechaniker Schneider in deutscher und rumänischer Sprache. - Eine zehngliedrige Deputation wird morger in der Hofburg die Audienz beim Kaiser nachsuchen.

Bukowiner Nachrichten - Viena, 28 mai: Din cei 250 de membri ai delegației de români transilvăneni, **au ajuns deja la amiază în Viena 160 de membri**, în timp ce restul se vor alătura spre seară. Astăzi are loc o întâlnire a delegației, iar **mâine primirea oficială** cu programul următor: salutul Dr. Rațiu în română, al lui Brote în germană, al Dr. Lucaciu în franceză, al Dr. Lueger în germană și al mecanicului Schneider în germană și română. - O delegație din zece membri va solicita mâine la Hofburg o audiență la împărat.

Datele din acest anunț par mai clar prezentate, dar nu fac referire la sursa acestora. Observăm că, de data aceasta, se subliniază că delegația va număra 250 de „români transilvăneni” iar pe la „amiază”, număra 160 de personae, sosite deja la Viena „în timp ce restul se vor alătura spre seară”. Se face referire la „primirea oficială” ce va avea loc „mâine”, adică duminică, 29 mai 1892. Pentru „salutul” celor prezenți la festivitatea oficială, românii aveau pregătite luările de cuvânt și vorbitorii. Ba mai mult, s-au pregătit luările de cuvânt în limbile: română, germană și franceză pentru ca toți cei prezenți la festivități, inclusiv jurnaliștii străini, să afle din sursă directă și să înțeleagă bine misiunea pe care și-o asumase Delegația românească care a făcut deplasarea la Viena. Interesantă este precizarea făcută cu privire la „Dr. Lueger în germană și al mecanicului Schneider în germană și română”. Nu se precizează calitatea de deputați din partea Partidului Socialist Creștin în Parlamentul de la Viena (Reichsrat) și, totodată, în cazul Dr. Lueger, în Landtag-ul Bundesland-ului Niederösterreich, a celor doi oficiali germani, ci dimpotrivă, se insistă pe profesia de „mehanic” a deputatului Schneider.

În momentul în care s-a redactat acest text, se știa clar că „O delegație din zece membri va solicita mâine la Hofburg o audiență la împărat”. Prin urmare, ceea ce era preconizat ieri (27 mai 1892), adică „De la Primărie, delegația românească va merge la Hofburg, unde va încerca să obțină o audiență pe lângă Șeful Curții Imperiale” cum se scria în „Die Presse”, nu mai era valabil. Cauza se știe. Autoritățile imperiale n-au autorizat deplasarea Delegației spre și la palatul regal. Era stabilit ce se putea face după „salutul” de la Primăria Veche. Doar 10 membri din Delegație puteau să meargă „mâine”, adică pe 29 mai 1892, la palatul Hofburg pentru a **solicita o audiență** la împărat.

Ziua de 29 mai 1892, zi de duminică, zi liberă, astfel că nu au fost identificate apariții de jurnale. Despre cele petrecute în această zi, aflăm dintr-un alt jurnal apărut luni, 30 mai 1892.

Neue Freie Presse, 30 mai - Die Rumänen Deputation, welche nach Wien gekommen ist, um dem Kaiser eine Denkschrift über die Lage der Rumänen zu überreichen, wird vom Kaiser nicht empfangen werden. Das Besuch der Führer dieser Deputation um eine Audienz beim Kaiser ist seitens der kaiserlichen Kabinettskanzlei abschlägig bescheiden worden. Man dürfte die Herren kaum im unklaren darüber gelassen haben, daß sie mit ihrer Action einen ganz incorrecten und verfehlten Weg eingeschlagen haben und daß es in Wien keinen ernstesten Factor gibt, der zu einer Conspiration gegen die verfassungsmäßige Regierung Ungarns die Hand zu bieten geneigt wäre. Zu einer derartigen Verschwörung finden sich nur die Jungzechen und Antisemiten bereit, wie ja die ganze Bewegung der Rumänen in einer unverkennbaren Beziehung mit dem internationalen Antisemitismus

steht. Die Berliner Kreuzzeitung ist das Hauptorgan der siebenbürgischen Rumänen und der Romania irredenta. Der Kaiser, mit welchem die Herren Schneider und Lueger sich dieser Bestrebungen zu bemächtigen suchen, wird vielleicht so manchen Kreisen die Augen darüber öffnen, welche Richtung die destructiven Tendenzen verfolgen, die man von gewisser Seite zum mindesten im Geheimen gefördert hat. Die für gestern anberaumte Versammlung, in welchen die Verbrüderung zwischen Rumänen und Antisemiten gefeiert werden sollte, ist übrigens von der Sicherheitsbehörde inhibirt worden, da die Einberufer den Bestimmungen des Gesezes über das Versammlungsrecht nicht Rechnung getragen haben.

Neue Freie Presse, 30 mai - Delegația Românească care a venit la Viena pentru a înmâna un memorandum despre starea românilor nu a fost primită de împărat. Vizita conducătorului delegației la șeful cabinetului pentru a cere audiența la împărat s-a lovit de un refuz. Domnilor li s-a dat de înțelese că au luat o inițiativă greșită și că în Viena nu este nici un factor care să fie favorabil vreunei conspirații împotriva guvernului constituțional al Ungariei. O astfel de conspirație este întâlnită doar printre cei tineri sau printre anti-semiți, iar între mișcarea românească și anti-semisimul internațional este o legătură care nu poate fi negată. Ziarul Berlin Kreuzzeitung este principalul organ al românilor transilvăneni și al României irredenta. Împăratul, pe care domniile Schneider și Lueger au încercat să-l folosească pentru a-și atinge scopurile, va deschide poate ochii și altor cercuri pentru a vedea tendințele distructive pe care unii le urmăresc în secret. Întâlnirea programată pentru ieri, în care fraternitatea dintre români și anti-semiți trebuia celebrată, a fost anulată de către autorități, deoarece ei nu au luat seamă de regulile dreptului de întrunire.

Citind acum, cele scrise de **Neue Freie Presse** la 30 mai 1892 și văzând cum era privit atunci românul ardelean de către presa centrală din Imperiul Austro-Ungar și de către autoritățile acestui stat considerat „o închisoare a popoarelor”, te oprești, privești spre cer și-ți vine să spui odată cu poetul: Cum nu vii, tu, Țepeș, Doamne...? Dar să revenim.

Cele petrecute acolo trebuie privite azi precum un „miting neautorizat” urmat, conform celor subliniate în presă, de o „așa zisă recepție”. Sub directul control al forțelor polițienești de ordine, și împotriva dispozițiilor date de către acestea, s-au ținut alocuțiuni scurte, probabil în curtea interioară (în fotografia alăturată se poate observa acest spațiu) de către cei planificați, după care a urmat o masă la care au participat o parte din membrii delegației și unii invitați. Nu am găsit informații clare și detaliate cu privire la acest moment. Trebuie însă de menționat faptul că odată reunită întreaga Delegație, forțele de ordine au împiedicat deplasarea membrilor ei spre, și la palatul imperial. Probabil, așa cum se spunea în jurnalul vienez, un număr de 10 membri ai Delegației au făcut deplasarea la Hofburg, la palatul regal, dar știm că numai dr. Ioan Rațiu, președintele Partidului Național Român din Transilvania, în calitate de „conducător al delegației” a fost primit în „vizită” la „șeful cabinetului”, pentru a cere audiența la împărat, vizită care „s-a lovit de un refuz”. Ba mai mult, „Domnilor li s-a dat de înțelese că au luat o inițiativă greșită și că în Viena nu este nici un factor care să fie favorabil vreunei conspirații împotriva guvernului constituțional al Ungariei”. Cu alte cuvinte, șeful cabinetului Cancelariei imperiale i-a spus clar doctorului Ioan Rațiu că prin acțiunea aceasta s-au încălcat legile în vigoare, că

aceasta reprezintă o „**conspirație împotriva guvernului constituțional al Ungariei**”. Cu ocazia acestei „vizite”, președintele Partidului Național Român din Transilvania a fost pus în gardă că „*O astfel de conspirație este întâlnită doar printre cei tineri (aluzie direct la gruparea iredentă a tinerilor cehi) sau printre anti-semiți*. Concluzia ziarului vienez nu lasă nici un echivoc: „...*între mișcarea românească și anti-semisimul internațional este o legătură care nu poate fi negată*”.

Pentru a se sublinia această legătură dezavuată în Imperiul Austro-Ungar, poate și cu scopul denigrării unui organ de presă concurent, **Neue Freie Presse** insistă scriind: „*Ziarul Berlin Kreuzzeitung este principalul organ al românilor transilvăneni și al României irredenta*”.

Dorim să stăruim asupra expresiei „*României irredenta*”. Aceasta ne spune cel puțin două lucruri. Pe de o parte, presa vieneză și autoritățile de stat austro-ungare cunoșteau sau bănuiau că mișcarea memorandistă este sprijinită de Regatul României, mai precis de acele forțe catalogate drept „*România irredenta*”. Se făcea referire directă la acțiunile desfășurate în România, în special cele ale „*Ligii culturale*”, unde se discutau și se luau poziții ferme de sprijinire a tuturor cererilor românilor din Transilvania față de autoritățile ungare și Curtea imperială și se promova în mod public ideea de Unire a Transilvaniei cu România.

Nu este lipsit de interes faptul că acest organ de presă, Neue Freie Presse, își exprimă convingerea că a sosit timpul ca „*Împăratul, pe care domnii Schneider și Lueger au încercat să-l folosească pentru a-și atinge scopurile, va deschide poate ochii și altor cercuri pentru a vedea tendințele distructive pe care unii le urmăresc în secret*”. Se dorește prin aceasta o unire a tuturor forțelor politice pentru a combate orice inițiativă care ar aduce atingere intereselor constituționalității monarhiei dualiste.

Să ne mai oprim și asupra unei relatări dintr-o sursă indirectă.

Un ziar din provincie, nu din capitala imperiului, aude că se întâmplă ceva la Viena, se informează și spune cititorilor:

„**Mährisches Tagblatt**, 30 mai. Am letzten Samstag traf in Wien eine Deputation ungarischer und siebenbürgischer Rumänen ein, um den Kaiser das bekannte Memorandum über die Lage der ungarländischen Rumänen zu überreichen. Gestern Vormittags um 9 Uhr sollte im Saale des alten Wiener Rathauses anlässlich der Anwesenheit der rumänischen Deputation eine von den antisemistischen Abgeordneten Lueger und Scheinder arrangierte Versammlung abgehalten werden und die Begrüßung der Rumänen erfolgen. Wie man uns aus Wien berichtet, kam es gar nicht zu dieser Versammlung, denn dieselbe wurde sofort nach ihrer Eröffnung polizeilich aufgelöst. Ebenso unterblieb der demonstrative Aufzug der Deputation, welche sich vom alten Rathause direct in die Burg begeben wollte, um dort eine Audienz anzusuchen. Die Polizei verbot den Aufzug. Man wird es jedenfalls sehr eigenthümlich finden, daß sich gerade die Wiener Antisemiten der rumänischen Abordnung so warm annahmen und derselben einen so solennen Empfang bereiteteu.”²⁷

Mährisches Tagblatt, 30 mai. *Sâmbăta trecută s-a reunit la Viena o delegație formată din români din Ungaria și Transilvania pentru a înmâna împăratului bine-cunoscutul Memorandum despre starea românilor din Ungaria. Ieri dimineață, la ora 9, în sala Primăriei Vechi, cu ocazia întâmpinării delegației românești, a fost strâns un grup de către deputații anti-semiți Lueger și Schneider. După cum ni s-a spus de la Viena,*

nu a avut loc nicio întâlnire în cele din urmă, deoarece poliția a luat imediat măsuri. Delegația urma să se deplaseze spre Burg (palatul imperial, nota traducătorului) pentru a cere o audiență. Poliția a interzis deplasarea. Este în orice caz ciudat că antisemiții vienezii au întâmpinat cu atâta căldură delegația românească și au pregătit o așa-zisă recepție.

Credem că merită subliniat faptul că s-a înțeles bine de către întreaga presă că delegația a fost formată „din români din Ungaria și Transilvania” și avea misiunea de a înmâna împăratului „bine-cunoscutul Memorandum”. Se observă cum presa, cel puțin ziarele din care am prezentat articolele de mai sus, care ne transmit această percepție, este exponentul opiniei autorităților de stat, mai ales că n-am aflat exprimată o opinie oficială. Pe de altă parte, aspect deosebit de interesant, nu există semnalări repetate în niciun cotidian vienez, deși Delegația românească a stat cel puțin șase zile acolo. Asta ne spune multe lucruri despre libertatea presei din acele vremuri.

Concluzia exprimată în presa vieneză și ceea ce trebuia să cunoască toată lumea: Delegația memorandistă n-a fost primită de împărat. De fapt, se spune că „*nu a avut loc nicio întâlnire*” dar!?, cu „*ocazia întâmpinării delegației românești*” doi deputați anti-semiți au „*strâns un grup*” însă „***poliția a luat imediat măsuri***” pentru ca „*fraternitatea dintre români și anti-semiți*” să nu fie „*celebrată*”.

Manipularea opiniei publice prin presă nu este o invenție recentă. Cum oare ar putea fi interpretată afirmația: „***Este în orice caz ciudat că antisemiții vienezii au întâmpinat cu atâta căldură delegația românească și au pregătit o așa-zisă recepție***”!? Astăzi noi putem trage concluzia că populația vieneză a „întâmpinat cu atâta căldură” delegația românească iar presa și autoritățile au făcut tot ce le-a stat în putință să denatureze adevărul. Aducem în acest sens două argumente. Autoritățile vieneze au interzis, pe 29 mai 1892, o manifestație de solidaritate cu Delegația românească, pe motiv că nu există tabel nominal cu toți participanții la această adunare. Deputatul „antisemit” din anul 1892, dr. Lueger a fost ales în anul 1897 primar al Vienei.

Nu vom detalia conținutul Memorandului deoarece în Anexe este prezentat un amplu extras din acesta. Vom face doar câteva precizări. Memorandumul face o analiză a sistemului legislativ ungar (legea națiunilor, legea electorală, legile școlare, legea presei etc.), evidențiind faptul că românii erau discriminați, neavând niciun drept politic. Documentul a contestat și modul în care s-a instaurat dualismul austro-ungar, fără a se lua în seamă și dorințele românilor majoritari în Transilvania. De asemenea, este combătută declararea statului maghiar ca „stat național”, în care elemental maghiar a avut puterea, în timp ce românii erau supuși unui proces de maghiarizare. Autorii Memorandumului subliniază faptul că ei nu și-au propus schimbarea regimului politic, ci doar îmbunătățirea situației românilor, prin desființarea dualismului austro-ungar și revenirea la autonomia Transilvaniei. Memorandumul era o amplă analiză a situației sociale, economice, politice, și culturale a românilor ce, în număr de peste 3 milioane, locuiau în Transleithania. Facem precizarea că exemplarul original al Memorandului poartă și semnătura: Dr. Basilius Lucaciu, General secretar.²⁸

Semnatarii și comitetul:

Ai Maiestății Voastre cei mai credincioși supuși: Comitetul Adunării generale a reprezentanților alegătorilor români din Transilvania și Ungaria ales pentru redactarea

memorandului.

Sibiu, 26 martie 1892.

Dr. Ioan Rațiu președinte,

Gheorghe Pop de Băsești, vicepreședinte, Eugen Brote, vicepreședinte, Dr. Vasile Lucaciu, secretar general, Septimiu Albini secretar.

Comitetul se mai compune din următorii: Dr. D. P. Barcianu, Dr. Teodor Mihali, Vasile Ignat, Alexandru Filip, Ludovic Ciato, Patrachie Barbu, Dr. I. Tripon, Nicolae Cristea, Gavril Manu, Dimitri Comșa, Aurel Suciuc, Dr. I. Nichita, Mihai Veliciu, Gavril Lazăr, Dr. Iuliu Mera, Gherasim Domide, Dr. A. Popovici, Rubin Pațița, Iuliu Coroianu și Vasile Rațiu.

Adunările delegației din 30 mai 1892

La insistențele conducerii Delegației memorandiștilor și urmare a sprijinului oferit de „prieteni venezi”, autoritățile veneze au autorizat ținerea unei adunări „festive” pe data de 30 mai 1892, la *casina*²⁹ *Elterlein din Hernals*.

O desfășurare completă și exactă a adunării ce a avut loc la această casină este greu de reconstituit. Se cunoaște că au luat cuvântul mai multe persoane. „...luând cuvântul deputatul Schneider, mecanicul, care a salutat delegația română, în numele orașului său natal, Viena, după care au vorbit apoi, înfierând politica de maghiarizare, Ioan Rațiu (românește), Eugen Brote (în limba germană), studentul Iuliu Secula și George Pop de Băsești, deputatul Bienchini (italienește), V. Lucaciu și țăranul N. Herlea. Spre sfârșitul ședinței și-a făcut apariția și Karl Lueger, președintele partidului Social Creștin, absent până atunci din Viena, care a ținut delegației noastre un călduros discurs. (Care) ...a ținut să spună totuși românilor aceste sincere cuvinte: „Pentru d-voastră nu poate fi vorba să vă atingeți scopul curând”.³⁰

O altă întrunire a delegației a avut loc la o cafenea din parcul „Prater”, fiind socotită ca o serată studențească. Iată câteva semnalări despre această frumoasă manifestare.

„Tot Luni, 30 Maiu, sara. s-a ținut un comers festiv în „Prater” în onoarea delegațiunii române. ...Studențimea română și colonia română din Viena era întreagă de față.”³¹ De asemenea: „În seara aceleași zile, într-o cafenea din Prater, se ținu o nouă întrunire sau, mai bine zis, o serată, la care participară aceeași deputați social-creștini: Lueger, Schneider, Bianchini, fruntașii Cehilor Tineri, Dr. Gregor și Sokol, cărora li se adăugară delegații de studenți cehi, sîrbi, slovaci, croați și sași-studenții fiind adevărații organizatori ai seratei - care toți manifestară entuziasmat pentru împăratul și pentru solidaritatea dintre naționalitățile din Austro-Ungaria. Alături de cuvântările studenților, Dr. Kreschet (croat), Dr. Blancho (slovac), Dimitrie Marici (sîrb) și Raul cav. De Wolf (sas din Transilvania), care accentuară cu toți accentuarea luptei pentru apărarea libertăților naționale, a produs o vie impresie următoarea telegramă trimisă de studențimea cehă prin K. St. Sokol, A. Hajn și Ant. Zizek: On n'entend les justes griefs des Roumains et des Tchèque quand on ne se peut passer de leurs secours mais nous ne nous laissons pas intimider par la défaveur - de persone en ne voulant que nos droits, que les nations opprimés de l'Autriche s'unissent;

qu'elle fondent une ligue, qui pourrait combattre victorieusement tous les oppresseurs". Au nom des étudiants tchèques et du progrès (semnăturile).

La această întrunire, ținând cont de tonul amenințător al presei maghiare, a rostit Lucaciu un emoționant discurs, declarând că "Fraților, de vom pieri noi care am venit la Viena, ca reprezentanți în număr de peste trei sute de oameni, nația noastră nu va pieri pentru că acasă, mai sunt două milioane nouă sute nouă zeci și nouă mii de Români... Azi vorbim înaintea Europei... Trăiască frații noștri în Hristos și în apărarea drepturilor naționale, Luéger, Schneider, Bianchini".³²

După cum se cunoaște, dr. Ioan Rațiu a prezentat Memorandumul „la adresa Excelenței Sale, a șefului Cabinetului Maiestății Sale, pentru a-l înmâna, pe calea sa, la locul destinațiunii”.³³ „Aceasta s-a întâmplat Miercuri, în 1 iunie n. 1892 la ora 1 d.a. când Dr. Ioan Rațiu, în cuvertă sigilată, a predat memorandumul baronului Braun, cu comitiva următoare: *Excelență! În numele și din însărcinarea celor trei milioane de conaționali români ai mei din Transilvania și Ungaria îmi iau voie a ruga prea respectuos pe Excelența Voastră, să binevoiți a prezenta Maiestății Sale imperiale și apostolice regale, preagrațiosului nostru împărat și rege, memorandumul subscris de comitetul partidului național român din amândouă țările, despre actuala situație a poporului nostru.*”³⁴

Cancelaria imperială a înaintat Memorandumul guvernului de la Budapesta, care, la rândul-i, l-a restituit intact, președintelui PNR din Transilvania, dr. Ioan Rațiu, pe adresa sa din Sibiu, unde se mutase după devastarea locuinței sale din Turda, la 13 iunie 1892 de circa 2000 de unguri șovini.

„La 26 iulie n. 1892 domnul fișpan al comitatului Sibiiu a trimis la adresa președintelui o hârtie, datată din Sibiiu 24 Iulie 1892, prin care se remite memorandumul și cu provocare la un ordin ministerial din 22 Iulie 1892 nr. 477 ne încunoștiințează, că domnul ministru regesc de interne ”nu se simte îndemnat a așterne la locul mai înalt acest memorandum, **redactat de singuratici, fără de nici un fel de mandat acceptabil**, pentru că nici pe cei subscriși, nici pe cei care au figurat ca deputațiune **nu-i consideră ca legal îndreptății** a păși sau a procede în numele sau **ca reprezentanți ai poporului din Ungaria cu graiu românesc**”.³⁵

Întreaga presă maghiară, prin articole ample au ațâțat populația la ură contra românilor. Acest fapt a condus la crearea unei situații grele pentru românii participanți la Delegația memorandumistă. „...pentru că opiniunea publică maghiară, alarmată și ațâțată de presa șovinistă maghiară, care a considerat pasul Românilor de o trădare de patrie, s-a revoltat în contra lor și la reînțoarcerea de la Viena pe multe locuri i-a primit cu demonstrațiuni sgomotoase, cu huiduieli, cu spargeri de ferești și cu alte scene neplăcute. La Turda s-a dat asalt formal asupra caselor președintelui Dr. Ioan Rațiu, cari au fost rău deteriorate, la Șimleu au fost spargeri de ferești la frunțașii români, cu scene sgomotoase în stradă, la Arad încăierări de stradă și pe alte locuri alte scene neplăcute și dușmănoase Românilor.”³⁶

Urmările acestei acțiuni nu s-au lăsat așteptate. Represaliile împotriva tuturor memorandumistilor încep încă de pe drumul spre casă. „La reînțoarcere, delegații memorandumiști au avut de suferit din cauza bandelor de bătăuși care îi așteptau în fiecare gară. ...La Turda, un grup de 4.000-5.000 maghiari au distrus locuința lui dr. Ioan Rațiu...”³⁷ Mulți dintre membrii delegației, simțind pulsul vremurilor, au fugit de la Viena

în România, iar alții în Franța și Italia.

Eșecul acestei acțiuni la Viena, considerat atunci a fi fost total, a dat apă la moara fruntașilor din PNR care au propus, de câțiva ani la rând, amânarea înaintării memorandumului la împărat, motivând, că nu este „momentul oportun”. Campania de presă românească împotriva memorandiștilor a fost folosită de presa maghiară care prin articole vehemente cu un limbaj dur i-au acuzat pe membrii Delegației ca fiind trădători de patrie și cereau autorităților măsuri ferme împotriva lor.

Membrii identificați ai delegației, în totalitatea lor, au fost atrași în odiosul Proces al Memorandumului din 7-25 mai 1894. Au urmat condamnări, emigrări în România sau în alte state Europene...

Delegația memorandistă a avut peste 300 de membri. Nimeni n-a reușit să afle în mod sigur numele tuturor românilor care au făcut parte din Delegația prezentă la Viena în mai 1892, deoarece solidaritatea populației cu acești eroi a fost de nezdruccinat iar autoritățile ungare n-au reușit să-i identifice pe toți.

Este important să se cunoască faptul că atitudinea împăratului Francisc Iosif I, totodată și rege apostolic al Ungariei, față de Delegația Memorandiștilor români a fost influențată de intervenția pe lângă acesta a guvernului de la Budapesta care, la 23 mai 1892, înaintează împăratului un **memoriu confidențial** prin care cere „*respingerea primirii Memorandumului și a delegației*”.³⁸ Cu siguranță, faptul că la 8 iunie 1892, la Budapesta, împăratul era așteptat pentru a fi omagiat cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de când acesta a fost încoronat ca „rege apostolic” al Ungariei, a contat mult.

Memoriu „confidențial”.

Guvernul maghiar cunoștea întreaga activitate a celor care au inițiat conceperea, tipărirea și înaintarea Memorandumului către MS apostolică și regală Franz Iozsef I și au depus diligențele necesare, prin toate mijloacele legale și nelegale (prin abuzuri și intimidări, semănarea discordiei între membrii PNR și mai ales prin presă) pentru oprirea, amânarea sau nereușita acțiunii. Văzând că nu poate opri deplasarea la Viena a Delegației memorandiștilor, la 23 mai 1892, premierul maghiar, contele Szapáry Gyula, înaintează împăratului un raport detaliat prin care cere ca împăratul să refuze audiența delegației românilor ardeleni. Nu vom insista asupra acestui raport, dar vom arăta că a fost bine construit (din punctul administrației maghiare) și a valorificat întreaga conjunctură politică a vremii, dar mai ales diversele opinii ale fruntașilor români din Ardeal dar și a diferențelor de opinie dintre opoziția și autoritățile regatului România. Redăm un mic pasaj din acest raport: „*Față de această agitație, cred de a mea datorie de a raporta prea umil M.V. că această delegație nicidecum nu este îndreptățită a reprezenta pe românii din Ungaria, nici în ceea ce privește prezentarea M.V. a acestui Memorand; nici chiar comitetul nu este îndreptățit a face aceasta, și cu atât mai puțin delegații în chestiune, pentru că și partizanii fervenți ai ideii separatiste din acest Comitet, ca Mocioni, Babeș și mulți alții sunt contra acestui Memorand*”. ...*Astfel fiind, rugăm respectuos pe M.V. să nu acorde acestor agitatori neautorizați grația domnească de a prezenta M.V. acest Memorand*”.³⁹ Astfel că la data sosirii Delegației memorandiste la Viena, guvernul maghiar avea deja răspunsul împăratului și de aceea presa maghiară a lansat atacuri dure la adresa membrilor

delegației. Evidențiem câteva idei ale acestui raport.

Membrii Delegației memorandiste nu reprezintă poporul român din Ardeal și Ungaria și nici aspirațiile lor. S-au dat exemple de români loiali guvernului maghiar, folosind numele celor care s-au opus înaintării „fără întârziere” a Memorandului către împărat. Această idee reprezenta argumentul forte al autorităților.

Toți membrii Delegației memorandiste sunt trădători de patrie deoarece sunt cetățeni ai Ungariei și trebuie să respecte Constituția țării.

„Memorandul se încadrează în acțiunea politică panslavistă și în aceea de subminare a poziției Triplei Alianțe, fondate de Bismark la 1879”⁴⁰ iar primirea Delegației în audiență ar da apă la moară slavilor din Imperiul Austro-Ungar, sprijiniți de către Rusia care împreună cu Franța duc o politică împotriva acestei alianțe (Triplei Alianțe).

În Raport nu se aduce nici un fel de reproș autorităților sau regelui României, premierul maghiar fiind la curent cu discuțiile diplomatice legate de semnarea iminentă a tratatului de alianță dintre România și Austro-Ungaria, dar prezintă diplomatic **sprijinul României irredenta acordat memorandiștilor**. Nu întâmplător la data de 28 mai 1892, ziarul „Budapesti Hirlap” „pune problema finanțării deputației românești la Viena, arătând că – banii nu au putut veni decât de la institutele financiare românești (din Transilvania) pe care nu le putem controla, ori de la București sau Petersburg. Rușii cheltuiesc bucueroși incognito pe asemenea lucruri, iar la București există irredenta română și boierii bogăți (care) pot să jertfească.”⁴¹

Mitul sprijinirii memorandiștilor de către regele României

Regatul României avea semnată cu Imperiul Austro-Ungar o convenție de colaborarea economică, valabilă pe 10 ani, care urma să expire în anul 1885. În anul 1883 România s-a apropiat de Puterile Centrale. Tratatul secret încheiat de Regatul România cu Tripla Alianță (Austro-Ungaria, Germania, Italia) la anul 1883 pe o perioadă de cinci ani, iar prin nenedunțare pe alți 3 ani a avut un caracter predominant defensiv, vizându-se apărarea țării față de Rusia. La 25 iulie 1892 Regatul România a semnat cu Imperiul Austro-Ungar un tratat de alianță militară, de neagresiune și ajutor reciproc. Iată deci că nici două luni de zile nu trecuseră de când memorandiștii, românii ardeleni, au fost tratați la Viena ca niște trădători de patrie, regele României, Carol I, încheie un tratat de alianță militară cu Austro-Ungaria, cu motivația că acest tratat are drept scop apărarea împotriva Rusiei. Germania aderă la acest tratat de alianță la 23 noiembrie 1892.

Știm că un astfel de tratat presupune contacte și întâlniri diplomatice bilaterale pentru a se ajunge la un consens privitor la forma și conținutul documentelor ce urmează a fi semnate, care de regulă durează o perioadă mai îndelungată. Și totuși, pe de o parte, din câte cunoaștem, nu există nici un demers oficial al României pe lângă împăratul Austro-Ungariei și rege al Ungariei, Francisc Iosif I, prin care să se intervină în favoarea memorandiștilor, iar pe de alta, tratamentul acordat românilor ardeleni, de sfidare și desconsiderare totală, n-a constituit un motiv de suspendare a graficului de semnare a tratatului. În timp ce se semna acest tratat, Memorandul, era remis (26 iulie 1892) dr. Ioan Rațiu, exact așa cum îl lăsase în „cuverta sigilată” la cabinetul imperial. Câtă ipocrizie!

Desigur, noi cunoaștem azi aceste detalii. Atunci, totul era secret, iar ardelenii

priveau spre Regatul România conform devizei scrise de Ion Slavici pe ziarul Tribuna de la Sibiu: „Pentru toți românii soarele răsare la București”. Ba mai mult, înainte de plecarea memorandiștilor la Viena, pe data de 6 mai 1892, dr. Vasile Lucaciu și av. Iuliu Coroianu sunt primiți în audiență de regele României, Carol I. Aceștia îi prezintă cu încredere conținutul Memorandului și programul întregii acțiuni, punându-și mari speranțe în ajutorul lui. Regele îi întreabă atunci dacă este „oportun” momentul alegerii pentru a merge cu Memorandul la Viena. Era la curent că pe 8 iunie 1892 la Budapesta urma să fie organizată celebrarea sfertului de veac de când Francisc Iosif I a fost încoronat rege apostolic al Ungariei și cunoștea disputele din cadrul comitetului PNR din Transilvania și Ungaria privitor la momentul ”așternerii” acestui document la palatul imperial.

Francisc Iosif I cunoștea atitudinea regelui României față de mișcarea memorandistă. Nu întâmplător la 5 *Octombrie 1896* împăratul, la închiderea dietei din palatul regal din Budapesta, a ținut să sublinieze în fața tuturor parlamentarilor maghiari că a cercetat „pe *Maiestatea Sa, Regele român, în capitala sa și să întărim și prin aceasta intimă, amicală bună relațiune, ce de mult a existat deja între noi. Cu sentimente de recunoștință ne aducem aminte de primirea cordială și splendidă, de care am fost împărtășiți în călătoria aceasta prin România, atât din partea Majestății Sale a regelui român și a înaltei sale familii, cât și din partea tuturor locuitorilor din România.*”⁴²

Câți români ardeleni au știut la vremea respectivă despre faptul că „în ziua de 16 septembrie 1896, Francisc Iosif I, însoțit de contele Goluchowski, ministrul afacerilor străine și o suită de 35 de persoane, sosește în România. La București se produc noi agitații, din cauză că Primăria a hotărât să **abordeze și drapelul Ungariei**. *Agitațiile au crescut mai ales a doua zi după sosirea împăratului, când a avut loc defilarea, la care au participat peste 35.000 de soldați. Împăratul Austriei a primit defilarea, nu îmbrăcat în uniformă imperială sau aceea de colonel de artilerie română, cum fusese hotărât în program (protocol, n.n.), ci în uniformă de husar ungueresc, iar regele Carol I (al României! n.n.) în uniformă austriacă.*”⁴³

În septembrie 1897, regele Carol I și regina Elisabeta fac o vizită oficială în Austro-Ungaria iar întrevederea cu prietenul său „intim” este stabilită în Budapesta, capitala Ungariei. Aici, regele României decorează mai multe persoane. De-a dreptul strigător la cer apare pentru noi, acum, dar și atunci, faptul că dr. Jeszenszky Zsigmond, judecătorul „*acela care a rostit sentința de condamnare în procesul „Memorandului” și a „Replicei”*”⁴⁴, alături de o sumedenie de alte procese și sentințe îndreptate și rostite contra gazetărilor români”⁴⁵ a fost distins cu decorația „*Coroana României în grad de mare Ofițer*”.

Merită de menționat că, după întărirea alianței, imediat după aderarea Germaniei la acest tratat, guvernul de la Budapesta a declanșat procesul memorandiștilor. Ba mai mult, „În ziua de 6 iunie 1894, Ministerul de Interne, prin adresa confidențială nr. 321, a desființat Partidul Național Român”⁴⁶ din Transilvania și Ungaria.

Până atunci, chiar ministrul justiției maghiar declară în Parlament, la o interpelare, că: „*Faptul cum că se înaintează rugări vreunui factor constituțional după legile noastre nu-l țin de punibil (condamnabil). Eu am examinat -afirmă ministrul- cuprinsul Memorandului și am văzut, cel puțin din cuprinsul lui am câștigat impresia că, cu toate că se amintesc ambii titluri (ambele titluri, cel de împărat și de rege al Ungariei) ai Majestății Sale, a fost adresat regelui statului ungar.*”⁴⁷

Grațierea

„În ziua de 15 septembrie 1895 – după o închisoare de 15 luni – împăratul Francisc Iosif I grațiază pe toți condamnații din procesul Memorandului. ...Ordinul de grațiere comunicat din partea Ministerului de Justiție către Ministerul de Interne, cu adresa nr. 39.330, care la rândul-i o comunică închisorilor, pentru a fi pusă imediat în aplicare.”⁴⁸

De grațiere au beneficiat dr. Ioan Rațiu, av. Iuliu Coroianu, Gherasim Domide, Rubin Pațiția, Dimitrie Comșa, dr. Vasile Lucaciu, dr. Teodor Mihali, dr. Aurel Suciu și dr. D. P. Barcianu. V. Lucaciu și I. Coroianu sunt primiți în audiență de premierul Banffy Dezso și ministrul de justiție Erdelyi Sandor, iar aceștia transmit împăratului mulțumirile lor. Totodată, la 20 septembrie 1895, au mulțumit, în scris, împăratului pentru actul lui de clemență.

Găsim, în special pe internet, idei precum că *Grațierea s-a datorat regelui Carol I al României. Franz Iosef a acceptat cererea Bucureștilui* (care, când și cine a făcut o astfel de cerere? n.n.) *din cel puțin două motive. În primul rând, România lui Carol I era aliată cu Austro-Ungaria și Germania încă din 1883 și devenise mult prea puternică economic ca să fie trecută cu vederea. În al doilea rând, Viena se temea că impactul Memorandumului românesc va crește enorm în Europa dacă semnatarii săi rămân închiși.*⁴⁹

Credem că actul de grațiere a fost determinat în primul rând de faptul că la 10 august 1895, la Budapesta s-a ținut un Congres al naționalităților subjugate din imperiu, ocazie cu care s-a votat o moțiune prin care românii, sârbii și slovacii își promet sprijin reciproc pentru dezrobirea lor. Ori amplificarea acțiunilor de protest în perioada premergătoare mării sărbători preconizate de către unguri, sărbătoarea Milenium, adică celebrarea a 1000 de ani de la stabilirea ungarilor în Panonia (anul venirii lor aici fiind considerat anul 896), ar aduce mari prejudicii acestui moment sărbătoresc. În al doilea rând, vocile oamenilor de seamă ai vremii au creat o stare complet nefavorabilă Ungariei. „*La anul 1894 membrii comitetului național român au fost duși cu jadarmii la temniță, iar Conferința interparlamentară de la Haga a respins invitarea de a ține proxima adunare în Budapesta, în anul milenar, atât de mare era antipatia celor întruniți acolo față de Ungaria, pentru procesul memorandumului.*”⁵⁰

Acest fapt este subliniat și de alte lucrări. „*Contele Apponyi a avut curajul să propună ca viitoarea Conferință interparlamentară de la Haga să se țină la Budapesta. Congresul, spre mulțumirea opiniei publice, a respins propunerea.*”⁵¹

Chiar și presa maghiară consemnează starea de lucruri nefavorabilă Ungariei din acea perioadă. Ziarul „*Hazánk*” din 13 mai 1894 scrie: „*Oricât de greu ne cade, dar suntem constrânși a constata potrivit adevărului, că la Cluj în decursul de până acum al procesului, justiția maghiară a suferit un hotărât dezastru, față de istețimea politică și juridică a acuzațiilor și apărătorilor de naționalitate română.*”⁵²

Cu siguranță că despre aceste aspecte regele Carol I a discutat cu împăratul Francisc Iosif I mai ales că în zilele de 9-10 august 1895 se găsea într-o vizită în Austria, adică tocmai când avea loc Congresul naționalităților subjugate din imperiu. Faptul că actul de grațiere s-a dat după numai o lună de la această întâlnire, unde s-a stabilit și următoarea vizită a împăratului în România, ne îndrituiește să spunem că acest fapt a contat în vederea luării acestei decizii, dar a fost departe de a fi argumentul hotărâtor.

*Memorandiști din zona Șișeștiului:
Atanasie Demian (Negreia), învățător Vasile Băban (Șișești),
Constantin Dipșe (Șurdești), preot Iuliu Șurani (Șurdești)*

În concluzie, cei doi suverani, împăratul Francisc Iosif I și regele Carol I au urmărit fiecare în parte interesul țărilor lor, iar împreună interesul Casei de Habsburg.

Însemnătatea mișcării memorandiste

Merită de reținut că întreaga „mișcare” memorandistă, care a durat peste un deceniu, a fost cea mai grandioasă manifestare a luptei pașnice și legale a românilor din Transilvania și Ungaria din perioada istorică cuprinsă între Revoluția de la 1848 și Marea Unire de la 1918. A fost inițiată, dirijată și condusă de către Partidul Național Român din Transilvania și Ungaria, exponentul fidel și recunoscut ca atare, de către întreaga națiune română din Imperiul Austro-Ungar și Regatul României.

„Ei bine, după multe **frământări și discuțiuni și studii serioase**, am decis susținerea Memorandului la Coroană, în care expunem situația ne mai suferită, ce ni s'a creat și cerem, tot cu proverbia noastră lealitate, vinedecarea relelor”⁵³, spunea părintele Vasile.

A contribuit esențial la unitatea națiunii române din Transilvania și la conștiința că de ambele părți ale Carpaților există un singur popor român care trebuie să fie unit deapauri. Aceste concluzii sunt validate de către istorie. La anul 1913, Teodor Păcățian spunea: „...trebuie să ajungem la convingerea, că totuși a fost de bun folos mergerea cu memorandumul la Viena, pentru că prin cele întâmplate după întreprinderea acestui pas **s-a deșteptat în mod extraordinar conștiința națională la toate părțile noastre sociale, mai ales în cele de jos, s-a alarmat opinia publică din străinătate, care s-a pus cu toată căldura de partea Românilor asupriți și persecutați, și astfel cauza română a câștigat foarte mult și a început să fie apărată de cele mai bune condee din străinătate, iubitoare de dreptate.**”⁵⁴

Subliniem că mișcarea memorandistă a reprezentat un moment de vârf al luptei de emancipare a românilor din monarhia austro-ungară. A constituit un avertisment sever dat împăratului privind atitudinea lui față de ființa națională a tuturor etniilor din imperiu. Conducătorul acestei mișcări a fost Partidul Național Român din Transilvania și Ungaria, care a devenit reprezentantul consimțit al întregii națiunii române din imperiul dualist. Problema națiunii române din Transilvania și întreg Imperiul Austro-Ungar este prezentată în fața Europei și a lumii întregi. Cooperarea frățească dintre națiunile din imperiu se instituționalizează. Ca efecte imediate ale Memorandului arătăm: eșecul demersului făcut, pierderea încrederii în împărat, crearea convingerii că pentru ardeleni ajutorul nu poate veni decât numai de la Regatul România. PNR caută noi forme de acțiune pentru a aduce schimbări pe plan social și cultural în comunitatea românească, toate dirijate spre ridicarea conștiinței spre ideea unității naționale.

Un alt mare beneficiu al acestei acțiuni politice a fost acela că toți românii trăitori în Imperiul Austro-Ungar, indiferent de statutul social avut, și-au pierdut încrederea totală în suveranul lor. În consecință românii l-au gratulat cu apelativul de „*drăguțul*” de împărat. Românii din Ardeal, Banat, Parțium, Maramureș și Bucovina, toți sub sceptrul dualismului austro-ungar, au conștientizat că dezrobirea lor socială și națională nu se poate realiza decât prin Revoluție.

Considerăm că „mișcarea memorandistă” a constituit una dintre etapele de luptă

anunțate de către dârzul „înainte-mergător al luptei pentru unitatea națională a tuturor românilor”²⁵ din cadrul Revoluției de dezrobire a românilor din Ungaria, declarată public de părintele dr. Vasile Lucaciu, la 15 august 1890 la marea sărbătoare națională de la Șișești ocazionată de sfințirea plăcii votive „Pro. S. Unione Omnium Romanorum” fixată pe frontispiciul intrării în Biserica „Maicii Domnului”. Această Revoluției de eliberare națională și socială a românilor din Imperiul Austro-Ungar a cunoscut etapa sa decisivă după declanșarea Primului Război Mondial.

Note:

1. Ioan Viman, *Dr. Vasile Lucaciu, profesor la Liceul romano-catolic „regesc” din Satu Mare. Începutul activismului politic*, în Voicu Șichet (coord), *op. cit.*, p. 233.
2. *Ibidem*. Vezi și „Gazeta Transilvaniei”, nr. 42 din 9/21 aprilie 1881.
3. Augustin Iuga, *op. cit.*, p 116.
4. *Ibidem*, p 117.
5. *Ibidem*, p 118.
6. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 39
7. Augustin Iuga, *op. cit.*, p 126.
8. *Ibidem*, p 121.
9. Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau Luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, Sibiu, Tiparul tipografiei Arhidiecezane, 1913, p. 406.
10. Liga pentru unitatea culturală și politică a tuturor românilor, *Conferință ținută* de către dr. Vasile Lucaciu în GALAȚI, La 13 decembrie 1915, în sala Constandache Constan-Tirescu, p. 21.
11. Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, p. 501.
12. Mihai Stoian, *op. cit.*, p. 136.
13. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 156.
14. Vasile Netea, *Istoria Memorandului*, editura Europa Nova, București, p. 104.
15. Vasile Netea, *op. cit.*, p. 107.
16. Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, p. 548.
17. Informație primită de la Daniel Soldan pe care l-am rugat să verifice acest aspect.
18. Vasile Netea, *op. cit.*, p. 112.
19. *Ibidem*, p. 105.
20. *Ibidem*, p. 106.
21. *Ibidem*, p. 109.
22. *Ibidem*, p.121.
23. *Ibidem*, p. 98.
24. *Ibidem*, p. 117.
25. În timpul pregătirii activității cultural-patriotice „Pe urmele memorandiștilor” ce am organizat-o în 26-27 mai 2017, prin mijlocirea directorului Institutului Cultural Român din Viena, doamna Irina Cornișteanu, am beneficiat de sprijinul studentului român Daniel Soldan. Daniel urma cursurile Facultății de Istorie din Viena, în anul terminal și a acceptat cu multă bunăvoință colaborarea. El a cercetat în arhivele din Viena și la Biblioteca Națională a Austriei semnarea unor informații despre prezența Delegației Memorandiștilor în presa vremii. A identificat și tradus articolele pe care le prezentăm aici.
26. Ziarul *Die Presse*, Viena, din 27 mai 1892.
27. Ziarul *Mährisches Tagblatt* de Sâmbătă, 30 mai 1892.
28. Vasile Netea, *op. cit.*, p. 98.
29. Așa erau denumite locurile de adunare a populației pentru diferite scopuri.
30. Vasile Netea, *op. cit.*, p. 119.
31. T. V. Păcățian, *op. cit.*, p. 549.

32. Vasile Netea, *op. cit.*, p. 120-121. Traducerea: Nu se știu adevăratele motivații ale românilor și cehilor, de vreme ce nu li se poate veni în ajutor; dar să nu ne lăsăm intimidăți de această defavoare; de la nimeni nu se vrea decât drepturile proprii, ca națiuni oprimate de Austria, care se unesc; fiindcă ele fundează o ligă, care ar putea combate victorios pe toți opresorii. În numele studenților cehi și pentru progres (traducere liberă). Vezi și, Ziarul "Lupta" nr. 1721 din 31 mai 1892.

33. *Ibidem*.

34. Teodor V. Păcățian, *op. cit.* p. 549.

35. *Ibidem*, p. 565.

36. *Ibidem*, p. 551.

37. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 146.

38. *Ibidem*, p. 137.

39. Vasile Netea, *op. cit.*, p. 115.

40. *Ibidem*, p. 136.

41. *Ibidem*, p. 118.

42. Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau Luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, Sibiu, Tiparul tipografiei Arhidiecezane, 1913, p. 783.

43. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 381.

44. În acest proces, Aurel C. Popovici, unul dintre membrii marcanți ai Comitetului PNR din Transilvania și Ungaria, memorandist cu sarcini legate de organizarea primirii Delegației la Viena, a fost condamnat la 30 august 1893, la patru ani închisoare de stat și o mie de florini amendă pentru lucrarea denumită „Replica” cu toate că „*Studențimea română, pentru a veni în ajutorul celui tras în judecată, a declarat că i-a făcut replica, ca răspuns la un memoriu al studenților maghiari, prin care aceștia voiau să combată memoriul studenților din București, dar n-a fost luat în seamă* (Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 280). La procesul Replicii, acuzat, Aurel C. Popovici. „...iar procurorul se împotrivesc pe motivul, că chestiunea nu e, cine au fost autorii „Replicii”, ci cine a fost sufletul și răspânditorul ei?(T. Păcățianu, p. 574).

45. Prof. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 381

46. *Ibidem*, p. 374.

47. Vasile Netea, *op. cit.* p. 138

48. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 375.

49. <https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/coroana-de-otel/1892-miscarea-memorandista-din-transilvania-613413>

50. Teodor V. Păcățeanu, *op. cit.*, Vol VIII, p. 775.

51. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 355.

52. *Ibidem*, p. 355.

53. *Liga pentru unitatea culturală și politică a tuturor românilor, Conferința părintelui Vasile Lucaciu ținută la Galați, la 13 decembrie 1915*, Atelierele soc. Anonime „Adevărul”, Nr. 9-11, București, 1916, p. 25.

54. Teodor V. Păcățeanu, *op. cit.*, Vol VIII, p. 798.

55. Alexandru Ciura, *Biografia părintelui Vasile Lucaciu: povestită pentru popor*. Sibiu: Editura Asociațiunii „Astra”, 1928, p. 1.

Capitolul VII

Martirajul dr. Vasile Lucaciu

Odată întors acasă, după eșecul acțiunii de la Viena, apar nori negri asupra vieții părintelui dr. Vasile Lucaciu.

Primul lucru de care se îngrijesc autoritățile maghiare este acela de a aduna toate acuzațiile penale făcute la adresa lui și a le supune unui proces de celerare pentru a putea fi judecat și condamnat. Dosarele privind Atentatul cu dinamită de la Ferneziu și cel legat de calomnierea guvernului în timpul audierii din 24 mai 1892 sunt finalizate pentru a fi transpuse instanței de judecată.

Prezentăm mai jos un fragment din motivarea Tribunalului Regal din Satu Mare din 12 septembrie 1892, numărul 9451/B: *“Având în vedere că prin cele de mai sus dr. Lukacs Laszlo atribuie guvernului o complicitate în legătură cu delictul comis împotriva lui Pap Zsigmond, care, dacă ar fi adevărată, ar constitui motiv de începerea urmăririi penale împotriva membrilor suspectați ai guvernului, dar cel puțin i-ar expune oprobriului public; la fel, guvernul, resp. membrii săi ar trebui să suporte oprobriul public dacă și-ar fi dat acordul și aprobarea ca să se comită un complot reprobabil, purtând caracteristicile exterioare ale unui delict, cu scopul ca dr. Lukacs Laszlo să poată fi acuzat în fața opiniei publice; ...având în vedere că afirmațiile sale calomnioase prezentate ca și cunoștințe ferme, dar care nu se referă în nici un caz la speța respectivă, au fost făcute publice de către judecătoria în forma unui proces verbal care poate fi studiat de către organele regale și de clienți, și faptul că, după cum se știe, aceste afirmații au fost făcute și în afara granițelor țării, au constituit baza suspectării. Pe baza acestora a fost nevoie **de învinuirea lui dr. Lukacs Laszlo pentru delictul de calomniere publică pe baza paragrafelor 258 și 262 ale Codului penal. Lucru de care vor fi înștiințate Procuratura Generală Regală din Debrețin precum și părțile implicate.** (Documentul în limba maghiară se află la Muzeul Unirii Alba Iulia, colecția Vasile Lucaciu, Nr. inv. 5562/18).¹*

Vasile Lucaciu roagă pe avocatul I. Șavaniu să facă apel împotriva acuzațiilor ce i se aduc. Avocatul folosește toate căile de atac posibile, la Curtea de apel din Debrețin, Curtea de Casație dar apelurile sale sunt respinse. Procesul se judecă de Tribunalul din Satu Mare pe data de 27 ianuarie 1893. Aici este apărat și de avocatul Iuliu Coroianu. Cu toate că se dovedește că dr. Vasile Lucaciu n-a avut nici un amestec în afacerea înscenată prin atentatul respectiv, acesta va fi condamnat *„pentru calomnierea publică a guvernului maghiar, la patru luni închisoare ordinară, sentință aprobată și de Curia Regală, în ziua de 2 mai 1893 prin ordinal Nr. 4197 – 1893”*²

Observăm că *„Tot atunci era în curgere, împotriva lui, tot la Tribunalul din Satu Mare, un proces de presă (Döntvénytár vol. XXXVI pe anul 1893, p. 265-269) fiind din nou acuzat de „așțare prin presă, împotriva unei naționalități”*.³ Această nouă acuzație se va judeca în cadrul marelui proces de la Debrețin din 12 noiembrie 1892.

Această „așțare prin presă” se referă la faptul că *„pe baza convocatorului din 2 iulie 1892, când, după reînțoarcerea din Viena, voia să adune la Șișești pe toți reprezentanții poporului, pentru a le aduce la cunoștință, noua stare de lucruri create poporului românesc, prin refuzul monarhului de a primi delegația, care încă era în curs de*

Schiță a procesului

cercetare."⁴ Convocarea acestei conferințe, pentru data de 6 iulie 1892 la Șișești, s-a făcut în scris și s-a dat spre tipărire la tipografia Molnar din Baia Mare. Autoritățile au confiscat convocatorul adunării folosindu-l ca probă materială în proces.

Conferința cercului electoral Baia Mare convocată pentru data de 6 iulie 1892 la Șișești nu s-a putut desfășura. În momentul în care s-a fixat deschiderea adunării, "a sosit și pretorele cercului din Baia Mare, Alexandru Schmiedt, care ...mi-a intimat în mod oficios, că deoarece programul insinuat al conferinței este de natură politică, el nu poate să permită ținerea conferinței și o disolvă".⁵ Vasile Lucaciu face un protest împotriva acestei măsuri pe care îl trimite ministrului de interne. Conținutul protestului adresat ministrului de interne al Ungariei împotriva dizolvării adunării din 6 iulie 1892 de la Șișești a constituit motivația deschiderii unui alt proces pentru ofensă adusă pretorului Alexandru Schmiedt.

Redăm în cele ce urmează textul convocării⁶ care a făcut obiectul procesului de la Debrețin:

„Onorați Domni!

De ani îndelungați poporul românesc din Transilvania și Ungaria și-a exprimat dorința de a înainta un memorand al națiunii române, care să fie o icoană fidelă a situației insuportabile ce ni s-a creat prin actualul sistem de guvernare. Această dorință a românilor s-a împlinit și Memorandul a fost prezentat la împărat de către reprezentanții regionali ai românilor din Transilvania și Ungaria. Totodată acest memorand a ajuns în fața lumii culte din Europa occidentală. Spiritul și tendința memorandului, precum și justificarea deplină a celor expuse în el și oportunitatea depunerii Memorandului la Înaltul Tron luminează întreaga stare în care se zbate nefericitul și subjugatul popor român.

A fost pretenția sentimentului poporului românesc să se marcheze în mod epocal situația politică, economică și culturală, în care ne aflăm, în luptele noastre pentru emanciparea cultural-națională. Se urmărea arătarea față de monarh, că românii sunt demni de progres și civilizație și de ridicarea lor pe treapta ce li se cuvine într-o țară civilizată. De asemenea se arăta cum procedează asupritorii noștri, căutând să înăbușe pretențiile firești și drepte și răpindu-ne un bun al nostru inalienabil ce ni s-a răpit și că aceste drepturi ni se tăgăduiesc în mod nejust și cum suntem împiedicați cu forța brutală în progresul cultural și național.

Dorința ne-am împlinit-o și rodul muncii noastre este puterea providenței în virtutea neamului nostru. În situația ce ni s-a creat după înaintarea Memorandului se impune necesitatea ca toți aderenții sinceri ai partidului național român, adică toți

Vasile Lucaciu apărând drepturile poporului român în fața judecătorilor maghiari

românii de cinste și buni patrioți din aceste provincii să ne întrunim, să ne consultăm asupra celor ce avem de făcut în situația creată. Trebuie să ne facem datoria de buni creștini și ca cetățeni loiali și naționaliști devotați.

Conferința se ține la 6 iulie 1892 la orele 3 p.m. în pavilionul de vară din Șișești. Programul: raport asupra înaintării Memorandului, însemnătatea și rezultatele lui, presa românească, chestia solidarității naționale, atentatul cu dinamită din Fernezei (Ferneziu, azi cartier al orașului Baia Mare) și vandalismul săvârșit la Turda, Șimleul Silvaniei și Arad. S-a constatat că sub actualul regim atentatele cele mai sălbatice se pun la cale contra onoarei noastre, contra vieții și drepturilor noastre cetățenești, dăunând bunei înțelegeri dintre cetățeni.

Atentatul s-a săvârșit sub auspiciile și colaborarea autorităților politice din țară. Conferința se va pronunța și față de aceste atentate, luând hotărârea de a ne pune în gardă, de a ne apăra onoarea, liniștea și viața.

De asemenea, se va pronunța și asupra solidarității naționale luând măsurile oportune în cauza remenentei (surplus) ce s-a pus pe comune de fiscalitate. Se dezbat și proiectele privitoare la presidiu și comisia pentru autentificarea procesului verbal.

Șișești, la 2 iulie 1892

Dr. Vasile Lucaciu”

În sala unde s-a desfășurat procesul a fost o atmosferă apăsătoare. Președintele completului de judecată intervine în mod repetat ca Vasile Lucaciu să vorbească în ungrește. „De pe băncile juraților năvălesc droaie de injurii la adresa lui Vasile Lucaciu: „Opincar obraznic, valah puturos! Nu ți-e rușine? Ne sfidezi aici la noi acasă. În această casă a justiției maghiare nimeni n-a mai vorbit limba valahă până acum.” Vasile Lucaciu le răspunde: „Legea îmi dă dreptul să mă apăr în limba mea maternă.” După ce președintele se sfătuiește cu judecătorii din completul de judecată oferă cuvântul acuzatului care rostește un discurs⁷ devenit istoric prin consecințele lui:

- Onorată Curte! Propunerea d-lui jurat ca să vorbesc în altă limbă, decât cea a dulcilor mele mame, îmi vine tocmai bine, pentru că nimic ca această invitare nu dovedește mai bine, că e vorba aici de o înscenare politică cu scop, ca în același timp, când sunt dat judecății și poate temniței, să mi se ia și mărturie că renunț la dreptul acordat prin lege. Tocmai acest lucru arată că nu eu vreau să prezint pe români puși față în față cu unghurii, ci Curtea cu juriile vrea să confirme aici o luptă ce se dă demult între dvs. și noi. Cu părere de rău însă nu pot satisface dorința d-lui jurat de a mă auzi vorbind ungrește.

Președintele cere interpretului să traducă cele spuse, după care Vasile Lucaciu continuă:

Românii la Dobrișin
Fotografie document de la procesul lui Vasile Lucaciu
12 noiembrie 1892

- Când am fost invitat aici la instrucție un prieten m-a întrebat imediat:

- Ce punct de explicație vei lua ca să te aperi?

Parcă vedeam în fața mea scena de față: pe procuror cu acuza lui grozavă, că am agitat la ură contra naționalităților; crimă ce se pedepsește cu asprirea legilor patriei noastre – am zis atunci:

- Mă voi duce la acest monument, care împodobește grădina publică a colegiului, ridicat în memoria celor căzuți în lupta pentru libertate la 1848-1849 și mă voi însufleți de la monumentul virtuților cetățenești, înălțat de pietatea voastră asupra osemintelor părinților și fraților voștri, pe care însuflețirea națională i-a preamărit ca semizei al libertății.

Inspirat de acel monument, voi spune acuzatorului și judecătorilor mei, că și inima mea este plină de aceleași sentimente, care au împins la luptă pe eroii voștri, că și în pieptul meu clocotesc aceleași sentimente, cari nu-l lasă să se odihnească pe fiul iubitor al națiunii sale, câtă vreme își vede frații în suferință. Voi spune că lupta pentru naționalism este privită azi ca crimă de către reprezentantul puterii publice ungurești și-mi propuneam să vă întreb:

- Oare frații și nepoții acelor semizei lăsa-vor ca în mormântul pe care d-l procuror l-a deschis în mijlocul nostru, să îngropați dvs. cel mai nobil sentiment, ce mai frumoasă năzuință pentru cucerirea drepturilor și libertăților naționale, ca acel mormânt să fie astupat cu țărâna verdictului de osândă al dvs.? Oare umbrele celor căzuți atunci și slăviți de D-v. nu vor veni să se pună între dvs. și mine, să vă servească de un memento, să vă arate că mergeți pe căi greșite, când luați la goană pe un luptător național, numai pentru că el aparține altui neam decât cel maghiar?

D-lor jurați, să nu uitați și să nu credeți că ideea libertății este un soare numai pentru o plantă ori un sentiment al unui singur om. Nu, d-lor, ideea libertății este izvorul bogat al virtuții, care dă direcție popoarelor, este soarele la care ne încălzim cu toții, care cu o putere dumnezeiască luminează mințile și nobilează inimile tuturor naționalităților. Și numai acele popoare s-au dovedit virtuozitate care au urmat cu toată curățenia principiul sublim al libertății, al naționalismului. Cele mai frumoase pagini ale istoriei omenirii sunt acelea scrise cu sânge vărsat pentru libertate.

Istoria ne învață că numai acele popoare s-au ridicat, care au avut mulți fii gata a se jertfi pentru libertate, dar acelea care n-au înțeles sacrificiul și au jignit în dezvoltarea lor alte popoare stingherind în cursul ei cultura umană, chiar dacă s-au ridicat pentru un moment de impunătoare forță, la urmă au căzut, au dispărut, încât azi abia mai există ca amintire istorică. Urme nepieritoare nu au lăsat, decât un nume rău. Și când mă refer la istorie, cred că nu am nevoie de analiză filosofică să expun în ce măsură mă inspiră pe mine învățămintele istoriei. Vin numai să vă spun cu ce măsură să aplicați dvs. pentru

poporul nostru dreptul național, dreptul a se iubi, iar mie, modest luptător național, cât drept mi se cuvine să fac pentru națiunea mea.

Istoria îmi amintește un lucru, că un luptător național trebuie să-și precizeze punctul de vedere, fie în ce privește politica, fie în ce privește cultura. Trebuie să arate pedestalul pe care stă luptând pentru binele obștesc. În stadiul acesta cred că eu am aflat punctul de plecare. Piatra care servește de bază pedestalului meu este caracterul meu de preot, care îmi impune lupta pentru sfintele drepturi ale națiunii mele suferinde. Iar pedestalul de pe care predic nu poate fi altceva decât punctul de vedere modern al liberalismului pus în strânsă legătură cu legile eterne ale moralei. Ce înseamnă pentru mine morală evanghelică: fiecare națiune să se dezvolte în libertate deplină, sentimentele nici unui popor să nu fie jignite în avântul lui. Numai în felul acesta practică, libertatea poate să rămână idealul splendid al popoarelor, altfel se preface în venin ucigător. Ucide pe cei ce au înțeles-o greșit, care însă înainte de a pieri aduc stricăciuni incalculabile popoarelor ce voiau să meargă înainte.

Președintele întrerupe pe orator, cerând tălmăciului să-i tălmăcească cele rostite. Apoi face observații acuzatului că dacă ar vorbi direct unguerește l-ar înțelege mai bine jurații.

- Nu-mi pasă cât și cum înțeleg jurații apărarea mea. Tocmai acest incident e o dovadă ce absurditate e să faci justiție prin tălmăci.

- Eu nu pot să redau fidel discursul acuzatului – spune interpretul Ion Nestor.

- Nu înțeleg de ce acuzatul refuză a vorbi unguerește, când știe atât de bine – zise juratul Balogh Ferenc. Eu am asistat și în străinătate la asemenea procese, dar nicăiri acuzatul nu putea cere să fie ascultat în limba sa maternă, dacă aceasta nu era limba statului.

- Domnilor, eu nu sunt străin aici, eu sunt în patria mea. Am dreptul să mă apăr în limba mea maternă, răspunde Lucaciu. Și dacă e să răspund d-lui jurat, răspunsul nu poate fi decât să-i atrag atenția din nou asupra chipului cum se servește justiția în Ungaria.

- Și cum vrei d-ta să fie servită? Întreabă președintele.

- Românii să fie judecați de judecători care cunosc limba poporului, preciză Vasile Lucaciu.

O copie incompletă după sentința Tribunalul Regal din Debrețin, Nr. 10391.1/1892 se păstrează la Muzeul Unirii Alba Iulia:

În numele Majestății Sale, Regele,

Tribunalul Regal din Debrecen, ca instanță decisivă, în urma plângerii procurorului general Csernus Vince din Debrecen ca acuzator public, în procesul de presă intentat împotriva lui dr. Lukacs Laszlo, paroh gr. cat. din Șișești, învinuit cu comiterea prin presă a delictului de ațâțare împotriva naționalității, incriminat de alineatul II al articolului 172 al Codului penal, în urma dezbaterii publice a curții cu jurații ținută în Debrecen în data de 12 noiembrie 1892, pe baza hotărârii curții cu jurații, care pronunță că inculpatul este vinovat, în vederea aplicării legii și stabilirea pedepsei, în acelaș loc și în aceeași zi, pronunță sentința după cum urmează:

Inculpatul Dr. Lukacs Laszlo, născut la Apa, domiciliat la Șișești, de 40 de ani,

paroh gr. cat., fără antecedente privind delictele de presă, pentru ațâțare împotriva naționalității incriminată de alineatul II al paragrafului 172 al Codului penal, pe baza aceuiași loc de lege se **condamnă la un (1) an de detenție de stat** începând cu data comunicării și la o amendă de cincisute (500) de fl. cu termen de plată de 15 zile în favoarea scopurilor stipulate în paragraful I. al legii nr. VIII. din 1887, cu posibilitatea de executare, ce se transformă în caz de imposibilitate a executării în cincizeci (50) de zile suplimentare de detenție de stat;

Se condamnă de asemenea la plata, cu amenințarea executării în termen de 15 zile, către trezoreria statului, a cheltuielilor de judecată la nivelul a 49 fl. și 62 craițari și se obligă, conform regulilor în vigoare, la suportarea cheltuielilor judiciare care se vor ivi în viitor. Motivație.

(...) curtea cu jurați s-a pronunțat că dr. Lukacs Laszlo se face vinovat pentru expresiile din invitațiile tipărite la tipografia (idescifrabil) - Molnar, n.n. - din Baia Mare, datate în Șișești în data de 2 iulie 1982, semnate de parohul din Șișești dr. Lukacs Laszlo... ”⁸

Se vede clar că este vorba de un proces „politic” și nu de o ațâțare prin presă. Condamnarea lui Vasile Lucaciu era regizată sub cupola „legalității” maghiare. La Debrețin, fieful maghiarimii, a fost condus, printre alții, de protopopul Alexiu Berinde, Medan Magdu, preotul Constantin Lucaciu, fratele său, dr. Teodor Mihali, dr. Iuliu Coroianu etc., alături de care s-a fotografiat „în ziua de vineri, 11 noiembrie, în fața statuii „Libertății” din centrul orașului, ridicată în onoarea luptătorilor naționaliști maghiari din 1848.”⁹

În renumitul discurs ținut de dr. Vasile Lucaciu în fața instanței de la Debrețin va începe apărarea sa pornind la momentul care au determinat pe unguri să ridice statuia din centrul orașului în fața căruia s-a fotografiat cu susținătorii lui.

Este condamnat la ”un an închisoare de Stat, 500 florini amendă și 49 florini cheltuieli de judecată.”¹⁰

Proteste și adeziuni se împletesc în atmosfera tensionată în toate teritoriile locuite sau unde trăiesc români, la aflarea acestei triste vești.

Imediat după judecarea procesului de la Debrețin, dr. Vasile Lucaciu pleacă din nou la București, iar presa maghiară nu contenește a scrie despre „fuga trădătorului”.

Arestarea pentru executarea sentinței dată la Debrețin

În data de 28 decembrie 1892, imediat după sărbătorile Crăciunului, dar înainte de sărbătoarea numelui său și a Anului Nou 1893, jandarmii se prezintă în Șișești pentru a-l „ridica” și a-l duce la închisoare pentru ispășirea pedepsei. În această zi, fratele său, Constantin Lucaciu, va oficia o Sf. Liturghie (așa cum vom vedea în cele ce urmează, părintele Vasile Lucaciu, începând cu 6 septembrie 1892, era suspendat de către episcopul Ioan Szabó din funcția de preot și beneficiul parohiei Șișești) la care sătenii au venit cu toții să-și ia rămas bun de la păstorul sufletelor lor.

Este dus la închisoarea din Seghedin, cel mai greu loc de detenție din Ungaria acelor

La închisoarea din Seghedin

Vasile Lucaciu în închisoare la Seghedin

timpuri. De aici este escortat și dus la penitenciarul din Satu Mare, unde ajunge pe 26 ianuarie 1893 pentru a compărea în procesul pentru *“calomnierea publică a guvernului”*, fixat la Tribunalul Satu Mare pentru data de 27 ianuarie 1893. În sala de dezbateri au fost admise doar 40 de persoane. Prin noua sentință dr. Vasile Lucaciu este condamnat la 4 luni închisoare ordinară, 50 fl. amendă. Instanța face contopirea acestei pedepse cu cea data de Tribunalul de la Debrețin stabilind ca pedeapsă de executat pentru inculpatul Vasile Lucaciu 13 luni închisoare de stat. Recursul făcut Curții de Apel (Curia regală) este respins prin hotărârea din 2 mai 1893.

Pentru a avea o privire mai exactă asupra înfățișării părintelui dr. Vasile Lucaciu vom prezenta un act oficial care prin acuratețea lui nu poate fi pus la îndoială. *”În matricola închisorii Tribunalului Satu Mare pe anul 1893, la fila 260 se păstrează următoarele date: „Descrierea persoanei. Numele și prenumele: Vasile Lucaciu. înălțimea: 1.65. Forma capului: normală, complet. Fața: lungăreață, plină. Culoarea feței: brunetă. Părul: castaniu, cărunt. Fruntea: deschisă, înaltă. Sprâncene: castanii. Ochi: bruneți. Nasul: normal. Gura: normală. Semne particulare: n’are. Date personale. Locul nașterii: Apa. Ultimul domiciliu: Șișești. Legitim: Da. Etatea: 40 ani. Limba maternă: română. Limbi cunoscute și vorbite: Limba română, l. maghiară, l. germană, l. latină. Calități: gradul de inteligență, superior, preot. Religia: greco-catolică. Situația familială: căsătorit, patru copii. Trăiesc părinții: tatăl trăiește. Profesiunea: preot greco-catolic. Pentru ce fapte a mai fost pedepsit înainte: Agitații conform ordinului judecătorului de instrucție al Tribunalului Nr. 13.435 – 1887. procuror, ss. Zsiga. Faptul pentru care a fost deținut și pus sub cauză: Agitație și calomnie.”¹¹*

Sănătatea fizică a părintelui dr. Vasile Lucaciu a fost afectată de condițiile grele din închisoare. Boala de ochi contactată aici i-a cauzat multă suferință. A apelat la deputatul român din Parlamentul maghiar, dr. Nicoale Șerban, care a cerut ministrului justiției Szilagy transferarea lui la Penitenciarul din Budapesta pentru a se putea trata. Cererea i s-a aprobat, astfel că dr. Vasile Lucaciu a fost transferat la închisoarea „Lőportárdülői fogház” din Budapesta unde își va ispăși restul de pedeapsă, în perioada 23 august 1893 - 7 februarie 1894, când a fost liberat.

După liberarea sa, la 7 februarie 1894, pleacă de la Budapesta direct la Viena pentru continuarea tratamentului pentru ochi. De aici, la Roma, pentru a-și câștiga drepturile preoțești. La Roma încă nu se judecase apelul dr. Vasile Lucaciu împotriva sentinței Consistoriului diecezan de la Gherla de suspendare din postul de paroh al Șișeștiului din 6 septembrie 1892.

Procesul canonic

Amploarea manifestărilor naționale românești care se succed la Șișești sub bagheta apostolului neamului, preotul Vasile Lucaciu, care de la amvon propovăduiește izbăvirea românilor, devine alarmantă pentru autoritățile maghiare ale vremii. Modalitățile de contracarare folosite pentru a tempera zelul revoluționar pe care-l are „Popa de la Șișești” sunt multiple. Una dintre ele era folosirea bisericii, a cărui slujitor era, pentru a-l aduce la ascultare. Presiunile asupra episcopului greco-catolic de Gherla făcute de către reprezentanții guvernului budapestan pentru a-l tempera pe preotul „rebel” care se ocupă prea mult de

politică și tulbură liniștea credincioșilor împiedecând atașamentul lor față de idea de stat național maghiar este de înțeles. De neînțeles este însă cum de un prelat, care are obligații față de turma păstorită, s-a dezis cu atâta ușurință față de interesele credincioșilor săi și nu în ultimul rând față de subalterni, printre care se găsea și preotul dr. Vasile Lucaciu.

Concomitent cu verificările făcute de autoritățile maghiare, episcopul diecezei greco-catolice de Gherla, Ioan Szabó, de care aparținea parohia Șișești, colaboraționistul guvernului maghiar, mâna nevăzută a acestuia îndreptată împotriva bravului preot începe să întreprindă măsuri de supraveghere și tragere la răspundere a lui Vasile Lucaciu. Începe o luptă surdă între omul, preotul dedicat neamului și credinței sale, și omul slugarnic, parvenit, denunțator de neam și neiertător care nu era altul, și cu atât mai grav, decât superiorul celui dintâi.

Ar merita un studiu pertinent, fără conotație religioasă, privind cauzele care au condus la măsuri abuzive din partea episcopului de Gherla, Ioan Szabó, față de preotul Vasile Lucaciu. Presiunile făcute de autoritățile maghiare asupra episcopului nu acoperă atitudinea ostilă a acestuia. Există opinii din care rezultă că episcopul viza postul metropolitan de la Blaj, care era vacant, și dorea să se pună bine cu autoritățile statului maghiar pentru a-l obține, mai ales că avea portofoliu de drept în Parlamentul de la Budapesta, casa magnaților.

În articolul „Ocuparea scaunului metropolitan din Blaj” din „Tribuna” se spune că episcopul de Gherla „*astă vară ar fi avut cele mai multe șanse, dar acum s-a făcut cu desăvârșire imposibil prin afacerea lui Lucaciu. Szabó, după canoane nu ar fi avut dreptul să suspende pe Lucaciu, dar a făcut-o sub presiunea guvernului, ceea-ce întra-tâta a exacerbât pe Români contra lui, încât este absolut excl us ca el să poată ajunge între cei dintâi trei candidați ai sinodului, dintre care Majestatea Sa numește pe unul.*” (Tribuna, Nr. 280, Sibiu, Marți, 15-27 Decembrie 1892).

Conflictul dintre preotul Șișeștilor, dr. Vasile Lucaciu și episcopul său, Ioan Szabó, precum și derularea întregului proces canonic dintre aceștia este relatat cu multă acribie de către dl. profesor dr. Simion Retegan în lucrarea „Luptând pe două fronturi: memorandistul Vasile Lucaciu”.¹² Acesta își motivează demersul spunând: „*Nu s-a scris aproape nimic despre marele proces canonic pe care acesta l-a avut cu Ioan Szabó, episcopul său, proces început, deloc întâmplător, concomitant cu Memorandul, dezbătut timp de aproape 12 ani, trecut de pe rolul instanțelor greco-catolice românești pe acela al Congregației de Propaganda Fide, decis aici de mai multe ori prin sentințe definitive, reluat prin repetate acuzații în anulare - de patru ori de către prelat, o data de către preot - **purtat de acesta din urmă de unul singur împotriva unui întreg aparat diecezan.** În total au fost pronunțate în această cauză, între 1892 și 1903, nu mai puțin decât 12 verdicte, 3 în Transilvania și 9 la Roma.*”¹³

Vom face câteva referiri la acest proces pentru a scoate în evidență amploarea, durata și efectul acestui nedorit deferend precum și modul în care a afectat direct activitatea politică și ecleziastică a tribunului preot dr. Vasile Lucaciu.

Imediat după sărbătoarea de la Șișești, cea de „dedicațiune”, la care episcopul n-a binevoit să participe sau să trimită un reprezentant renumit al episcopiei, pe 1 septembrie 1890, părintele Vasile Lucaciu este citat să se prezinte înaintea comisiei consistorală, ca să arate „*protocelele despre administrarea intențiunilor primite.*”¹⁴ Nu se cunoștea la episcopie prin câtă trudă se adunau atunci fonduri pentru construirea unei biserici? Se

cunoșteau foarte bine deoarece, de ani de zile se încerca construcția unei catedrale episcopale la Gherla și nu se reușea. Episcopul era la curent cu tot ce se întâmpla la Șișești, deoarece anterior pusese în postul de protopop la Baia Sprie pe un om de încredere, pr. Pop Ștefan, pentru a urmări „din interior” activitatea popii din Șișești. Ne întrebăm retoric: Nu merita preotul Vasile Lucaciu, cu studii academice, un simplu post de protopop al Băii Spriei, mai ales că anterior acesta era ocupat de preotul Iuliu Șurani din Șurdești!?

Prima mare lovitură o primește părintele Vasile de la prelatul său diecezan atunci când protopopul de Baia Sprie îi va înmâna Decretul de suspendare emis în baza hotărârii luate în ședința consistorială ținută la 6 septembrie 1892. I se aducea la cunoștință: „*prin aceasta îl suspendăm de la oficiul de paroh din Șișești, și filialele sale și de la toate funcțiile preoțești.*”¹⁵

În acest „război judecătoresc” un rol deosebit l-au avut șișeștenii. În septembrie 1892, credincioșii din Șișești și filialele Unguraș, Bontăieni și Dănești, printr-o scrisoare urmată de „câteva mii de semnături” îi spun episcopului, negru pe alb „*Și fiind că Preasfinția Ta ne vrei cel mai mare rău din lume, iată prin această scrisoare îți spunem prin auzul lumii întregi, că nouă alt preot nu ne trebuie, nici nu primim vii, pe nime în lume altul.*”¹⁶

Partidul Național Român, solidar cu un membru marcant din conducerea acestuia, convoacă pentru data de 20 septembrie 1892, la Șișești, o adunare de protest la care participă „10 000 de români” în numele cărora 25 de membri semnează o scrisoare ce a fost înaintată Papei Leon al XII-lea, solicitându-i acestuia să facă dreptate.

Șișeștenii trimit la Roma, la 28 septembrie 1892, cheile bisericilor din parohie și o scrisoare papei „*în care cu fiască umilință se roagă, ca cheile bisericilor, să le redea în deplina puterii sale apostolice, vrednicului și iubitului lor păstor sufletesc.*”¹⁷

Ziarele maghiare salută decizia „înțeleaptă” a episcopului diecezan, ba mai mult „Erdélyi Hiradó” din 7 octombrie 1892, scrie modul în care era privită națiunea română din Ungaria acelor vremuri: „*Că ce se va face cu cheia trimisă la Roma, puțin ne pasă, dar că până când județul nostru este dispus să rabde ticăloșia acestor coloniști ai patriei noastre, suntem în adevăr curioși.*”¹⁸

La 15 octombrie 1892 șișeștenii trimit o nouă scrisoare episcopului din Gherla în care se spune: „*cerem acum nemijlocit prin graiul nostru de la Măria Ta: ca să ni-l redai în diregătorie pe iubitul nostru preot Vasile Lucaciu, ...alcum nu ne poți avea nici pe noi*”, amenințare directă la trecerea lor la religia ortodoxă, de la care i-a oprit, până acum, preabunul lor părinte. Urmează o deplasare în masă a sătenilor la Gherla pentru a sta de vorbă cu Preasfinția Sa. N-a fost chip. Episcopul s-a ascuns. Atunci șișeștenii se adresează scaunului mitropolitan de la Blaj spunând: „*Biserica o închidem și nu o mai deschidem decât părintelui nostru iubit, sau altă superioritate bisericească dar nu cea din Gherla*” subliniind că „*am luat lumea în cap și lăsând familiile noastre, satul nostru, două sute treizeci capi de familie ne-am dus la Gherla să-i spunem vlădicului, pe care l-am cugetat ca părinte al nostru, durerile noastre, dar acesta a fugit dinaintea noastră, s-a ascuns de noi...*”¹⁹

Despre „mișcarea” în masă a șișeștenilor care au mers la Șomcuta Mare pentru a-l întâlni pe episcopul de Gherla, așteptat aici la sfințirea unei biserici, am aflat pentru prima dată pe când eram copil, de la părintele meu, Mitru lui Babdici din Șișești, născut în anul 1898. ”Pă jos, călare sau pă cară, întreg satul o mărș la Șomcuta. S-o adunat cu omenii din

satele pân care o trecut”, îmi spunea bătrânul și neprețuitul meu tată. Faptul că istoricul Augustin Iuga a consemnat acest moment în monografia dedicată părintelui Vasile m-a făcut, deseori, să reflectez la impactul pe care l-a avut asupra sătenilor nedreptatea făcută preotului paroh. ”Din Șișești au plecat 50 de căruțe și 230 de persoane spre Șomcuta Mare, unde sperau să întâlnească pe episcopul Ioan Szabó. O adevărată procesiune, având în frunte pe Vasile Lucaciu, care începând de la comuna Colțău, împreună cu alte mii de pelerini, s-a transformat într-o adevărată procesiune național-religioasă de simpatie, față de cel care de aici înainte are să poarte numele de „Leul de la Șișești. ...Delegația celor două sute treizeci de persoane s-au îndreptat spre Gherla. În drum, s-au unit cu ei și alții, așa că pe ziua de 18 octombrie când au ajuns în fața palatului episcopesc, erau peste cinci sute. **În țară, s-a răspândit vestea că Vasile Lucaciu a răsculat Părțile ungurene, Sătmarul și Țara Chioarului**”.²⁰

Din cele „12 verdicte - 3 în Transilvania și 9 la Roma” câte s-au dat în acest proces canonic, îndemn pe cei care doresc să afle detalii legate de zbuciumul sufletesc prin care a trecut preotul greco-catolic din cauza persecuțiilor provocate de episcopul lui diecezan să citească anexele prezentate în lucrarea profesorului Simion Retegan și anume: *Sentiința Consistoriului episcopal Gherla prin care preotul Dr. Vasile Lucaciu este suspendat din oficiul și beneficiul parohiei Șișești (Gherla, 2 decembrie 1892); Sentiința Consistorului metropolitan Blaj, ca for de a II-a instanță, la apelul preotului dr. Vasile Lucaciu, prin care acesta este repus, principial, în parohia Șișești (Blaj, 29 august 1893); Sentiința Congregației Propaganda Fide pentru afacerile Bisericii Orientale, prin care, respingându-se recursul în apel al episcopului Szabó, preotul Dr. Vasile Lucaciu este din nou achitat (Roma, 7 noiembrie 1895); Sentiința Congregației Propaganda Fide pentru afacerile Bisericii Orientale, prin care se reprobă atitudinea episcopului Szabó față de preotul Dr. Vasile Lucaciu sub mai multe aspecte: se recomandă acestuia să sisteze procesele împotriva subordonatului său, iar celui din urmă mai multă moderație (Roma, 9 ianuarie 1899); Sentiința Congregației pentru Bisericile orientale prin care se dispune episcopului Szabó să sisteze procesele împotriva lui Vasile Lucaciu și să intervină pe lângă guvernul maghiar pentru a permite pelerinajele de la Șișești (Roma, 20 noiembrie 1899); Sentiința Congregației pentru Bisericile orientale prin care se dispune episcopului Szabó să nu fie create dificultăți preotului Vasile Lucaciu în administrarea parohiei Șișești (Roma, 8 ianuarie 1900); Sentiința Congregației pentru Bisericile orientale prin care se respinge recursul în apel al episcopului Szabó și se dispune acestuia să nu se opună pelerinajelor de la Șișești, iar preotul Vasile Lucaciu să fie admonestat de către mitropolitul Blajului pentru articolele sale defăimătoare la adresa superiorului său. (Roma, 15 iunie 1900); Sentiință a Congregației pentru Bisericile orientale prin care se impune preotului Vasile Lucaciu să retracteze articolele defăimătoare la adresa episcopului și să se angajeze că va respecta rânduiețile canonice și diecezane (Roma, 4 decembrie 1900); Sentiință a Congregației pentru Bisericile orientale prin care se menține în vigoare verdictul din 4 decembrie 1900, se impune lui Lucaciu să-și ceară scuze de la episcopul Szabo, iar acesta să-i ofere subordonatului său trei parohii din care Lucaciu să poată allege una. (Roma, 25 noiembrie 1901); Sentiință a Congregației pentru Bisericile orientale prin care se dispune episcopului Szabó ca preotul Vasile Lucaciu să rămână în parohia Șișești, fie să i se ofere parohia Baia Mare sau parohia Rodna (Roma, 12 mai 1902). Am amintit aceste sentințe*

deoarece numai din enunțarea titlurilor lor se poate ușor deduce, pe de o parte numărul mare de persoane angrenate în soluționarea acestui proces canonic, iar pe de alta, nivelul la care s-a ajuns și importanța luării unei hotărâri drepte care să țină cont de misiunea preotului pe linia bisericească dar și de renumele câștigat pe frontul politic.

Se vede limpede că episcopul de Gherla n-a respectat nici hotărârile emise de Sfântul Scaun, pe care le putea invoca, dacă ar fi vrut, în fața reprezentanților guvernului maghiar care-i cereau scoaterea lui Vasile Lucaciu din rândurile preoțimii. Faptul că în ziua Hramului bisericii, de Sfântă Mărie Mare; de Sfântă Mărie Mică și de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, ani de-a rândul descindeau aici la Șișești jandarmi care împiedecau accesul credincioșilor străini sau chiar din filiile parohiei să participe la slujba religioasă, uneori biserica fiind închisă sub paza jandarmilor, a determinat revolta șișeștenilor, iar ziarele vremii din Ungaria și chiar și cele din Regatul României prezentau știri privind abuzurile aparatului de stat maghiar. Culmea fățarniciei a reprezentat-o faptul că șișeștenii trebuiau să găzduiască și să hrănească trupele de jandarmi dislocate la Șișești, iar celelalte costuri legate de deplasarea lor pentru măsurile respective au fost **imputate, facturate sătenilor**. Era o situație insuportabilă și de jale. Autoritățile motivau că nu ele sunt de vină, deoarece episcopul a interzis pelerinajele la Șișești și jandarmii sunt trimiși la cererea acestuia. Pe de altă parte, episcopul motiva interzicerea „jubileelor la Șișești” ca urmare a adresei primite de la Ministerul Cultelor din Budapesta, cu adresa nr. 260 din 6 martie 1900 în care se preciza că „în caz dacă se vor ținea acele serbări vor fi împiedecate cu forța”.²¹

Concluzionând, putem spune, preotul dr. Vasile Lucaciu, conștient de sine, de capacitățile sale intelectuale, de rolul său în lume de apostol, bard și vizionar care a pus mai presus interesele națiunii sale decât propria-i viață și familie, subordonându-le acestui scop, a fost obligat să lupte cu un întreg sistem de stat și ecleziastic a căror acțiuni erau la polul opus. Statul dorea un stat național unic maghiar, cu o singură națiune, iar episcopul, supus guvernului maghiar, lucrând mână în mână cu acesta, urmărea mai mult problemele pământești decât cele religioase. Acțiunile sale au fost îndreptate spre înlăturarea, prin orice mijloc, a preotului din parohia în care a construit Mecca românilor din Ungaria sfârșitului de secol XIX. Soluțiile încercate au fost: suspendarea din funcția de preot și beneficiul parohiei Șișești, pensionarea cu asigurarea unui venit minim prin intervenții la Guvern și la Roma sau atribuirea unei alte parohii într-o altă dieceză și într-un loc în care să nu mai poată fi susținut în cauza națională de credincioșii lui. Posturile cerute de acesta, care văzându-se hăituit a acceptat mutarea la o altă parohie, și anume parohiile din Baia Mare și Rodna, nu i-au fost încredințate prezentându-i-se motive diverse numai să nu i se dea satisfacție.

Lucrul cel mai grav, după opinia mea, este acela că întreg Consistorul de la Gherla „l-a acompaniat” pe episcopul său în „aranjarea” probelor de la dosarul cauzei canonice, iar hotărârea luată la Baia Sprie împotriva preotului dr. Vasile Lucaciu, declarându-l trădător de țară, mi se pare strigătoare la cer. Iată relatarea acestui fapt: „*Câțiva preoți din protopopiatul Baia Mare - cunoscuți cu atitudine anti românească, dintre care unii au ocupat demnități importante în Baia Mare - pentru a se recomanda atenției guvernului din Budapesta, au ținut o adunare preoțească la Baia Sprie, ocazie cu care au prezentat o petiție episcopiei de Gherla, în care se desolidarizează de acțiunea lui Vasile Lucaciu. În această petiție, cunoscută dintr-o broșură apărută în 1919 la Sibiu, sub titlul „Condamnarea unui trădător prin însăși faptele și scrierile sale” găsim următoarea declarație: „Preoțimea română*

greco-catolică, adânc s-a mâhnit la vederea rătăcirii păcătoase în care au căzut doi frați membrii ai ei, dr. Vasile Lucaciu, fost paroh al Șișeștilor și Constantin Lucaciu, fost paroh al Dorolților, care trădându-și patria și lepădându-se de ea au trecut în România. Prin aceasta au vândut cauza sfântă a Românilor locuitori pe teritoriul coroanei Sf. Ștefan.”²²

Nu este de mirare acest fapt deoarece el a fost alimentat în permanență de către episcopul diecezan care a mers până acolo încât la 29 octombrie Consistoriul episcopal a adresat „clerului diecezei un circular în care Lucaciu este prezentat în termenii unei adevărate proscricții: **tulburător al păcii diecezei, îmbolditor la apostazie, instigator la nesupunere, provocator față de autorități, purtându-se ca într-o țară în care nu sunt legi, abuziv față de indulgența și îndelungata răbdare a Ordinariatului.**”²³

România, patria lui Vasile Lucaciu

Patria părintelui dr. Vasile Lucaciu era România visată de el, cea a tuturor românilor. N-a negat stările de fapt dintr-o perioadă sau alta, a fost întotdeauna un bun patriot în adevăratul sens al cuvântului, și atunci când trăia în altă țară, alta decât cea pe care o vedea și încerca să-și aducă obolul său la făurirea ei. Felul în care înțelegea el cuvântul patriotism l-a explicat tuturor cu multă acuratețe, atât prietenilor, cât mai ales potrivnicilor.

Nu întâmplător cele mai multe articole ale sale erau adresate pentru publicare ziarului Tribuna din Sibiu, mai ales pe vremea când la conducerea acestui ziar transilvan era Ion Slavici care-i stabilise drept Motto: „Pentru toți românii soarele răsare de la București!”.

Subliniem că în perioada sfârșitului de secol XIX Regatul României era o țară atractivă pentru toți românii ce trăiau înafara granițelor sale și nu numai pentru aceștia. Dezvoltarea economică, culturală, nivelul de trai, libertatea de exprimare și acțiune crea condiții prielnice pentru orice persoană dornică să prospere. Cât privește românii din Transilvania, putem spune că înălțimea Carpaților n-a putut împiedeca escaladarea lor pentru a vedea țara din interiorul acesteia. Mulți, foarte mulți români din Ardeal și-au găsit raiul pe pământul vechiului Regat.

Vizionarul Vasile Lucaciu a privit mereu spre România și ca urmare a sfaturilor părintești date de energeticul său părinte, Mihail. Acesta l-a trimis pe fiul său Petre, fratele mai mic al lui Vasile, cu studii excelente, să lucreze în România, unde va deveni un înalt funcționar de stat. La rândul său, dr. Vasile Lucaciu și-a trimis fetele sale să studieze în București și nu în centrele universitare din imperiul dualist unde locuia.

În lupta politică pe care o ducea pentru propășirea românilor din Ardeal și Părțile ungurene, dar chiar și pentru nevoile sale materiale și spirituale, mereu solicita sfaturi și sprijin fraților de dincolo de Carpați. Nenumărate drumuri a făcut la București îmbinând interesele personale cu cele ale națiunii în slujba căreia și-a pus întreaga viață. Aici se simțea ca și acasă. Vom rememora câteva dintre peregrinările acestui ardelean călător, ”Bardul de la Șișești”, cum i se mai spunea marelui tribun al cauzei românești.

Intellectualitatea din România, dar și autoritățile statale, priveau cu îngrijorare soarta fraților lor din Transilvania. „*Ca un răspuns la înființarea societății EMKE de la Cluj, la București luă ființă, în 1890, tot prin îndemnul ardelenilor trecuți dincolo, Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor, de sub președenția lui Grigore T.*

Brătianu, care pentru prima dată informează Europa prin broșuri despre sistemul nedrept și barbar aplicat de Unguri, elementului românesc din Transilvania și Ungaria."²⁴

Legătura permanentă dintre românii aflați de-o parte și de cealaltă a Carpaților a făcut posibilă audiența, în luna mai 1892, așa cum au văzut, a dr. Vasile Lucaciu și a dr. Iuliu Coroianu la MS Carol I, regele României.

După eșecul Delegației memorandiștilor la Viena, dr. Vasile Lucaciu vine la București să se sfătuiască cu liderii români asupra acțiunilor viitoare preconizate de fruntașii ardeleni în condițiile noi, determinate de refuzul primirii la tronul imperial. Este întâmpinat cu multă căldură în România fiind oaspetele „Ligii Culturale”. La 4 iulie 1892, în fața statuii lui Mihai Viteazul, Vasile Lucaciu a ținut un discurs înflăcărat, pornind de la exemplul dat de Mihai voievodul, care a reușit să unească, la 1600, pe toți românii laolaltă.

După condamnarea sa în procesul de la Debrețin din 12 noiembrie 1892, Vasile Lucaciu pleacă din nou la București pentru a-și vedea fetele care erau aici la studii și pentru a stabili atitudinea lor în perioada în care el va fi închis. Aici s-a întâlnit și cu personalități de frunte ale vieții culturale și politice din București în special cu membrii Ligii Culturale. Presa maghiară nu conținește a scrie despre „fuga trădătorului”.

La 12 martie 1894, la banchetul organizat de Liga Culturală, președintele acestuia, V.A. Urechia, aduce elogii memorandiștilor evidențiind rolul lui Vasile Lucaciu, aici de față, pentru modul în care se luptă pentru câștigarea drepturilor românilor din monarhia dualistă.

*Episodul mai puțin cunoscut din biografia părintelui dr. Vasile Lucaciu, relatat în paginile „Familiei” lui Iosif Vulcan, s-a întâmplat în primăvara anului 1894 la București. Părintele a slujit la biserica Sf. Gheorghe, unde a ținut o frumoasă cuvântare, fiind ovaționat. A fost oficiat cu această ocazie și un parastas în memoria lui Grigore Brătianu, cel care fusese președinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Tuturor Românilor, de la a cărui moarte se împlinise un an.*²⁵

Ca preot greco-catolic, părintele Vasile Lucaciu a coslujit la Sfânta Liturghie cu preoții acestei parohii și a rostit în fața credincioșilor ortodocși într-o atmosferă frățească o frumoasă rugăciune:

Adorabilă Providență! Tu, care ai măsurat cursul vremurilor ce se succed! Tu, care conduci destinele popoarelor, ascultă pe iubitul Tău popor românesc care îngenuncheat înaintea Majestății Tale divine, cu dragoste și încredere se închină Ție. Ai tăi suntem, Doamne! Tu ai așezat popoarele în lume ca să te laude pe Tine. Tu ne-ai susținut pe noi în cursul vremurilor. Tu ne-ai apărat împotriva dușmanilor. Tu ne-ai scutit în mijlocul pornirilor nimicitoare ale vrăjmașilor. Tu cunoști slăbiciunile și virtuțile noastre, stărpește slăbiciunile, și ne întărește în virtuți, oh Doamne al popoarelor! Tu știi, cu câtă credință Te-am servit în mijlocul năvălirilor barbare: «limba, legea, vorbe sfinte la străbuni erau». Tu știi, că brațul Românului numai pentru apărarea libertății popoarelor s-a ridicat; nu lăsa ca acest braț să fie rupt de cei ce vreau să ne robească. Tu știi, că Românul n-a lovit decât în crunta tiranie; nu lăsa ca tiranii să insulte în noi numele Tău cel sfânt. Tu știi, că Românul numai pentru onoarea sa se luptă; nu lăsa, ca onoarea noastră să fie călcată de cei orbiți de trufie. Oh Doamne! Curmă suferințele poporului Tău ca în pace să-ți putem servi Ție, părintele nostru! și ca în ziua cea mare, când seamă ne vei cere despre viața

noastră pe pământ, cu conștiință liniștită să-Ți putem răspunde:

*«O Doamne în lume cât am stat,
În ochii ei plini de-admirare,
Pe tine te-am reprezentat».²⁶*

La întoarcerea spre casă din București face o escală la Ploiești, pe 19 martie 1894, unde primește în dar o pană de aur: „*Cu această peană voi iscăli actul de Unire al tuturor Românilor*”, spune atunci marele erou al națiunii române.²⁷ În prezent, această pană se găsește în patrimoniul Muzeului Militar Național din București.

Mai face o deplasare la București în perioada în care se pregătea procesul intentat memorandiștilor ocazie cu care a explicat prietenilor săi de la Liga culturală cât de importantă este trimiterea la Cluj a unor jurnaliști pricepuți pentru a prezenta starea de fapt, condițiile în care se desfășoară procesul și alte detalii, atât pentru români cât mai ales în țările Europei.

La întoarcerea spre casă din București, la data de 6 iunie 1894 trece prin Sibiu în scopul stabilirii continuității programului de luptă al partidului în lipsa conducătorilor lui ce urmează a fi încarcerați conform pedepselor primite în Procesul memorandiștilor precum și a faptului că măsura scoaterii PNR în afara legii, prin hotărârea Ministerului de Interne, crează condiții grele pentru activitatea partidului. Manifestul semnat de membrii Comitetului PNR prin care se afirmă continuarea luptei pentru câștigarea drepturilor poporului român a produs reacția autorităților. „*Aproape întreg comitetul este din nou condamnat la 8-10 zile închisoare și 100 florini amendă.*”²⁸

Doina lui Lucaciu

Doina o poate înțelege numai cel care se transpune în mediul în care cuvintele ei și muzicalitatea frazei s-a creat. Pentru mine „Doina lui Lucaciu” reprezintă doina neamului românesc, reprezintă sinteza cea mai pură a idealului de viață al românului, indiferent de epoca în care a trait. Înțeleg această Doină, o data în plus, deoarece cunosc multe aspecte ale vieții social-politice din epoca în care a apărut și rolul ei în conștientizarea neamului pentru realizarea idealurilor sale. Ea exprimă durere și revoltă față de starea de robie în care s-a aflat națiunea română din Ardeal secole întregi. Autoritățile vremii au considerat-o semn al răzvrătirii, interzicând intonarea ei. Cântarea, chiar fredonarea Doinei putea fi motiv de întemnițare, deoarece simboliza rezistența activă și aderența la scopurile propovăduite de părintele dr. Vasile Lucaciu.

Personalitățile cântate în doine și balade sunt eroi care se confundă cu idealurile poporului. Ei devin legendari și rămân ca atare în sufletele generațiilor viitoare. Aș mai îndrăzni să fac o remarcă referitoare la faptul că Doina populară, doină creată și transmisă de popor, se deosebește radical de cea dedicată din inițiativa unui poet sau compozitor. Doina populară este răscolitoare, crează caractere, determină atitudine și unitate de acțiune.

Doina lui Lucaciu era simbolul luptei pentru eliberare și emancipare națională a

românilor din Transilvania era imnul unității de credință și acțiune al românilor împotriva stăpânilor vremelnici care între anii 1867-1918 aveau drept scop deznaționalizarea lor.

Doina lui Lucaciu a intrat în repertoriul multor coruri sau interpreți de muzică populară sau ușoară. Nimeni n-o cântă cu atâta sensibilitate ca oamenii din Șișești. Aici nu sunt înlocuite cuvintele originale ale doinei, nu se caută neologisme, se cântă așa cum se cânta pe vremea când, Vasile Lucaciu, eroul ei, îndura calvarul închisorilor ungurești: Satu Mare și Seghedin. În spiritul acestei doine, șișeștenii au adăugat o strofă care exprimă credința și idealul lor. Din multiplele variante ale Doinei, așternem mai jos varianta șișeștenilor:

Cântă mierla prin păduri, Of, of, of !
Robu-i Lucaci la unguri,
Pentru sfânta libertate
De care noi n-avem parte.

Nu fi mierlă supărată, Of, of, of !
Nu-i robia ne-ncetată
Vine dalba primăvară
Fi-va Lucaci liber iară

Nu sustina în zădar, Of, of, of !
Du-mi-te pân-la Sătmar,
Unde-i Lucaci la-nchisoare
Nu vede nici cer, nici soare.

Vântul bate, frunza ptică, Of, of, of !
Inima mi se diespică,
De durere și die chin
Că-i Lucaci la Seghedin.

Seghedine, Seghedine! Of, of, of!
Dumnezeu cum tie mai țâne ?
Mureș, Tisa, până când
Te mai rabdă pe pământ ?

Du-te și ti-așază-ndată, Of, of, of !
La fereastra încuiată
Spune-i multă voie bună,
Că-i împletim o cunună!

Verde-i bradu șâ ștejarul, Of, of, of!
N-a mai fi cum vre madiaru,
Pune-om umăr doi cu doi
Ș-a fi cum om vrea și noi.

Noi om face rugăciuni, Of, of, of!
 Rugăciuni și-ntinăciuni
 La biserică-n Șișești
 Pentru neamul Românesc.

Doina lui Lucaciu a fost transpusă pe note de prof. Valentin Băințan, renumitul dirijor de coruri bărbătești din județul Maramureș, care a iubit Șișeștiul și oamenii lui. Ne-a dăruit o minunată lucrare monografică „Șișeștii părintelui Dr. Vasile Lucaciu”. A fost invitat la activitățile desfășurate de către Asociația „Renașterea Șișeșteană” iar apoi a devenit membru de onoare al acesteia.

La unul din simpoziioanele ținute la Șișești, marele violonist, Ioan Bud i-a solicitat profesorului să-i transpună pe note melodia pe care se cântă Doina lui Lucaciu, pentru a o putea interpreta cât mai fidel posibil. Am considerat utilă publicarea acestui manuscris în speranța că și alți violoniști, șișeșteni sau nu, vor încerca să ajungă la măiestria interpretativă a înaintașului lor, Nuțucu lui Diordea Marti din Șișești.

Cele mai reușite interpretări ale Doinei lui Lucaciu, pe care le-am auzit au fost cele ale corurilor bărbătești din Ardușat și Finteuș, jud. Maramureș. Dintre interpreții de muzică populară amintim pe regretatul Nicu Moldovan, pe Marinela Zegrean Istici, Florica Duma, fiecare cu variantele culese din zona lor, semn că această doină s-a cântat în toată Transilvania. Ducu Bertzi, Andreia Botis etc. i-au adus acorduri noi, moderne, contribuind la promovarea Doinei în rândul tinerei generații de azi.

Ca istoric al cuvintelor arătam că „**Doina lui Lucaciu** „A fost scrisă de învățătorul George Bocu din Șiștaroveț (județul Arad, n.n.), la sfârșitul lui iulie 1893 și a fost publicată mai întâi în „Foaia poporului” ... Autorul versurilor a copiat și adaptat textul după „Hora lui Roman”, scrisă de Iosif Vulcan și publicată la Pesta în revista „Gura satului” în anul 1870. Hora era dedicată jurnalistului Alexandru Roman, predecesor al lui Vasile Lucaciu în lupta pentru drepturile românilor ardeleni.”²⁹

Vom mai relata faptul că în timpul campaniei electorale pentru Parlamentul din Budapesta din anul 1907, când dr. Vasile Lucaciu a candidat și a obținut portofoliul de deputat în circumscripția electorală Beiuș, se cânta o „Hoare a lui Lucaciu”. Aceasta era cântată pe melodia Horei Unirii și era răspândită prin foi volante printre intelectualii și meseriașii beiușeni.

*Delegat cu cunoștință
 De-ale noastre suferințe
 Și din viață românească
 Doctor Lucaci să trăiască*

A trecut mai bine de un secol de când românul ardelean cântă cu jele hoarea închinată „*Leului de la Șișești*”. La mulți ani „*Doină a lui Lucaciu*”! și *Glorie eternă eroului ei!*

Note:

1. Adriana Zaharia, *Procesele lui Vasile Lucaciu de la Satu Mare*, Informația Zilei de Satu Mare din 30 noiembrie 2018, <http://www.informatia-zilei.ro/sm/procesele-lui-vasile-lucaciu-de-la-satu-mare/>
2. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 48.
3. *Ibidem*.
4. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 158.
5. *Ibidem*, p. 219.
6. Tiron Albani, *Leul de la Șișești*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș, „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2017, pp. 121-122
7. *Ibidem*, pp. 133-135.
8. Adriana Zaharia, *op. cit.*
9. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 223.
10. *Ibidem*, p. 244.
11. Sursa Internet, Album Arhivele Naționale.
12. Adriana Zaharia, *op. cit.*
13. Simion Retegan, *Luptând pe două fronturi: memorandistul Vasile Lucaciu*, Cluj Napoca, Editura Argonaut, 2016.
14. *Ibidem*, p. 7.
15. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 150.
16. *Ibidem*, p. 160, cf. „Tribuna” Sibiu, an 1892, nr. 197.
17. *Ibidem*, p. 162.
18. *Ibidem*, p. 164.
19. *Ibidem*, p. 177.
20. *Ibidem*, pp. 166-167.
21. *Ibidem*, p. 166.
22. Simion Retegan, *op. cit.*, pp. 426-522.
23. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 386.
24. *Ibidem*, p. 399.
25. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 130.
26. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 40.
27. Viorel Câmpean, O rugăciune rostită de părintele dr. Vasile Lucaciu în Biserica Sfântul Gheorghe din București, în Voicu Șichet (coord.), *op. cit.*, p. 61.
28. *Ibidem*, p. 62.
29. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 102.
30. *Ibidem*, p. 379.
31. https://ro.wikipedia.org/wiki/Doina_lui_Lucaciu

Capitolul VIII

În Parlamentul de la Budapesta

După închisoare, ajuns acasă la Șişeşti, a constatat că exprimarea liberă a sentimentului național a fost obstrucționată, atât de către autoritățile statului maghiar, cât și de către episcopul diecezan. Exprimarea altor idei politice decât cele ale statului național maghiar era socotită drept împotrivire față de autoritatea statală. Orice adunare publică ce putea avea caracter național era interzisă. Până și ținerea jubileelor religioase de la Șişeşti stabilite în zilele hramului bisericii erau oprite de către episcopul diecezan.

Cu toate că PNR era scos în afara legii, Comitetul lui se întrunește la Cluj în 4 și 5 septembrie 1901 unde se hotărăște continuarea „pasivității” față de alegerile ce urmau, pentru sesiunea parlamentară viitoare. Pentru alegerile din 1905, PNR, sub președenția lui George Pop de Băsești, ales în această importantă și onorantă funcție după ce dr. Ioan Rațiu a decedat în 1902, horărăște, pe 10 ianuarie, la Sibiu, „activismul” politic.

Cu privire la atitudinea românilor, respectiv pasivism sau activism, Vasile Lucaciu a intenționat de mai multă vreme să imprime activismul în activitatea PNR, românii să lupte pe calea parlamentară pentru drepturile lor. Dar nu toți românii erau de aceeași părere, după cum demonstrează acest articol „răutăcios”(din Gazeta Transilvaniei, Anul LIX, Nr. 177, Brașov, Luni-Marți 13 (25) August 1896) privitor la zbucriumul pe care părintele dr. Vasile Lucaciu l-a avut pentru determinarea frunțașilor din PNR din Transilvania și Ungaria să părăsească starea de „pasivitate” și să se treacă la „acțiune”, adică să participe la alegeri pentru obținerea unor portofolii în Parlamentul budapestan pentru ca de la tribuna înaltului for legislativ să se ceară direct și răspicat drepturile și libertățile naturale și legale ale populației românești din Ungaria. Una dintre încercările făcute de părintele dr. Vasile Lucaciu a fost convocarea Conventicului PNR la Șişeşti pentru luarea deciziei favorabile participării în alegeri cu proprii candidați. Această acțiune a fost privită cu suspiciune de către frunțașii românilor care erau grupați în jurul Gazetei din Brașov. După ce, în acest articol, se face referire la trio-ul Slavici-Brote-Lucaciu, care doresc să dea un nou impuls spiritului de luptă al ziarului oficial al PNR, Tribuna de la Sibiu, se trage următoarea concluzie rău prevestitoare: *Cu toate acestea va trebui să ne tragem odată seama de ceea ce uneltesc Lucaciu cu tovarășii săi, aruncând în public mai în scris, mai în șoptă cuvântul gogoriță - „acțiune” - care se înțelege va juca rolul principal în discursurile epocale ce se vor ține în conventiculul general de la Șişeşti, manifestând spiritul războinic, ce-l va înflăcăra, ca contra-pond față de spiritul pacnic, ce va domni la adunarea literară de la Lugoș.*

Totuși, abia începând cu 1905, conducerea PNR, în frunte cu Gheorghe Pop de Băsești și Vasile Lucaciu, deși partidul era interzis, deci practic în ilegalitate, decid activismul politic, prin care se vor obține rezultate remarcabile, prin luările de cuvând ale deputaților români ajunși în Parlamentul de la Budapesta. Printre ei va fi și Vasile Lucaciu.

Deputat în Parlamentul de la Budapesta (Sesiunea parlamentară 1906-1910)

Notă:

Pentru documentarea etapei în care părintele dr. Vasile Lucaciu a avut demnitatea de deputat în Parlamentul de la Budapesta am colaborat cu domnul Gabriel Cosmin Ivan care cunoaște limba maghiară, iar prin cercetarea pe internet, la arhive și biblioteci din Budapesta am reușit să identificăm mai multe materiale referitoare la această perioadă. Credem că am deslușit corect informațiile pe care le prezentăm aici.

După o lungă perioadă de „pasivitate” (18 ani), la Conferința Națională a Partidului Național Român din Transilvania, din 10 - 11 ianuarie 1905, ținută la Sibiu (cu toate că partidul era trecut în afara legii la 6 iunie 1894 prin decretul lui Hieronymi din 1894 (adresa confidențială nr. 321, emisă de Ministerul de Interne maghiar²), se ia hotărârea ca în toate cercurile electorale româniei să participe la alegeri. Această strategie a „activismului” politic este influențată de către George Pop de Băsești, ales președinte, și de către dr. Vasile Lucaciu, secretar general, reales. Strategia nouă se baza pe o nuanță politică de „ajustare” a Programului PNR din 1881. „Se adoptă acum un program mai realist - recunoașterea românilor ca individualitate politică **alcătuitoare de stat** în locul autonomiei Transilvaniei.”³ Deși candidează pentru ocuparea unui portofoliu de deputat, în 1905 în circumscripția electorală din Nădlag, comitatul Cenad, iar pentru 1906, în circumscripția din Târgu Lăpuș, comitatul Solnoc-Dăbâca, nu iese învingător.

La alegerile din anul 1905 PNR obține 8 locuri în Parlament. Este prima oară din 1875 când partidul liberal „Szabadelvu Part” pierde alegerile, dar Francisc Iosif, regele Ungariei, numește totuși ca premier un membru al acestui partid, în persoana generalului Fejervari Geza. Acesta este momentul declanșării unei crize parlamentare majore, deoarece coaliția formată din partidele de opoziție în jurul Partidului 48-iștilor („Függetlenségi Párt”) nu validează noul guvern. Se fac noi alegeri parlamentare în anul 1906, în perioada 29 aprilie și 8 mai. Învingători sunt Partidul Independenței și Partidul Pașoptiștilor, iar premier este desemnat Werkele Sandor.

În perioada 26 și 27 august 1907 se derulează alegerile pentru ocuparea postului de deputat devenit vacant în circumscripția electorală Beiuș. Așa se face că dr. Vasile Lucaciu va intra în cursa pentru ocuparea acestuia. Sprijinit în mod real de către parlamentarii deja aleși, de către studențime și, nu în ultimul rând, de către prietenii din Regatul României, câștigă dreptul de a fi deputat în Parlamentul de la Budapesta. Obține 1718 voturi, iar candidatul guvernului numai 914.⁴

Prin alegerea lui Vasile Lucaciu ca deputat, Partidul Național Român din Transilvania și Ungaria, chiar nerecunoscut ca atare, fiind scos în afara legii, devine cel mai puternic și mai numeros partid de opoziție din Parlamentul budapestan, având un număr de 14 deputați față de sași, 13 membri; slovaci, 7 membri, iar sârbi, 4 membri, Vasile Lucaciu numărându-se printre cei mai îndârjiți combatanți față de politica de asimilare forțată a minorităților nemaghiare promovată de către partidele din coaliția guvernamentală.

Renumerele câștigat în toiul luptei pentru apărarea drepturilor naționale a constituit argumentul forte al rezultatului obținut. ”*Vestea candidării atât de nimerite se răspândește*”

repede în întreg cercul, încălzind și producând o bucurie generală. **Prin văi și dealuri răsuna mângâitor ca o rugăciune denisală „Doina lui Lucaciu”.** Cânta mic și mare. Ea aprindea și învăluia cu focul ei toate inimile... La ora 4, în sfârșit toate procesele verbale sunt făcute și președintele publică rezultatul alegerii. Câteva sute de români, țărani și cărturari s-au adunat în curtea localului de vot. Lunga lor nedormire li răsplătește cu știrea strălucitei noastre învingeri, repetăm cifrele publicate de președinte: Lucaciu - 1.718; Kardos - 914. **Președintele proclamă pe Dr. Vasile Lucaciu deputatul cercului Beiuș ales cu o majoritate de 804 voturi.**⁵

”Faptă istorică au săvârșit Românii din cercul electoral Beiuș, în 26 și 27 august, 1907, aducând steagul național, alegând deputat pe dl. dr. Vasile Lucaciu, martirul aspirațiunilor noastre naționale. Românul oțelit în luptă, neînfrânatul luptător.”⁶

Ziarul Tribuna⁷ din Sibiu relatează pe larg acest eveniment:

Izbânda de la Beiuș.

De când luăm parte la alegeri, am văzut și am trecut peste lupte mai sângeroase și împreunate cu nelegiuiri cari strigau la cer. Am avut și biruințe frumoase, încât s'a înviorat întreaga românie. O luptă mai îndârjită încă n'a fost. Iar cât despre conducere, să ne fie pildă și îmbărbătare în viitor! Cei mai mulți dintre fruntașii români, poate și însuși alesul dr. V. Lucaciu, precum și cei cari au luat numele lui drept steag, n-au crezut că la Beiuș se poate alege un român. Atât de mult frații noștri din întreg Bihorul se ticăloșiseră, ajunseseră turmă fără suflet românesc, oameni fără rușine, »piei de măgari« - cum le ziceau unгурii din Tărcaia - pe cari le cumpăra orice jidov mai bănos. Laudă și mărire beiușenilor; ei au spălat acum această pată de pe trupul neamului românesc. Azi în zori de zi, dr. Vasile Lucaciu a fost ales deputat, având cu 804 voturi mai mult decât potrivnicul său, kossuthistul evreu Kardos. Nu se poate descrie însuflețirea care a stăpânit sufletele, toată vremea cât a durat lupta, nici strigătele de bucurie, dela sfârșit, nu s'au mai pomenit. După cum ni se spune prin telefon, românii au stat ca un singur om până dimineața, măcar că unii de două zile-s tot pe picioare. Și când s-a vestit faptul mare, plângeau de bucurie, ca pruncii căror li se dăruiește ceva ce au dorit de mult... Țărani arși de soare și brăzdați de obidă se îmbrățișau cu fruntașii, părinții și frații lor, cu cei cari au dus între ei lumina și i-au învățat să fie oameni cinstiți și români de treabă.

O piatră le-a căzut de pe inimă, tuturora.

Și stăm ca la o mare serbătoare a neamului: a înviat Bihorul /... Cei, atâta rătăciți și huliți, au ajuns să fie azi lăudați și chiar pizmuiți, căci s-au învrednicit să aleagă deputat pe Lucaciu, arătând, ce trebuie să facă si celelalte cercuri românești din Bihor și din întreg cuprinsul Țării Ungurești și a Ardealului. Nici nu se mai îndoiește azi nimeni, că s-a pus capăt rușinei din Bihor, unde voturile românești erau marfă de vânzare, unde niște beciznici ca unгурii din Tărcaia, cizmarii din Tinea și din Aleșd aveau trecere mai mare printre români decât fruntașii neamului nostru, unde rachiul jidovesc încălzea mai tare decât steagul românesc!

În aceeaș vreme s-a răsplătit suferința lungă de peste doi ani temniță, ce a îndurat dr. V. Lucaciu în lupta pentru neam, și armă puternică i au dat să poată strâjuți încă și apăra drepturile poporului. S'a purtat, și până acum luptă înălțătoare în dieta țării, deputații noștri s-au întrecut unii cu alții în apărarea neamului. D'aci încolo luptătorilor

mai tineri li se alipește unul mai bătrân, dar de o rară vigoare... De mult, printre cei dintâi, ar fi trebuit s'ajungă Lucaciu în dietă. Au căutat să-l împiedece însă cu toate mijloacele, de trei ori a căzut, până ce, în sfârșit, izbuti să se aleagă unde, fără îndoială, mai puțin ar fi dorit ungerii.

Și ca să ne dăm seama de însemnătatea alegerii lui Lucaciu, nu trebuie să ispitim numai sufletele românești, ci să cetim și cele ce scriu ungerii cu acest prilej. Se jeluesc, de par'că acum s'au dărâmat zidurile Iericonului unguresc... Spun că Lucaciu însemnează luptă îndârjită, că el nu este dintre românii, cari caută prietenia cu ungerii, prin urmare: d'aci încolo ne putem aștepta la furtuni mai mari în dieta țării și la nici o întâmplare glasul lui nu poate fi amuțit cu bătărilor și selbăticii ca cele săvârșite împotriva lui Vaida... Ș'afară, în popor, cuvintele lui d'asemeni au să fie sorbite de români și deșteptarea politică se încinge ca focul !...

De astea le e teamă ungerilor. Teama lor, fără îndoială, are temeii. De cât tocmai acesta este și temeii, în virtutea căruia s'a luptat cu atâta înverșunare pentru izbânda lui Lucaciu, începând cu plugarul din cele mai umile colibi, până sus, la cel mai învățat român, ne dăm toți seama de puterea în luptă a lui Lucaciu, îl știm ce neînduplecat este și ne gândim și la legăturile lui bune cu străinătatea și la binele mare ce-l poate aduce în toată lumea legând de numele lui, deja cunoscut, întreaga luptă ce va purta d'aci încolo pentru drepturile poporului român și împotriva împilărilor stăpânirii din Budapesta. Iată de ce avem cuvânt să ne bucurăm, să trimitem fraților din Beiuș îmbrățișări pentru bărbăția de care au dat atât de strălucite dovezi, iar alesului dr. V. Lucaciu să-i dorim viață lungă și sănătate, pentru ca și prin lupta lui din dieta țării să aducă neamului românesc cinste și mărire!

Ungurii despre izbânda dela Beiuș. Ziarele maghiare

După cum era de prevăzut, între unguri a făcut mare amărăciune alegerea dela Beiuș. Iată, într'adevăr, ce scriu ziarele ungurești.

Függetlenség (dela 27 c.) într'un articol de fond intitulat „înfrângerea-ungurimea” scrie:

“S'a întâmplat. Dușmanul cel mai înverșunat al ideii de stat ungar, Vasile Lucaciu, preotul vestit dela Șișești, care a robit pentru ațâțare împotriva ungerilor, a fost ales deputat în dieta ungară.”

După ce spune că asta nu l-a surprins, deoarece dintre aproape 4000 alegătorii unguri nu sunt mai mulți ca 800, și apoi față de cel mai popular român ungerii au pus p'un nimenea, care credea să se aleagă cu bani, urmează:

“E ceva în felul acesta de a cugeta între altele - multă naivitate. Pentru că din adevărul vechiu că în patria noastră frumoasă se poate câștiga mandat pe bani, nu urmează că fiecare mandat se poate dobândi astfel. Și mai puțin trebuia să se creadă asta la Beiuș, întâi pentru că românii sunt acolo aproape de patru ori mai mulți, și a doua pentru că față cu Lucaciu, care este cineva, tot un cineva ar fi trebuit candidat.”

Despre Kardos nici cu cea mai mare bunăvoință nu s'ar putea însă zice că el este ceva în politică. Numitul ziar spune apoi că dacă ungerii ar fi candidat p'un om mai de seamă, poate că ar fi trântit pe idolul român, după cum Barabás trântise odinioară pe idolul orădenilor, pe Tisza Kálmán. Decât că asemănarea nu se potrivește.

Aradi Közlöny scrie următorul articol prim sub titlul „Lucaciu învinge”:

Cam pe la o mie se învârtă la Beiuș, majoritatea de voturi a lui Lucaciu, pe când suntem nevoiți să ne apucăm de scrisul articolului de fond. Anevoie se mai poate întrece o așa majoritate. După cum spun cei umblați pe la alegeri în așa împrejurări numai două pot ajuta: minunea lui Dumnezeu, ori împiedecarea alegerii. Dumnezeu, durere, n'are obiceiul să-și ție minunile, ca să repara ze' negliobiile coaliției; împiedecarea alegerii în tot cazul ar fi bun lucru, dar acum în timpul judicătorei cunale președintele alegerii nu poate fi niciodată sigur dacă acest pas va fi cumpenit din partea curiei cu aceea măsură a sentimentelor patriotice, care i-ar îndemna pe el să-l îndedeplinească.

*Trebue să privim de fapt împlinit, trist, că Vasile Lucaciu este deputatul dietal al cercului electoral al Beiușului, este membrul parlamentului maghiar. Lucrul e trist de tot, dar nu înseamnă vr'o primejdie prea mare. Preotul din Șișești, oricât îl îndumnezeesc românii munților, nu poate strica mai mult în parlament, decât a putut strica până acuma partidul naționalist. Partidele maghiare ar da dovada de marea lor slăbiciune, dacă s'ar teme mai mult de acest deputat nou, decât cum s'au temut până acuma de partid. Partidul, e adevărat, câștigă în el un **obstrucționist excelent**; dar ori poate coaliția să facă față obstrucției naționaliștilor și atunci o frânge cu Vasile Lucaciu cu tot; ori nu poate, și atunci e tot una, dacă sunt cu Lucaciu mai mulți, ori mai puțini.*

Învingerea de la Beiuș nu ascunde așadară primejdie, dar foarte multe momente de compătimit. Atât pentru români (?), cât și pentru maghiari.

Să spun mai întâiu, cât se poate de drept, ce-i privește pe români.

Voința alegătorilor e suverană. Intre marginile dreptului de vot pasiv aleg pe cine voiesc. Dacă undeva în Austria au ales deputat pe un chelnăr prăpădit, și beiușenilor le-a dat legea puțința, de a-l alege pe Vasile Lucaciu deputat. Voința alegătorilor o dirijază însă partidele, și-n cazul de față în primul rând Partidul Național Român e responsabil pentru faptul, că Lucaciu e deputat. Cu acest pas Partidul Naționalist Român, care intră în parlament cu deviza, că voiește să caute apropiere cu celelalte partide parlamentare printr'o muncă obiectivă și că va căuta simpatia opiniei publice maghiare - și-a pierdut titlul de drept, de a lua acest lucru în programul său.

Pentru că Lucaciu nu e politician, ci demagog. Lucaciu este postav roșu în ochii maghiarilor și înaintea poporului de rând românesc tocmai de aceea este simpatic. Lucaciu nu este talent, ci între naționaliști este personificarea prigonirii.

*În cercul Beiușului n'a dat program, ci și-a arătat ranele, ori a pus pe alții să le arate: anii, pentru cari a trebuit să stea închis din cauză că a fost român. Acest Lucaciu a ajuns popular în sate și partidul naționalist l-a adus pe acest Lucaciu în parlament **punându-și la probă toată forța**. Prin aceasta a încetat a mai sta la îndoială, provocându-se încăpăținare la pornirile, ce se vor naște între maghiari instinctiv și cu cauză la auzul numelui lui Lucaciu. Partidul, care își propune un astfel de scop, care își pune în mișcare toate bateriile în interesul acestui scop, acela nu se pregătește pentru o muncă parlamentară serioasă, ci pentru - scandale.*

După scrintelile acestea, ziarul amintit începe să înșire negliobiile ungarilor, cari au voit să cucerească cercul Beiușului cu un necunoscut, cari au încredințat cinstea maghiară unui individ, care e o nulă și în cerc și afară de cerc. Scuză apoi pe turcăienii, cari de astă-dată nu s'au putut expune furiei românilor și acuză vehement guvernul.

Ipocritul articol se termină astfel:

“Lucaciu învinge... El e cel dintâiu deputat naționalist al Bihorului de la decretarea activității. Deputat român a avut între alții pe Iosif Goldiș, care a reprezentat alt cerc cu program liberal. După blândul învățat Iosif Goldiș urmează spintecătorul de după culise al naționalităților, pozeurul cu limbă sălbatică, Lucaciu. Aceasta e deosebirea între românii bihoreni vechi și cei de acum - și poate și între sistemul vechiu și nou.”

Grea bătălie a dus în această campanie electorală părintele dr. Vasile Lucaciu. Pentru a putea înțelege mai bine acest moment vom prezenta în Anexe modul în care au decurs alegerile.

Luări de cuvânt în Camera Deputaților

În 12 octombrie 1907 este prezentat de către Președintele Camerei documentul prin care Vasile Lucaciu a câștigat alegerile de la Beiuș și este mandatat ca parlamentar. Împreună cu acesta, alți 4 noi parlamentari sunt prezentați Dietei, însă alegerea lui Vasile Lucaciu este contestată de către deputații maghiari. Acest fapt se datorează reputației de mare luptător pentru drepturile românilor pe care și-o câștigase în decursul anilor, prin luări de poziție ferme și publice împotriva ideii de stat național unitar maghiar.

Contestarea alegerii ca deputat n-a dus automat la interzicerea accesului în sălile de ședință ale Parlamentului și nici la suspendarea dreptului de a lua cuvântul. Comisia de validare a parlamentului urma să efectueze cercetare asupra aspectelor semnalate în demersul menționat, urmând a se prezenta Camerei concluziile.

În scurta perioadă în care a activat ca deputat în Parlamentul Țărilor din Coroana Sf. Ștefan, dr. Vasile Lucaciu a avut luări de cuvânt reprezentând PNR, a făcut dese interpelări, a înaintat plângeri și a dat replici deputaților care l-au atacat în diverse împrejurări. Unele discursuri sunt deosebit de lungi, motiv pentru care i se ridică dreptul de a mai continua (i se „taie microfonul”!) Am selectat câteva din cele mai importante luări de cuvânt în Camera deputaților, numită și Casa Magnaților.

PNR nu era partid recunoscut ca atare ca forță politică în statul maghiar, dar care, după coaliția făcută cu parlamentarii sârbi și slovaci, a devenit cea mai puternică și dârză forță a opoziției din camera Deputaților a parlamentului Ungariei.

În toate intervențiile avute în Parlament, aducând argumente pertinente, combate inițiativele legislative care aduc atingere naționalităților atât pe tărâm politic cât și social. Cu toate acestea, avea să recunoască mai târziu: *„Am tot bătut la ușa parlamentului din Budapesta, am reclamat în contra abuzurilor, a nedreptăților, a prigonirilor tiranice. Toate în zadar: **toaca la urechea surdului.**”* Înceară să aducă la unison vocea românilor din Parlamentul budapestan constituiți în Clubul Parlamentar Român. Stăruie, și propune, ori de câte ori se ivește ocazia, pentru punerea în legalitate a PNR, ca forță politică a națiunii române din Ungaria. Opiniile sale sunt bine exprimate în diverse articole din presa vremii.

Facem precizarea că pe timpul în care părintele dr. Vasile Lucaciu și-a exercitat mandatul de deputat, a locuit în Budapesta, pe str. Rottenbiller, nr. 10.

Presa maghiară aflând despre intenția de a lua cuvântul în Parlament a și început campania împotriva lui. Un articol ranchiunos din ziarul BÉKÉSMEGYEI KÖZLÖNY nr. 155 aparut în localitatea Békéscsaba, la 27 octombrie 1907, semnalează următoarele:

„Lukács’u László fe szólal. Belényes hirhedt oláh nemzetiségi képviselője, Lukácsiu László, a Buda-pesten megjelenő „Lupta” című oláh újság szerint kedden fel fog

szólani az imdemnitás kérdésében. Lukácsiu László mandátumát tudva-levően petícióval támadták meg. Ugy látszik, hogy a derék pópa, mielőtt kiakolbolitanák a parlamentből a vá-lasztás megsemmisítésével, ki akarja használni a mandátummal járó jogokat.”

Acest anunț arată: Vasile Lucaciu vorbește.

Conform relatarii ziarului valah „Lupta”, renumitul deputat din Beiuș, de origine valahă, „Lukácsiu László”⁸ va avea un discurs în problema identității. Din câte știm, mandatul lui Vasile Lucaciu a fost contestat. Se pare că, „impresionantul” popă, înainte de a fi măturat din parlament prin anularea alegerilor de la Beiuș, dorește să profite de drepturile sale parlamentare.

Ședința din 30 octombrie 1907.

Prima intervenție a noului deputat de Beiuș în Parlamentul Ungariei a avut loc la **30 Octombrie 1907** când a vorbit „curat ungurește” deslușind noilor colegi felul în care înțelege el noțiunea de patriotism și își expune clar modul în care va acționa ca deputat în forul legislativ al țării.

Iată intervenția sa:⁹

*On. Cameră! Când cu ocaziunea primei mele pășiri am onoare a saluta cu respect acest parlament, cred că nu votăm legile modestiei dacă accentuez, că atât eu, cât și mult stimații mei colegi, când am primit încrederea alegătorilor ne-am pus și în serviciul unui ideal măreț. Și acest ideal măreț este idealul nostru al tuturor. Acest ideal m-a călăuzit când am intrat în acest parlament, și acest ideal mă conduce când e vorba despre **împlinirea datorinței mele de legislator**. Acest ideal, on. Cameră, nu poate fi altceva decât cea mai curată iubire de patrie. **E datorința noastră a tuturor să ne iubim patria**. Această datorință sfântă noi o înșirăm între cele dintâi virtuți cetățenești, iar ne iubirea patriei o considerăm de un păcat, ce totdeauna trebuie condamnat.*

*Cu acest ideal am crescut ca copil, acest ideal m-a condus în faptele mele publice, acest ideal l-am văzut intrupat în sufletul poporului meu iubit și tot acest ideal vreau să-l văd prosperând și în **partidul de care am fericirea să mă țin, în partidul naționalist**. Acest ideal trebuie să fie steaua conducătoare, baza, dreptul de existență al activității noastre parlamentare, ca partid naționalist. (**Hoffmann Otto: Un astfel de partid nu există**).*

Domnilor deputați, dacă așa un partid există sau nu există, nu voi aduce eu nici un argument, ci rog pe d-l deputat de mare renume Hoitsy Pál – cred că nu-mi refuză cererea, - ca să poftască să-mi răspundă la întrerupere, că nici aici în cameră oare nu există partid naționalist parlamentar?

*Cum putem explica fenomenul acesta curios, că între noi și între partidele constituite pe baza altor programe există un contrast atât de mare, atunci când e vorba de realizarea principiului de față în viața politică a dulcii noastre patrii? **Oare Ungaria nu-i patria noastră, și noi nu suntem fiii ei credincioși?** (**Balogh Mihály: De aceea ai stat un an de zile închis, fiindcă erai tare credincios**. Brediceanu Coriolan întrerupe. Markos I.: Graeca fides. Prez. Pentru expresiunea aceasta chem pe d-l deputat la ordine). Atunci de unde provine faptul, că între noi și partidele celelalte politice e un antagonism atât de puternic, încât de multe ori, mai ales în unele articole ale ziarelor, ducem o luptă pe viață și pe moarte?*

Se adresează apoi deputaților de etnie română aleși în Parlament pe listele electorale ale partidelor care compun coaliția ce susține politica guvernamentală.

*Pe acei **on. colegi ai mei**, cari sunt de **aceeași naționalitate** cu noi, cari sunt*

aceiași fii ai națiunii noastre, ca și noi, însă de **partid politic contrar**, cari **șed în prezent pe băncile partidului guvernamental**, poftiți a-i întreba, că oare poporul român **nu tot aceleași principii le profesază în interesul desvoltării culturale naționale și politice ale naționalității lor române**, ca și cele pe cari le profesăm noi, ca fii credincioși ai acestei naționalități, dar totodată și ca fii credincioși ai acestei patrii? Pentru **aceasta zic și ei**, atât în coloanele ziarelor, cât și în vorbirile lor politice, că iată, **sunt gata să viețuiască sau să moară pentru binele poporului român** și sunt capabili să facă totul pentru naționalitatea română, pentru înaintarea și desvoltarea culturală și materială a poporului român, și consideră de dușman al lor, fie un individ de orișice partid, ori cine ar fi pe lume, pe acela, care păcătuiește contra acestor sfinte cauze, căci acela este și dușmanul lor, dar totodată este dușmanul acestei patrii.

Ca să aduc un viu exemplu, aci este ca și o ilustrație interesantă cazul deputatului Burdia Constantin. Din partea presei românești a fost atacat, că din punct de vedere de partid nu-și poate îndeplini aceea datorință, pe care patria și naționalitatea română o pretinde dela dânsul, nu o poate îndeplini tocmai din punctul de vedere al situației de partid. Și domnul deputat Constantin Burdia a pășit pe față și cu capul ridicat a publicat, atât în ziaristică, cât și în darea de seamă ținută în zilele trecute, că da, în adevăr, el iubește acel popor român și naționalitatea română, al cărui membru este. (Farkasházy Zsigmond: Noi facem pentru naționalitatea română mai mult decât D-voastră). Că el va face tot ce-i va sta în putință pentru desvoltarea culturală și materială a acestui popor și că așadară sunt lipsite de bază acele acuze, cari s-au ridicat contra lui atunci, când s-a zis, că în urma poziției de partid n-ar fi capabil, sau n-ar voi, sau dacă ar voi, ar fi împedecat, ca el în interesul propriei sale naționalități să facă tot ce pretinde legea divină și omenească, ca în interesul poporului său să o facă și să o aducă la lumină. Căci, onorată cameră, noi încă nu voim altceva, căci aceasta este și litera începătoare și scopul final al programului nostru politic. **Cum stă deci faptul**, că pe iubitul nostru tovarăș, care, ca să mă folosesc de cuvintele sale, **este capabil și gata a face totul în interesul naționalității române, sau a națiunii sale române**, cum a zis, **il priviți de prietin** în chestia naționalităților, iar pe noi, cari **tot binele poporului românesc îl vrem, ne priviți de dușmani?**

Dar merg mai departe pe acest teren. Ați cugetat, că niște întreruperi mă pot împiedeca, dar nu aflu consult, ca să reflectez la ele, ci îmi continui desvoltarea pe acest fir. Nu numai acei stimați domni deputați, cari stau aici ca fii ai naționalității române, ci am experiat, că înșiși stimații domni bărbați ai guvernului, dela începutul dualismului, până chiar în zilele noastre, în acele vorbiri politice de program, cu cari s-au prezentat înaintea camerei despre chestia naționalităților așa de frumos au vorbit, astfel de principii au accentuat și au stabilit că dacă acele principii și păreri nu ne-au mulțami pe deplin, la tot cazul ar contribui fie cât de puțin la găsirea calei adevărate pentru realizarea chestiei naționale.

Unii bărbați de frunte ai guvernului, dela început și până în ziua de azi, dar și unele partide, partidul poporal, constituțional, fostul partid liberal, cel independist (partide a căror deputați aleși erau prezenți la ședință, n.n.), toate partidele, când își desvoltă programul înaintea alegătorilor se ocupă cu chestia naționalităților și totdeauna cetim, că cu cea mai mare dragoste îmbrățișează naționalitățile, voiesc sincer desvoltarea individualității, culturai, doresc progresul material și moral al naționalităților, zic, că cu toții am contribuit serios, cu puterile noastre, la desvoltarea interesului general al

culturei, la progresul material și moral al cetățenilor.

Dar nici noi nu voim altceva, onor. colegi! Dacă lucrul stă așa, că în principiu nu este și nici nu poate fi nici o deosebire între noi, **de unde provine** deci totuși, că în realitate în aplicația politicei, în realizarea ideilor politice, există **un contrast mare, un antagonism, o dușmănie**, putem zice, și că suntem dușmani politici? Aceasta în orice caz ne silește la o explicație, și acela care vrea să se ocupe în mod serios cu politica, trebuie să-și dea seama de legile evoluției, de situația patriei, precum și de viitorul ei și să vadă, care este cauza acestei blăstămate stări de lucruri? Pentru că toți suntem în clar, că situația actuală nu este spre folosul patriei noastre, ci dimpotrivă, spre paguba ei. De aceea trebuie să vedem, cari sunt motivele cari au provocat această stare de lucruri, cari au adus-o cu sine, sau cari o susțin?

On. Cameră! Aceasta este o întrebare destul de temeinică. De aceea n-am îndrăznit singur, în modestia mea, să dau însumi răspunsul, ci mă voiu provoca la o persoană distinsă, pe care și on. Cameră o ține de atare și pe care foarte mult o stimez. Este vorba de Ex. Sa contele Apponyi. O reflexiune foarte clară așa ne va lumina asupra cauzelor, cari susțin aceste triste stări de lucruri. Vorbind despre chestiunile politice ce există între noi și Austria, el zice: „Explicația acestor neînțelegeri, a dușmăniei, care de fapt există de multe ori, dacă nu întotdeauna, o aflăm în faptul, că unele expresii, cari determină relațiile respective în ceea ce privește legile, vieța politică, organizația dreptului public, se înțeleg greșit, și din expresiile, din explicațiile false, greșite, se nasc unele curente politice, cari întrupându-se în instituțiuni, opresc împăciuirea naturală a lucrurilor”.

De aceea vedem, că în decursul tratării pactului (se referă la compromisul dualist dintre Austria și Ungaria, n.n.) chiar aceste stări, aceste drepturi publice, și altele, se caută a fi explicate, a fi determinate mai precis, întocmai cum s-a exprimat Excelența Sa, contele Apponyi, iar din aceasta rezultă, că curentele false ale politicei vor înceta, și în locul acestora vor urma stări accesibile. Așa stăm cu chestia aceasta, ca și cu chestia amintită deja. Chiar pentru aceea m-am folosit de reflexiunile înțelepte auzite de la Excelența Sa, contele Apponyi, și pe cari le-am adus în legătură cu chestia existentă.

Așa e, on. Cameră. Toate lucrurile din lume sunt supuse legilor dezvoltării progresului, însă totdeauna avem să ținem seamă de principiile fundamentale de unde purcedem și să zicem, că o instituție numai pe baza acelor principii fundamentale va înflori, va progresa, va exista, pe baza căror principii fundamentale s-a născut, s-a făcut. Așa suntem noi, în țara aceasta, on. Casă! (adică, această cameră parlamentară care se numea Casa Magnaților, n.n.) Aceasta ni se spune zi de zi, aceasta o auzim în vorbirile de program și în declarațiile bărbaților din guvern și în privința aceasta nu face excepție nici Excel. Sa, Bánffy Dezső, despre care știm însă cum a tratat chestia de naționalitate. (Voci: Bine a făcut. Trăiască Bánffy!) N-a avut vreme să săvârșiască aceea ce a voit și s-a înecat în politica sa proprie, iar politica lui, mulțămită Domnului, a răposat fără drept de reînviere.

On. Cameră! Voesc să folosesc ca punct de mănecare al vorbirei mele principul, despre care am făcut amintire la început, adică **iubirea de patrie** sau patriotismul. Niciodată și nici într-o țară nu au luat în deșert și nu au mistificat mai mult înțelesul acestui principiu, ca la noi. Aduceți-vă aminte de vremea când patrioții își ziceau unul altuia „Pecioviți”. Aduceți-vă aminte de vremea când așa zisul partid liberal își ajunsese apogeul în activitatea sa politică. Oare atunci ce ziceau bărbații acestui partid despre

patrioții 48-iști? Desigur nu-i considerau de buni patrioți. De câte ori nu i-au suspectat, de câte ori nu i-au numit ei trădători, numai fiindcă nu aveau aceleași păreri politice! Aduceți-vă aminte de cele întâmplate înainte cu trei ani. Eu așa cred, că colegul Hóllo Lajos, mi-ar plăcea mult să fie de față, ca să mă audă, e un reprezentant al patriotismului. Și știți ce a zis acest domn înainte cu trei ani despre un ziar patentat patriot, care apără o altă directivă politică, despre „Bud. (apesta) Hirlap”? Nici mai mult, nici mai puțin, decât că e trădător de patrie și stă în relații intime cu ceilalți trădători și cu patrioții de cinci pițule. I-a negat patriotismul, pentru că apăra formula lui Széll-Körber și pe Apponyi!

Și în acest hal ne aflăm și astăzi, on. Casă. Astăzi onorata coaliție și ziarele ei, după cum a spus ieri colegul Thaly Kálmán, presupun orice despre rămășițele sau ruinele guvernului anterior, numai aceea nu vreau să creadă de loc, că și între ei s-ar afla Maghiari și patrioți buni. Dacă cineva e darabant, urmează eo ipso, că nu poate fi bun patriot. (Așa e!).

Eu zic și susțin, că majoritatea guvernului și jurnalistică coaliționistă desigur n-a numit și nu numește patriotic pe guvernul precedent. Că aveți dreptate, ori nu, nu sunt chemat să judec, ci va judeca istoria. Dar până atunci noi putem să-i condamnăm sau să-i preamărim. Însă în acest joc eu mai curând văd defăimarea adevăratului înțeles al ideilor, decât statorirea valorii și a înțelesului lor.

Vă întreb așadar, că patriotismul, ca ideal care te îmboldește la fapte mărețe și care ca atare formează fericirea cetățeanului, poate fi supus, poate fi subjugat, poate să se schimbe cu fiecare partid, în fiecare guvern, sau poate să depindă de la condeiul unuia sau celuilalt jurnalist? **Iubirea mea de patrie e cu mult mai mare decât să se schimbe, cum se schimbă vremea.**

În patria noastră, între împrejurările noastre speciale, cred că în aceea se manifestă iubirea de patrie, că suntem într-o toată **supuși loiali ai regelui** nostru apostolic. (Sgomot) Acesta e lucrul cel dintâiu. (Sgomot). (Zgomotul din sală, se datora faptului că în acea perioadă în Ungaria era un curent menit să ducă la câștigarea independenței totale față de Austria iar regele apostolic al Ungariei, împăratul Austro-Ungariei era consecvent principiilor Casei de Austria, n.n.). Aceasta este ideea fundamentală a statului monarhic. Criteriul nerăsturnabil al iubirii de patrie mai este **apoi și îndeplinirea legilor** sancționate de acest parlament, cari legi nu e iertat să fie supuse schimbărilor politice și cari legi trebuiesc aduse în îndeplinire în orice împrejurări. (Aplauze la naționaliști). Se poate, că nouă nu ne convin, se poate că s-au adus în contra voinței noastre, putem să luptăm în contra lor, dar de respectat trebuie să le respectăm până legea e lege. (Aplauze la naționaliști). În acestea văd eu adevăratul patriotism, acestea sunt ideile fundamentale ale iubirii de patrie, cari nu e iertat să fie supuse schimbărilor politice și părerilor jurnaliștilor. Iar dacă așa stă lucrul, pentru că nu poate fi altcum, atunci cum se poate explica aceea, că între noi totuși sunt păreri contrare? Deci acesta este punctul nostru de vedere, aceasta e baza patriotismului nostru, așadar acesta trebuie să fie și al D-voastră. Deci între noi nu pot fi păreri contrare, și nici nu e permis să fie. Așa s-a dezvoltat din o înțelegere rea o anumită direcțiune politică, din care ar urma apoi, că patriotismul numai unul singur poate fi, și anume **Acela, care e în stare să contopească și care și voește această contopire, în sânul națiunei maghiare.** Această explicare a patriotismului nu am acceptat-o nici când, ba nici nu vom primi, chiar pentru aceea sunt divergențe politice între noi.”

Apoi, cu acribie de jurist, dr. Vasile Lucaciu dă o interpretare justă a conceptelor de etnie și națiune, în evoluția lor istorică, pentru a combate idea de *stat maghiar cu o singură națiune*, curentul politic nou promovat odată cu instituirea Monarhiei dualiste, cea imperială a Austriei și regal-crăiască din Ungaria.

O altă divergență de păreri formează între noi așa numitul concept despre „națiune” și „naționalitate”. Să luăm lucrul de la început, să vedem cum s-a dezvoltat lucrul acesta în viața publică a Ungariei, până în zilele noastre, așa că am ajuns acolo în ce privește chestia naționalităților, că pe mine și pe colegii mei ne priviți ca dușmani de moarte.

On. Cameră! În zilele trecute, a fost desvălirea chipului unui distins bărbat de stat; la congresul avocaților s-a întâmplat această desvelire a chipului lui Verbóczy. (Este vorba de cel care a făcut posibilă adoptarea celui mai dur cod penal din Regatul ungar, îndreptat în special împotriva românilor, după Războiul condus de Gheorghe Dozsa, 1514, rămas în istoriografie sub denumirea de „Codul lui Verbóczy”, n. n.) Nu voesc să întru mai afund în criticarea dreptului făcut de el, l-au criticat, nu popii, ci avocații. Să deschidem cartea acestui mare autor, despre care ministrul de justiție a vorbit cu atâta căldură înaintea tuturor avocaților din Ungaria. Acolo, în cartea a III-a, capitolul 25, al. 2, Verbóczy în mod taxativ înșiră națiunile din Ungaria, „nations regni Hungariae” - în mod taxativ înșiră firește în limba latină, - că în Ungaria sunt Unguri, Valahi, Germani, Slovaci, cu un cuvânt, le înșiră pe toate națiunile, cari sunt în Ungaria. Vorbește și în special despre fiecare națiune. Deci vedem, on. Cameră, că Verbóczy în cartea sa înșiră națiunile după limbă. Aceste națiuni locuitoare în Ungaria alcătuiesc statul.

On. Cameră! Eu le aduc acestea ca argumente, că acestea idei politice sunt supuse dezvoltării legilor. Punctul de mîncare deci e acela, că se zice, că nu au fost atunci națiuni în Ungaria. Bine, dar Ungurii, Slovaci, Românii ce au fost? Același popor, ba dacă vreți, aceleași naționalități, cari au locuit atunci, locuesc și acum aici. Însă în evoluția de mai târziu, conceptului „națiune” au voit să-i deie altă explicație. Anume, Kölcsey, Kazinczy F., bar. Eötvös Iosif, în opurile lor politice și literare vorbesc despre naționalitatea maghiară și vorbesc despre națiunea maghiară, chiar așa, ca despre națiunea și naționalitatea română, deci le-au folosit deopotrivă expresiunile acestea. Însă cu ocaziunea aducerii legilor din 1848 și din 1867-68, să deschidem buletinele parlamentare și vom afla, că s-au nizuț, că aceste două expresiuni să fie cât mai bine determinate și cât mai precis, și totdeauna așa s-au exprimat, că în Ungaria există o națiune politică nedespărțită, pe aceasta o numim națiunea maghiară și la această națiune politică aparțin, ca membri, atât Maghiarul, cât și Românul, Slovacul și celelalte naționalități. (Aplauze). Ei bine, noi aceasta o primim și o stimăm până e lege. Deci pentru ce sunt atâtea frecări între noi, chiar în ce privește chestia naționalităților? Pentru că națiunea maghiară voește să contopească în sîmul ei naționalitățile și să nege individualitatea naționalităților! (Voci: Nu e drept).

Eu sunt martor, că atunci când vorbești în saloane cu bărbați de stat ai Ungariei, sau cu un fișpan mai cu minte (în sensul de inteligent, n.n.), totdeauna dau dreptul acestei deosebiri și nici când n-am aflat, nici chiar pe baronul Bánffy, care așa să fi dat definiția naționalităților precum am dezvoltat-o eu. Dar ne întrebați de plîngerile, de durerile noastre! Așadar ascultați. Ne doare, că pe baza unor vorbe rău înțelese, pe cari așa zicând zi de zi călăriți, vă îndoiți în patriotismul nostru. Și voiți să ne luați, nu

numai drepturile politice, dar **ne declarați chiar trădători de patrie, pentru că ne iubim poporul nostru**. Vă rog d-lor deputați să vă reîmprospătați în minte programul politic al lui Széll Kálmán, care chiar în ce privește chestiunea naționalităților ne-a sunat ca simfonie divină, al cărui rezultat a fost o decepție foarte dureroasă. Totdeauna văd aceste idei expuse în vorbirile de program ale deputaților, totdeauna ei spun, că **își iubesc pe frații lor Români, Slovaci, Sârbi**, dar totdeauna **amenință cu cele mai teribile pedepse pe așa numiții agitatori**. Aceasta ar fi în regulă, dar **când noi ne exprimăm iubirea față de popor, de limba, de cultura noastră, cu gura mare strigă, țipă, că suntem trădători de patrie și ne-am conjurat în contra unității de stat maghiar**. Așa stă lucrul cu **ideea de stat maghiar**, așa se nasc pervertirile politice prin munca fără suflet a ziariștilor. Onoare foarte puținelor excepții, celor cari nu se lasă seduși.

Ce înțelegem d-lor sub ideea de stat maghiar? Ideea de stat maghiar e codificarea celor 2 principii, despre care am vorbit mai nainte. Dar dacă e vorba despre **înghițirea naționalităților**, atunci noi suntem **contrari acestei idei, pentru că e antipatriotică**. Cu conștiința liniștită și cu fruntea ridicată susținem, că noi gândim, cugetăm și lucrăm în sensul cel mai spiritual, cel mai patriotic, și că principiile noastre conduc la consolidarea păcii și la fericirea țării.

Nu tare de mult am avut onoarea a asculta, - nu din locul acesta, ci de pe galerie – vorbirea Ecelenței Sale Andrassy în chestia naționalităților; care vorbire a avut bunătatea a o tipări și în limba română și a o împărți în câteva mii de exemplare. Vorbirea aceasta a fost considerată ca un fel de capitis diminutio a naționalităților, **a voit d-l ministru să ne arete pe noi ca pe niște trădători de patrie și pe sine a voit să se afirme ca un binefăcător al naționalităților**; căci, vezi Doamne, el iubește poporul, îi dorește binele, dar urăște agitatorii.

Dar d-lor, cine iubește agitatorii? Am înțeles însă, că **D-voastră sub agitatori ne-ați înțelege pe noi**. Dacă așa stă lucrul, **apoi durere, D-voastră și domnul ministru greșiți**, căci de fapt **noi nu agităm împotriva patriei și a națiunei maghiare**, ci da, agităm împotriva întortocherii și pervertirii concepțiilor politice.

Deputatul dr. Vasile Lucaciu trece apoi la analiza activității guvernului din 1907, exprimându-și în cuvinte academice și cu respectul cuvenit în forul legislativ, dezaprobarea totală față de modul de guvernare a țării, a Ungariei.

Alt motiv pentru care denegăm **votesarea indemnitații** pentru acest guvern, cu toată onoarea cari ne poartă față de membrii acestui cabinet și îndeosebi cu care recunosc capacitatea lor genială ca bărbați de stat, este **modul de guvernare, care a cauzat ura deplorabilă cu care ne purtăm unii față de ceilalți în această țară și care n-ar fi permis să fie**. Aceste contraste, aceste pasiuni dușmănoase n-ar fi permis să domineze între fiii acestei patrii. Ațâțăm în contra acelor idei scâlciate, cari sunt în stare să provoace ceartă și ură, cari ne fac dușmani, pe fiii acestei patrii, cari se nizuiesc să ne nimicească, dacă cândva se va putea, prin ajutorul acestei lozince false, dar nu se va putea. **Căci până când e cu noi iubirea poporului, până când ne iubim limba, până când simțim svârcolind în pieptul nostru conștiința națională și până când și cel din urmă strop de sânge e sânge românesc, nu ne temem!** (aplauze între naționalități. Sgomot în stânga).

Victoria în alegerile pentru postul de deputat de Beiuș a constituit un subiect de presă deosebit de amplu, atât în presa de limbă română cât și în cea maghiară. Cunoscând bine abuzurile ce se comit cu ocazia alegerilor înfierează întregul sistem patronat de

guvern.

*Să privim de ex. punctul de vedere al sistemului de guvernare cu privire la **dreptul de alegere**. Recunoaștem, că prin jurisdicția curială sistemele cele vechi, nesuferibile, cu privire la dreptul la alegere, s-au îmbunătățit. Să nu vorbim însă despre acele sisteme de alegere. Căci noi doară am declarat atunci, că iată, **nu suntem în stare să purtăm lupta parlamentară față de forța brutală, exercitată fără nici o rușine**, și pentru aceea am fost nevoiți să ne retragem în pasivitate. Pe timpul intrării în vigoare a jurisdicțiunii curiale, **cugetând că libertățile politice se vor respecta pe un teren mai extins, am pășit de nou pe terenul activității**. Și ce experiem, on. Casă? Eu, care îmi iubesc patria cu adevărat, am voit să ocup loc în camera aceasta, ca aici să dau expresie abuzurilor comise în contra noastră, și să cer revendicare pentru abuzuri existente, iar după alții neexistente, căci aici aflu de bine să le aduc în discuție și să concludem spre prosperarea patriei. Acolo, în partea nordică a Transilvaniei, în Lăpușul-unguresc, am aflat însă nenumărate baionete, am aflat acolo pe comitele suprem, pe vice-comitele, cu întreaga administrație și cu intriga ei, am aflat acolo sacul cu bani, cu un cuvânt, am văzut **împedecarea liberului exercițiu al drepturilor publice**. Prin urmare, **în Ungaria n-avem ce să vorbim despre viața constituțională**. Aceasta este plângerea cea mai mare, și nu numai a naționalităților, ci ea este și plângerea contrarilor noștri, căci am auzit doară de la un mare bărbat de stat independist, că partidul liberal întru atâta au dus abuzurile și părerile anticonstituționale, încât chiar și **dreptul de existență și drepturile omenești li le-au detras** și pentru aceea s-au văetat. Și noi să nu ne văetăm atunci, când **D-voastră ne denegați chiar și drepturile omenești?***

*Domnilor! Nu pretindeți a ocupa totul în favorul unor oameni favorizați, sau clase, sau națiuni, sau mai știu eu în favorul cui, când aici este vorba despre **un stat poliglot**, (Sgomot. Voci: **Stat național unitar!**) și dacă noi pentru gloria aceasta lucrăm cu d-voastră împreună, nu ne faceți imposibili.*

*Noi, și acei domni deputați, cari au participat la alegerea electorală dela Beiuș, putem zice, că numai prin puternicia lui Dumnezeu am ajuns aici, și acei alegători, în **contra tuturor ispitirilor, corupției, terorizării ne mai pomenite**, au venit și au votat pe mine. Toate acestea abuzuri se pot îndrepta spre bine. În ori și ce caz dreptul votului universal secret după comune va duce cu un pas mai departe cultul libertății publice și întărirea adevăratei vieți constituționale în Ungaria.*

*Mă pune în mare uimire punctul de vedere al partidului independent în chestia amintită. Pe vremea când Ex. Sa contele Tisza István își cetia aici programul său politic, atunci un bărbat valoros din partidul d-voastre, d-l deputat Ugron Gábor, poștiți priviți ziarul, cel puțin de o sută de ori îi strigă Ex. Sale, Tisza István: ce-i cu dreptul de alegere? Dânsul însă vorbea mai departe de Austria, despre străinătate, despre comerț, tarifă, naționalități, iar domnul Ugron Gábor: Dar ce-i cu votul universal de alegere? Și contele Tisza István voind să se scape de urmărirea d-lui deputat Ugron, care în continuu îl întrerupia în desvoltarea mai departe a programului, îi răspunde: Așa e, că va fi extindere a dreptului de alegere. Iar atunci d-l deputat Ugron Gábor îi replică: Nu ne trebuie extindere, ci ne trebuie **dreptul universal de alegere**. (Ugron Gábor: Corect). De atunci de multe ori s-a vorbit, de multe ori am auzit programul guvernului, vorbirile Ex Sale Kossuth Ferencz, splendidele vorbiri ale Ex. Sale contelui Andrassy Gyula, dar nu am mai auzit niciodată glasul domnului Ugron Gábor întrerupând cu vorbele: Unde-i dreptul*

universal de alegere? Așa cred, că nizuința noastră înțeleaptă de a lucra fără nici un interes personal, cu toată tăria inimii noastre, a fost întreruptă de legea ministrului de culte contele Apponyi Albert. Eu n-am nimic cu ideile acestea, pe cari eu nici nu le-am desvoltat și cari sunt nerăsturnabile. Că doară, onorată Cameră, sunt aici eu, mă nizuiesc să vorbesc ungurește și am învățat ungurește. Cine poate presupune despre mine, sau despre soții mei, că noi luptăm în contra cunoștinței limbei maghiare? Aceasta e absurd, on. Cameră. Dar politica, **acea politică**, care e depusă în acest proiect de lege, **nu ne convine**. Ca și carnea în sos, așa înoată în ea anumite idei laterale. Anumite tendințe, cari de loc nu se țin de planul de învățământ, dar cari tot mai tare sapă prăpastia neînțelegerii.

Apărarea limbii materne a popoarelor de sub coroana Sf. Ștefan, și în mod special a limbii române, a fost o preocupare permanentă a părintelui dr. Vasile Lucaciu. Ca deputat nu putea lăsa înafara discursului său această importantă problemă. Cu acuratețe lingvistică, în limba maghiară, apăra dreptul națiunii române la instruirea ei în limba maternă aducând mari critici legilor maghiare ce reglementează acest domeniu.

Onorată Cameră! E foarte frumos din partea unui bărbat de stat, când declară cetățenilor: „Iată, am deschis pe seama voastră șanțurile constituției, ca să puteți trăi liberi cu drepturile voastre de cetățeni, deschidem pentru voi și copiii voștri și ușile funcțiunilor de stat, ca să puteți ocupa loc acolo, până chiar și la ministerii, dar e natural, că lucrul principal e să știți ungurește”. Nu e lucru greu a răspunde domnului ministru de instrucție astfel: Oare câți sunt dintre Românii cari știu ungurește aplicați în oficiu? Statistica dovedește, că abia 60-70 în întreagă țara. La Curie dintre 100 de juzi abia sunt 3 Români. Dar voi dovedi, on. Cameră, cât de nedrept e d-l ministru față de fiii naționalității maghiare.

E lucru știut d-lor, că nu poate fi aplicat nime, nici ca ministru comun de finanțe, nici ca ministru de externe, nici ca ministru a latere, nici ca ministru de războiu, și nici pe la nu știu ce dicasteriu, nici în Viena, nici în Budapesta, fără cunoașterea limbii germane, care în cazurile de față e obligatoare. Iar acum fie-mi permis a întreba pe d-nul ministru de instrucție, care în bunătatea sa nemărginită s-a îngrijit, ca fiii Românilor prin învățarea limbii maghiare să ajugă în slujbe: Luat-a dispoziții, ca cei din Dobrișin, Kecskemét și Iaszberény, să fie siliți a învăța limba nemțească pentru a putea ajunge în oficiile înșirate mai sus? Ași fi foarte fericit, dacă așa putea asculta un răspuns asupra acestui argument.

Nu mă opun, ca copiii români să învețe limba unguerească. Nu agit împotriva limbii, din contră, voiesc ca fiecărui cetățean al patriei să i se dea ocazia de a învăța unguerește, dar nu pe calea pe care ne îndrumă ministrul de culte cu legea sa. Noi cunoaștem un drum cu mult mai bun, cu mult mai practic, și voi avea fericirea, ca la pertractarea budgetului instrucției să vă comunic, că legea lui Apponyi e tocmai contrară intențiilor ei.

Mă refer la d-l Berzeviczy, care pentru a-și documenta proiectul său despre învățământul limbii maghiare a zis că sunt 18 ani de când s-a formulat legea, s-au dat atâția bani pentru școale de stat, învățători, pedagogi, și cu toate acestea rezultatul e nul. Vă veți convinge și în urma **legii lui Apponyi**, că peste 20 de ani rezultatul va fi același!

Mult ar trebui să spun încă, on. Cameră, dar nu vreau să abuzez de răbdarea D-voastră. Mai ales așa dori să reflectez la unele fraze din vorbirea de ieri a d-lui Wekerle, referitoare la libertatea propunerii limbii maghiare în România. Dar voi veni cu date să vă documentez, **ce colosală deosebire este între starea noastră de lucruri și cea din**

România.

*Noi, partidul naționalist, am dori mult să putem lucra împreună cu majoritatea și cu guvernul la prosperarea patriei și la bunăstarea ei, dar din **motivele indicate aceasta ne e cu neputință**. Nu mă îndoiesc însă, că vor veni vremuri mai bune, pentru că cunosc poporul maghiar ca pe propriul meu popor român și știu bine, că **poporul maghiar, care gândește corect, care are inimă iubitoare, patriotul maghiar, nu e de una și aceeași părere**, în toate privințele, cu aceea ce D-voastră aici în jurul chestiei de naționalitate exprimați. (Sgomot. Contraziceri. Întreruperi: Vorbește despre memorandum!) Dacă vorbiți despre memorandum răspund, că eu sunt unul dintre cei mai cunoscuți reprezentanți. Și eu am primit de la damele și domnișoarele maghiare din Cluj buchetul cel mai frumos. Să-și însemne bine d-l deputat asta! Ele mi l-au adus, mi l-au prezentat, și eu le-am mulțumit. Atât d-lui deputat, care m-a întrerupt. Căci pentru binele iubitei noastre patrii, pentru țara noastră Ungaria, va veni timpul când ne vom înțelege unii cu alții și întru realizarea acestor idei naționale vom lucra împreună. Dar dacă nu va fi așa, nu noi purtăm vina, ci on. partide, cari stau pe baza punctelor de vedere intransigente-șoviniste, spre paguba țării.*

*În ședința din 31 Octomvrie 1907, baronul Bánffy Dezső face referiri exprese, interpretând în mod partinic cele spuse de dr. Vasile Lucaciu în ziua anterioară. Regulamentul de Ordine Interioară al Parlamentului budapestan prevedea dreptul la replică fiecărui deputat. Așa se face că deputatului dr. Vasile Lucaciu i se acordă acest drept. Discursul său este întrerupt de nenumărate ori de intervențiile deputaților pro guvernamentali. Dr. Vasile Lucaciu vorbește în mijlocul continuelor întreruperi. Constată din vorbirea lui Bánffy confirmarea celor spuse de el, că în Ungaria să dorește o direcție politică dușmănoasă naționalităților. Baronul Bánffy l-a atacat pe nedrept. La Lăpușul-unguresc, unde a candidat întâiu, s-a folosit steag unguresc. Sub steagul unguresc i s-au adunat alegătorii și s-a făcut votarea. În Beiuș, unde a fost ales, tot așa. Ziare maghiare au scris, că la Beiuș a fost curată pădure de steaguri naționale ungurești. Steaguri românești n-au fost nici unde. Ce privește școalele, să așteaptă de la guvern steagurile și pajurile și Românii se vor conforma legii. Scopul baronului Bánffy n-a fost să constate adevărul, ci să provoace ură. S-a făcut vorbă despre memorandum. Spune, că despre cele cuprinse în memorandum ia discuția ca orișicine pentru a-l convinge, că nu e nimic nepatriotic în memorandum. Românii s-au dus cu el la Viena, pentru că acolo era Monarhul. Au fost condamnați memorandumii, oratorul mai aspru, căci a primit cinci ani, dar a urmat grațierea, un act la care n-a contribuit cu nimic baronul Bánffy, care a executat numai în mod conștient, ca ministru-prezident, ordinul Monarhului. De altcum Românii sunt mulțumitori baronului Bánffy pentru politica inaugurată față de ei, fiindcă tocmai pe calea aceasta **i-au deșteptat la conștiență, la viață**. Dar politica sa nu poate să fie politica Ungariei, - ba e o politică, care sapă groapa Ungariei. Naționalitățile nu vreau alta, decât conservarea individualității lor, a culturii lor naționale, a limbii lor. Stau deci pe baze, pe cari e posibilă înțelegerea.¹⁰*

Ședința din 28 noiembrie 1907:

La această ședință, pe ordinea de zi este proiectul de lege privind acordul comercial dintre Ungaria și Austria. Deputatul dr. Vasile Lucaciu are o intervenție în care face referiri la vremurile în care nu se ținea cont de naționalitate în viața economică și socială a Ungariei. Pledeaza pentru o Ungarie unită, în care nu sunt diferențe culturale,

sociale, economice sau de altă natură între națiile conlocuitoare, menționând că o astfel de Ungarie unită ar fi mult mai puternică pe plan exterior, subliniind strânsa legătură dintre economic și social. **O Ungarie unită altfel ar putea negocia acest contract economic cu Austria.** Arată că slovacii, care erau marginalizați în Ungaria, și care odată ajunși în America au putut să se dezvolte material, reușesc să contribuie la bunăstarea comunității lor, și astfel la bunăstarea Ungariei, trimițând bani acasă.

Ședința din 29 noiembrie 1907:

În intervenția sa, deputatul Hoch Janos își exprimă indignarea privind faptul că dr. Vasile Lucaciu a beneficiat de grațiere pentru pedeapsa primită în procesul Memorandumului, etichetându-l ca iredentist, mirându-se cum de un astfel de „speciment” a ajuns pe băncile Parlamentului. Părintele dr. Vasile Lucaciu, în cuvinte decente și diplomatice recunoaște implicarea sa în „mișcarea” memorandistă, implicare pe care o considera justificată, și menționează că a ajuns în Parlament susținut de românii care i-au dat votul pentru a contribui din postura de deputat la dezvoltarea țării și că el își va aduce aportul la făurirea unei Ungarii mai bune și unită.

Ședința din 14 decembrie 1907:

Un alt deputat atacă parlamentarii PNR, acuzându-i de iredentism și i-a etichetat drept „agitatori”. Se dau exemple despre acest subiect din articolele unor ziare recente. Apoi face referiri exprese la modul de desfășurare a alegerilor de la Beiuș, unde a fost ales dr. Vasile Lucaciu. În răspunsul dat, drept replica la acuzațiile aduse, deputatul Vasile Lucaciu arată cu exemple concrete, că atacurile de natură naționalistă au fost exprimate de presa maghiară, iar evenimentele provocatoare au fost din partea oponentilor săi politici. Demontează punct cu punct fiecare din acuzațiile aduse românilor referitoare la activitatea presupusă iredentistă și la aprecierea de a fi agitator.

Anul 1908.

Ședința din 5 martie 1908:

În cadrul acestei ședințe se anunță în Camera deputaților că **mandatul de deputat al dr. Vasile Lucaciu este validat.** Vasile Lucaciu, în intervenția sa, pledează pentru egalitatea parlamentară indiferent de naționalitatea membrilor aleși în forul legislativ al țării. Unii deputați maghiari, în termeni duri, îl etichetează ca trădător de patrie și că are o atitudine revizionistă. Riposta lui este promptă: *caracterul șovin al unor deputați maghiari este mult mai nociv decât atitudinea mea.*

Ședința din 9 martie 1908:

Regulamentul de Ordine Interioară al Parlamentului țărilor coroanei Sf. Ștefan prevedea cu multă precizie drepturile fiecărui deputat legate de luările de cuvânt. Deputatul Vasile Lucaciu cunoscând Regulamentul căuta să valorifice la maximum prevederile lui. Trebuie să avem în vedere că în tactica parlamentară există multe modalități prin care opoziția încearcă să obstrucționeze buna desfășurare a lucrărilor. Abil, dr. Vasile Lucaciu și-a folosit talentul oratoric, cunoștințele sale politice și de cultură generală precum și cea de bun cunoscător al limbii maghiare și prin intervenții lungi, cu trimiteri la istoria veche și recentă a Ungariei, paralizează complet ședința camerei deputaților din ziua 9 martie 1908.

Ședința Camerei Deputaților din data de 9 martie 1908, a început de dimineață, la ora 10.10 și a durat până la ora 14.20. Intervenția deputatului dr. Vasile Lucaciu a durat până la încheierea ședinței, deci putem spune că în ziua de 9 martie 1908 în Casa Magnaților

din Parlamentul din Budapesta, s-a auzit numai vocea marelui tribun al cauzei naționale românești.¹¹ În cele ce urmează vom prezenta în limba maghiară începutul intervenției făcând apoi scurte referiri la conținutul acestuia și „oportunitatea” lui.

286. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 márczius 9-én, hétfőn, **Justh. Gyula**, utóbb **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesítése. — A házszabályok módosításáról szóló indítvány tárgyalása.

A kormány részérdei jelen vannak: Wekerle

Sándor, gr. Andrássy Gyula, gr. Apponyi

Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos,

Darányi Ignác, Josipovich Géza.

(Az ülés d. e. 10 óra 10 pereskor kezdődik)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Vertán Endre jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Raisz Aladár jegyző ur, az azok ellen felszólalókat pedig Csizmazia Endre jegyző ur fogja jegyezni.

Elsősorban hitelesíteni fogjuk a múlt ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Csizmazia Endre jegyző urat, szíveskedjék a múlt ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa az 1908. évi márczius hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök : Kérem a t. házat; van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre nézve ? *(Nincs!)* Ha senkinek sincs észrevétele, akkor a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Következik Nagy Emil képviselő ur a házszabályok módosítása (írom. 723.) tárgyában beadott indítványának tárgyalása. Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Lukács László!

Lukács László : T. képviselőház! Kötelességérzetem szigorúan megparancsolja, hogy a Nagy Emil t. képviselőtársam által a házszabályok módosítása tárgyában benyújtott indítványhoz hozzászóljak, másrészt pedig az országgyűlési nemzetiségi pártnak az egész ország érdekét átölelő bölcs politikai programján nyugvó hazafias lelkületem hamisítatlan őszinteséggel arra buzdít, hogy politikai meggyőződésem teljes erejével, mondhatnám, a férfiú elszántságával s a haza sorsát és jövőjét szíven viselő ország gyűlési képviselő által megingathatatlanak, megdönthetetlenek elismert érvek erejével ezen indítvány elfogadását ellenezzem *(Mozgás oalfélöl.)* és szerény tehetségemtől kitelhetőleg annak elfogadását megakadályozzam.

Nem titkolhatom el, t. képviselőház, hogy egész lelkemben mélyen megdöbbenve állok e kérdés előtt. Miért kellett a házszabályok módosításának ügyét épen most, épen a jelen politikai viszonyok között felvetni ?

Minden eredménynek, minden okozatnak megvan a maga oka. A tudományos munkásságnak, évezredek bölcséleti kutatásainak egyik feladata épen az, hogy a létező dolgokat, a természeti tüneményeket vagy az emberi élet történetét képező eseményeket saját okaik felfedezése, megállapítása által tudományosan megismerhessük.

Pe ordinea de zi a acestei ședințe este Proiectul de lege privind modificarea Regulamentului de organizare și funcționare a Camerei Deputaților. Acest proiect este prezentat în Cameră de către deputatul Nagy Emil care aduce o serie de argumente privind necesitatea modificării Regulamentului cu scopul de a elimina posibilitatea ca un grup restrâns de deputați să poată obstrucționa buna desfășurare a lucrărilor și luarea hotărârilor.

Discursul deputatului dr. Vasile Lucaciu începe prin a spune clar **că se opune adoptării acestui Proiect de lege**. Apoi prezintă cu argumente pertinente că această inițiativă parlamentară este o intervenție a puterii executive, prin exponenții cei mai autorizați ai guvernului din acea perioadă, ministrul de interne, contele Andrassy Gyula și ministrul cultelor și educației, contele Apponyi Albert. Această intervenție guvernamentală, prin mijlocirea unor deputați, arată vorbitorul, încalcă principiul separației puterilor în stat.

Scoate în evidență motivele pentru care se dorește modificarea Regulamentului Camerei subliniind mai ales frica guvernului că prin viitoarele propuneri parlamentare se va adopta legea votului universal, caz în care, majoritatea în Parlamentul Ungariei s-ar schimba, numărul deputaților maghiari ar putea fi în minoritate, astfel că politicile actualului guvern n-ar mai putea fi continuate. Deputatul Vasile Lucaciu analizează fiecare argument prezentat de Nagy Emil, raportorul proiectului, în susținerea lui și arată netemeinicia lor. În consecință citește în fața deputaților propunerea sa referitoare la hotărârea pe care să o adopte Camera, propunere care cuprindea următoarele idei: respingerea Proiectului prezentat de către deputatul Nagy Emil; Camera va avea în vedere discutarea unui proiect de modificare a Regulamentului de funcționare numai după adoptarea legii privind votul universal și secret; viitorul proiect de modificare a Regulamentului să prevadă și norme legate de imunitatea parlamentară.

Ședința din 12 mai 1908:

În cadrul acestei ședințe se dezbate bugetul pe 1908. Deputatul Vasile Lucaciu prezintă argumentele pentru care **nu va vota legea bugetului** în forma prezentată ca proiect. Arată că în acest proiect se face o mare nedreptate privind modul de repartizare a resurselor financiare. Sunt favorizate, după parerea lui, comunitățile maghiare în detrimentul celor ale naționalităților conlocuitoare. Face o scurtă prezentare a atestării existenței străvechi a minorităților din Ungaria. Arată că toate naționalitățile trebuie să aibă aceleași drepturi ca și maghiarii, deoarece și contribuția lor la buget este egală. Își exprimă indignarea cu privire la faptul că însuși comunitățile de secui sunt nevoite să migreze în România în căutarea unui loc de muncă, pentru a putea supraviețui sărăciei. De asemenea face referiri la încălcarea legii naționalităților. Are un discurs lung, de peste 2 ore, arată necesitatea majorării bugetului în sănătate, pentru a putea stăvili răspândirea maladiilor, de a elimina lipsa acută de medicamente și personal medical. Respinge acuzațiile aduse cu privire la denigrarea statului maghiar în presa străină, arătând cu exemple că în numeroase cazuri străinii se informează direct de la fața locului cu privire la condițiile din Ungaria.

Ședința din 14-15 mai 1908:

Se continua dezbaterile privitoare la legea bugetului pe 1908. Deputatul Fenyvesi Soma îl atacă pe Vasile Lucaciu menționând că acesta a refuzat să vorbească în limba maghiară în fața judecătorilor cu ocazia Procesului Memorandului. Este acuzat de iredentism și acțiuni ostile statului maghiar.

În cuvântul său de răspuns, dr. Vasile Lucaciu își recunoaște o parte din vină, nu

contestă anumite acuzații și menționează că în viața fiecărui om, a fiecărei comunități sau clase sociale există anumite momente ce pot fi greșite, dar menționează că aceste exemplificări se puteau face mai elegant, și fără un atac direct la persoană, fără injurii și fără calomnii, stil menit să dezbine, nu să unească frăția între naționalitățile Ungariei. Respinge cu fermitate acuzația că a fost condamnat în procesul memorandumului pentru că a dorit autonomia Ardealului, folosindu-se de cuvintele procurorului regal din acel proces, Vita Sandor, care în actul de acuzare menționează că nu este condamnat pentru că a cerut autonomie pentru că “Ardealul a fost autonom, și poate în viitor va mai fi.”

În continuare, dr. Vasile Lucaciu și alți deputați intră în discuții divergente purtate privitor la legea naționalităților și nerespectarea acesteia.

Ședința din 14 noiembrie 1908:

Parlamentarii care se prezintă ca membrii ai PNR, printre care și Vasile Lucaciu, demisionează în bloc din toate comisiile parlamentare. Din cei 14 deputați observăm că 9 dintre ei făceau parte din diferite comisii parlamentare. Bineînțeles că fiind în minoritate în fiecare comisie, hotărârile luate nu-i reprezentau. De aceea, în cadrul Clubului Parlamentarilor Români s-a hotărât adoptarea acestei atitudini. Deputații demisionari se pot identifica din următorul pasaj: *Bemutatom Mihályi Tivadar, Ivánka Milán, Suciu János, Vlád Aurél, Lukács László, Goldis László, Blakó Pál, Bredicean Koriolán és Petrovits István képviselők levelét, a melylyel a földmivelésügyi-, az igazságügyi-, a bankügyi-, a kérvényi-, a kivándorlási-, a könyvtári-, a közigazgatási-, a közoktatási- és a naplóbíráló-bizottsági tagságukról lemondanak.*

Ședința din 25 noiembrie 1908:

Se discută legea emigrării. Deputatul Vasile Lucaciu face o scurtă istorie a legii naționalităților. Arată că nerespectarea acestei legi a determinat o migrație sporită a nemaghiarilor din țară. Se ridică împotriva încercărilor repetate ale guvernului de a dezbină PNR, prin finanțarea unor eventuali dizidenți care să formeze un nou partid: Partidul Național Român “Moderat”. Această problemă a bulversat o perioadă mare de timp unitatea politicii românilor din Ardeal și Părțile ungurene.

Critică vehement încercarea coaliției parlamentare de a propune și adopta legi menite asimilării populațiilor nemaghiare. Se referă la dorința statului de a elimina școlile confesionale în care se predă în altă limbă decât maghiara, prin preluarea lor de către stat cu scopul de a exercita un control mai riguros asupra conținutului materiilor predate și limba folosită. De asemenea, face referiri concrete la modalitățile în care statul încearcă să aibă un control mai mare asupra clericilor bisericii greco-catolice și ortodoxe, asupra instituțiilor culturale și financiare; de a lega dreptul la vot de cunoașterea limbii maghiare etc.

Ședința din 12 decembrie 1908:

Se dezbate bugetul pe 1909. Dr. Vasile Lucaciu propune un amendament la lege cu privire la “*învățătorii clandestini*” care sunt trimiși de statul maghiar prin sate să explice cetățenilor despre creșterea albinelor, grădinărit, legumicultură și alte noțiuni legate de cultivarea pământului. Aceștia, datorită politicii de maghiarizare a învățământului sunt determinați să explice toate aceste noțiuni în limba maghiară. Vasile Lucaciu își exprimă indignarea că sătenii de altă naționalitate, neșcoliți în școlile maghiare, nu înțeleg conținutul acestor prelegeri, drept urmare această inițiativă, care de altfel este bine venită, devine inutilă. Propune ca, acolo unde este cazul, cursurile să se țină în limba naționalității

respective. Amendamentul este susținut și de alți parlamentari, în sensul că prelegerile să se susțină în limba maghiară, dar să se explice celor ce nu înțeleg noțiunile predate și în limba lor maternă.

Ședința din 4 decembrie 1908:

Pe ordinea de zi se află bugetul Ministerului Învățământului și Cultelor. Deputatul Vasile Lucaciu face referire la necesitatea predării în școli în limba maternă a naționalităților. Aduce ca argument faptul că în Imperiul Roman limba latină era considerată limba oficială și culturală a imperiului, dar naționalitățile aveau dreptul de a-și păstra cultura și identitatea. Vorbește despre folosirea limbii materne în biserici. Critică sever politica de asimilare forțată dusă de Ministerul Învățământului maghiar în întreaga sa activitate. În final, după un lung discurs, peste 3 ore, presărat cu multe citate în limba franceză și latină; statistici, președintele ședinței **îi ridică dreptul la cuvânt.**

Ședința din 10 martie 1909:

În cadrul acestei ședințe deputatul dr. Vasile Lucaciu face un demers oficial Camerei prin care reclamă faptul că i s-a încălcat dreptul de imunitate parlamentară. Acesta descrie faptul că la data de 1 Februarie 1909 și-a planificat activități în Caraș-Severin. Autoritățile statului, prin folosirea jandarmilor, i-a interzis deplasarea la activitățile programate, chiar dacă a prezentat legitimația de parlamentar. Deputatul reclamă că i s-a încălcat libertatea de mișcare ca persoană fizică, dar și în calitate de parlamentar. Cererea formulată de dr. Vasile Lucaciu este acceptată, astfel că plângerea sa este prezentată spre analiză Comisiei de imunitate parlamentară.

Acest moment din viața parlamentară al părintelui dr. Vasile Lucaciu ar merita cercetat mai în detaliu pentru a afla mai multe aspecte legate de scopul deplasării la Caransebeș, modalitatea concretă în care jandarmii i-au interzis intrarea în localitatea respectivă și modul în care Comisia parlamentară privind imunitatea deputaților a soluționat această plângere.

Ședințele din 23, 24 și 26 martie 1909:

Pentru dezbateră în Camera deputaților din Parlamentul Ungariei se depune la data 23 martie 1909 Proiectul privind "Legea Congrării" (congrua: venitul minim garantat slujbașilor bisericii).

Ministrul cultelor și educației, Apponyi Albert, face în cadrul ședinței din 21 februarie 1907 două propuneri de lege pe această temă. Prima se referă la stabilirea salariilor minime pentru profesorii de școală primară. Dacă biserica ce întreține școala respectivă nu poate să asigure acest salariu minim, profesorii trebuie să ceară ajutor de la stat. Ajutorul de stat este condiționat de anumite criterii ce trebuie îndeplinite, criteriile stabilite de către statul maghiar. Ministrul apreciază că față de profesorii de școală care beneficiază de ajutor social, statul nu are putere disciplinară. Prima condiție pentru ca o școală să primească ajutor de la stat ar trebui să fie ca aceasta să corespundă cerințelor statului din punct de vedere național, luându-se în considerare modul în care limba, istoria și constituția maghiară sunt predate în școală.

Proiectul de lege propus de Apponyi Albert a fost considerat de către ambele biserici românești (greco-catolică și ortodoxă) ca necorespunzător din următoarele motive:

a) salariul minim reglementat prin lege al profesorilor este, în general, foarte mare, iar din aceasta cauză multe biserici, din cauza sărăciei lor, nu pot asigura un astfel de salariu profesorilor și astfel vor fi nevoite să renunțe la școli, sau să apeleze la ajutorul statului;

b) apelând la ajutor de stat, aceste instituții își pierd autonomia și vor fi nevoite să accepte într-o mare măsură cerințele statului, să funcționeze sub autoritatea sa disciplinară;

c) dreptul de a aproba conținutul manualelor folosite în școli ar fi transferat din mâinile bisericii către guvern, ceea ce ar constitui și o știrbire a autonomiei ecleziastice. Controlul statului în detrimentul autorităților ecleziastice ar deveni extensiv.

De numele lui Apponyi se leagă și o altă directivă școlară conform căreia în instituțiile de învățământ bisericești ortodoxe și greco-catolice predarea să se facă în limba maghiară, **pretextând ca în aceste instituții de învățământ sunt foarte mulți elevi maghiari care nu înțeleg limba română sau sârbă.** (sic.!) În replică, deputatul dr. Vasile Lucaciu aduce contraargumente apelând la faptul că în Bula papală »Ecclesiam Christi« se precizează fără dubiu: »in ecclesiasticam provinciám Graeco Cath. unitam, linguae romanicae« »lingua romana«.

Continuarea debaterii proiectului de lege este amânată pentru 24.03.1909. În ședința din această zi vor avea intervenții mai mulți parlamentari maghiari care își exprimă dezacordul cu privire la aprobarea legii, **deoarece aceasta favorizează episcopiiile române de pe teritoriul Transilvaniei.**

Dezbaterile privind Proiectul legat de „Legea congruării” se încheie în ședința din data de 26.03.1909, în care, după lungi interpelări adresate inițiatorilor proiectului, Camera deputaților respinge adoptarea legii. Legea Congruării NU se aprobă.

Sedința din 9 octombrie 1909:

În ședința Camerei din 9 octombrie 1909, pe ordinea de zi era ridicarea imunității parlamentare a unui mare număr de deputați. Dezbaterile pe această temă au început în data de 28.09.1909. Sunt vizați de „anchetatorii” parlamentari peste 20 de deputați, majoritatea fiind din partidele de opoziție și de altă etnie decât cea maghiară. Enumerăm câțiva deputați de pe această mare listă: Vasile Lucaciu, Iuliu Maniu, Vlad Aurel, Nagy Emil, Jehlicska Ferenc, Melczer Gyla. Majoritatea învinuirilor aduse deputaților au fost inventate de către membrii comisiei parlamentare instituite în acest scop. Unele acuzații aduse deputaților pentru care s-a cerut ridicarea imunității au fost de-a dreptul puerile.

Deputații români, dr. Vasile Lucaciu și dr. Ioan Suciș, au luat cuvântul intervenind în favoarea unora din deputații acuzați că au încălcat normele penale, arătând netemeinicia învinuirilor aduse. Această acțiune, care s-a făcut în Parlament, spune dr. Vasile Lucaciu, are drept scop de a înlătura, de a scăpa de acei deputați ce sunt „incomози” pentru organele de stat.

Ridicarea imunității parlamentare deputatului dr. Vasile Lucaciu

În ședința din 12 Octombrie 1909, Comisiunea Parlamentară de Imunitate propune ca deputatul Dr. Vasile Lucaciu, dat în judecată pentru un articol ce are cuprins agitatoric, publicat în ziarul „Lupta” din Budapesta, sub titlul *Un cuvânt către frații mei români* semnat dr. Lukács Ladislaus, Deputat, să fie extrădat judecătoriei, deci dreptul său de imunitate să fie suspendat.

Apare de-a dreptul hilar faptul că pentru ridicarea imunității deputatului dr. Vasile Lucaciu se fac două propuneri, culmea, pentru publicarea unui articol identic, dar în două ziare de limbă română. Prima propunere este cea referitoare la articolul publicat în ziarul “Lupta”, numărul 226 din 1908, iar a doua, pentru publicarea aceluiași articol în ziarul

“Poporul Român”, numărul 45 din 1908. Raportul al doilea, prezentat Camerei pentru articolul publicat în ”Poporul Român” a fost identic cu primul. În timpul dezbaterilor se citește articolul pentru care se propune ridicarea imunității deputatului dr. Vasile Lucaciu pentru a putea fi tras la răspundere penală de către justiția maghiară. Pentru a intra în atmosfera dezbaterilor din Camera deputaților de la Budapesta redăm un scurt moment al acestora.

Articolul este citit integral de către Fenyvesi Soma în ședința din 12 Octombrie 1909, când începe dezbaterile ridicii imunității parlamentare pentru articolul scris în ziarul “Lupta”.

Fenyvesi Soma citește *Un cuvânt către frații mei români* semnat dr. Lukács Ladislaus, Deputat.

Ca și cum în aceste vremuri pe care le-am trăit, respirația dătătoare de viață nu te-ar fi inspirat; aceasta ar trebui să constituie o stăvilă de neclintit împotriva atacurilor ostile ale inamicului împotriva limbii, credinței, culturii, identității naționale, și ale personalității poporului român.

Suntem o pradă ușoară al orărilor sistem politic care de-a lungul timpului a reușit să-și însușească puterea guvernării, și cu aceasta forța armelor și banii statului.

Numai în acest fel putem explica și înțelege starea rușinoasă în care suntem. În primul rând, cei de la conducere, încearcă din rășputeri să anihileze tot ceea ce-i stă în cale - pe de o parte, și, pe de altă parte, lipsa rezistenței din partea noastră și genul retragerii de la orice atac, care va fi din ce în ce mai sumbru și mai obscen (szemtelenebb) de la o zi la alta.

Să vedem doar câteva lucruri înaintea ochilor noștri.

Ei au luat autonomia Transilvaniei și noi ne-am plecat capul.

Ne calcă în picioare drepturile naționale câștigate cu ocazia pactului dualist, și noi ne plecam capul.

Ne-au aruncat câteva firimituri din milă prin așa zisa lege pentru egalitatea naționalităților conlocuitoare, dar noi nu am reușit să folosim nici aceste facilități, prin puterea și virtutea cetățenilor.

Ne-am complăcut în pasivitate pe vremea nebinecuvântată a lui Tisza Kalman, am tolerat ca încăpățânatul Banffy să umble împănăt printre bravii noștri grăniceri.

Am privit, unii supărați, alții chiar zâmbind, sau indiferenți, cum ne călca în picioare bisericile, școlile, valorile familiale, iar mulțimea pur și simplu nu s-a implicat. Am privit cum în mod șiret, guvernele ne-au împiedicat să ajungem o nație, și să ne unim într-un partid politic.

Suntem proclamați străini și ne ascundem în propria noastră țară, în țara strămoșilor noștri. (Zgomotul și entuziasmul din stânga: Unde sunt strămoșii lor?)

Și am ajuns să vedem din partea adversarilor noștri politici punctul culminant al necinstei lor, cum ne aruncă în fața noastră, cu o nerușinare și o desfrânare intrigantă, că suntem dușmanii interiori ai țării.

Și în aceasta direcție a umilinței și deziluziei și a dizolvării noastre naționale am ajuns într-o cale deschisă – cum a venit cu tupeu un ministru de interne repulsiv, ministrul unei clase de oligarhi, cu o propunere de a restabili iobăgia, și anume cu legea dreptului la vot.

Și am ajuns până la momentul în care bătaia de joc și durerea noastră să nu

aibă pereche în lume și am ajuns ca și coroana să ne părăsească și să fim aruncați ca pradă șmecheriei șoviniste și să vină la vulpea și oligarhul vibrant și să o arunce în ochii noștri cu fluierul vicios al sarcasmului și al ironiei: care sunt loialitatea și afecțiunea proverbială a tronului habsburgic (exclamații zgomotoase din stânga: Aha!), vedeți că ei v-au dat doar în mâinile noastre și vă vom întreba acum cum să vă încredeți în Viena și în casa împăratului Habsburgic. (Strigă pe stânga: Ah!)

Prin urmare, mă uit în jur și văd o mulțime de mase române de la Tisa la Carpați, care se află în aceeași soartă cu aceleași emoții. Cu aceeași limbă, credință și aspirații naționale.

Și acest popor, cu o viață de două mii de ani, ca un element național elementar, pașnic și individual, a suferit, a fost cucerit, umilit și rostuit ca un popor din lume, sperând că soarta lui și a țării s-ar întoarce spre bine.

Acum vedem unde am ajuns cu toleranța noastră nelimitată, să ne predăm virtuțile și unde ne-au adus oponenții noștri politici cu asuprirea și domnia lor.

Ei nu au avut suficiente succese și rezultate politice până în prezent.

Acum, le trebuie viața și existența noastră națională, piatra de temelie a drepturilor noastre umane și civile. La aceste rezultate a ajuns umflatul (felfuvalkodott) oligarh, gr. Andrassy. Și-a pierdut mintea și rațiunea. Națiunea și patriotismul nostru, îndatoririle civice loiale și conștiinței de sine ne fac să ne ridicăm protestul împotriva acestei asasinări (merénylet) făcute de contele Andrassy împotriva noastră. Întregul guvern, în special ministrul de interne, ar putea să se asigure că majoritatea țării nu a acceptat propunerea; că toți cetățenii care iubesc progresul și libertatea refuză să nu țină seama de naționalitate, cum ar fi un copil monstruos, ca asuprirea libertății cetățeanului este ca o rușine pe care o aduce pe pământ în sec XX.

Iar rezultatul cel mai respingător al propunerii este că el dorește să apară ca un paladiu al rasei maghiare; ei spun că prin această propunere doresc să asigure superioritatea și dominanța elementului maghiar, astfel încât toate publicațiile maghiare scrise, au susținut și au protejat propunerea monstruoasă. Când este adus la Casă (Casa Magnaților, Camera Deputaților, n.n.) de către tatăl propunerii, cu cinismul hoțului de buzunar prins asupra tâlhăriei, el are tupeul să declare că propunerea lui nu este îndreptată împotriva naționalităților. Dacă, prin urmare, nu este îndreptată împotriva naționalităților și nu favorizează elementul maghiar în explicarea principiului egalității, care este scopul său?

Deci așa stau lucrurile, după atâtea întâlniri, ce le-am făcut până acum, puterea convingătoare a circumstanțelor ne obligă să avem o mare reuniune națională. După atâtea bătălii, sacrificii, dezamăgiri și suferințe atunci când valurile de activități sălbatice devin din ce în ce mai amenințătoare, atunci când închisorile sunt pline de victime ale intoleranței șoviniste și antipatetice, atunci când bisericile, religia și școlile noastre sunt călcate în picioare și umilite... (zgomot din partea multimei parlamentare).

Ernö Balogh: Există trei mii de școli românești unde nici un cuvânt nu este predat în limba maghiară. (Zgomot continuu.)

Președinte: Liniște!

Soma Fenyvesi (citește): ...trebuie să ne dăm seama de situație, trebuie să ne arătăm sentimentul patriotic în fața coroanei, țării și întregii lumi. Când vine vorba de conștiința națională, trebuie să se descurajeze orice pretext de frică, retragere și îndoieli

fiziologice. Provocarea este aruncată în fața noastră: Români este vorba de a trăi, de a evolua și de a ne bucura, ca o națiune cu conștiință națională sau ca o națiune, sau de a-lăsa să fim loviți, călcați în picioare și distruși de liderii industriei politice!?

La acuzarea că Vasile Lucaciu și PNR sunt dușmani ai poporului maghiar, Iuliu Maniu, care sare în apărarea lui Vasile Lucaciu, răspunde:

Gyula Maniu: *N-am confruntat niciodată poporul român cu maghiarii, ci doar cu voi, care nu reprezintati nici măcar valorile rasei maghiare, cu atât mai puțin ale poporul român! (Zgomot mare.) Data: 12 octombrie 1909.*

Demersurile privind ridicarea imunității parlamentare au fost orchestrate de către factorii guvernamentali. S-a început în 28.09.1909 printr-o “vânatoare de vrajitoare” a Comisiei pentru Imunitatea Parlamentară din Budapesta, fapt pe care îl sesizează și Iuliu Maniu în intervenția sa pentru apărarea deputatului Vasile Lucaciu.

Deputații care cer dreptul la cuvânt și apără pe deputatul Vasile Lucaciu sunt: Iuliu Maniu, Vasile Damian și Pop Cs. Istvan. Dezbaterele degenerază în dispute pe tărâm etnic. La una din acuzații Vasile Lucaciu dă următoarea replică: „O națiune trăiește prin limba sa!”

Deputatul Dr. Iuliu Maniu pledează într-o vorbire mai lungă pentru respingerea propunerii, făcând propunerea următoare: „În cazul de față dieta nu suspendează dreptul de imunitate al deputatului Dr. Vasile Lucaciu”. Dieta primește propunerea comisiei.¹²

Votarea a decurs în felul următor:

Președintele: Sunteți de acord cu ridicarea imunității parlamentare a deputatului dr. Lukács Ladislaus?

Răspunsul „Da”, în cor, dat de parlamentari a fost atât de puternic, - scrie în document - încât NU s-a trecut la numărarea voturilor pro sau contra. Președintele Dietei a pronunțat verdictul: Se ridică imunitatea parlamentară deputatului dr. Lukács Ladislaus.

Hotărârea Camerei privind ridicarea imunității parlamentare deputatului dr. Vasile Lucaciu a oferit autorităților statului posibilitatea tragerii la răspundere penală a acestuia pentru acuzațiile aduse. Observăm că indiferent de motive, de luările de cuvânt, de regulamente etc, votul de ridicare a imunității parlamentare a fost dat de către coaliția parlamentară care susținea guvernul în funcțiune.

Ecoul ridicării imunității parlamentare a deputatului dr. Vasile Lucaciu a fost deosebit. Atât ziarele românești, cât și cele maghiare au subiecte de presă pentru mai multe ediții. Bineînțeles, fiecare cu optica sa.

Prezentăm un articol referitor la ridicarea imunității lui Vasile Lucaciu apărut în publicația Foiaia poporului din 4/17 octombrie 1909.

Ședința de Marți a dietei¹³

În ședința de Miercuri (sic! n.n.) a dietei s'a discutat chestia ridicării imunității deputatului V. Lucaciu, pentru publicarea unui articol „agitatoric” în ziarele „Lupta” și „Poporul Roman”. Raportorul Fenyvessy propuse ca Lucaciu să fie dat judecării pentru agitație contra statului. Ia cuvântul deputatul Dr. Maniu, care a spus că în ultimul timp se tratează chestiunea imunității prea superficial. (Strigăte: Afară cu el!) Dr. Maniu: Eu nu vreau să nesocotesc ridicarea imunității, vreau să constat că comisiunea n'a fost destul de atentă la constatarea faptelor. De trei ani încoace acei dintre Romani, cari și-au manifestat ideile lor politice, s'au văzut condamnați la 181 ani temniță și 180.000 coroane amenzi. Ungaria aceasta este și țara mea, patria mea, și am dreptul să cer ca constituția

ei să fie respectată. Lucaciu a fost condamnat la 15 ani închisoare (Strigăte din partea kossuthiștilor: prea puțin). Maniu propune, în fine, ca să nu se suspende imunitatea lui Lucaciu.

*Deputatul Nagy propune ca să se cetească părți incriminate (în ședința respectivă este citit articolul integral, n.n.) din articolul pentru care comisiunea cere suspendarea imunității. Raportorul spune că comisiunea de imunitate a judecat în bloc și nu asupra părților articolului întreg. La citirea unor părți Camera face zgomot infernal. Raportorul cere ca Lucaciu să fie extrădat din cauză că propagă ură contra Ungariei. Dieta hotărăște, în fine, **suspendarea imunității dep. Lucaciu.***

Ziarele „Lupta” și „Poporul Român”

„Lupta” și „Poporul Român” ziare românești editate la Budapesta.

Legat de cele două ziare facem precizarea că întreprinzătorul român Dimitrie Birăuțiu înființează în anul 1904 la Budapesta o tipografie. Foaia „Poporul Român” și ziarul „Lupta”, devin din anul 1907 ziare de propagandă ale PNR. Printre redactorii acestor publicații se număra Stoica Valer, Corvin Virgil, George Bucurescu, George Pleșoianu, și nu în ultimul rând Vasile Lucaciu, care este considerat de presa maghiară a vremii și cel mai vehement și radical redactor și publicist, și care a fost de fapt și formatorul de opinie al ziarului. În toată această perioadă, aceste ziare au fost considerate ca presa aparținătoare „găștii lui Lucaciu”.

Pentru articolele apărute în aceste ziare, proprietarilor și redactorilor acestor publicații li s-au intentat mai multe procese în perioada 1907-1910, majoritatea pentru instigare naționalistă. În 1908, însuși proprietarul de drept al acestor publicații, Dimitrie Birăuțiu, este condamnat în iulie pentru 24 de zile cu acuzația delict de presă. Publicațiile maghiare din acea vreme citează în nenumărate rânduri articole apărute în ziarele românești și le acuză ca au caracter șovin și instigă la ură față de maghiari. Practic aceste ziare, organe ale PNR, constituiau principalele ziare de opoziție din acea vreme.

În 23 iulie 1910, ziarele maghiare trâmbițează ca o victorie încetarea apariției acestor publicații ale opoziției PNR. Într-un articol din ziarul Delmagyarország (Ungaria de Sud), din 25 iulie 1910 este relatată o înțelegere ”secretă” a Coaliției de guvernare făcută cu proprietarul publicațiilor „Poporul Român” și „Lupta”, Dimitrie Birăuțiu (Biraucz Dome), de asemenea menționat a fi un agitator feroce al aspirațiilor PNR, prin care acesta, în schimbul sumei 90 de mii de coroane, reduce acțiunile vehemente împotriva guvernului, și imprimă acestora o tentă împăciuitoare. Dar, deconspirarea acestei tranzacții de către PNR duce la intenția acestora de a cumpăra ziarele sub patronatul lui Vlad Aurel. De aceea presa maghiară își exprima surprinderea cu privire la închiderea acestora, și care îl numește pe Vasile Lucaciu, fost deputat în Dieta maghiară (articolul apare după ridicarea imunității parlamentare a deputatului dr. Vasile Lucaciu), formatorul de opinie și conducătorul spiritual al acestor ziare.

Ziarul „Tribuna” din Arad, o altă publicație importantă din acea vreme la care Vasile Lucaciu a fost de asemenea colaborator, are suspiciuni cu privire la faptul că în înțelegerea secretă dintre Dimitrie Birăuțiu și deputații români deveniți pro-guvernamentali, finanțați să formeze Partidul Național Român Moderat, Burdia Szilard și Mangra Vasile, ar fi avut un rol important, exprimându-și totodată mirarea cu privire la închiderea acestor publicații. Mijloacele de destrămare a unității partidelor de opoziție prin atragerea unor deputați români de partea coaliției pro-guvernamentale au fost foarte diversificate. Oricum, s-a reușit pentru o perioadă de timp slăbirea unității fruntașilor poporului român din Ungaria acelor vremi.

Peste câteva zile, în schimb, în 29 iulie 1910, aceeași publicație, „Delmagyarország”, revine asupra subiectului și neagă sistarea acestor ziare dar, pentru a păstra totuși o tentă de scandal, referindu-se la informații primite de la un anonim, relatează o controversă financiară aparută între proprietarul lor, Dimitrie Birăuțiu, și conducerea PNR, conform căreia PNR i-a oferit o sumă de 76 de mii de coroane pentru ca publicațiile „Lupta”, și „Poporul Român” să devină ziare de propagandă a politicii partidului. De asemenea, în

articolul respectiv, lui Vasile Lucaciu i se spune: „renumitul agitator” și este acuzat că ascunde 2 angajați ai ziarelor urmăriți penal de justiția maghiară.

În ziarul Szatmar (Satu Mare) din 17 februarie 1908 se trâmbițează o victorie a justiției asupra agitatorilor români din „Lupta” prin condamnarea redactorului acestui ziar la un an și jumătate închisoare și plata a 1500 de coroane despăgubire pentru injuriile aduse statului maghiar. De asemenea, ziarul relatează și despre condamnarea redactorului de la „Libertatea” și menționează faptul că împotriva publicațiilor „Lupta” și „Tribuna” sunt pe rol „o armată de procese”. Publicația se bucură de faptul ca în închisorile din Vac și Segedin sunt deja închiși „renumiți” ziaristi ai ziarului Lupta. Era și timpul pentru o represiune dârză, conchide semnatarul articolului.

La alegerile din 1910 dr. Vasile Lucaciu candidează pentru un nou mandat tot în circumscripția electorală din Beiuș. Întreg aparatul de stat maghiar își pune în aplicare toate mijloacele legale și mai puțin legale pentru a împiedica obținerea de către dr. Vasile Lucaciu a unui nou mandat. Așa se termină activitatea parlamentară a „Leului de la Șișești” în Parlamentul de la Budapesta al Țărilor din Coroana Sfântului Ștefan.

Măsurile luate de guvernul maghiar la alegerile pentru Parlamentul din sesiunea următorilor patru ani au determinat ca numai 5 deputați de origine română să obțină portofoliu, față de 14 câți erau în sesiunea precedentă.

Președinte al comitetului comitatens al PNR din comitatul Satu Mare

În comitatul Satu Mare nu funcționa o filială a PNR din Transilvania și Ungaria, mai ales din cauza fluxului potrivnic și al șovinismului care însuflețea starea de spirit a maghiarilor din acest important oraș. De aceea românii încercau să desfășoare activități culturale și politice în Baia Mare. Așa se face că „părintele nației”, George Pop de Băsești în calitatea lui de președinte al partidului, convoacă o adunare de constituire a organizației comitatense în Baia Mare pentru data de 31 august 1909. *În Comitatul Satu Mare, Partidul Național Român s-a constituit, în Conferința ținută pentru organizarea Partidului Național Român pe teritoriul Comitatului Sătmar. ...Procesul verbal luat în Baia Mare la 31 august st. n. 1909, în conferința ținută pentru organizarea partidului național român pe teritoriul comitatului Sătmar, fiind prezenți următorii: George Pop de Băsești, convocatorul conferinței. I. Din cercul electoral Baia Mare: Dr. Vasiliu Lucaciu, paroh, deputat dietal, Șișești, Gavril Barbul, mare proprietar, ...Atanasie Lupan docinte în retragere Baia Sprie, ... II. Din cercul electoral Șomcuta Mare: ...Demetriu Cionte preot Dumbrăvița (născut în Șișești, n.n.), ...Atanasiu Demian proprietar Negreie. ...Să aleg cu unanimitate: În comitetul comitatens: Președinte dr. Vasilie Lucaciu, ... Demetriu Cionte, Atanasiu Demian, în comitetul cercului electoral Șomcuta Mare, ...*¹⁴

Printre hotărârile ce s-au luat la această adunare comitatensă arătam:

„Se decide cu unanimitate că prezidenții și vicepreședinții comitatelor sunt datori a lua parte la conferințele naționale, iar membrii comitetelor sunt îndreptățiți la participare.”

Sunt stabilite sarcini concrete pentru toți membrii partidului aleși în funcții la nivel de comitat sau la nivel cercual. În noua sa calitate la nivel comitatens al PNR „Dr. Vasilie Lucaciu - Președintele comitetului comitatens e îndătorat să convoace în timpul cel mai scurt posibil, comitetele cerculare la o conferință, în care se va decide normativele

Zece lideri PNR care au negociat cu premierul Istvan Tisza

organizării.”¹⁵

Părintele dr. Vasile Lucaciu face parte din Comitetul de redacție al ziarului ”Românul”, un nou organ al PNR, apărut la Arad la 1 iunie 1911, din inițiativa lui Vasile Goldiș, prin intermediul căruia combate unele tendințe de temporizare a luptei românilor pentru drepturile lor promovate de „Tribuna” de la Sibiu, a căui elan a scăzut după multiplele procese de presă în care au fost atrași redactorii ce publicau la acest important jurnal. Este perioada în care Aradul devine centrul acțiunilor revendicative ale românilor din Transilvania și Părțile ungurene.

Încercări de mediere

În anul 1913, prim-ministrul guvernului maghiar, Tisza, sub amenințarea stării încordate existente în Europa caută o apropiere de reprezentanții PNR, având mai multe întâlniri cu aceștia. Nu era prima întâlnire cu un premier maghiar. În mai 1906 mai participase la o întâlnire cu premierul de atunci, Wekerle, eveniment descris în presa maghiară a timpului:¹⁶

Invitați la Budapesta au venit miercuri la Premierul Wekerle, Ioan Mețianu, mitropolitul ortodox, Victor Mihali, arhiepiscop de Blaj, Partenie Cosma, proprietar de bancă, George Pop de Băsești, Teodor Mihali, Vasile Lucaciu și Coriolan Bradieșanu. Din partea guvernului Wekerle, au fost prezenți: Conte Albert Apponyi, contele Gyula Andrassy și Ferencz Kossuth. Primul-ministru a declarat că această întâlnire s-a făcut la cererea reprezentanților românilor care doreau ca guvernul să cunoască nemulțumirile lor.

Invitații au expus problemele și nemulțumirile românilor și au subliniat mizeria școlilor românești și nemulțumirea lor că legea naționalităților nu a fost implementată pe deplin. Apoi a fost discutată problema electorală. Cu privire la suspiciunea expresă a domnilor români, miniștrii au declarat că nu intenționează să împiedice intrarea în țară a românilor din România; dimpotrivă, ei înșiși o doresc, pentru că guvernul dorește să știe problemele pentru care românii se plâng.

În cele din urmă, a fost discutat (din raportul ziarului românesc nu reiese a căruia inițiativă a fost) pactul electoral; și anume să se încheie un acord între Guvern și Partidul Național Român pentru zonele Românești, în forma celui din Hunedoara, care s-a încheiat deja. Conte ministrului Gyula Andrassy a spus că va informa consiliile județene în această privință, deoarece mișcările electorale reprezintă o mulțime de coliziuni și lupte

și, de asemenea, sporesc corupția, dacă acestea se fac fără acordul organizațiilor locale.

La întâlnirile din 1913 cu premierul Tisza participă un număr de 10 fruntași ai națiunii române din Ungaria printre care se numără și dr. Vasile Lucaciu. Cererile românilor au fost respinse de către guvernul intolerant al conelui Tisza, un om care a rămas încrâncenat în ideile sale retrograde, pentru care va declanșa un război mondial care va duce la dispariția imperiului austro-ungar cinci ani mai târziu. În 1913, în urma întâlnirilor cu fruntașii români, în fața cererilor legitime ale acestora, contele Istvan Tisza rămâne la fel de inflexibil, ba mai mult, încearcă ulterior anihilarea tuturor membrilor marcanți ai PNR.

Adevărat, că afară de promisiunile făcute în scrisoarea amintită a conelui Tisza, guvernul țării a dat o ordinațiune în care permite, ca Români să folosească și culorile lor naționale, - steaguri și insignii, - însă alături cu culorile statului, și o altă ordinațiune, prin care se admite, ca în școalele elementare de stat instrucția să se poată face în anumită măsură și sub anumite condițiuni și în limba maternă a elevilor, dacă ea nu e cea maghiară, și încă o ordinațiune, care dispune, ca tipăriturile folosite în școale să poată fi umplute, pe lângă limba maghiară, și în limba de propunere a școlii, - dar în cele trei direcțiuni, semnalate în scrisoarea conelui Tisza, guvernul nu a făcut încă nimic.¹⁷

Participări la activități culturale și politice în Europa

Preocupările literare și filosofice, dorința de a fi la curent cu toate ideile revoluționare a timpului și să fie la zi cu cercetările științifice în toate domeniile de activitate l-au făcut pe părintele dr. Vasile Lucaciu să călătorească foarte mult în întreaga lume. Faptul că era

*Vasile Lucaciu la Graz, la dezvelirea bustului
dr. George Candrea (1901)*

un poliglot, cum puțini erau pe vremea aceea, reușea, pe deoparte, să se informeze despre măsurile lumii în care trăia, iar pe de alta, oriunde mergea reușea să intre în legătură cu mari personalități ale timpului sau să participe la evenimente politice și culturale importante. Redăm câteva dintre acestea.

Montpellier, Franța

În prima decadă a lunii mai, 1896, a participat la așa numitele Serbări Palatine în renumitul oraș Montpellier, Franța organizate de către Societatea de studii a limbilor romanice. Aici a fost împreună cu V.A. Urechia, președintele Academiei Române și al Ligii Culturale. Era după Procesul Memorandiștilor în care Vasile Lucaciu s-a învrednicit să ia cea mai aspră pedeapsă, devenind astfel eroul luptei de emancipare al românilor din Ungaria, recunoscut ca atare de întreaga Europă. Aici la Montpellier a fost primit cu ovații precum un erou. Credem că aici s-a cimentat adâncă prietenie cu V. A. Urechia, prietenie care s-a adâncit în timpul în care părintele Vasile Lucaciu a fost deputat de Galați, în Parlamentul României în sesiunea parlamentară ce a început în anul 1916.

Graz, Austria

La 1901 îl găsim la Graz (Austria), unde la 28 mai / 9 iunie 1901, dr. Vasile Lucaciu rostește o cuvântare la dezvelirea bustului dr. George Candrea. La eveniment au participat delegați din Cluj, Sibiu, București, precum și din Viena, Budapesta etc. Lucaciu a evocat în cuvinte calde personalitatea lui George Candrea, născut în Apuseni, dr. în filosofie, profesor la București, ziarist și folclorist. A murit la numai 38 de ani.

La 9 iunie 1901, studenții români au oferit un bun exemplu de solidaritate, organizând inaugurarea bustului patriotului George Candrea (1862–1899). Urmând studii de filosofie, Candrea trecuse și prin Graz, unde ulterior s-a stins din viață. Manifestarea a fost prezidată de ilustrul Vasile Lucaciu și la ea au participat inclusiv studenți sași, sârbi și sloveni. Printre oratori s-au aflat Valeriu Popescu și George Novacovici. Reporterul a remarcat existența unui cor bisericesc format din studenți și faptul că „locuitorii Grazului ieșind la stradă priveau cu mare simpatie această adunare românească (ținută la biserica parohiei St.-Leonhardt – n.n.). S-a convins poporul german din Graz că acest popor [român] (...) pe care până acum îl socoteau pe jumătate sălbatic (...) merită altă considerație.¹⁸

Elveția

La 26.02.1903 la Romont, în Elveția, a avut loc o Instruire Generală a Federațiunei Catolice Romane. Modul de desfășurare a acestei instruiiri este descrisă într-un amplu articol intitulat „*Un moment practic în mijlocul desbaterilor sociale*”, în Revista Catolică, Anul V, Fascicolul 5, din 1 iulie 1903, pagina 73, a cărei editor și redactor responsabil era părintele Dr. Vasiliu Lucaciu. Va mai reveni în Elveția, la Geneva, în 1918, participând la Congresul Naționalităților (29 octombrie) unde continuă activitatea de promovare a intereselor românești.²¹ Aici va fi și la 23 mai 1919 când va organiza un protest public în care se face apel la Conferința de la Paris pentru rezolvarea doleanțelor poporului latin din Transilvania și Ungaria conform Rezoluției de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.²²

Viena

Mai arătam că „Din afirmațiile lui Ion Slavici, încă reiese că a făcut parte din cercul restrâns de tineri cu care Eminescu se întâlnea zilnic,²⁰ în perioada în care pașii l-au purtat la Viena. Aici la Viena, marele nostru poet are o statuie. Poate va veni vremea când i se va alătura statuia eroului național, dr. Vasile Lucaciu.

Londra

La 28 iulie 1911, după cum vom vedea mai departe, participă la Congresul internațional al raselor ținut la Londra. Vasile Lucaciu susține tema: *Rolul națiunii române și Orientul Europei*, spunând printre altele: „națiunea română este o santinelă neadormită de cultură și de civilizațiune națională în Orientul Europei.”¹⁹

La Congresul Internațional al Raselor (Londra, 26-29 iulie 1911)²³

Unul din cele mai importante manifestări în spiritul libertății și egalității popoarelor, cu mare efect asupra opiniei publice mondiale, a fost primul Congres Internațional al Raselor desfășurat la Londra între 26 – 29 iulie 1911. Dr. Vasile Lucaciu, după cum mărturisește, va primi invitația „ad personam” ca și alte personalități, și cu acordul conducerii Partidului Național Român a reprezentat poporul român, în primul rând din Imperiul austro-ungar. Acceptând invitația se va înscrie pentru a susține un discurs în plen, conform ghidului atașat invitației, care cerea prezentarea unor probleme de fond și o contribuție la dezvoltarea umanității a poporului pe care-l reprezenta. Ajuns la Londra, amplexarea congresului l-a impresionat prin cei aproximativ 3.000 participanți. Vasile Lucaciu în corespondența trimisă ziarului „Românul” din Arad îl *APRECIAZĂ* la superlativ: „Într-adevăr, mare lucru, eveniment epocal a fost congresul acesta. Întâi să ia oricine în mână harta etnografică a lumii întregi, să ia samă toate popoarele din cele 5 continente, să le treacă în revistă înaintea ochilor sufletești, cu toate culorile, în variatele lor costume, albi, negri, galbeni, roșii, aurii, bronzăți și apoi închizându-și ochii, să privească cu puterea sufletului și să adune pe reprezentanții tuturor raselor într-o sală grandioasă, unde în liniște, în bună armonie, cu idealul frățietății în suflet, așa de frumos se așează lângă o hartă și simțești că toți formează o singură familie. Icoană neștersă în sufletele celor ce au avut fericirea să o vadă cu ochii proprii.”

La intrarea în sala Congresului, dr. Vasile Lucaciu întâlnește pe deputatul Al. Gieswen, din parlamentul de la Budapesta, cu încă două persoane, discutând aprins că s-a făcut o mare nedreptate Ungariei, adică națiunii maghiare, prin faptul că într-un memoriu publicat de profesorul de drept public, Mcdonell, de la Universitatea Londra, cu titlul: „Dreptul public internațional și rasele subjgate” se vorbește despre condiția românilor din Ungaria, a „Macedonilor și Armenilor din Turcia”, „Filandezilor din Rusia” și altele ce problemă de actualitate europeană punând problema rezolvării lor în sensul dreptului public internațional pozitiv. ...Lucrările congresului au început la ora 10,00 în 26 iulie 1911, prin cuvântul de deschidere a lordului Weardale, urmat de numeroase lucrări de cuvânt, conform înscrierilor și a programării, pe teme majore, ascultate cu multă atenție și interes cum ar fi: „La Probleme de l'egalité des Rases Humaines” susținută de G. Spiller, secretarul general al congresului „La Races au Point de Vue Sociologique” susținută de Alfred Foiullee, Paris; „Autonomie Nationale” prezentată de John M. Robertson, deputat

***Participanții la Congresul Internațional
al Raselor, Londra, 26-20 iulie 1911***

Londra; „Différences d’habitudes et de Mœurs et leur Rezistance aux Changements Rapides” susținută de profesor Giuseppe Sergi, Roma; Droit International et les Races Sujettes” susținută de Sir John Macdonell, Londra, Maitre de la Cour Suprême; „La Press, Instrument de Paix” susținută de ALfres H. Fried, Vienne; La formation d’une Organization Internationale poru le Bond Repports entre Races”, susținută de Edwin D. Mead, Boston, Etats - Units etc.

În plenul Congresului a susținut în limba franceză discursul cu titlul ***Rolul națiunii române în orientul Europei***, punând accent pe elementul de legătură între Occident și Orient și pe factorul de civilizație cu o veche tradiție istorică pe care îl reprezintă cele peste 12 milioane de români răspândiți în mai multe state punând în evidență și personalitățile sociale marcante recunoscute de Europa precum Iancu de Hunedoara și Matei Corvin fiul său. Subliniază importanța epocală a acestui Congres prin proclamarea marelui principiu, cel al respectului raselor, vestindu-se de la înalta tribună libertatea, egalitatea și frățietatea tuturor raselor, condamnându-se totodată tendințele inumane de asuprire și hegemonie, de supremație de rasă. Afirmă că națiunea română în ori care stat trăiește, mai exact este împărțit, reprezintă acest principiu și va lupta pentru realizarea lui. Discursul a fost urmărit cu mare interes, deoarece s-a aflat de intrigă, și foarte mult aplaudat, susținându-se prin aceste manifestări cauza românească. Ziarul „Românul” din Arad relatează: *„Închipuiți-vă prezentarea lui rezolută de român, vorba lui dulce și aleasă și vă puteți explica furtuna de aplauze ce a urmat în Congres după terminarea discursului său”*.

Și pentru ca problema românilor și susținerea să fie totală și înțeleasă, discursul a fost tipărit în limba franceză și răspândit în prealabil printre congresiști prin strădania domnului Al. Florescu și a prietenilor, ținându-se cont și de faptul că sala fiind mare discursurile de la tribună nu erau receptate de toată lumea. Dr. Vasile Lucaciu în corespondența trimisă ziarului „Românul” își face o scurtă analiză: *„Am conștiința liniștită și împăcată că și de astă dată mi-am îndeplinit datoria față de neamul meu. Destulă-mi este recunoștința că bărbații competenți și amicii noștri s-au declarat deschis, că chestia poporului român a fost pusă la înălțimea cuvenită și, mai ales s-au afirmat unitatea culturală a elementului românesc din Orientul Europei în fața lumii întregi”*. Cu toate că dorea să ajungă acasă, în Șișești de la Londra, se va deplasa la o mare adunare națională din Hațeg unde este așteptat pe data de 19 august 1911, de un mare număr de români dar și de lideri PNR, George Pop de Băsești, Iuliu Maniu, Teodor Mihaly, Vasile Goldiș etc. Vorbește cu multă încredere și transmite ideile majore ale Congresului *„Acum când număr mai mulți ani și înaintez*

cu etatea, cu atât simțesc în mine întărindu-se ideile acestea de libertate, egalitate și frățietate.”

Note:

1. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 386.
2. *Ibidem*, p. 374.
3. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 397.
4. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 394. Vezi și „*Biruința de la Beiuș*” în Anexe.
5. *Biruința de la Beiuș*, din 26 și 27 august 1907 a lui Dr. Vasile Lucaciu, deputat dietal, Însemnările lui Petru E. PAPP – preot în POCOLA apoi protopop în Beiuș-copiate prin TITUS L. ROSU, prof. Oradea, în *Șișești Vatră Străbună*, Vol VI, p. 63. (Vexi Anexe)
6. „*Biruința de la Beiuș*” din 26 și 27 august 1907 a lui Dr. Vasile Lucaciu, deputat dietal (Însemnările lui Petru E. Papp, preot în Pocola, apoi protopop în Beiuș, copiate prin Titus L. Roșu, prof. Oradea), în SVS, Vol VI, p. 41.
7. Tribuna, Anul XI. Arad, Mercuri, 15 (28) August 1907, Nr. 180.
8. Liga pentru unitatea culturală și politică a tuturor românilor, *Conferința părintelui Vasile Lucaciu ținută la Galați, la 13 decembrie 1915*, Atelierele soc. Anonime „Adevărul”, Nr. 9-11, București, 1916, p. 24.
9. Observăm că numele „Lukacsiu” menționat în acest ziar este o combinație între numele românesc (Lucaciu) și cel maghiar (Lukacs).
10. Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. VIII, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1915, pp. 659-671.
11. Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, pp. 659-671.
12. Pentru cunoscătorii limbii maghiare recomandăm adresa unde poate fi citită întreaga intervenție, biblioteca virtuală www.hungaricana.hu de unde pot fi accesate ședințele complete ale Parlamentului budapestan în acea perioadă.
13. Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, p. 854.
14. Foaia Poporului, Sibiu, Anul XVII, Duminecă, 4/17 Octomvrie 1909, Nr. 40.
15. Ioan Corneanu, *Părintele dr. Vasile Lucaciu, un apostol al Unirii neamului românesc; Procesul penal intentat de autoritățile ungurești părintelui dr. Vasile Lucaciu la Tribunalul Regal din Satu Mare, 8 iulie 1889*, Satu Mare, Editura Solștițiu, 1999, pp. 22-23.
16. *Ibidem*, p. 26.
17. *Ibidem*.
18. Román sérelmek - Politika - 1906. május - Huszadik Század - Sajtócikkek a múlt századból
19. Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. VIII, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1915, p. 860.
20. Dragoș Lucian Țigău, Studenți bănățeni la Graz (1640–1918), în <http://banatica.ro/media/b25/145-189.pdf>
21. Ion Iacoș, Valeriu Achim, *Dr. Vasile Lucaciu, luptător activ pentru unirea românilor*, vol. I, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1988; vol. I, Editura „Gutinel”, Baia Mare, 2000, p. 332-336.
22. Valentin Băințan, *Șișeștii părintelui dr. Vasile Lucaciu*, Editura „Cybela”, Baia Mare, 1998, p. 193, cf. *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, Iași, 1 octombrie 1903, p. 926-927.
23. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 406
24. *Ibidem*, p. 406.
25. Dan Achim, *Dr. Vasile Lucaciu la primul Congres internațional al raselor, 26 – 29 iulie 1911, Londra*, în revista Pro Unione, 2015

Capitolul IX

Europa în război

Scânteia care a explodat butoiul de pulbere existent în cadrul relațiilor încordate dintre statele europene a fost Atentatul de la Sarajevo (28 iunie 1914) în care a fost ucis arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei. Austro-Ungaria declară război Serbiei și la 28 iulie 1914 armata sa declanșează ofensiva militară. În două săptămâni întreaga Europă era în stare de război. România a hotărât neutralitatea, deși era aliată, prin tratate valabile, cu Tripla Alianță. Mobilizarea s-a făcut prin ordinul dat de împărat prin manifestul din 20 iulie 1914. La acea dată, în Austro-Ungaria, serviciul militar era obligatoriu, iar refuzul prezentării la oaste în caz de mobilizare însemna trădare de patrie, faptă care atrăgea judecarea de către curtea marțială, astfel că răspunderea penală se răsfrângea în mod indirect și asupra familiei și patrimoniului ei. Românii ardeleni au fost împiedecați să plece în România, întărindu-se paza granițelor, iar condițiile ordinului de mobilizare au determinat pe mulți din cei plecați anterior să se reîntorcă acasă pentru a se prezenta la centrele de mobilizare. În sistemul dualist, bicefal, austro-ungar, comanda militară era unică, dar fiecare guvern (austriac și maghiar), pe teritoriul de competență se ocupa de mobilizarea pentru război. Greu de acceptat, dar cifrele statistice o confirmă cu prisosință că guvernul maghiar și comandanții militari, susținătorii *ideii de stat național maghiar*, au găsit o oportunitate în războiul declanșat pentru a continua acțiunile represive asupra locuitorilor nemaghiari din întreg teritoriul aflat sub administrarea lor, Transleithania, din care făcea parte și Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul. Modalitățile au fost diferite. Numărul persoanelor nemaghiare mobilizate era mult mai mare decât a etnicilor maghiari iar cele considerate neloiale erau strict supravegheate și la cea mai mică abatere sancționate dur. Odată războiul început, unitățile militare în care numărul de soldați români era preponderent, erau introduse în luptă în prima linie, fără o pregătire corespunzătoare și cu un echipament mult inferior unităților „de elită”. Statistica ne spune că *„Au plecat spre front în unități austro-ungare, între 1 august 1914 și octombrie 1918, un număr de peste 650.000 români ardeleni. La acest număr se adaugă alți peste 34.000 români care au fost încadrați la serviciile auxiliare, partea sedentară sau au fost mobilizați pe loc. Dintre toți acești români ardeleni, peste 80.000 vor cădea sau vor fi dați dispăruți pe câmpurile de luptă ale Europei, acolo unde i-a trimis monarhia austro-ungară, să moară pentru scopuri care nu erau ale lor. Alți peste 60.000 vor fi răniți, vor rămâne invalizi sau se vor îmbolnăvi pe front. Vor rămâne în urma acestor morți, răniți și dispăruți, aproape 80.000 orfani și peste 38.000 văduve, cifre la care se adaugă mii de alți români ardeleni refugiați în România, arestați sau internați în lagăre de către autoritățile chezarocrăiești”*¹. Trebuie menționat că mulți români ardeleni nu s-au prezentat la ordinul de chemare, ascunzându-se de autorități sau refugiindu-se în Regatul România iar unii dintre cei puși sub arme, dezertează. În aceste condiții, Vasile, mezinul familiei Lucaciu, alături de alți tineri din zona Șișești au primit ordin de mobilizare. Până la gara din Baia Sprie au fost conduși de părintele lor sufletesc, Vasile Lucaciu, care le-a ținut o cuvântare de îmbărbătare. Aici a îmbrățișat pentru ultima dată pe fiul său și pe alți tineri care mergeau la

Vasile, fiul lui Vasile Lucaciu, în uniformă militară

luptă pentru o cauză care nu era a lor, ba mai mult, pentru a-și susține asupritorii. Una dintre fotografii îl înfățișează pe tânărul Vasile în haine militare, înaintea plecării pe frontul rusesc, unde își va găsi sfârșitul. Doar temperamentul și datoria față de neamul său l-a ajutat pe Vasile Lucaciu să depășească aceste triste momente și să se avânte în evenimente hotărâtoare în plină desfășurare.

”Fuga” în România

Părintele Vasile Lucaciu a înțeles situația de pericol în care se afla. Semnale primea din diverse surse. Redăm două din informațiile legate de preavizarea părintelui dr. Vasile Lucaciu privind pericolul în care se află dacă mai rămâne în Ungaria după izbucnirea Primului Război Mondial. Vințelerul averii familiei Lucaciu de la Viile Apei, îi povestește prof. Valentin Băințan despre faptul că în toamna anului 1914, când venea cu trenul de la Șișești, a auzit o discuție dintre doi unguri: *”Acest popă sălbatic valah trebuie omorât că i-a sosit timpul”*. Aceste cuvinte l-au determinat să coboare la Seini, să nu se mai ducă acasă la Viile Apei, ci să aștepte un tren, pe cale întoarsă, spre Baia Sprie. Din gara Baia Sprie a mers pe jos la Șișești, i-a mărturisit părintelui, cu durere, ceea ce a auzit

Gara din Baia Sprie, de unde Vasile Lucaciu și-a luat rămas bun pentru ultima oară de la fiul său

vorbindu-se în tren. Părintele i-a mulțumit și l-a răsplătit cu o scroafă cu purcei, ce tocmai fătasese atunci. În noaptea aceea, ajutat fiind de doi evrei din Baia Sprie, ce l-au ascuns sub ilișul pe care ședea, a plecat pe la Sighetu Marmăției, prin Iacobeni, Gura Humorului, Suceava, poposind la Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou, apoi trecând în România pe la Ițcani, luând trenul spre București din gara Burdujeni. Tradiția locală a păstrat numele celor doi binevoitori din neamul evreilor: Izsak și Hoffmann.²

Aflăm, de asemenea, că un jandarm de origine română, l-ar fi preavizat în noaptea dinaintea momentului în care urma să fie arestat.

„Bunicul s-a născut în 1880, la Arieșul de Pădure, județul Maramureș. A fost soldat în Budapesta sub comanda unui ofițer de origine română care, cunoscându-i viața și apreciindu-l pentru inteligența nativă, hărnicia și disciplina de militar, l-a sfătuit și ajutat să urmeze o școală de jandarmi. După absolvire a fost trimis la postul de jandarmi din Baia Sprie.

În acea perioadă, în satul Șișești era preot Vasile Lucaciu, cunoscut pentru ideile, opiniile și curajul cu care vorbea despre drepturile românilor din Ardeal. Activitatea sa era cunoscută și monitorizată de jandarmii din Baia Sprie, la indicațiile Budapestei.

Într-un amurg de toamnă târzie, bunicul a aflat că în zorii zilei următoare acesta urma să fie arestat și trimis, din post în post, la Budapesta, să dea seamă pentru opiniile lui care, desigur, nu erau pe placul celor care guvernau Ardealul în acea perioadă.

Bunicul s-a gândit că acel om, pe care, în sufletul său îl respecta și-l admira, nu era drept să moară schingiuit și chinuit într-o temniță pentru simplul motiv că-și iubea poporul și lupta pentru el. A hotărât să meargă pe cărări ascunse și puțin umblate, în seara aceea mohorâtă și întunecoasă de toamnă, pentru a-l avertiza de răul ce i se pregătea.

A ajuns la casa scundă, cu geamurile slab luminate și a bătut cu șfială. La lumina slabă a lămpii, preotul, care stătea la masă și cina, a ridicat privirea și a zărit coiful cu pană făloasă, care băga spaima în români, încât a început să-i tremure lingura în mână. Bunicul, cu vocea șoptită, i-a spus: „Deschide părinte, sunt om bun!”, iar când ușa s-a deschis, i-a șoptit: „Fugi, părinte! În zori venim să te ducem legat, să te trimitem la Pesta.” Apoi a dispărut precum un vis, așa cum venise. Părintele a luat calea pribegiei, iar jandarmii, în zorii zilei următoare, n-au mai avut pe cine lega...”³

Cert este că Vasile Lucaciu a „părăsit patria” și s-a refugiat în România. Credem că în această „fugă” a fost „însoțit de fratele său Constantin Lucaciu”.⁴ Cei doi frați nu se puteau expune pericolului de a fi prinși în momentul deplasării spre București și de aceea considerăm că și-au organizat cât se poate de minuțios plecarea în România. Vedem aceasta din faptul că preotul Constantin Lucaciu și-a căutat înlocuitor la parohia sa pentru perioada în care va lipsi.

Traseul folosit a fost: Șișești, Sighetu Marmăției, Iacobeni, Gura Humorului, trecând în România pe la Ițcani, luând trenul spre București din gara Burdujeni. Prezența la București a părintelui Vasile Lucaciu este certă la 27 septembrie 1914 deoarece se știe că a participat la ceremonia de înmormântare a regelui Carol I.⁵

Din acest moment părintele Vasile Lucaciu devine „port drapelul” revoluției de eliberare națională și socială a românilor din Transilvania. Împreună cu poetul Octavian Goga, și el refugiat, încearcă să mobilizeze pe toți românii transilvăneni aflați în România spre realizarea acestui deziderat. Primul țel era convingerea opiniei publice dar și a

autorităților statale din România, să intre în război de partea Antantei, pentru dezrobirea românilor trăitori în afara granițelor țării.

Pentru ca fuga lor în România să nu constituie un motiv de persecuție pentru PNR din Transilvania, la 23 decembrie 1914, Vasile Lucaciu și Octavian Goga, îl anunță, în scris, pe George Pop de Băsești, președintele partidului: „*Pentru păstrarea libertății noastre de acțiune..., vă rugăm, domnule președinte, să binevoiți a ne primi demisiunea din Comitetul Executiv al partidului.*”⁶

„Port drapel” al Revoluției de eliberare națională a Transilvaniei

Procesul revoluționar pentru dezrobirea Transilvaniei a fost îndelungat având centre cu focare în diverse locuri, acolo unde românii transilvăneni au reușit să se adune și să plămădească un program tematic. Acest proces a început cu „mișcarea memorandistă”, care avea un program minimal axat pe afirmarea națiunii române. Curentul european legat de emanciparea popoarelor, dar mai ales dorința celor din Imperiul Austro-Ungar de a se constitui în state independente, pentru a ieși din cleștele impus prin dictatura bicefală a constituit, de asemenea, un suport spiritual al acestui deziderat. Începerea Primului război mondial a oferit oportunitatea istorică a declanșării etapei finale a **Revoluției** dezrobirii naționale și sociale a românilor din Transilvania.

Odată ajuns în Regatul România părintele Vasile Lucaciu devine „port drapelul” revoluției de eliberare națională și socială a românilor din Transilvania. Încearcă să mobilizeze pe toți românii transilvăneni aflați în România spre realizarea acestui țel. Primul aspect urmărit era convingerea opiniei publice, dar și a autorităților statale din România, să intre în război de partea Antantei, pentru dezrobirea românilor trăitori în afara granițelor țării. Vasile Lucaciu, secondat de poetul Octavian Goga, și el refugiat, au adunat la București toate forțele umane ardelenes sosite în capitala Regatului român mai înainte de război și i-au atras în activități menite a realiza scopul final: **eliberarea Transilvaniei și alipirea ei la România**. S-au folosit cele mai diverse mijloace. Ardelenii și-au creat organe de presă proprii, au participat activ la manifestările naționale organizate de către *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor*, s-au înscris ca voluntari în armata română. Ba mai mult, și-au creat organe de coordonare a luptei revoluționare.

La alegerile care se fac în ședința Ligii Culturale din 29 decembrie 1914, dr. Vasile Lucaciu este ales președintele acestei Ligi. În noua sa calitate va imprima stilul său dinamic de muncă întregii activități desfășurate de către această asociație care își schimbă nu numai denumirea în *Liga pentru unitatea culturală și politică a tuturor românilor*, ci și modul de acțiune. Ziarul „Universul” din București aprecia că „*Alegerea aceasta a fost nu numai simbolică, ci a determinat limpede, care era să fie calea de urmat a conștiinței românești în războiul de dezrobire națională.*”⁹

Atunci, regele României, și-a folosit mijloacele subtile pe care le avea la dispoziție pentru a intra în război de partea Puterilor Centrale de care era legat prin tratatul de alianță secret încheiat cu Austro-Ungaria, la care s-a adăugat faptul că a avut loc și „*Aderarea Germaniei la tratatul de alianță austro-ungaro-român, (care,) s-a făcut, prin semnătura lui Bülow, la 23 noiembrie 1892.*”¹⁰ Opoziția din Consiliul de Coroană a fost puternică astfel că România s-a declarat neutră.

*Carte poștală reprezentând revendicările
naționaliste românești înainte de intrarea
în război și portretul lui Vasile Lucaciu
(reproducere din "Le Petit Parisien, journal
quotidien du soir", 16 martie 1915)*

Dr. Vasile Lucaciu, poetul Octavian Goga și alți militanți ardeleni depuneau eforturi pentru a convinge autoritățile românești și opinia publică din vechiul Regat pentru a lua hotărârea de a intra în război de partea Antantei cu scopul de a elibera Transilvania.

Mijloacele de influențare a opiniei publice din Regatul României pentru a avea o atitudine pro război erau diverse. Semnalăm că Vasile Lucaciu a realizat în anul 1915 o imagine sugestivă cu harta României viitoare inserată pe un drapel ținut în mână de un gornist sugerând chemarea la luptă pentru făurirea României Mari. Peste această imagine și-a pus figura lui de „romană frumusețe” într-un dialog direct cu cel care privește fotografia secundând îndemnul soldatului român. Această imagine inserată pe o Carte Poștală era înmănată publicului cu ocazia adunărilor, conferințelor organizate de către Ligă și chiar la bisericile ortodoxe din București și marile orașe unde preotul greco-catolic a slujit și s-a rugat pentru unitatea nației române. Această carte poștală se înmâna bucureștenilor precum o icoană. Acest mijloc de propagandă a avut un impact puternic la populație, dar și în rândul jurnaliștilor. Printre alte articole referitoare la România, ziarul „Le Petit Parisien, journal quotidien du soir”, găsește oportun să o publice în numărul din **16 martie 1915**.

Iată conținutul articolului:

București, martie.

O figura aparte și puternică, cea a preotului român din Transilvania, pe care, într-o zi, poate vom vedea, istoria îl va considera ca pe un al doilea Garibaldi. Părintele Lucaciu este, de patruzeci de ani, cel mai înverșunat campion al opoziției, în România transilvăneană.

El a învățat pe propria-i persoană ce-nseamnă să te opui, în numele aspirațiilor naționale ale unui popor care visează la libertate și nu vrea să piară, voinței despotice.

Monorhia dualistă l-a condamnat la peste douăzeci de ani închisoare. A petrecut cinci ani și jumătate într-o fortăreață și a trăit printre condamnați de drept comun, asasini, falsificatori de bani și hoți de cai.

Consemnat la cele mai grele munci, privat de hrană și de somn, nu trebuia decât un cuvânt să spună pentru ca supliciul său să înceteze și să vadă porțile închisorii sale deschizându-se. Dar nu a pronunțat acel cuvânt.

Spiritul de sacrificiu și de resemnare au făcut ca sufletul lui să fie lipsit de mânie și de ură. Artist, filozof, erudit, a căutat în studiu și meditație, uitarea suferințelor sale. S-a atentat la viața lui de cinci ori. În urmă cu câțiva ani au încercat chiar să-l otrăvească.

Vorbește despre aceste lucruri fără amărăciune. Are șaiszeci de ani. Este încă zdravăn, solid, înalt, corpulent și vesel. Fața sa largă, de o expresie foarte blândă,

dezvăluie câteodată, în toiul discuțiilor, o energie surprinzătoare. Părul lui alb este tuns atât de scurt că de departe pare pleșuv.

Se bucură în toată România, la fel ca în Transilvania, de o popularitate imensă. Tăioasa și marea sa elocvență, vocea sa puternică, fac din el un adevărat tribun, și un lider veritabil.

Iată ce mi-a zis:

Rețineți cuvintele mele pentru că ele sunt grave. În ziua în care România se va ridica și va veni în ajutor frățesc cu armele sale, va găsi Transilvania și Bucovina gata de luptă.

Numai în aceste două provincii suntem patru milioane și jumătate de români, împotriva a două sute de mii de Saxoni și cinci sute de mii de Maghiari. Vor să ne subjuge, ca să profite, acești șapte sute de mii de oameni.

Căci au hotărât moartea poporului român din Transilvania și Bucovina. Vor să ne distrugă limba, tradițiile, arta noastră renăscută, poezia noastră, și chiar religia noastră, prin măsuri administrative. Este ceea ce voi numiți în Franța ghilotinare pură.

Preferăm mai bine să murim pe câmpurile de bătălie, preferăm moartea cu armele în mâini, pentru a ne apăra rasa, limba și libertatea atât de greu dobândite.

Iată și dovada că într-adevăr moartea noastră politică a fost hotărâtă de către monarhia dualistă, la scurt timp după declarația de război, atunci când, din cauza zvonurilor vagi care circulau vorbind despre tendințele separatiste din Ungaria-contele Tisza, primul ministru al regatului a declarat că "de acum înainte, în Ungaria nu va mai exista decât un singur popor, poporul maghiar."

În mod laș și josnic, ne-au sacrificat în numele coroanei bicefale; ne-au livrat pe tavă, legați de mâini și de picioare, celor mai crunți adversari, ni s-au furat bunurile atât de scump plătite.

Nu am vrut s-o credem dar un document al împăratului Francisc-Josif ne-a oferit proba a ceea ce s-a decis împotriva noastră.

Înainte, când împăratul adresa un mesaj cetățenilor Austro-Ungariei, îl intitula: *Popoarelor mele*. Or, după declarația contelui Tisza, cele două mesaje publicate au fost sub două forme: una, rezervată austriecilor, intitulată "Poporului meu fidel" și cealaltă, adresată Ungariei, cu titlul: "Către Națiunea maghiară"

Am înțeles astfel, noi, românii din Transilvania, că trebuie să ne apărăm. Iată de ce am părăsit parohia din Șișești, unde poate că n-am să mă mai întorc niciodată, iată de ce l-am însoțit pe Diamandi Istrate la Roma. De aceea mă aflu aici.

Același lucru l-am prezentat și Majestății sale regele Ferdinand de România, în timpul unei audiențe ce mi-a acordat-o. I-am expus și dezvoltat pe larg această atitudine. Pentru ce fac ei aceasta? Mi-a zis Majestatea Sa. Nu judecă?"

În articolul acesta, jurnalistul Gaston-Ch. RICHARD, prezintă cele spuse de către părintele Vasile Lucaciu legate de asemănarea momentului istoric ce are loc în România din acel timp, România anului 1915 și etapa istorică petrecută de Italia în momentul unificării acestei țări.

„O paralelă.

Mișcarea actuală nu trebuie considerată nesemnificativă (neimportantă). Este comparabilă cu ceea ce s-a produs în Italia, înainte de campania austro-franco-italiană.

Trebuie deci privită din același unghi.

Știm, fără nici un dubiu, că suveranul României va urma dorința poporului.

Constatăm că, la fel ca în Italia dinainte de la anul 1857, se manifestă aceeași rea voință din partea bogătașilor și deținătorilor puterii, paralela este frapantă.

La un interval de 60 de ani, aceeași situație. Ceea ce a făcut Italia vom face și noi, le spunem maghiarilor, austriecilor, pentru ca să înțeleagă că aceasta este calea noastră de urmat, unanimă, speranța biseculară a nației noastre.

Am suferit destul. Goții, Hunii, Avarii, Ungurii, Turcii ne-au devastat prea des pământurile. Nu mai vrem să fim sclavii nimănu. Suntem un popor și vrem ca România să se întindă peste tot unde răsună limba română, adică de la malul Prutului până la malul stâng al Tisei, căreia romanii i-au spus Tibiscum și pe care, noi românii o numim Tisa.

Acesta este pământul poporului nostru. Cei care trăiesc aici, în Maramures, Crișana și Timiș își zic și sunt români la fel ca cei din Moldova și Țara Românească. Ei doresc să se unească cu frații lor, să formeze un singur popor, să trăiască liberi, să prospere prin munca lor comună și să trăiască în pace.

Iată rațiunea unificării noastre. Este nesperată și unică poate. Trei mari popoare, își unesc eforturile împotriva unor inamici comuni, pentru dreptate și justiție, luptă pentru realizarea idealului nostru național. Trebuie să luptăm cu armele noastre, cu sângele și carnea noastră. Ora sacrificiului a venit căci prin fier și sânge ne vom elibera.

Finalul articolului este vizionar și totodată dur:

Et, je vous le dis, l'heure est proche où les clairons roumains sonneront la bataille contre l'ennemi exécré, le Hongrois cruel, le Saxon fourbe, l'Autrichien sans foi ni loi.

Și vă mai spun că se apropie ora în care goarneau române vor suna și vor chema la luptă împotriva unui dușman nesuferit, a nemilosului Ungur, a vicleanului Saxon și a Austriacului fără credință și lege.”

Articolul este semnat de către Gaston-Ch. RICHARD, trimisul special al ziarului „Le Petit Parisien” la București. Acesta era spiritul anului 1915 din România și Franța.

În cuvântările sale, dr. Vasile Lucaciu, deși a cunoscut închisorile, persecuția, batjocura și injustiția, nu pledează pentru aplicarea legii Talionului, „ochi pentru ochi” sau „dinte pentru dinte”, ci dimpotrivă, afirmă cu tărie respectul pentru toate naționalitățile în numele tradiționalei omenii românești. „Noi nu voim asuprirea altor țări și altor popoare, voim dezrobirea neamului românesc.” În preajma trecerii Carpaților, în 1916, tot Vasile Lucaciu remarcă, în prezența miilor de bucureșteni adunați la Arenele Romane: *Aici constatăm cu nespuse bucurie mărturisirea sărbătorească, și în cuvinte, și în fapte, că avem aceeași obârșie, aceeași limbă și lege și că suferințele prigonirile neamurilor trecute n-au putut să ștergă din inimile noastre sentimentul de frățescă iubire și conștiință, că AVEM DREPTUL DE A NE UNI într-o singură împărăție, să trăim sub aceeași oblăduire romnească.*¹¹

Acasă, în Transilvania lucrurile nu stau așa cum și le-a dorit părintele dr. Vasile Lucaciu, dar le-a prevăzut asumându-și riscurile de rigoare.

Prezentăm un fragment din articolul: *Ce crede domnul Goga?* apărut în ziarul Telegraful Român, Sibiu, Anul LXIV, Joi 21 Iulie /3 August 1916. Cei doi luptători pentru libertatea românilor din Ardeal, devin în ochii foștilor confrăți „fugari”, „lași”, iar părintele Vasile este etichetat drept „demagog”. La fel, reamintim faptul că preoții

Se continuă în București și pe căldurile insuportabile de vară campania începută de mult, pentru constrângerea guvernului român, ca să iasă din neutralitate, să intre în război, alături cu Rusia, pentru a lua Ardealul și a da monarhiei austro-ungare lovitura de moarte, — cum spun războinicii rușoilor. Se continuă astfel la București jocul urit și necinstit, după fluerul altora, un joc care nu va înceta, decât în momentul în care din sacul legațiunii rusești din București se vor găta grăunțele, cari formează acum hrana flămânzilor intrați, ori târâți în acest joc frivol, păgubitor intereselor neamului românesc.

Fugarii noștri, plătiți de legațiunea ruscă, firește, că nu pot lipsi dela asemenea întruniri publice, în cari cer și ei Ardealul, patria lor, pe care au părăsit-o ca niște lași în vreme de primejdie. Marele demagog Vasile Lucaciu le presidează și rostește vorbiri, în firul cărora își exprimă câte odată dorința, de a putea presida o întrunire măreață (a flămânzilor din București?) în Alba-Iulia, capitala Ardealului, cucerit de armata română, — iar poetul Goga vorbește și el și asigură pe puținii cari îl ascultă și pe și mai puținii cari îi cred, că el are o credință: anume, crede într-unul Dumnezeu și crede în prăbușirea monarhiei austro-ungare!

Războiul.

La înălțimile dela Cârlibaba, în Bucovina, trupele noastre au respins noaptea trupele rusești, aflătoare în înaintare. Pe la Buczacz atacurile dușmane se continuă cu multă îndărjire, trupele noastre și-au păstrat însă până acum toate pozițiile. La Brody atacurile de noapte rusești s'au prăbușit. Tot așa și la Luck, iar la Stochod dușmanul a fost scos de pe teritoriul ocupat dela noi nu de mult în mod trecător. Peste 2000 de Ruși au fost făcuți prizonieri. La frontul italian trupele noastre au respins toate atacurile dușmane și au făcut mulți prizonieri, iar la frontul dela apus dușmanii nu au putut cuceri nici o palmă de loc nou, deși atacurile lor au fost din cale afară vehemente. Câteva aeroplane dușmane au fost iarăși nimicite de Germanii.

Extrase din presa vremii din Transilvania

greco-catolici adunați la protopopiatul din Baia Sprie, au trimis o scrisoare la Episcopia de Gherla anunțând că se delimitează de fapta celor cei doi frați, Vasile și Constantin Lucaciu, care erau catalogați „fugarii-trădători de patrie”.

Iată spre exemplificare un articol denigrator despre Vasile Lucaciu și Octavian Goga apărut în ziarul Szamos (Someș) din Satu Mare la 2 iulie 1915.

Cititorii noștri își vor aduce aminte cu siguranță de acele reportaje, care cu puțin timp în urmă au apărut în Szamos (Someș) care au relatat despre renumitul popă din Șișești Vasile Lucaciu, și fratele sau mai mic Constantin.

Articolele au făcut furori în toată țara, și cum despre activitatea antinațională a celor doi agitatori a stârnit mult interes în toată țara, ne-am gândit sa reproducem un articol extraordinar din ziarul “Szabadsag” (Libertatea), în care se vorbește și de fugarul Vasile Lucaciu.

Demeter Lascu (Laszku Demeter), doctorul în drept, a fost cândva proprietarul unei averi de 50 mii de coroane, avere care a cheltuit-o pe acțiuni ale naționaliștilor români. El a iubit sincer poporul român, dar a rămas fără haine, după ce gașca lui Octavian Goga și Vasile Lucaciu s-au îmbogățit pe seama acțiunilor agitatorice cheltuindu-i acestuia toată averea, iar aceștia au ajuns să aibă influență, purtând hainele naționalismului într-un mod comic, prostind poporul român.

Pe acești agitatori Lascu i-a facut influenți, în schimb, ei au fost primii care l-au trădat pe Demeter, care, ajuns sărac, slab și înfometat, nu si-a pierdut totuși crezul în viitorul strălucit al poporului român.

A iubit românii, pe cei ce trăiau în România, Basarabia, Bulgaria, uitând de soarta nenorocită în care a ajuns, dar a urât agitatorii români din Ungaria care și-au

vândut crezul bisericesc, și în special i-a urât pe Vasile Lucaciu și Octavian Goga. Acestia l-au trădat, i-au furat averea, zilele frumoase ale tinereții, puterea și lupta pentru viitorul românilor; dovedindu-se în final trădători de neam.

Goga și Lucaciu, atunci când Demeter Lascu mi-a relatat aceste probleme, erau conducătorii Partidului Național Român, și au făcut înțelegeri și pacturi cu miniștri și oameni de stat. În schimb, Demeter Lascu a ajuns un om gonit și renegat ca un animal sălbatic. Statul maghiar s-a temut de el, și dacă îl prindeau printr-un sat românesc din Bihor, îi legau lațul pe mâna-i subțire și slăbită, și nu o dată s-a întâmplat ca l-au împroșcat, l-au bătut înainte de a-l trimite înapoi în Oradea. Acestea sunt momente de care Lascu Demeter a fost extraordinar de mândru, considerându-se un martir, dar aceste evenimente i-au accentuat ura față de Goga și Lucaciu, care, după părerea acestuia, negociau între timp cu primul ministru, câți prefecți (fișpani) români să fie în Ardeal.

După războiul din Balcani, Demeter s-a dus la Budapesta, în încercarea de a-și transforma idealurile în realitate, dar atunci acesta devenise deja un om sărac, pricăjit, renunțase la a mai fi un agitator neîmblânzit, și era supărat pe ruși, nu pe maghiari. Nimeni nu a stat de vorbă cu el, iar negocierile au fost făcute cu Goga și Lucaciu, iar săracul Demeter a emigrat în România, unde a devenit un om retras și liniștit.

Când a izbucnit războiul mondial, cele două "primadone" ale PNR, popa din Șișești și poetul Goga s-au refugiat în România. Au plecat cu banii primiți de la ruși, și au ajuns slujind pe ruble. Misiunea lor era să convingă România să declare război Ungariei. Cei 2 renumiți agitatori, chiar dacă au fost finanțați cu bani din Rusia, atât cât au poștit ei, iar românii, în gândirea lor primitivă, au războiul în sânge, cu o sălbăticie de nedescris, nu au obținut rezultate semnificative.

În schimb, de câte ori își făceau apariția la adunări publice, au fost întâmpinați cu ouă clocite. Iar ouăle clocite au o influență mai mare asupra poporului român, decât frazele rostite de către cei 2 mercenari plătiți. Ouăle clocite ținesc atât de bine, încât Lucaciu și Goga nu mai au curajul să se afișeze. Și cel ce îi țintește, e un om scund, cu părul negru... Demeter... cel care și acum iubește poporul român. Îl iubește în așa fel, încât, cu puterile lui slăbite reușește să frâneze acțiunile celor doi agitatori care instigă la război.

Nu trebuie să ne mirăm de această stare de fapt deoarece în situația specifică, de război, funcționarii aparatului de stat urmăreau cu multă vigilență orice aspect suspect de neloialitate. Chiar și știrile despre mersul operațiunilor militare de pe front sunt relatate în ziarele românești din Transilvania conform propagandei specifice. Prezentăm în acest sens o scurtă informație despre linia frontului:

În Ungaria, țară aflată în război de la începutul ostilităților, se aplică legi speciale. Se intentează procese la toți cei ce fug din țară, fiind condamnați în contumacie. Vasile Lucaciu este **condamnat la moarte** în anul 1915.¹²

Această condamnare a fost adusă la cunoștință publicului din întreaga Transilvanie. Ziarele locale maghiare se grăbesc să facă publică, de îndată, această sentință. Desigur că pentru intimidarea celor care îl cunoșteau cel mai bine și care l-au apărat în zbuciumata activitate desfășurată înainte de plecarea în România, un ziar mai interesat nu putea fi altul decât „Felsöbányai Hirlap”, adică Baia Sprie, orașul unde funcționa și protopopiatul de

care aparținea, până mai ieri, și parohia ”popii” din Șișești, Vasile Lucaciu.

Acest ziar publică în 23 iulie 1917, în perioada luptelor de la Mărășești și Oituz, următorul articol despre căutarea celor doi condamnați în contumacie, Octavian Goga și Vasile Lucaciu:

Împotriva celor 2 agitatori valahi ardeleni, poetul Octavian Goga și Vasile Lucaciu, fost popă în Șișești, Judecătoria din Cluj Napoca, înaintea pătrunderii trupelor românești a intentat procesul pentru tradare de patrie, ca urmare a articolelor și luarilor de cuvânt pe care cei 2 “guri sangeroase” le-au luat în România, împotriva Ungariei. După ce Goga și Lucaciu și-au tins scopul, și conducerea României s-a implicat în război, iar trupele noastre au înaintat pe teritoriul României, cei 2 agitatori s-au refugiat binenteles cu trupele române, drept urmare nu au fost prinși de armata noastră învingătoare. Între timp echipa de detectivi politici au descoperit noi dovezi în cazul echipei lui Goga.

Procuratura din Cluj-Napoca a stabilit în curând legături cu Bucureștiul și alte institutii de investigație din România, care au furnizat informații interesante procuraturii din Cluj-Napoca în cadrul procedurilor inițiate împotriva fugarilor lui Goga. Astfel, detectivii au constatat că alte 18 persoane din Transilvania s-au implicat în procesul de denigrare al Ungariei.

*Detectivii au descoperit numele agitatorilor, printre care **mulți membri ai familiilor** de români cunoscuți din Transilvania față de care Procuratura din Cluj-Napoca. a inițiat, de asemenea, **procedura de arestare**. Doi dintre aceștia au fost capturați pe teritoriul cucerit al României, dar ceilalți au scăpat.*

La începutul acestei săptămâni, procuratura a primit noi date despre procesul lui Goga Oktavia. Autoritățile de investigare din București au reușit să intre în posesia unui dosar pentru a dovedi că Lucaciu a primit un imens onorariu din partea Rusiei pentru a instiga la război și că din aceasta sumă mare de bani o parte a fost ridicată de la o filială din București a unei banci din Odessa, și pentru care a primit chitanțe eliberate în mod corespunzător.

Deși Goga și tovarășii săi se află în prezent într-un loc în care nu este posibilă trimiterea niciunei scrisori a Procuraturii Județului Cluj, procuratura a emis un mandat public împotriva trădătorilor în cadrul procedurii oficiale. Indiferent de succesul sau eșecul demersului justiției ungare, datele obținute despre activitatea propagandistică instigatoare a Lucaciului și care se afla la dispoziția Procuraturii de la Cluj-Napoca au o importanță deosebită. Datorită acestor documente, poporul român orbit de propaganda pe care o face în România nu cunoaște cât de mult aceștia își urmaresc propriile interese. Credem că după război, dacă în România vor ieși la iveală afacerile dubioase ale lui Lucaciu, acești escroci fugari în România vor putea fi ușor desconspirati.

Așa erau caracterizați de presa maghiară acești patrioți români transilvăneni.

Placa de argint din altarul bisericii din Lucăceni

Note:

1. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Corpul_Voluntarilor_Ardeleni.
2. Valentin Băințan, *Un moment relevant din viața mea*, în *Șișești Vatră Străbună*, Vol. I, p. 91.
3. Marciana Oniga, *Îngerul păzitor al „Leului de la Șișești”*, în Voicu Șichet (coord.), *op. cit.*, p. 108.
4. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 399.
5. Valentin Băințan, *op. cit.*, p. 256.
6. Ion Iacoș și Valeriu Achim, *op. cit.*, vol I, p. 355.
7. Ziarul „*Universul*” București, 30 noiembrie 1922.
8. Mihai Stoian, *op. cit.*, p. 349.
9. Mihai Stoian, *Procesul unui proces*, Editura „Cartea românească”, București, 1978, p. 40.
10. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 5.
11. Ziarul „*Universul*” București, 30 noiembrie 1922.
12. Mihai Stoian, *op. cit.*, p. 349.
13. Mihai Stoian, *Procesul unui proces*, Editura „Cartea românească”, București, 1978, p. 40.
14. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 5.
15. Valentin Băințan, *op. cit.*, p. 262.

Capitolul X

Deputat de Galați. 1915

Liga pentru unitatea culturală și politică a tuturor românilor, sub conducerea părintelui dr. Vasile Lucaciu, organizează conferințe în toate marile orașe ale țării. În luna decembrie 1915 se găsește la Galați.

La 2 decembrie 1915, în ziarul „Vrem Ardealul” cheamă la luptă pentru unirea Ardealului cu România prin *Apelul părintelui Vasile Lucaciu*.¹ Era în perioada premergătoare alegerilor de la 22 decembrie 1915, în urma cărora este ales deputat de Galați în Parlamentul României.

Cu puțin timp înainte, la 13 decembrie 1915, ține o conferință în sala „Costandache Constantinescu”, conținut al căreia îl redăm aici² pentru a ne face o impresie asupra forței cuvântului dr. Vasile Lucaciu:

Doamnelor și Domnilor,

Frați iubiți și dulci surori,

Aveam și eu un vis dulce, fericitor, farmec al zilelor mele din tinerețe, prefăcut în isvor nesecat de amintiri mângâitoare și de îndemnuri neînfrânate, acum, în zilele bătrânețelor.

Visul acesta nu era produs de lucrarea inconștientă a organismului iritat, sau obosit, ci era expresia unei gândiri învăpăiate, născut dintr'un dor tainic al inimei.

Și ce era dorul acesta:

Era dorul de a vedea fericit, mulțumit, cult și glorios, neamul nostru românesc.

Și fiindcă îl vedeam nefericit, neîndestulit, incult și umilit: Doamne, cât suferiam!

Ziua-noaptea cugetam: oare ce și cum ar fi bine să facem, ca să ne scoatem neamul din robia rușinoasă, în care se zbătea, neputincios, în jale și în durere.

Suferiam, dar nu disperam!

Ce contraste de sentimente și de gândiri, în vârtejul puternic al realității crude, ce se numește viața:

Având în suflet ideile mărețe de cultură, bună stare și mărire națională, pentru ce nu le realizezi, tu, și poporul tău, în mijlocul căruia trăești:

Cine te împiedică în calea ta spre cultură:

Cine te oprește, în căutarea mijloacelor spre bunăstare:

Cine-ți răpește aureola măririi naționale, când ai dreptul să o porți cu mândrie pe fruntea ta senină:

O ce criminal se face omul, ce monstru devine poporul, care săvârșește atentate împotriva altui popor, care împiedică cu forța brutală, dezvoltarea, progresul și fericirea lui.

Și adevărul trist este, că atentate înfiorătoare s'au săvârșit zilnic în contra noastră, de multă vreme, veacuri îndelungate, de o mie de ani.

Am suferit, dar n'am disperat!

Dureroasă a fost soarta poporului românesc în Transilvania și în Ungaria și tot astfel în Bucovina și în Moldova de peste Prut.

Istoria omenirii ne arată prea multe cazuri de războaie sângeroase între neam și neam, între popor și popor.

Și nici nu trebuie să răsfoim analele timpurilor trecute. Să ne deschidem ochii, să ne uităm pe o hartă geografică, să citim raporturile oficiale, și vom constata zilnic, că așa numitul război european a devenit luptă de exterminare între popoare, precum se spune, se proclamă, se tipărește, că nici unul nici altul, firește, nici ungurul, nu se vor lăsa până la cel din urmă om din neamul lor!

Ce priveliște ne mai pomenită ar fi în lume, dacă ar lua ființă vorbele cuprinse în declarațiile atâtor mari bărbați de stat.

Unii așteaptă ca Nemții, Rușii, Englezii, Francezii și Ungurii, să fie reduși câte la un singur om!

Ce bine e, că dorințele, sau amenințările, exprimate în cuvintele omenești, nu să traduc toate în realitate!

*

* *

Nu vreau să vorbesc în cadrul acestei conferințe, despre război, despre drepturile și datorințele societății, față de război. Afirm numai, că se poate explica, se poate înțelege izbucnirea și purtarea unui război, cât de crâncen ar fi el, între popoare, nu război pe față, deschis, cu drept sau pe nedrept, ci cu condiția, ca părțile beligerante să aibă toată libertatea, de a-și dezvolta puterile, mari sau mici, de cari dispun, spre apărarea lor, sau spre atacarea vrăjmașului.

*

* *

Nu acesta însă a fost cazul nostru. În lupta milenară, ce am susținut. Am fost doi factori inegali.

De o parte am fost noi Românii, popor muncitor, iubitor de ordine, blând și inițiat în cultura creștină, cu iubirea de aproapele.

De alta parte Ungurul năvălitor de pe stepele Asiei.

Iată caracterul lor, descris în puține cuvinte de marele istoric Rohrbacher:

Jamais nul peuple n'etait plus sauvage, que les Hongrois.

Sălbatecul e și laș, și șiret, după trebuințele lui.

Așa, văzând tăria și vitejia Românilor, după cum spune istoricul lor de căpetenie, Anonymus Belae regis notarius, au făcut pace și învoială cu Românii:

Dexteram dantes pactum fecerunt.

Atâta le-a trebuit numai, și furișându-se astfel între Români, au început luptele, prigonirile, despoierile, până la complectă subjugare.

Și toate aceste, în modul cel mai perfid, neuman și laș.

Și iată cum: Părinții noștri și noi reclamăm la toate ocaziunile și în contra tuturor barbariilor săvârșite împotriva noastră.

La reclamațiunile noastre răspundeau cu pedepse, temniți și spânzurătoare,

Galați, 1915, la Congresul studențesc

iar înaintea lumii strigau în gura mare, că naționalitățile în Ungaria sunt libere, că dezvoltarea lor e neîmpiedecată.

Asta e mentalitatea ce nu să poate admite, nu se poate înțelege, de rațiunea senină și se respinge de inima binesimțitoare.

Să făurești lanțuri de sclavie și să te lauzi că lucrezi pentru libertate.

Să despoi pe cineva de tot avutul, și să strigi în gura mare, că-I încarci cu toate bunătățile lumii.

Să-i atentezi la viață, să-i prigonești până la moarte, și tot atunci să vestești că-i faci viața plăcută, fericită.

Asta e ceva revoltător!

Și totuși așa fac ei în toate manifestațiunile, în toate publicațiunile lor.

Nu insist asupra altor amănunte.

S'a aratat, s'a dovedit până la evidență, că viața noastră a fost un Calvar, și acum ne-au dus pe Golgota ca să ne răstignească, ca jertfă pentru poftele lor necurate, pentru utopia lor stupida de imperializm maghiar!

Nu și-au ajuns scopul în trecut, și jur pe D-zeu că nu și-l vor ajunge nici în viitor. Din contră prevăd cu bunul simț al dreptății eterne, răzbuunătoare, ca sângele nostru nevinovat trebuie să se verse asupra lor și să-i potopească, iar noi ne vom bucura de

triumful dreptului și al libertății naționale.

O scurtă ochire istorică ne duce la constatări înălțătoare pentru sufletele noastre românești.

Bătrânii sunt istoria trecutului: tinerimea este oglinda, în care poți vedea viitorul națiunei.

Cornelia Romana cu Grachii săi, familia Sylla cu Scipionii săi, faptele eroice, săvârșite de Horațius Cocles, de Mucius Scaevola, patriotismul legendar al Veturiei, sunt pilde mărețe, transmise nouă de străbuni, ca la moment oportun să le urmăm.

Asanii din Balcani; Mircea, Ștefan Cel Mare și Mihai Viteazul dela Turda; Horia, Cloșca și Crișan din inima Daciei lui Traian; Basarabii, Brâncovenii și alții ne vorbesc prin veacuri în graiul vitejiei și al jertfei pentru drepturile neamului, și strălucesc înaintea sufletelor noastre, invitându-ne a fi pururea gata, cu gândul: Român zice-Viteaz zice!

Și la renașterea omenirii, în veacul trecut, sub farmecul ideilor de Libertate, Egalitate, Frățietate, vedem floarea României pe câmpul libertății în Blaj, și toată România, proclamând aceleași principii, aceleași drepturi, inspirați de același principiu de libertate națională. Aruncând o privire profetică în viitor, și prevăzând, ca dușmanii lacomi și perfizi, dincolo și dincoace de Carpați, vor unelti împotriva drepturilor noastre naționale, ne-au lăsat ca simbol jurământul lor sfânt:

*Murim mai bine'n lupte cu gloria străbună,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost pământ.*

*

* *

Generația patrioților din trecutul mai apropiat, inspirată de idealurile mari naționale, a realizat în parte dorul tainic al inimilor patriotice, dorul sfânt: unirea tuturor Românilor dor sfânt, împedecat pururea prin răutatea pizmei și prin oarba neunire la Milcov și Carpați, cum zice nemuritorul Andrei Mureșan.

La aceasta mă îndreptățește constatarea adevărului încântător, că există virtute națională, în societatea bunilor Români, inspirată, astăzi mai mult, ca ori și când, de cele mai curate sentimente; și faptul îmbucurător, că ea pricepe misiunea istorică a națiunei, și prin urmare e pe cale a cuceri viitorul, realizând visul moș-strămoșilor noștri!

La noi, dragii mei, în Ungaria și Transilvania, ideea națională română n'a adormit nici odată, precum o mărturisesc chiar istoricii străini. Bonfiniu spune clar în analele sale, că Românii își iubesc limba națională cu atâta înfocare, că sunt în stare să-și jertfească și viața, în lupta de apărare a limbei lor:

Valachi autem... plus pro linguae quam pro vitae incolumitate certasse videntur.

N'a adormit, ci vie a fost în todeauna, precum dovedește roata chinurilor pe care a fost zdrobit Horia, pentru că a cerut libertatea neamului sau, și precum arăta Supplex libellus Valachorum, al episcopului din Blaj Samuil Klein-Micul, și alte proteste nenumărate și reprezentațiuni și cereri și memorande către capul statului, așa că sistemul de rugăminte și de plângeri fără de sfârșit, a devenit pe urmă o doiniță pe buzele tuturor Românilor, în vorbele acestea:

*Împărate fă dreptate,
Dacă crezi în zeitate.*

Învățăturile, fără de lege de rău aplicate de: capul plecat nu-l taie sabia, de cereți și se va da vouă, bateți și se va deschide și iarăși: cine trage sabia, de sabie o să piară, și dacă te lovește cineva cu piatra, să-i răspunzi cu pâine, sau de te lovește cineva cu palma pe obrazul din stânga, să-i întinzi și pe cel din dreapta, cari toate aparțin la o altă ordine de idei în viața morală-religioasă a individului, au fost aplicate pe dos în viața politică și la drepturile naționale ale popoarelor.

Asfel s'a înjosit, de multe ori în mod tendențios, învățătura creștinătății, care întregă este spre înălțarea individului și a popoarelor spre idealul celui mai înalt socialism, de Libertate, egalitate și frățietate.

Așa am ajuns, ferecați în lanțuri de sclavie, pe suflet, pe mâini și pe picioare la anul 1848.

Maghiarismul, revoluționar din fire, exaltat de slovacul Ludovic Kosuth, iar în deosebi tinerimea, înflăcărată de poeziile patriotice ale sârbului Alexandru Petrovici, magiarizat în Petoși, în 15 Martie 1848, la o întrunire ținută în restaurantul și cafeneaua unui neamț din str. Keckemeti, a proclamat cu nespusa însuflețire libertatea lor națională, emanciparea de sub jugul austro-habsburgic, libertatea presei și a cuvântului, și a pornit ca o lavină puternică, trâmbițând cuvântul de libertate în toată țara. Primul pas al tinerimei însuflețite a fost eliberarea tuturor condamnaților politici, distrugerea redacțiilor reacționare, antinaționale, cum sunt la noi infamiile numite: Ziua, Seara, Steagul, Moldova, și alte câteva pamflete ce sunt pata de rușine a Capitalei și a ideii de drept a Românilor.

Toată revoluțiunea maghiară, după prima izbucnire ideală a simțămintelor de libertăți politice, a intrat în ogașul istoric al furiei hunice: egoism de rasă, poftă de domnie, hegemonie și supremație, față de celelalte popoare și națiuni.

Dovadă sunt cele trei proclamațiuni emanate, cea dintâi de către dieta din Budapesta, a doua din pseudo-dieta refugiată din Dobrișin, a treia din ruinele din Pseudo-dieta refugiată din Seghedin, toate sub egida dictatorului slovac maghiarizat Kossuth.

În cea dintâi, orbiți de fanatismul, lor de nădejdea biruinței, trimit românii din Ardeal, cari își reclamau drepturile naționale: ștreang, gloanțe, puști și moarte prin călăii dreptății maghiare. Nici nu stăm de vorbă cu voi.

A doua proclamațiune din drumul spre înfrângerea lui furor hunnicus, încep a glăsuși în acord de pace și de înfrățire cu Românii trămit ca soli de pace pe nefericiții Dragoș și Buteanu, pe cari îi trădează, iar hoardele lor sălbatice îi masacrează în munții Zărandului.

A treia; cea de la Seghedin se topește în accente de dulceață și frăție, făgăduind toate drepturile și libertățile naționale: autonomie, dietă, guvern național, tot ce poftesc Românii.

Românii, dând seama de pășaniile lor din trecut, că n-au ce crede ungurului, fudul în putere, perfid în târguieli politice, laș, față de caractere superioare, n-au stat de vorbă cu ei.

Toată nădejdea și-a pus în drăguțu de împărat, în Habsburgi. De câte ori recurgeau la ei trâmisiu poporului, se folosiau de scuza, că maghiarimea îngâmfată, pururea gata la rebeliune, este de vină, pentru toate suferințele Românilor, și afirmau cu stăruință, că ei, Augustii Habsburgi, sunt cu toată bunăvoința față de Români, că apreciază vitejia lor în război și lealitatea lor în vreme de pace.

Acu e vremea, ziceau către Români să-i strivim pe maghiarii rebeli. Acum să vă arătați virtuțile militare, și să dați probe de lealitatea voastră față de Tron și Patrie.

Cuvântul vremii l'a înțeles națiunea și sub conducerea politicianilor naționaliști, s-au produs minunile ne mai pomenite de manifestațiuni naționale, la un popor martirizat de veacuri: s-a făcut adunarea națională de 3/15 Mai, în Blaj, pe câmpul Libertății, și s'au organizat legiunile române în munți și în câmpii, și s'au început luptele crâncene împotriva asupritorilor, împotriva rebelilor și spre apărarea Tronului, a domniei Habsburgilor.

Românii s'au bătut vitejește. Legiunile voluntarilor români, în frunte cu generalii, răsăriți ca din poveste din virtus romana rediviva Avram Iancu, Axente Sever, ajutați de ofițerii recrutați din tinerimea entuziastă, i-au bătut pe unguri în toate întâlnirile lor, fără a suferi nici odată nici cea mai mica înfrângere.

În sfârșit, în 1849, revoluția maghiară fu zdrobită; 40.000 de eroi Români și-au vărsat sângele, și-au jertfit viața, pentru Tron și Patrie, au salvat tronul din mâna rebelilor, și au asigurat dominațiunea, pe seama dinastiei habsburgice.

S'a inaugurat guvernare autocratică, absolutistă în toată monarchia. Un fel de autonomie a Transilvaniei, dar fără dietă, fără libertăți constituționale, libertatea presei, cenzura preventivă; câteva fărîmături de concesi, unicul folos real: organizarea bisericilor naționale, cu Mitropoliile din Sibiu și din Blaj.

Încolo, absolutism, opresiune egală pentru toți, o licărire de speranță spre mai bine în anii 1863 - 64.

Vine anul 1865-66. Românii fac minuni de vitejie pe câmpiile Lombardo-Venețiene, tot pentru vorba Tron și Patrie. Pe câmpiile Bohemiei generalisimul ungar Benedek, trădează oștile împărătești.

Rebelii maghiari, ținuți în organizație secretă de către emigrațiunea ungurească, cu enorme jertfe, se înșiră la nordul Carpaților sub comanda fellowului George Klapka, gata a provoca din nou rebeliune în contra Habsburgilor, și a-i detrona.

Oștirile înpărătești sunt bătute de prusaci la Sadova-Königgratz, Moltcke cu rebelii lui Klapka, amenință Viena.

Împăratul cade leșinat pe treptele Burgului, când i se comunică știrea despre înfrângerea suferită.

După ce se ridică și se trezește, uită tot, ce s'a petrecut în Monarchie. Se face dualismul. Rebelii unguri, spânzurați în efigie, devin sfetnicii tronului, drăguțul de împărat se aruncă în brațele lor.

Românii, cari au salvat tronul și dinastia, dispar din mintea și din inima Împăratului. Se inaugurează prin dualism, sistemul de opresiune al popoarelor, cu hegemonia nemților în Austria și a maghiarilor în Ungaria.

Românii se zguduie până în adâncul inimii lor.

Atâta virtute națională: în zadar!

Atâta vitejie militară: în zadar!

Atâta lealitate și credință: în zadar!

Toate, în zadar!

Și ca paharul, amarul să fie plin, vine la cunoștința obștei românești o conversație a ilustrului nostru compatriot de slăvită pomenire George Bariț, cu guvernatorul Transilvaniei, la care s'a plâns de soarta tristă și nemeritată, la care au ajuns Români:

- Iată răsplata lealității noastre către tron și înalta casă domnitoare! zicea regretatul George Bariț.

- Dar încetați odată cu apelul vostru la lealitate; dovediți că puteți fi primejdioși, numai decât vi se schimbă soarta spre bine.

*

* *

Geniul național român, deșteptat la viață; nu mai poate suporta lanțurile sclaviei. El află căile și mijloacele cari duc la libertate națională.

În viața de stat a României libere se simte necesitatea de a veni în raporturi de cunoștință mai deaproape cu frații de peste hotare.

Academia Română din București devine cel dintâiu centru de unitate culturală a Românilor de pretutindeni.

Patrioții luminați, din marea generațiune a întemeetorilor României libere, se gândesc cu drag la frații lor subjugai, și văzându-i abandonați în lupta neegală pentru justele lor revendicări, află mijlocul de organizare a luptei noastre naționale.

Se întemeiază Tribuna.

Tinerimea noastră de atunci e atinsă ea de un curent electric și cu toții ne grupăm în jurul steagului național, desfășurat cu atâta hotărâre și purtat cu toată virtutea națională-politică în toate plaiurile locuite de Români, în Transilvania și Ungaria.

Eram deșteptați la viață și nu ne-a mai putut omorî nici o putere a dușmanilor.

Făceam și eu parte pe acele vremuri din tinerimea română, nădejdea națiunii.

La noi s'a înființat partidul național român, cu un comitet central executiv. În România s'a întemeiat Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor:

Răzleți, ne luptam pentru același ideal național.

Am observat de cu bună vreme, că lupta noastră națională nu poate fi purtată cu bun succes, decât în legături organice cu factorii politici ai Țării Românești.

Ăsta-i interesul nostru vital, ori îi place cuiva, ori nu-i place.

Am inițiat, am cultivat aceste raporturi intime.

Planul a devenit fapt și realitate.

Cu ocaziunea unei vizite ce am făcut în societatea mai multor membri din comitetul nostru național, m'am exprimat într-o cuvântare publică, că aceasta este pretențiunea, postulatul timpului în care trăim și că conservarea și dezvoltarea noastră națională este cel mai mare interes politic al Regatului Român.

Președintele de atunci (V. Babeș) al comitetului nostru național a luat atâta frică în oase, încât, întrunindu-ne pe toți membrii prezenți cu acea ocaziune, a pretins pe față să demisionez fără amânare din comitet, punându-ne înaintea spectrului persecuțiilor, ce vom îndura din partea ungurimei, a guvernului Ungariei.

Am respins unanim aceasta pretențiune.

A urmat prigonirile am susținut luptele, și rezultatul a fost triumful nostru moral, splendid, îmbucurător pentru toată suflarea românească.

Liga culturală, urmată de tinerimea însuflețită, ani de-a rândul a făcut manifestațiuni entuziaste pentru cauza națională, și în onoarea reprezentanților ei. Aceste serbări și manifestațiuni au însemnat tot atâtea stațiuni de progres falnic al ideii naționale pe care o reprezentăm cu toții.

Amintesc aceste fapte reale, cu adausul, că unii dintre aceia, cari pe acele vremuri erau

cei mai aprigi susținători ai cauzei naționale, pe terenul publicistice, astăzi sunt simbriații dușmanilor noștri, arătându-se și ei dușmanii ideii naționale.

Sau și atunci au fost simbriași:

Noi nu putem avea, decât cuvinte de cea mai grea osândă pentru ei. Ființe nefericite!

Ei au o singură credință, un singur D-zeu: interesele lor personale.

Să fixăm apoi o aplicațiune a unui vechiu proverb: nimic nu-i nou sub soare.

Precum a pretins demisia mea din comitet, sârmanul președinte de atunci: așa s'a ridicat și acum pretențiunea sa abzicem din comitetul național, eu și colegul meu d. Octavian Goga, pentru că am făcut acea, ce a pretins marele ideal național.

Frica și lașitatea sunt factori foarte periculoși în luptele naționale, și cu cât sunt mai mari și mai nobile aceste lupte, cu atât mai vârtos trebuie să depărtăm dintre noi astfel de porniri periculoase, mai ales când se știe, că toși românii, cari nu sunt atinși de numitele calități, sunt cu noi din toată inima, și ne aprobă.

Închei parenteza cu aplicarea altei zicători bătrâne: Si tacuisses, philosophus mansisses.

Dacă nu știți vorbi, pentru ce nu tăceți:

*

* *

Luptele noastre naționale merg înainte, cucerind toate inimile și prelucrând solidaritatea impunătoare, înaintea căreia se zdrobea puterea de prigonire a dușmanilor, și amuția orice încercare de ispitire a simbriașilor.

Comitetul central lucra mână în mână cu Liga Culturală și așa arătam și susțineam drepturile noastre naționale, acasă și în streinătate, și lumea cultă s'a trezit deodată înaintea unei chestiuni mari, chestiunea Transilvaniei, care trebuie dezlegată.

Factorii politici puneau cuvântul în cumpăna dreptății, cu rară înțelepciune și cald patriotism, așa, că nici lealitatea tradițională să nu fie vătămată, nici cauza națională să nu sufere.

Însuflețirea era generală și și-a aflat expresiune în formula: Totul pentru națiune.

*

* *

În statele constituționale, suveranitatea e reprezentată prin doi factori supremi: Coroana și parlamentul.

Am tot bătut la ușa parlamentului din Budapesta, am reclamat în contra abuzurilor, abuzurilor, nedreptăților, a prigonirilor tiranice.

Toate în zadar: toaca la urechea surdului.

Nu ne-a rămas altă cale, decât apelul la celălalt factor suprem constituțional: la Coroană.

Ei bine, după multe frământări și discuțiuni și studii serioase, am decis susținerea Memorandului la Coroană, în care expunem situația ne mai suferită ce ni s'a creat și cerem, tot cu proverbiale noastre lealitate, vindecarea relelor.

Urmarea a fost: refuz umilitor din partea împăratului-rege.

Habsburgii, pe cari i-am salvat din mâna rebelilor, ne-au predat în mâinile aceloră, cari pe ei i-au detronat, și cari de veacuri n'au urmărit altceva, decât desființarea noastră națională și moartea noastră civilă.

Dar cu toate sforțările lor sălbatice, nu și-au ajuns scopul. Procesul Memorandului a fost o sărbătoare și un triumf al cauzei naționale.

Osânda nedreaptă, ce s'a pronunțat în contra noastră, a fost socotită în toată lumea civilizată ca o osânda a lor.

Cel mai sălbatic dușman al neamului românesc, faimosul procuror Ieszenszky, mi-a spus, în auzul multora, după verdictul pronunțat:

Cu aceasta sentință am pierdut Ardealul pentru totdeauna.

Și n'a fost profet mincinos! Gura păcătosului adevăr a grăit.

Noi, cei osândiți, ne felicităm între noi, că am fost aflați vrednici de osândă. Tinerimea scumpă, de la toate universitățile din Monarhie, și din România, era într-un gând și într-o simțire cu noi, fetele ne binecuvântau și ne băteau cu flori. Soția mea scumpă, cu copilașul în brațe, destinat la sufărie de 5 ani, mă înâmpină cu vorbele: Sunt mândră, că tu, soțul meu, ai fost aflat vrednic a fi osândit de acești barbari, la temniță de 5 ani, pentru că te-ai luptat pentru drepturile și pentru libertatea noastră națională!

*

* *

Nemuritorul V. A. Urechia, cu Liga Culturală scoate la iveală opul grandios Voci Latine, în care Europa civilizată ne dă tot dreptul și condamnând pe asupritori.

*

* *

Congresele studențești și procesul memorandului aduc în contact și în relațiuni intime patriotice, toată tinerimea română, din toate țările locuite de Români. Se constituie delegația Decemvirilor cari ne reprezintă și ne apară în străinătate.

Sufletul românismului întreg se unește într-o singură idee înălțătoare. După ce Liga Culturală a justificat revendicările naționale ale neamului, astăzi toată Românimea, ca niciodată în trecut, este, precum trebuie să fie, preocupată de o singură problemă, de

realizarea idealului național.

Îmi aduc aminte de vorbele regretatului nostru Al. Mocioni, care spunea, ca argument împotriva prezentării Memorandului la Viena: să băgăm bine de seamă, că Memorandul proiectat este ultima armă legală în luptele noastre naționale.

Dacă vom fi respinși și din partea Coroanei, ce ne mai rămâne: Oare suntem în stare a suporta consecințele unui refuz:

*
*   *

Și așa ajungem, Doamnelor și Domnilor, la zilele mari, istorice, în cari trăim.

Noi, respinși de acela, pe care prin jertfele noastre ne credeam în drept a 'l socoti ca pe un părinte, (Împăratul nostru) lipsiți de mamă, care trebuia să ne fie patria noastră, dimpotrivă, prigonii până la moarte, prin hordele aziaitce, pe cari le-am primit în ceasuri de slăbiciune: am ajuns orfani în lume, despoiați, de ocârmuitorii fărădelege, de dreapta noastră moștenire.

Tinerii și bătrânii păcătoși, cari și-au plecat cerbicea Română spre înjugare: își poartă pedeapsa meritată.

Dar noi, cu frații noștrii, pribegii și orfanii din Maramureș, Crișana, Temișana, din Ardeal și din Bucovina, am dat peste frații din România liberă, și înțelegând tainica poruncă a vremilor, ne îmbrățișem în frățearca iubire, inspirați de același sentiment, exprimat de Bardul Național:

*Înalțați a ta frunte și cată ,n jur de tine,
Cum stau ca brazii ,n munte, voinici sute de mii,
Un glas ei mai așteaptă și sar ca lupii ,n stână
Bătrâni, bărbați, juni, tineri, din munți și din câmpii,*

Al nostru este viitorul, noi trebuie să-l realizăm, cum a zis profetul neamului:

*Viitor de aur Româניה are
Și eu prevăd prin secolii a ei înălțare*

Noi toți și toate, Doamnelor și Domnilor și înaintașii noștri, purtăm în inimile noastre inspirația izvorâtă din porunca marelui Român:

*Urmașilor mei Văcărești, las vouă moștenire,
Creșterea limbei românești și a patriei iubire,*

Vedem realizată unitatea noastră culturală, sunt pe deplin justificate aspirațiunile noastre naționale: datorința noastră este să realizăm unitatea patriei tuturor Românilor.

*Geniul națiunii ne pune întrebarea:
Ce e patria Română:*

Și ne conduce peste toate părțile de pământ, locuite de Români: Muntenia, Moldova, Basarabia, Ardealul ș. c. l. și ne spune cu duioșie dar hotărât:

*Ba nu, nu, măi frățioare,
Pentru că Românul are, patrie mai mare.*

*Ce e dar ' Patria Română:
Ne răspunde geniul, cunoștinta, trecutul și viitorul Românismului:*

*Până unde mai răsună,
Limba dulce și străbună,
Pân' acolo-i, frățioare, Patria Româna care,
Se numește: ROMÂNIA MARE!*

*Iată moștenirea scumpă, lăsată nouă de părinții noștri.
Iată misiunea istorică, ce avem de împlinit, dacă voim să trăim cu cinste în
concertul popoarelor.*

*Și noi, fii credincioși ai străbunilor noștri, având conștiința datorinței și a chemării
noastre, răspundem geniului națiunii:*

*Vrem înfăptuirea idealului nostru național!
Vrem unirea tuturor Românilor!
Vrem Ardealul și Bucovina, mai nainte de toate și fără amânare.
Să trăiască ROMÂNIA MARE!*

Franța 1915

Informații în presa străină din timpul războiului mondial, despre România și dr. Vasile Lucaciu

Observăm că „Revista săptămânală și suplimentul ei ilustrat” din 20 martie 1915, care apărea în ziua de Sâmbătă, are menționate la cuprins două aspecte legate de România. Un material scris de către dr. Ion Cantacuzino, profesor la Facultatea de medicină din București, cu titlul „Uniunea balcanică: Problema națională a românilor și românii din Austro-Ungaria” precum și „Documente și hărți relative la România”. Articolul este foarte amplu și edificator pentru situația în care se găsea România în anul 1915. De asemenea, prezintă exemple concrete privind condițiile grele în care trăiesc românii din Transilvania și atrocitățile comise împotriva românilor din Ungaria. Am extras din acesta doar pasajele ce fac referire la părintele dr. Vasile Lucaciu:

„9/22 august 1907. Jandarmii au rănit pe țăranul Drăgoiu din Beiuș și l-au târât însângerat de-a lungul satului pentru a intimida pe românii care doreau să voteze cu Domnul Lucaciu.”

„1910. Lucaciu este condamnat la o lună de închisoare pentru agitație în timpul

alegerilor.”

„În 1892 plângerile românilor au fost prezentate într-un Memorand, pe care o delegație din care făceau parte dr. Rațiu și părintele Lucaciu, doi dintre cei mai mari dârzi luptători ai cauzei naționale, au fost însărcinați de a-l prezenta împăratului François-Joseph: audiența fusese cerută direct împăratului și nu fusese, în prealabil, aprobată de ministrul ungar, care nici nu putea fi obținută. A urmat celebrul Proces ce a avut loc la Cluj, în mijlocul plaiurilor românești, care a devenit o grandioasă manifestare națională. Mulțime de țărani curgea pentru a asista la proces, mulți dintre ei făcându-și o mândrie din a fi present acolo. Se poate spune că procesul intentat semnatarilor Memorandului a constituit momentul unui pact politic, o arzătoare și indisolubilă legătură între românii aflați de-o parte și de alta a Carpaților. Aici s-a auzit vocea gravă, puternică și cu măsură a părintelui Lucaciu pledând în fața națiunii asupra prin încălcarea drepturilor sacre și a demnității umane. El a fost condamnat la cinci ani închisoare. Procurorul general ungar - Ieszensky, declara condamnaților, la încheierea procesului: «Vous êtes les condamnés; mais les vaincus, c'est nous.» adică, Voi sunteți condamnații, dar învinșii suntem noi). Cântecul național românesc este interzis de către autoritățile ungurești; intonarea lor este pedepsită cu închisoare sau cu amendă mare. Purtarea culorilor naționale este de asemenea interzisă, și totuși nu există sărbătoare populară, distracții câmpenești sau reuniuni de tineret fără ca simbolurile naționale să nu fie abordate cu mândrie în coafura femeilor sau la butoniera bărbaților. ...Numărul condamnărilor și a violențelor aplicate pentru purtarea panglicei tricolore este incalculabil, câteva exemple citate la sub-sol, nu sânt decât o firavă expresie a acestora, și țin să vă reamintesc cazul citat de dr. Vaida-Voëvod, deputat în parlamentul de la Budapesta, când doi tineri din Telna au fost omorâți de jandarmi pentru că n-au vrut să dezonoareze tricolorul românesc....De asemenea este bine de reamintit, că acum două luni, când părintele Lucaciu, luptătorul energic al românilor din Transilvania, refugiat la București, a fost ales și aclamat ca președinte al Ligii Culturale el a cerut în mod ferm intervenția armatei României pentru realizarea cât mai rapid posibilă a idealului național.”

Apoi, semnatarul articolului descrie teritoriile românești situate înafara granițelor din acea perioadă, care trebuie să se unească cu România. Aceste teritorii sunt prezentate pe harta inserată în conținutul articolului, având figura părintelui Vasile Lucaciu în prim plan (vezi pagina 183).

„Eu n-aș putea evoca într-o manieră mai clară, starea de spirit existentă în acest moment în România - continua articolul - decât printr-un citat extras din manifestul lansat cu ocazia alegerii părintelui Lucaciu ca președinte al Ligii Culturale române:

Români!

Încă de la înființarea ei, Liga s-a străduit, mai înainte de toate, să păstreze unitatea de cultura intelectuală a tuturor românilor. Nu a vrut și nici nu a crezut ca ar avea vreun drept de a întreprinde ceva care să scoată România de pe calea pacifistă; în pofida aparențelor, Liga spera să vadă ziua în care stăpânii fraților nostri de dincolo de munți să înțeleagă că orice tentativă de deznaționalizare a românilor este în zadar și că, din contră, ar trebui ca, așa cum însuși instinctul lor le spune, să permită supușilor lor români să aibă o viață națională și liberă. Ne-am înșelat.

O furtună înspăimântătoare s-a dezlănțuit asupra Europei. O lume nouă se naște din războiul uriaș care a cuprins încetul cu încetul toate popoarele. Poporul nostru își va regăsi unitatea și o dată cu ea și posibilitatea de a-și arăta menirea, de a-și îndeplini misiunea de civilizație latină în Estul Europei. Triumful îndreptățit al voinței și forței poporului înlocuiește spiritul de cucerire. O astfel de renaștere nu este posibilă fără sacrificii, fără grele și dureroase sacrificii. Haideți să fim de neclintit. O astfel de ocazie favorabilă nu am mai avut și nici nu se va mai ivi vreodată. "Acum ori niciodată", a cântat în zorii renașterii poetul transilvănean. O spunem pe scurt: Acum!

În partea ilustrată a săptămânalului francez din 20 martie 1915, la rubrica „Instantanee” este inserată fotografia lui Vasile Lucaciu în care este prezentat ca președinte

25 707. — Le Dr Vasile Lucaci, Président de la Ligue culturale de Roumanie, le grand lutteur de la cause roumaine en Transylvanie.

Lors de la récente manifestation d'Union latine, organisée sur l'initiative de la Revue hebdomadaire et de la Société des Conférences, la Ligue roumaine avait adressé à M. Paul Deschanel, Président de la manifestation de la Sorbonne, un télégramme d'adhésion.

25 708. — Paysans roumains de Transylvanie.
(D'après un ouvrage de M. N. Jorga.)

al Ligii Culturale Române, mare luptător pentru cauza românilor din Transilvania și o imagine cu „țărani români din Transilvania” după o lucrare de Nicolae Iorga.

Explicația dată sub imaginea care-l reprezintă pe apostolul neamului românesc se referă la faptul că Liga pentru unitatea culturală și politică a tuturor românilor, condusă atunci de „Leul de la Șişești”, a adresat o telegramă de adeziune față de lucrările manifestării culturale, cu denumirea „Unitatea Latină”, personal președintelui acestei manifestări Paul Deschanel, organizate la Sorbona sub patronajul acestei importante reviste.

În Franța s-a creat „Legiunea străină” care cuprindea voluntari recrutați din toate țările lumii. Singura condiție era ca aceștia să reziste la pregătirea de luptă impusă de rigorile instrucției. Această fotografie publicată în aceste „Instantanee” oferă următoarea explicație:

Le drapeau du régiment de Marche de la Légion Étrangère dans lequel servent les Transylvaniens. © ECPAD (Drapelul regimentului de marș al Legiunii Străine în care servesc transilvăneni).

Ziarul francez „Annales catholiques” din septembrie 1916, în articolul ”România” scrie: „Idealul patriotic al românilor este reconstituirea Daciei romane, eliberarea a patru milioane de români care trăiesc în Transilvania, în Bucovina și în Banatul Timișoarei.” Publică o imagine care reprezintă pe regele Ferdinand însoțit de regina Maria, decorând steagul de luptă al unei unități române.

Tot aici avem inserată o imagine care are conținutul următor: ”O atenționare înfiorătoare”. Caricatură britanică din anul 1915 - în așteptarea intrării României în Primul Război Mondial de partea Antantei. Austro-Ungaria reprezentată de o pajură bicefală (se văd clar două ciocuri) serios jumulită, într-un picior, gata să își ia zborul se adresează României reprezentată de un ciobănesc mioritic ce vine spre ea: ”Acum, ai grijă! Amintește-ți ce i-am făcut Serbiei!” Serbia este reprezentată în stânga de un alt câine cu penele pajurei în gură...

În Italia 1915

Vasile Lucaciu își dă seama despre cauzele pentru care România nu intră în război de partea Antantei. Pe de o parte, România era legată de „Tipla Alianță” prin tratatele anterioare și valabile, iar pe de altă parte Italia era încă în neutralitate. Pleacă în Italia deoarece era printre puținii români care aveau relații importante acolo. Prin întreaga activitate desfășurată în Italia, în scris sau la întâlnirile avute cu personalități de frunte italiene a promovat ideea intrării Italiei în război de partea Antantei. Rolul lui în această acțiune era recunoscut chiar și de dușmanii lui. Primpretorele plășii Baia Mare, într-un raport către comitele suprem al Sătmarului spunea că Vasile Lucaciu era cunoscut ca adept al ”Triplei Alianțe” dar rolul lui s-a schimbat după ce a ajuns în România și că *„Normal că la începutul anului 1915, în timpul șederii lui Vasile Lucaciu la Roma, să se pună ceva la cale în cercurile mai înalte, căci în primăvară a survenit deja declarația de război...”*³

Cert este că în Italia dr. Vasile Lucaciu a dus o campanie intensă pentru intrarea în război, subliniind de fiecare dată ideea că italienii vor fi urmați de români în declararea războiului împotriva Puterilor Centrale. După intrarea Italiei în război, Vasile Lucaciu revine la București unde continuă cu mai multă râvnă activitatea propagandistică pentru intrarea României în luptă pentru Ardeal.

Note:

1. Valentin Băințan, op. cit., p. 259, cf. „Vrem Ardealul”, I, nr. 1., Galați, 2 dec. 1915, p. 1-2.
2. Liga pentru unitatea culturală și politică a tuturor românilor, *Conferința părintelui Vasile Lucaci ținută la Galați, la 13 decembrie 1915 în sala „Costandache Constantinescu”*, Atelierele societății anonime „Adevărul”, București, 1916.
3. Valentin Băințan, op. cit., p. 262.

Capitolul XI

România în război

După declanșarea Primului Război Mondial România era prinsă întrun „clește de foc” al celor două alianțe aflate în conflict, Antanta și Puterile Centrale. Starea de neutralitate nu putea și nici nu trebuia să dureze până la încheierea lui. Eliberarea teritoriilor cu populație românească situate înafara granițelor Regatului România era cerută de către toți românii indiferent sub stăpânirea cui se aflau.

În 1915 Antanta recunoaște drepturile românilor asupra teritoriilor ocupate de către aceștia înafara granițelor sale și cere României să intre în război.

La 4/17 august 1916 se încheie Tratatul de alianță cu Antanta semnat de prim-ministru Ionel Brătianu și alți membri ai guvernului.

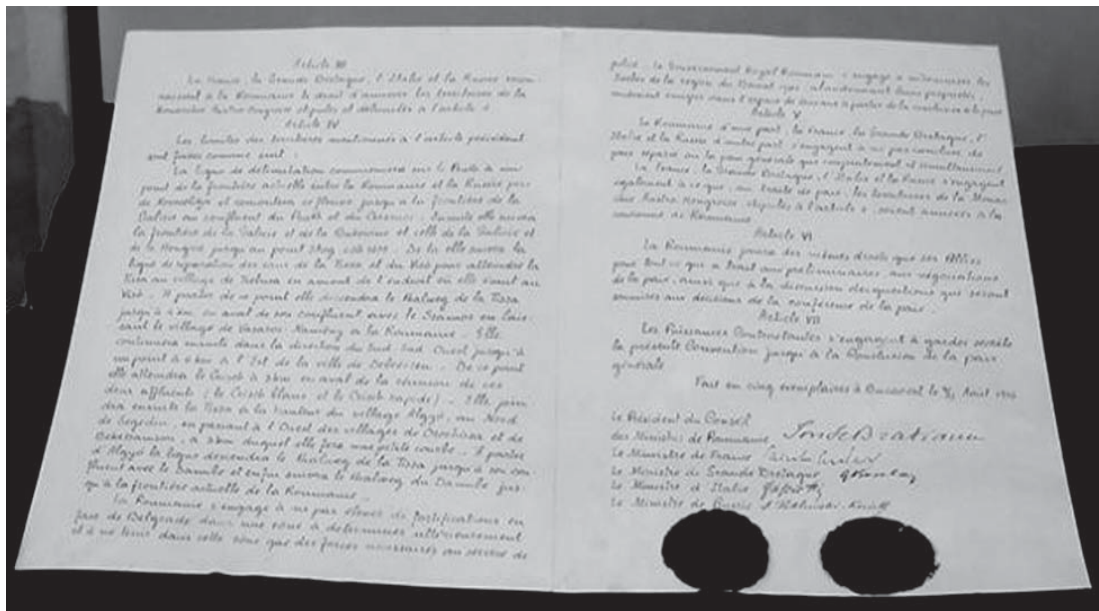
Așa se face că în noaptea de 14/15 august 1916 România declară război Austro-Ungariei, iar trupele române trec „hotarele vechi”. Totodată Germania, Turcia și Bulgaria declară război României pe 28, 30 august și respectiv 1 septembrie 1916. Intrarea României în război alături de Antantă, coaliție formată din Franța, Anglia, Rusia și Italia, a determinat amplificarea acțiunilor la care erau angrenați românii transilvăneni refugiați în România, dar și cele privind organizarea prizonierilor de război transilvăneni și bucovineni din Rusia.

La 1 septembrie 1916, refugiați transilvăneni și bucovineni înaintau autorităților române un document prin care cereau formarea de regimente românești în rândurile prizonierilor din Rusia și aducerea lor pentru a lupta alături de armata română, document semnat de Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Ioan Nistor, Octavian Tăslăuanu, Iorga Toma, Dimitrie Marmeliuc, Vasile Osvadă, Onisifor Ghibu și Ioan Moța”² Acest demers, alături de altele de acest fel, au făcut ca „În ziua de 1/14 septembrie 1916, Marele Stat Major al armatei ruse să emită autorizația de concentrare a prizonierilor români la Darnița.”³ În consecință, pe teritoriu rusesc au fost recrutați „396 ofițeri și 9721 soldați, majoritatea dintre ei compunând cele 15 eșaloane ce-au ajuns în România între 3 iunie 1917 și 2 ianuarie 1918.”⁴

Nerespectarea obligațiilor asumate de către noii aliați, în sensul declanșării unei ofensive puternice împotriva Puterilor Centrale, dar și în urma precarei dotări militare, după primele succese obținute, datorate și elementului „surpriză”, cu tot eroismul ostașilor români, înaintarea oștirii pentru eliberarea Ardealului este oprită. După ce austro-ungarii își masează forțele pentru oprirea ofensivei românilor situația se schimbă. Dezatrul de la Turtucaia și ofensiva forțelor inamice din Transilvania duc la o situație deosebit de grea. În luna noiembrie 1916, România pierde Dobrogea și Oltenia. Dinspre sud, la 23 noiembrie 1916 armatele inamice au trecut Dunărea și se apropiau de București. Coroana și Consiliul de Miniștri au hotărât să se retragă în Moldova, în orașul Iași, care va deveni capitala provizorie a României ce avea o mare parte din teritoriul ei sub ocupație străină. Convoitul spre Iași pleacă în noaptea de 20 noiembrie/3 decembrie 1916.

Tot atunci pleacă la Iași și părintele dr. Vasile Lucaciu și fratele său mai mic, Petre, ajuns un înalt funcționar de stat în Regatul României. Aici, la Iași, în condiții total diferite de cele de dinainte de intrarea în război, Vasile Lucaciu caută să întreprindă acțiuni menite să sprijine, după posibilitățile sale, ieșirea României din această situație neprevăzută.

Tratatul de alianță între România și Antanta, semnat la 4/17 august 1916

Fotografie cu autograf a lui Vasile Lucaciu, datată 14 VI 1916 la București, cu două luni înaintea intrării României în război. În josul fotografiei e scris: Doamne ajută, să vedem înfăptuit "Idealul Național"

Defilarea primului corp de voluntari ardeleni și bucovineni de la Darnița la Kiev, pe bulevardul Babikovski, 1917

Generalul Constantin Prezan felicitând primul corp de voluntari ardeleni din Rusia cu ocazia depunerii jurământului, Iași, 8 iunie 1917

Aici, în Moldova, la Iași, s-au unit cele două curente revoluționare ardeleni, cel de la Darnița cu cel de la București, pentru a canaliza toate energiile vremii în scopul eliberării provinciilor românești situate în afara granițelor Regatului România.

Vasile Lucaciu „*Este inițiatorul întrunirii din 7/20 ianuarie 1917 de la Iași, când se constituie, sub președenția sa, Comitetul național al românilor emigranți din Austro-Ungaria... Comitetul - alcătuit din 12 persoane, între care Octavian Goga, Ion Nistor, Sever Bocu, ș.a. - va semna, în prezența a trei membri ai guvernului, declarația de război împotriva Austro-Ungariei pentru dezrobirea Transilvaniei*”⁵ și Bucovinei. Observăm că ardelenii și-au dat mâna cu bucovinenii și din acest moment, acest Comitet național al românilor emigranți din Austro-Ungaria va fi **organul politic ce va organiza acțiunile revoluționare menite eliberării celor două provincii românești aflate în state străine.**

La Iași, părintele dr. Vasile Lucaciu va lua legătura cu ambasadorul Franței în Regatul României, Saint-Aulaire, precum și cu Reprezentanța militară franceză, venită aici pentru a sprijini reorganizarea și instruirea armatei române, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, care începând cu luna octombrie 1916 a fost detașat în România, ca șef al Misiunii Militare Franceze. În cadrul întrevederilor cu aceștia, s-a pus la punct modul de acțiune privind organizarea pe frontul de Vest, în Franța, a unei unități militare formate din voluntari români din America, activități pe care Lucaciu urma să le coordoneze în calitate de șef al Misiunii Patriotice Române în SUA.

În America

În perioada în care Casa Regală și guvernul României se găseau retrase la Iași se impuneau măsuri diversificate pentru salvarea țării. Promovarea intereselor României în fața tuturor popoarelor ce au avut un cuvânt de spus în acea perioadă era nu numai o dorință ci și o necesitate. În aprilie 1917, de aici, de la Iași, se trimite în Statele Unite ale Americii o Misiune Patriotică. Pentru această misiune secretă, care avea ca principal scop cunoașterea atitudinii României față de românii din provinciile care nu erau în cuprinsul teritoriului său, în special, Transilvania și Bucovina, au fost desemnați trei refugiați ardeleni. Misiunea Patriotică Română în Statele Unite ale Americii a fost trimisă de către guvernul Regatului România și cu acordul regelui. Comisia era formată din părintele dr. Vasile Lucaciu, șef al delegației, preotul ortodox Ion Moța și sublocotenentul, pe atunci, Vasile Stoica, toți trei ardeleni. Ei pleacă din Iași în luna aprilie 1917, prin Rusia, Japonia și traversând Oceanul Pacific cu vaporul ajung după două luni în Statele Unite ale Americii.

Se opresc în Rusia, cu scopul organizării zecilor de mii de prizonieri ardeleni din lagărele rusești ce doreau să se înroleze în armata română. Numărul românilor luați prizonieri în Rusia în timpul confruntărilor cu armata austro-ungară din care făceau parte multe unități din Transilvania, Banat și Bucovina formate în marea lor majoritate din soldați români, în special pe frontul din Galiția, a fost deosebit de mare. Se aprecia că sunt peste 100 000 de prizonieri, dar rușii n-au fost de accord să accepte liberarea unui număr mai mare de cca 40.000, motivând că au nevoie de forță de muncă în industria de război rusească.⁶ La Darnița, lângă Kiev se organizează cea mai mare tabără de voluntari

ardeleni și bucovineni care vor veni la Iași, unde, pe data de 8 iunie 1917, vor depune Jurământul pentru Țară în fața regelui Ferdinand I, regina Maria, oficialităților românești precum și a unor reprezentanți ai aliaților. Deveniți oșteni ai Armatei României, voluntarii au fost distribuiți la diverse unități militare (regimentele de infanterie 26 Rovine, 3 Olt, 19 Caracal și 5 Vânători din Divizia 11) aducându-și un aport important în bătăliile de la Mărăști-Oituz și Mărășești.

În Rusia se opresc la Darnița, la primul contingent de voluntari ce va ajunge în 8 iunie 1917 la Iași unde i se va face o primire emoționantă de către familia regală, conducătorii politici și militari, precum și de întreaga populație, după care se vor îmbarca pentru frontul din sudul Moldovei unde vor lupta în cadrul armatei române la Mărăști, Oituz și Mărășești. Înainte de plecarea primului contingent, ofițerii și soldații transilvăneni și bucovineni au redactat în cadrul unei adunări solemne, o declarație manifest, în care, ca și reprezentanți ai teritoriilor românești stăpânite de Austro-Ungaria, *în numele dreptului fiecărei națiuni capabile de viață și în stare de a-și hotări singură soarta, de a-și alege singură statul și forma prin care voiește să se guverneze, decide a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie liberă și independentă* (13/26 aprilie 1917). Această proclamație a fost numită mai târziu **Prima Alba Iulia**, iar ecoul ei în lume a fost deosebit. A fost tradus în rusă și franceză și expediat Guvernului Provizoriu al Rusiei și sovietelor din Petrograd, Moscova și Kiev, precum și guvernului român refugiat la Iași și reprezentanțelor aliate din capitala Rusiei. De asemenea, a fost expediat presei din țările aliate, inclusiv în America, aici fiind adus de membrii misiunii române din SUA formată din Vasile Lucaciu, Vasile Stoica și Ioan Moța, înmânat direct la Darnița de către semnatarii proclamației. Petre Nemoianu, fost prizonier în Rusia și participant la evenimente, spune în memoriile sale că aviația aliată a lansat sute de ziare ce cuprindeau textul manifestului de la Darnița și informații despre Corpul Voluntarilor Români din Rusia peste pozițiile austro-ungare de pe frontul italian, încadrate cu zeci mii de soldați români.

Ajunsă în SUA, două obiective mari stăteau în fața acestei Misiuni Patriotice Române. Formarea opiniei publice și, mai ales, a autorităților statului american, în favorarea cauzei românești, unde propaganda maghiară contra României era foarte activă și, al doilea obiectiv, constituirea unei forțe militare române din voluntari americani de origine română care să acționeze pe frontul din Vest, în Franța, împotriva armatelor aparținând Puterilor Centrale. Odată ajunsă în America, delegația solicită autorităților americane constituirea de batalioane românești formate din voluntari americani de origine română, **alții decât cei care și-au dobândit cetățenia americană**, care cer înscrierea lor ca voluntari în armata SUA, aflată deja în război, în urma declarației din 6 aprilie 1917.

Importanța acestei misiuni era deosebită, deoarece regatul României abia la începutul anului 1918 a avut un reprezentant permanent la Washington, în persoana lui Constantin Angelescu.

Prin activitățile în care s-au angrenat, toate aceste trei persoane (Lucaciu, Stoica și Moța), de când au pășit pe teritoriul regatului România, ca transfugi din Transilvania, au dovedit loialitate față de cauza unității naționale a românilor și s-a considerat, în condițiile istorice respective, că această misiune va contribui la o prezentare cât mai favorabilă a intereselor României în America.

*Delegația română în Statele Unite ale Americii
Vasile Stoica, Vasile Lucaciu, Ion Moța*

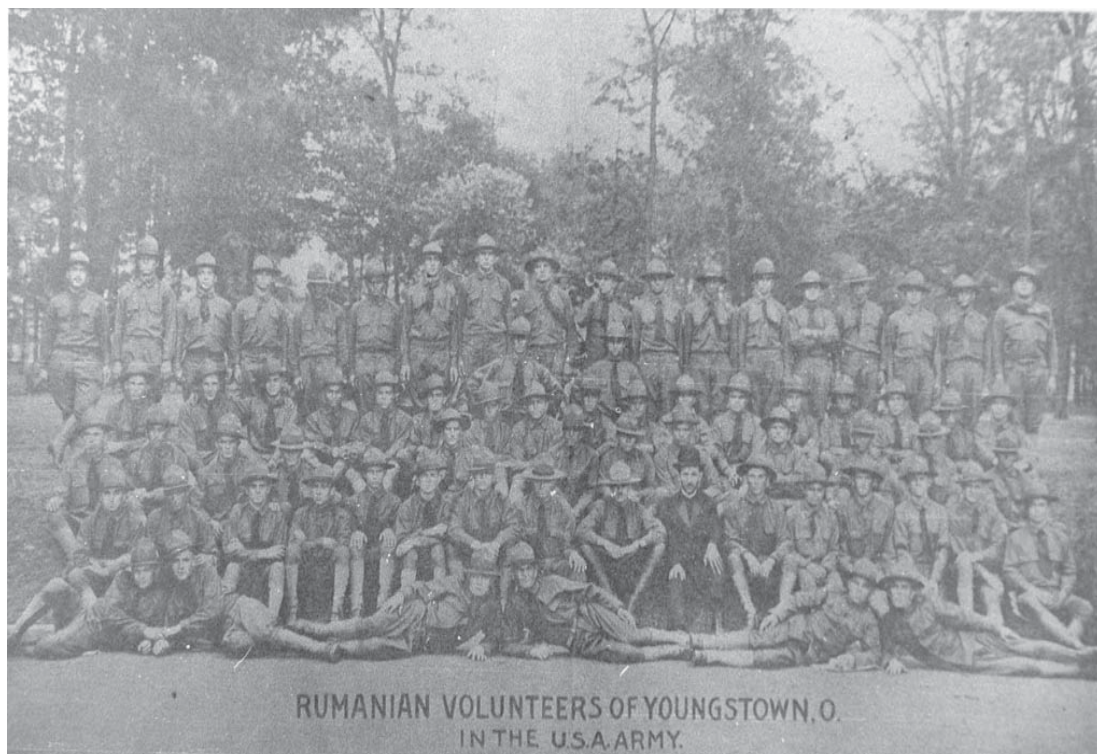
Alegerea lui Vasile Lucaciu ca șef al acestei delegații era dată de renumele câștigat ca luptător pentru drepturile și libertățile românilor din Transilvania și pentru promovarea ideii de unire a Transilvaniei cu regatul României, dar și pentru faptul că în Statele Unite ale Americii avea un sprijin direct și personal pe care misiunea putea să-l valorifice. Aici în America erau stabiliți deja fiul său mai mare, dr. Epaminonda; fratele lui, Constantin Lucaciu, precum și cumnatul Gavril Barbul, care era căsătorit cu Maria, una din surorile sale, toți fiind deja cunoscuți în comunitatea românească din SUA.

Misiunea a reușit să prezinte cu mare succes dezideratele naționale ale poporului român, legitimitatea făuririi statului național unitar, liber și independent, prin organizarea unor întruniri populare dar și prin contactul direct cu autoritățile americane.

Talentul de mare orator, glasul de arhanghel al lui Vasile Lucaciu, al acestui stegar neînfricat al neamului, a străpuns inima românilor prezenți la întâlnirile și adunările organizate la Cleveland-Ohio, Yongstown, Trenton, Boston, Baltimore, Chicago, New York, Detroit, Philadelphia, Indianapolis, Cincinnati, Buffalo etc. Prin cuvântul său susținea, aducând argumente de ordin istoric, de limbă, de cultură unitară, unitatea națiunii române trăitoare pe spațiul vechii Dacii. Promova ideea desrobirii naționale a populației românești din Imperiul Austro-Ungar. Ecourile discursurilor și acțiunilor sale, secondate de ceilalți doi membri ai Misiunii Patriotice, au contribuit în mare măsură la formarea unei opinii favorabile României, atât a populației, cât și a guvernului SUA.

De mare importanță a fost faptul că la 2 iulie 1917, Misiunea Patriotică românească a fost primită la Casa Albă de către secretarul de stat Robert Lansing. Părintele Vasile Lucaciu a prezentat situația deosebit de grea în care se găsea statul român în acea perioadă și a expus doleanțele României și ale poporului român din Transilvania, care speră în realizarea unității tuturor românilor într-o țară nouă, România Mare. Salutând delegația română, secretarul de stat american a adresat cuvinte încurajatoare spunând că Statele Unite vor da tot sprijinul său „*sforțurilor României de libertate și unitate națională*” și că guvernul său privește cu simpatie scopul Misiunii.

***Voluntari români din Youngstown, Ohio,
în armata americană***

Misiunea Patriotică Română

Hotel Lafayette

Washington D.C.

3 iulie 1917

Onorabilului Secretar de Stat, Washington D.C.

Excelență,

Ideea participării românilor din SUA la războiul mondial nu este nouă în cercurile politice românești. Luând în considerare afacerile militare, liderii politici români s-au gândit la aportul pe care românii din această țară l-ar putea duce la ajutorarea cauzei Alianților. În acest sens s-au făcut propuneri guvernelor francez și englez prin intermediul ministerelor lor din București. După declarația de război a României, negocierile au fost reluate pentru realizarea acestei idei. Subiectul a fost discutat de reprezentanții guvernului francez, american și român, care au decis ca instrucțiunile finale asupra acestei chestiuni să vină prin intermediul Ambasadei Franceze de la Washington și a guvernului SUA. Din cauza nevoii de a urgenta această chestiune și durata deplasării noastre, au considerat ca cea mai bună soluție cea expusă mai sus, dar la sosirea noastră am constatat că instrucțiunile așteptate încă nu au sosit.

Am fost trimiși pentru a organiza românii din SUA cu scopul de a da tot ajutorul posibil cauzei Alianților, o cauză care este a României și a tuturor românilor.

Cu respect rugăm guvernul american să urgenteze trimiterea instrucțiunilor noastre.

În primul rând, să aprobe organizarea unei Legiuni Române, care să fie compusă din români rezidenți în SUA care încă nu și-au declarat intenția de a deveni cetățeni americani, cu propunerea de a fi trimisă pe frontul francez unde să se alăture armatei americane aflate acolo. În al doilea rând, guvernul american ar putea fi amabil să ia legătura cu guvernul francez în ceea ce privește echiparea, instruirea și transportul acestor trupe. Solicităm ajutorul Statelor Unite pentru realizarea acestor deziderate pentru care am fost trimiși aici. În al treilea rând, pentru a realiza cele propuse, vom folosi presa, mitingurile și alte mijloace de propagandă disponibile. Vom fi recunoscători guvernului pentru orice instrucțiuni în această privință.

Am onoarea, al dumneavoastră,

Dr. Vasile Lucaciu

Președinte Misiunea Patriotică Română

1/14 august 1917, Washington. Telegrama ambasadorului Republicii Franceze în SUA, Jean Adrien Antoine Jules Jusserand, către Alexandre Ribot, președintele consiliului de miniștri și ministru al afacerilor străine, referitoare la formarea de către Misiunea Patriotică Română a unei legiuni românești. Memoriul lui Vasile Lucaciu privind această problemă.⁷

Washington, 14 August 1917,

Ambasada Republicii Franceze în Statele Unite către excelența sa dl Ribot, Președintele Consiliului de Miniștri, Ministerul Afacerilor Externe

În continuarea telegramei mele de astăzi și referitor la scrisoarea mea din data de 15 a lunii trecute, prin care îmi exprimam compătimirea pe care mi-o inspiră situația delegației românilor transilvăneni trimiși în Statele Unite pentru a îndeplini o misiune insuficient aprofundată și care pare sortită eșecului, am onoarea de a adăuga aici o copie a memoriului pe care l-am primit de la dl Lucaciu despre înrolările pe care insistă că le va face. În telegrama mea am făcut deja referință la conținut, pe scurt însă, ce doresc să remarcăți este că ceea ce solicită interesatii este un sistem "adoptat de către voluntarii cehi și sârbi" pe care-l rezumă într-o serie de articole supuse aprobării noastre. Majoritatea celor angrenați ar fi români din Transilvania iar gruparea lor ar forma, probabil, o unitate mai puțin numeroasă, care, în funcție de circumstanțe, s-ar constitui într-un batalion, brigadă sau regiment, sau care ar putea face parte din componența unui contingent mai considerabil, format din alte naționalități din Austro-Ungaria; sârbi, cehi etc. Susnumiții insistă pe convorbirile franco-române care au avut loc la Iași, în aprilie 2017, și în urma cărora s-a stabilit misiunea lor în Statele Unite. Jusserand.

Misiunea Patriotică Națională trimisă de Guvernul României în Statele Unite

Excelenței sale, Ambasadorului Franței, Washington

Excelență,

Misiunea Patriotică Națională trimisă de către Guvernul României la conașionalii lor din America pentru a le menține patriotismul și a trezi în ei interesul pentru cauza aliaților și eliberarea națiunii noastre, începută acum o lună, își continuă țelul de a intra în contact cu autoritățile Statelor Unite și reprezentanții statelor aliate, precum și cu masele de muncitori români împrăștiați în marile orașe industrializate ale statului american. Toți acești români au venit din Transilvania, Bucovina sau din Macedonia;

provin din acele părți unde poporul nostru este asuprit și sunt gata să facă orice pentru a sprijini eliberarea țării lor. Sunt oameni care, aproape în totalitate, și-au îndeplinit stagiul militar timp de trei ani în țara lor de origine și care sunt hotărâți și gata să-și facă datoria. Nu sunt cetățeni ai Statelor Unite și, în consecință nu se supun legii conșcripției, nici în acest caz și nici în cazul în care legea s-ar aplica pentru țările aliate. Mulți dintre ei s-au înrolat în armata americană și au devenit astfel cetățeni americani. Dar majoritatea ar vrea să se alăture unei unități române care să fie recunoscută și care le-ar satisface sentimentul național. Devotamentul nostru pentru libertate și dragostea noastră pentru Franța, care este a doua patrie pentru orice român, ne fac să credem că voluntarii noștri ar putea foarte bine să fie folosiți pe frontul francez. Nu avem altă posibilitate să ne arătăm recunoștința față de Franța care susține atât de nobil cauza libertății noastre. Conform informațiilor pe care le-am primit, mijloacele prin care am putea să avem voluntari români pe frontul francez ar fi aceleași adoptate de voluntarii cehi și de sârbi. Misiunea Patriotică Națională Română are onoarea să supună aprobării excelenței dvs. și Guvernului Francez următoarele:

1. Republica franceză să accepte formarea unei unități de voluntari români. Această unitate va fi recrutată dintre românii din America care nu sunt cetățeni americani. Va purta numele de batalion, regiment sau brigada română, în funcție de numărul voluntarilor pe care nu-l putem încă stabili cu exactitate. Va fi pusă imediat la dispoziția guvernului francez și încadrată complet în armata franceză sumițându-se tuturor ordinelor comandamentului francez. Ar putea face parte dintr-o unitate mai mare ale naționalităților Austro-Ungariei, alături de cehi și sârbi sau alături de Legiunea străină.

2. Echipamentul și instrucția vor fi făcute în Franța. Ofițerii vor fi ofițeri francezi numiți de guvernul francez. În caz de necesitate am putea cere guvernului român să dea ofițeri de origine transilvăneană. Subofițerii ar putea fi francezi sau voluntari care erau deja subofițeri în armată sau care și-au făcut deja stagiul militar.

3. Sublocotenentul Vasile Stoica, detașat de către Marele Cartier General Român pentru această unitate, se va pune total la dispoziția guvernului francez pentru a lucra la organizarea și instrucția unității, și va împărți cu barbații și camarazii săi viața din tabăra de instrucție precum și pericolele din tranșeele de pe front. Misiunea poate, de asemenea, să recomande preoți români cunoscuți ai voluntarilor și care îi vor însoți pe aceștia pe front sau vor deservi în ambulanțe.

4. Înrolarea se va face de către Misiunea Patriotică Națională Română. Aceasta va face ședințele publice în care va explica românilor scopul acestui război și le va trezi patriotismul și va instaura în 6-7 orașe, unde sunt mai numeroși români, birouri pentru listele de recrutare și pentru a oferi informațiile necesare. Pentru a anihila influența agenților germani și unguri care mișună peste tot, voluntarii vor trebui trimiși în Franța la câteva zile după înrolare.

5. Transportul va fi în funcție de dipozițiile Ambasadei franceze, din porturile americane sau canadiene. Voluntarii vor pleca în grupuri de 100-200 de persoane, drept călători particulari. Din informațiile noastre, orice vapor care pleacă în Franța este capabil să primească un astfel de grup. Agenții Misiunii Patriotice Naționale Române vor ajuta la îmbarcarea voluntarilor. Pentru a putea trece frontiera, toți voluntarii vor trebui să aibă certificate emise de Ambasada Franței și remise celui în cauză sau prin Misiunea

Patriotică Națională Română sau printr-un delegat al Ambasadei.

6. *Sosiți în Franța, voluntarii vor fi primiți de un delegat sau de către un ofițer care îi va conduce la tabăra militară de instrucție unde vor începe imediat pregătirea militară.*

7. *Cum Misiunea Patriotică Națională Română nu dispune de sumele necesare organizării și transportului voluntarilor pe cale ferată și pe mare, Ambasada Franței este rugată să suporte cheltuielile necesare realizării acestui proiect. Bani vor fi administrați de către un delegat special al ambasadei.*

8. *Ambasada Franței va găsi căile prin care să se pună de acord cu Guvernele american și englez, dacă va fi cazul, pentru a se evita neplăcerile cauzate de transport și plecarea voluntarilor. Guvernul francez se va pune de acord cu Guvernul Român asupra chestiunii voluntarilor români, așa cum s-a stabilit la convorbirile franco-române de la Iasi, din aprilie 1917, între guvernul român și Excelența Sa viconte Saint-Aulaire, ministrul francez în România.*

9. *Misiunea Patriotică Națională Română are autorizarea guvernului român de a transmite voluntarilor români că toți cei care intră în serviciul militar al acestei unități pe frontul Franței, începând cu înrolarea lor vor fi considerați cetățeni români iar atât ei cât și familiile lor vor avea toate drepturile și avantajele soldaților români, în orice circumstanțe. Ambasada Franței va obține o confirmare oficială a acestei declarații din partea Guvernului Român.*

10. *Pentru a realiza acest proiect, Misiunea Patriotică Națională Română se pune la dispoziția Ambasadei Franței din această țară și va continua demersurile sale în funcție de indicațiile și sfaturile pe care i le va da Ambasada. Detaliile vor putea fi stabilite de comun acord de îndată ce ideile principale ale acestui proiect vor fi acceptate.*

Vă rugăm, Excelență, să primiți, alături de expresia devotamentului nostru, certitudinea că un singur lucru ne călăuzește acțiunea: de a arunca în bătălie toate forțele națiunii noastre pentru a înclina balanța victoriei.

*Washington, 11 august 1917, Misiunea Patriotică Națională Română,
dr. Basile Lucaciu, șeful misiunii,
slt. Vasile Stoica*

Delegația românească a avut întâlniri cu o seamă de personalități politice americane, printre care și cu ministrul de război, Newton Baker. A fost primită la Legațiile Franței și Italiei din SUA.

În aceasă emulație patriotică a românilor din SUA, la 5 iulie 1918 au fost puse bazele „Ligii Naționale Române” care a cuprins pe toți românii din organizațiile culturale și filantropice, indiferent de opiniile politice și religioase. Semnificația formării Ligii Naționale Române din America a fost subliniată chiar în comunicatul oficial al Casei Albe din 18 mai 1918: „Românii din toate părțile S.U.A s-au întrunit de curând și au format o organizație națională activând în folosul României Mari. Totul e supus ideii eliberării nu numai pentru cei din Transilvania, dar și pentru cei care au fost siliți să facă o pace așa de nenorocoasă în România”.

Misiunea Patriotică Națională a dat publicității două manifeste, unul la 3/16 august 1917, intitulat „Către românii din America” și altul la 2/15 septembrie 1917, „Apel către iubiiții noștri compatrioti din glorioasa Republică a Statelor Unite”. Primul manifest cheamă

românii din S.U.A la unitate și solidaritate, iar în al doilea au fost prezentate consecințele dezastruoase ale războiului, chemând la o colaborare permanentă a românilor din America cu toate comunitățile formate aici din populații aparținând națiunilor subjugate în monarhia dualistă austro-ungară, făcând apel la unitatea de lupă a acestora pentru dezrobire națională.

„Un ecou deosebit în rândurile opiniei publice americane l-a avut marea adunare de la Youngstown din 2 septembrie 1917 care a fost „*electrizată de vorbirea părintelui Lucaciu*”. Aici s-a adoptat o Moțiune în care s-a prezentat hotărârea celor prezenți de a susține unirea tuturor românilor într-o Românie Mare. Evidențind însemnătatea întrunirii de la Detroit din 16 septembrie 1917, și cuvântarea părintelui Lucaciu, ziarul „Free Press” scria că „*Vasile Lucaciu, trimișii guvernului român, au fost asaltați de aplauzele și urările a 2000 de români*”. Un succes deosebit a avut și întrunirea de la Cleveland, din 23 septembrie 1917, la care au luat parte peste 3500 de oameni din oraș și din localitățile învecinate fiind primite de asemenea numeroase telegrame de adeziune din Trenton, Detroit, Philadelphia, Cincinnati etc. Din rândul comunității românilor americani au luat cuvântul Teofil Roșca, Vasile Stoica, Constantin Hârjeu, care au subliniat apropiata colaborare între românii americani și cei de acasă. Întrunirea prezidată de părintele Vasile Lucaciu, care a rostit un amplu discurs, a avut un impact foarte mare în contextul luptei pentru atingerea dezideratului național, subliniind că toată istoria noastră „*dovedește că aici a trăit și trăiește în patria sa, pe pamântul său propriu, o națiune conștientă de originea sa, de drepturile sale, de individualitatea sa națională – națiunea română*”. Tocmai de aceea „*noi pretindem numai aceea ce este al nostru, după toată dreptatea dumnezeiească și omenească, noi pretindem libertate și democrație, pretindem înființarea României Mari, cu Bucovina, Ardealul și Banatul*”. Telegrama adresată cu această ocazie președintelui american Woodrow Wilson, purtând semnătura lui Vasile Lucaciu, Dionisie Moldovan și Mihai Barza, sublinia faptul că pacea în Europa numai atunci se va instaura, când „*popoarele subjugate din Austro-Ungaria vor fi libere, constituindu-se în state naționale*”. Era o nouă mărturie a devotamentului lui Vasile Lucaciu pentru cauza celor mulți și subjugati.”⁹

Faptul că România a fost silită să semneze armistițiul și apoi Tratatul de la București cu Puterile Centrale în 24 aprilie/7mai 1918, trebuia prezentat în adevărata sa lumină, exprima poziția clară a țării noastre în acele momente extrem de critice. De acum, toate manifestările naționale ale românilor au căpătat un caracter vehement, de contestare și protest împotriva înrobitorului tratat impus României. Spre exemplu, întrunirea de la Chicago din 17 februarie 1918 s-a bucurat de un deosebit succes, luând cuvântul profesor universitar Gideon Wels, Miss Harriet Wittum, Dr. Bernard Flexner, din partea autorităților americane, Vasile Lucaciu și Vasile Stoica, din partea Misiunii Patriotice Naționale și Dr. Constantin Angelescu. În cuvântul său, președintele Consiliului statului Illinois, Samuel Insull, a aratat că „*Germania poate obliga România să semneze un tratat de pace, dar când războiul se va termina și când ziua judecării va veni, România va rupe acest tratat și în final va fi reconstruită*”. Despre vizita delegației române scrie revista „Roumania”, condusă de Paul Negulescu, care aprecia că peste tot pe unde treceau reprezentanții poporului român „*răsunau uralele nesfârșite ale celor prezenți*”.

De o largă audiență în rândurile opiniei publice americane s-a bucurat și adunarea națională de la Indiana Harbour, din 18 februarie 1918, la care a luat parte un numeros public ca și L. Mc. Cormick, primarul orașului Walter S. Bresater și alți demnitari locali. În cuvântul

său, ca de obicei, înflăcărat, Vasile Lucaciu l-a salutat pe Dr. Constantin Angelescu, sosit în S.U.A., „*venit ca frate la frate, să arate durerile și aspirațiile și toate nădejțile care se ascund în inimile fiecărui român*”, căci, spunea Lucaciu, „*sărbătoarea de azi în fața marilor zile istorice și în fața marelui eveniment istoric care ne așteaptă, în interesul vieții noastre naționale și politice, va cântări mult în balanța datorințelor noastre*”.

Prin mass-media americană au fost difuzate numeroase broșuri, hărți și grafice asupra ariei geografice etnice și lingvistice ale poporului român, a provinciilor sale aflate sub dominație austro-ungară: Banatul, Crișana, Maramureșul, Transilvania și Bucovina. O astfel de broșură, tipărită în limba engleză în mii de exemplare, avea denumirea: „*Misiunea Patriotică Națională Română în Statele Unite*”. Lucrarea cuprindea principalele cuvântări rostite de pr. Vasile Lucaciu cu ocazia întrunirilor publice la care a participat în a doua jumătate a anului 1917, moțiunile adoptate precum și telegramele trimise factorilor guvernamentali români și americani, în care se exprima hotărârea românilor transilvăneni de unire cu România.

O acțiune oficială cu o largă audiență în rândurile opiniei publice mondiale s-a desfășurat la Youngstown-Ohio, cu ocazia Congresului Bisericii Ortodoxe la 28 februarie 1918, când, în fața unei audiențe de mii de romani, *s-a hotărât trecerea acesteia la mitropolia Bucureștilor* ca semn de protest față de atitudinea mitropolitului Vasile Mangra, „*până când Transilvania nu va fi unită cu România*”.

În zilele următoare, la 9 și 10 martie 1918, are loc în aceeași localitate un Congres românesc la a cărui pregătire Vasile Lucaciu și-a adus o importantă contribuție, apreciind încă de la 22 februarie 1918 că „*s-ar putea ca toate bisericile românești din S.U.A să se rupă de autoritățile superioare bisericesti din Austro-Ungaria și unindu-se laolaltă, să formeze aici o biserică română neatârnată până la încheierea păcii*”. Congresul a exprimat hotărârea celor peste 150.000 de participanți, de unire necondiționată cu România.

Ziarele romanesti, ca și unele publicații americane, au comentat elogios marea adunare de la Youngstown, apreciind pe bună dreptate că *a fost fără îndoială cea mai marea manifestare a românilor din Statele Unite, la care „Vasile Lucaciu și-a adus o contribuție remarcabilă”*, că „*hotărârea de unire este un act atât de măreț, strălucit și hotărâtor în istoria neamului nostru că va face un puternic ecou în întreaga lume*”. O delegație românească s-a prezentat a doua zi la președintele american Woodrow Wilson caruia i-a înmânat documentul adoptat la congres, exprimând în același timp voința celor 200.000 de români americani, de unire a Transilvaniei cu România. La Chicago, Indiana și alte localități, mii de români au demonstrat cu steaguri românești și americane, cerând unirea Transilvaniei cu România.

La Washington, la 22 iunie 1918, s-a ținut un Congres al tuturor organizațiilor românești din America. Diaspora română, indiferent de religie și afinități politice, s-a unit în Liga Națională Română sub președinția părintelui Epaminonda Lucaciu, fiul lui Vasile Lucaciu, realizând activități menite a prezenta americanilor situația reală din România și dorința de unire a provinciilor românești din Imperiul Austro-Ungar cu România.¹⁰ Vasile Lucaciu ar fi dorit constituirea de batalioane românești formate din voluntari americani de origine română care cer înscrierea lor în armata americană ce se pregătea de război, lucru imposibil de realizat deoarece în armata americană nu existau contingente naționale.

În Franța

Concomitent cu plecarea Misiunii Patriotice Române în America, la Paris au plecat alte personalități politice și culturale pentru a promova interesele României. Astfel că aici „se găseau la sfârșitul anului 1917, vreo 30 de profesori universitari români și vreo 40 de parlamentari.”¹¹ Cu toate că România era bine reprezentată aici, dr. Vasile Lucaciu este chemat în locul unde avea să se hotărască destinele popoarelor europene.

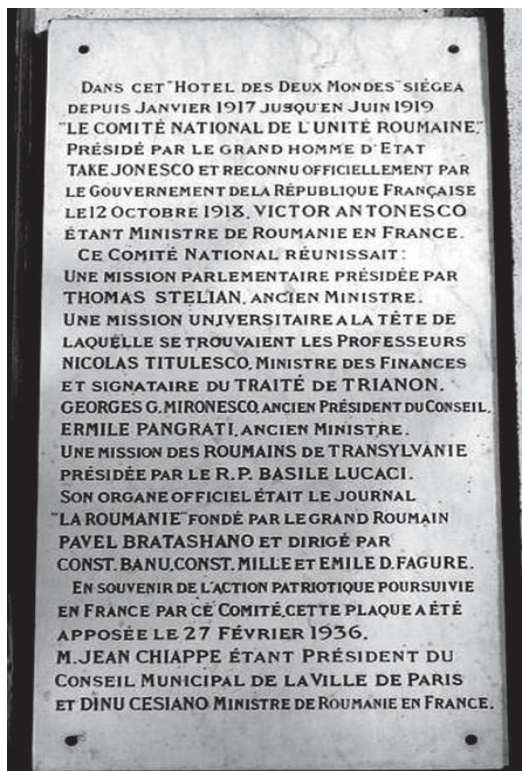
Ajunge la Paris în luna august 1918. În țară avusese loc, așa cum am văzut, trista și umilitoarea Pace de la București din 24 aprilie /7 mai 1918. Elita din fostele guverne românești se găsea la Paris, astfel că se naște idea constituirii unei forte politice care să salveze România.

*Dr. Ion Cantacuzino, președintele Federației Unioniste din țară, și părintele dr. Vasile Lucaciu convocară la finele lunii august și în septembrie câteva întruniri la „Hotel des Deux Mondes” unde s-a constituit în ziua de 6 septembrie 1918, „Consiliul Național al Unității tuturor Românilor” având președinte pe Take Ionescu, vicepreședinți pe părintele dr. Vasile Lucaciu, pe dl. Octavian Goga, pe dl. Dr. C. Angelescu și pe dl. Ioan Th. Florescu.*¹²

Prezența sa la Paris la venerabilă vârstă de 66 de ani, înscriindu-se în eforturile generale de salvare a României, a mobilizat pe mai tinerii săi camarazi de luptă pentru afirmarea cu forță a drepturilor și aspirațiilor noastre naționale subliniind că numai „Unirea Sfântă” dă garanția realizării unității tuturor românilor într-un stat național „România Mare”.

Acest Consiliu Național a avut rol de guvern în exil al României, fiind recunoscut ca reprezentant oficial în raporturile internaționale de către guvernele statelor: Franța, Anglia, Italia și SUA, adică țările care urmau să decidă soarta Europei de după prima mare conflagrație. Mai semnalăm că acest Consiliu Național a avut la Paris un organ de presă propriu cu denumirea de „La Roumanie”, înființat de către Pavel Brătășanu, în care se făcea o politică de promovare a intereselor României și prin intermediul căruia Consiliul Național Român din Paris cerea în mod oficial dezmembrarea Monarhiei dualiste și în special al Țărilor din Coroana Sfântului Ștefan. În acest jurnal publică un „Apel la unitate” redactat împreună cu dr. Ion Cantacuzino, prin care se combate ideea federalizării statelor din Imperiul Austro-Ungar, susținând dreptul la autodeterminare și constituire de state naționale și independente a popoarelor.

În memoria celor care au făcut parte din Consiliul Național Român de la Paris, la data de 27 februarie 1936 s-a dezvelit o placă comemorativă fixată pe peretele exterior al renumitului hotel, ce poate constitui și în prezent o locație agreabilă pentru un sejur la Paris „Hotel des Deux Mondes”, situat pe 22 Avenue de l’Opéra, Paris 1er. Observăm că, prin mențiunea făcută pe această placă comemorativă, părintele dr. Vasile Lucaciu era recunoscut ca *președinte al Delegației românilor din Transilvania*. Vă prezentăm placa comemorativă și conținutul ei.

În acest „Hotel des Deux Mondes”, din ianuarie 1917 până în iunie 1919, a avut sediul Consiliul Național al Unității Românilor, prezidat de marele om de stat Take Ionescu și recunoscut oficial de Guvernul Republicii Franceze la 12 octombrie 1918. Victor Antonescu fiind ambasador al României în Franța.

Acest Consiliu Național avea:

O misiune parlamentară prezidată de Thomas Stelian, fost ministru;

O misiune academică în frunte cu profesorii Nicolas Titulesco, ministrul finanțelor și semnatarul Tratatului de la Trianon, George G. Mironesco, fost președinte al Consiliului, Emil Pangrați, fost ministru;

O misiune a românilor din Transilvania condusă de R(everisimus) P(ère) Vasile Lucaci;

Organul său oficial a fost ziarul România, fondat de marele român Pavel Brătășanu și condus de Constantin Banu, Constantin Mille și Emile D. Fagure.

În memoria activităților patriotice desfășurate în Franța de către acest Consiliu, a fost dezvelită această placă comemorativă la 27 februarie 1936. Domnul Jean Chiappe fiind președintele Consiliului municipal al orașului Paris și Dinu Cesiano ambasadorul României în Franța.

Reluând, la Paris, legătura cu permanentul tovarăș de luptă, Octavian Goga, acesta a cunoscut nemijlocit activitatea desfășurată aici de „Leul de la Șişești”. Semnificativă este relatarea făcută de poet din această perioadă: *O ceată de diplomați străini priveau cu admirație făptura lui, care era cea mai perfectă legitimație a descendenței noastre, și când un american l-a întrebat dacă și Ardealul gândește la fel ca noi, părintele Lucaci i-a răspuns cu o demnitate calmă: Fiți liniștit, domnul meu, acolo unde sunt eu, acolo bate inima Ardealului”* (Octavian Goga).¹³

Una dintre problemele de bază care au stat în fața Consiliului Național Român din Paris era aceea de a se îngriji de soarta prizonierilor de război și starea cimitirelor unde au fost înmormântați soldații români. Această problemă a fost preluată de către diplomația română după desființarea Consiliului Național.

Pentru a sublinia rolul important al preocupărilor legate de victimele din rândul ostașilor români pe frontul de vest vom arăta că abia din anul 1920, din respectul față de tradiția ortodoxă, s-a amenajat în localitatea **Schaeffertal din Alsacia** un cimitir național pentru eroii români morți în prizonieratul german. Este unicul cimitir specific frontului, caracterizat prin crucile cu terminația în formă de trifoi. „**În acest cimitir sunt osemintele a 678 soldați români ce au decedat în timp ce erau prizonieri în Primul Război Mondial. Acești prizonieri de război au fost victimele represaliilor soldaților germani după intrarea României în război de partea aliaților în 1916 și deportați de armata germană în Alsacia. ...În această necropolă sunt adunate osemintele a 678 de morți dintre care 553, în morminte individuale, iar în alte două gropi comune s-au așezat corpurile a 125 de victime, decedate într-un hangar din localitatea Steinbrunn-le-Haut din cauza frigului, în noaptea de 27 spre 28 ianuarie 1917.**”¹⁴

În anul 1924, când amenajarea cimitirului a fost definitivată, la inaugurarea lui, regele Ferdinand și regina Maria au venit pentru reculegere depunând o frumoasă coroană de flori.

Considerăm că se impune o cercetare pertinentă în arhivele și bibliotecile din Franța pentru a se stabili cât mai real rolul jucat de „Leul de la Șișești” în formarea unei opinii favorabile Întregirii Țării în perioada negocierilor Tratatului de Pace de la Paris.

De aici, din Paris, pentru susținerea cauzei românilor, pleacă la Geneva o delegație a Consiliului Național deoarece la 29 octombrie 1918 a avut loc acolo, un Congres al naționalităților oprimate. Neobositul tribun al cauzei de libertate și unire a tuturor românilor va fi prezent la acest colocviu ideologic European.

Italia 1918

La Roma s-a ținut, în zilele de 26-28 martie 1918 Congresul naționalităților din Austro-Ungaria. S-a votat o moțiune prin care s-a cerut recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a se constitui într-un stat național independent sau de a se uni cu statul său național.

Multe inițiative care priveau problemele românilor din Monarhia dualistă își aveau sorginea în Italia. România, pe cale diplomatică dorea constituirea unei Legiuni a Voluntarilor Români, unitate militară formată din voluntari proveniți din rândurile prizonierilor de război austro-ungari de naționalitate română, aflați pe teritoriul statului italian.

La începutul lunii decembrie 1918, dr. Vasile Lucaciu pleacă într-o delegație oficială la Roma împreună cu domnii Nicolae Titulescu, dr. C. Angelescu, Constantin Mille, L.L.Catargiu și Benedetto Luca. Delegația este primită de președintele Consiliului de Miniștri italian, Orlando, în fața căruia, cunoscând bine limba italiană, prezintă în detaliu drepturile românilor de a se constitui într-un singur stat național unitar.

Vasile Lucaciu are o însemnată contribuție la formarea companiilor românești constituite din voluntarii din rândul prizonierilor români ardeleni ce au făcut parte din armata austro-ungară, sființindu-le steagurile de luptă sub culorile tricolorului românesc „În intervalul iulie-octombrie 1918 s-au format trei companii, iar începând din octombrie până în februarie 1919 trei regimente, cu numele de „Horea”, „Cloșca” și „Crișan”. Echiparea și dotarea unităților și subunităților constituite s-a făcut cu material militar italian.”¹⁵ Părintele dr. Vasile Lucaicu „a insistat pentru urgentarea formării Legiunii, care ar fi urmat să fie repatriată pentru a lupta în Transilvania. Trebuie subliniat că „Soldații austro-ungari de origine română din Transilvania, Banat, Bucovina și Partium nu au fost puțini: se estimează că în perioada 1914-1918 între 400.000 și 600.000 de soldați de origine română au luptat pe diferitele fronturi ale Austro-Ungariei, ceea ce a reprezentat un procent semnificativ dintre etnicii români care au trăit în acele vremuri în Imperiu.”¹⁶

Carte poștală destinată propagandei, emisă de Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina în 1918. Afiș de propagandă pentru înrolare în Legiune

Stânga: Ianoș Marcaș

Dreapta: Voluntari ai Legiunii Române din Italia, sosiți în țară la Sibiu în 1919

Mărturiile indirecte s-au transmis până în zilele noastre. „Începuse primul război mondial. Tânărul Ianos Marcaș este înrolat în armata austro-ungară ca infanterist. După o instrucție sumară efectuată la Szeged, este trimis cu unitatea sa militară pe frontul din Italia. Era vara anului 1916 când unitatea lor militară, care cuprindea o bună parte de români transilvăneni, din Țara Bârsei, era instalată pe frontul italo-austriac și unguresc din sudul Austriei, ca unitate austro-ungară în rezervă. Astfel, românii honvezi, erau duși, ca măsură de siguranță, cât mai departe de meleagurile strămoșești și natale. În luna octombrie a aceluiași an sunt avansați în linia întâi a frontului italian. Era o toamnă ploioasă și friguroasă, cu multă ceață. Trupele adăpostite în tranșee așteptau de-o parte și de altă a liniei de demarcație a frontului, ordinul de atac. Nimeni, din soldații aflați în tranșee, nu știa cine și când va începe atacul. Un singur lucru îl știau românii din compania regimentului de infanterie, comandată spre bucuria lor, tot de un român bârsan, fost învățător, că, îndată ce se va da atacul, indiferent de unde va porni, compania lor se va preda „in corpore”, cu armament cu tot, trupelor italiene. ... Umbla zvonul printre prizonierii români ardeleni, că “un popă”, un trimis al românilor din țară, împreună cu ofițerii români și italieni, recrutează militari ardeleni care doresc să se repatrieze și să lupte în armata română pentru eliberarea Ardealului, pământul lor strămoșesc și românesc. „Toți ca unul și unul ca toți” a fost deviza bârsenilor, pe care și-a însușit-o și soldatul Ianos Marcaș care a fost înregistrat, alături de alți ardeleni, ca ostaș al trupelor române formate în Italia, de data asta cu numele de Ion Marcaș. Cu acest nume a rămas până la moarte și l-a transmis totodată urmașilor săi. ... Într-o zi de ianuarie, a sosit în unitatea lor militară, din lagărul italian, în curs de formare, „popa ostașilor români”, cel pe care mai târziu aveau să-l cunoască în persoana preotului Vasile Lucaciu din România. El a fost cel care le-a dat binecuvântarea și i-a îmbrățișat, sfințindu-le drapelul de luptă, spunându-le că îi așteaptă Țara, România și Transilvania care trebuiau eliberate și unite într-o Românie Mare. Din acel moment, ardelenii aflați în Italia au înțeles că misiunea lor sfântă și datorită lor patriotică era de a elibera Țara, România, de ocupații germani și unguri. Prin „Țară”

Vasile Lucaciu oficiind slujba sfințirii drapelelor de luptă ale regimentului „Horea” în Italia, 5 decembrie 1918.

înțelegând Transilvania, pământ strămoșesc românesc, și Patria Mamă, România. De acum lupta lor însemna o datorie sfântă și dreaptă.”¹⁸

Dr. Vasile Lucaciu era la curent cu derularea revoluției transilvane. Imperiul Austro-Ungar se destrăma. În timp ce părintele Vasile, cu toiagul de sprijin, dar și de îndreptare, precum un apostol, își folosea arma cea mai redutabilă a tuturor timpurilor, Cuvântul, pentru propășirea poporului românesc din Ungaria, aici în Transilvania are loc marele plebiscit organizat și dirijat de către confrății lui, fruntașii PNR din Transilvania și Ungaria, de la Alba Iulia unde se hotărăște „unirea pe veci” cu patria mamă România. A aflat despre Rezoluția Adunării Naționale de la 1 decembrie 1918 și despre faptul că a fost ales ca ministru fără portofoliu, cu misiuni externe, în Consiliu Dirigent, dar nu s-a grăbit să vină în țară. Erau multe lucruri de rezolvat până la izbânda totală.

„La 5 dec 1918, Vasile Lucaciu sfințește la Mariano, lângă Roma, drapelul regimentului „Horia”, ...iar la 25 ianuarie 1919, în piața Siena din Roma, pe cel al regimentului „Cloșca”.”¹⁹

După sosirea în România, regimentele Legiunii au fost integrate în Armata Română și trimise în Transilvania și Bucovina.

Pentru a ne face o idee despre activitatea părintelui Vasile Lucaciu în Italia anului 1918 și cum a ajuns aici, dar și despre forța cuvântului acestui mare orator, redăm din memoriile lui Petre Ugliș Delapeșca, sublocotenent în Legiunea Voluntarilor Români

Soldați români din Regimentul 3 „Crișan”, la ceremonia de depunere a jurământului militar de pe 6 ianuarie 1919 din Piața Siena din Roma

din Italia, responsabil cu organizarea și recrutarea românilor voluntari din taberele de prizonieri din Italia. Acesta povestește o întâmplare din timp activității de recrutare a voluntarilor din lagărul de prizonieri Avezzano, în noiembrie 1918, unde din 3000 de prizonieri nu reușește să convingă decât 76. Era oarecum de așteptat, cei ce au dorit să se înroleze s-au înrolat deja (3 regimente), chiar au luptat în bătălia de la Vittorio Veneto, care adus la prăbușirea frontului austro-ungar, restul erau sătui după patru ani de război sub flamurile austro-ungare. Frustrat, Ugliș revine în 19 noiembrie la Roma unde era conducerea Legiunii, unde se prezintă colonelului Florescu: *Pentru ca să reușim în acțiunile noastre de a putea înrola voluntari, am propus d-lui colonel să cheme de la Paris pe părintele dr. Vasile Lucaci, care este un bun orator și o personalitate marcantă și un bun orator, cunoscut în întreaga Transilvanie, să vină cu noi în propagandă în lagăre, deoarece noi nu suntem cunoscuți și nici mari oratori, cu toată truda noastră.*²⁰ Telegrama ajunge la Paris în 21 noiembrie, în 23 noiembrie, părintele Lucaci, colonelul Florescu și sublocotenentul Ugliș erau deja la lagărul de la Avezzano. Slt. Petre Ugliș povestește:

Am urcat la tribună și am făcut apelul celor 76 de voluntari, după care a urcat părintele Lucaci și a luat jurământul celor 76 ostași. După încheierea acestui act solemn, subsemnatul am urcat tribuna și am spus celor aproape 3000 de oameni că a venit în mijlocul nostru dl. ministru părintele Vasile Lucaci, rugându-i să-l asculte. Părintele Lucaci, la urcarea tribunei, a fost primit cu ovații de mulți care l-au cunoscut. Cu verva-i oratorică neîntrecută, care știa să însuflețească și să ridice sufletele, părintele Lucaci începe să arate suferințele nesfârșite ale neamului nostru românesc, îndurate în cei peste 1800 de ani, cu nesfârșitul număr al mucenicilor noștri Horia, Cloșca și Crișan, Avram Iancu etc. A arătat marea jefă de sânge adusă de scumpa noastră Românie, pentru desrobirea noastră de pe întreg pământul românesc, care până ieri a stat cotropit de dușmanii noștri de veacuri, ținându-ne pe noi în lanțuri. Acum ne-a sosit clipa desrobirii, trăiască România Mare! Cuvântarea părintelui Lucaci a fost îndelung aplaudată de către toți acești români necăjiți, strigând din toate puterile lor Trăiască România Mare!

*Terminându-și frumoasa cuvântare păr. Lucaci, am urcat subsemnatul la tribună și am rugat “oile curate să treacă la dreapta, iar cele râioase la stânga”. La acel apel o parte mai bine de jumătate au trecut la dreapta, dar mai rămăseseră încă o mare parte din acei “râioși”. Văzând păr. Lucaci că o însemnată parte din ei stau nemișcați, a urcat din nou tribuna și a început a le vorbi, dar de astă dată foarte îndurerat și le zice: **Frați români! La sfârșitul cuvântării mele mele de mai înainte toți câți sunteți aici ați strigat cu glas plin de însuflețire: Trăiască România Mare! Credeți voi că România Mare se face cu mișei și trădători? Nu! România Mare se face cu toți uniți în cuget și în simțiri!***

În grădina Vilei Ferraioli, la 1 decembrie 1918.

Al cincilea din dreapta, rândul din față, Vasile Lucaciu, în dreapta sa ministrul Lahovary, între ei, în rândul de mai sus colonelul Florescu. La dreapta ministrului Lahovary se află colonelul italian Ferajoli, lângă el prof. univ Ursu, apoi principele Ghica. Ministrul Nicolae Titulescu este al patrulea din stânga.

Să știți că în curând, când ne vom întoarce la vetrele noastre strămoșești, în România Mare, vom merge pe satele voastre și vom îndemna copii și femeile voastre și pe părinții voștri să vă arunce cu pietre și să vă alunge ca pe niște leproși din Biblie. Anatema Maranatha asupra voastră!

Dar pana mea este prea slabă ca să poată transcrie întocmai minunata cuvântare a acestui orator strălucit, care avea o voce de adevărat leu. În clipa în care pâr. Lucaci și-a încheiat cuvântarea, întreaga masă se pune în mișcare și ridicându-și cu mâna stângă chipiile, cu dreapta își făceau semnul crucii, zicând: Apoi, Doamne ajută! Ce-o vrea Dumnezeu! Oamenii erau cu ochii în lacrimi, plini de durere și de bucurie.²¹

În urma acestei cuvântări, toți prizonierii s-au înscris ca voluntari. La cei 50-60 care s-au adresat părintelui Lucaciu spunându-i că ei sunt din satele de lângă Tisa (Michereci, Ciaba, Giula, Senteș etc) și se tem că în cazul în care se înscriu ca voluntari și granița României Mari nu îi va cuprinde, ei nu se vor mai putea întoarce acasă, Vasile Lucaciu le răspunde: Aveți toată dreptatea. Vă scoatem și pe voi din prinsoare și vă vom îngriji pe toți la fel, fără a vă lua jurământul, până în ziua în care vom ști care va fi granița.²²

Ulterior vor mai sosi în lagărul de la Avezzano 411 prizonieri români, toți se vor înscrie ca voluntari, la fel în zilele următoare, alte sute de oameni. Aceștia vor fi echipați și încadrați ca și militari români, iar după ce la 5 decembrie 1918 părintele Vasile Lucaci va sfinți steagurile regimentelor române, se vor îmbarca spre România. Ajunși în Transilvania, alături de gărzile naționale române și alți voluntari ardeleni, vor fi încadrați în diviziile ardelenene ce vor lupta pentru dezrobirea Ardealului împotriva Ungariei bolșevice a lui Bela Kuhn în cursul anului 1919. Diviziile ardelenene 16 (comandant generalul Alexandru Hanzu, șef de stat major Artur Phleps) și 18 (cdt gen. Dănilă Papp, șef stat major lt-col Iosef Iacobici) vor intra în luptă în cursul ofensivei din 16 aprilie 1919, iar diviziile ardelenene 21 și 22 vor intra în luptă în iulie 1919, toate cele patru divizii de ardeleni trecând Tisa până la Budapesta, cucerită la 4 august 1919. Iată prețiosul concurs al lui Vasile Lucaci, care a facilitat cu elocința sa oratorică încadrarea acestor divizii cu voluntari ardeleni, peste tot pe unde a fost el.

La 1 decembrie 1918, părintele Vasile Lucaci se afla în Italia, datorită memoriilor lui Petre Ugliș aflăm exact cum a petrecut el această zi memorabilă în istoria românilor.

În ziua de 1 decembrie 1918, la orele 11 au sosit în orașelul Albano-Laziale (un important număr de soldați și ofițeri români voluntari se aflau aici) următorii domni: Nicolae Titulescu, ministrul Lahovary, părintele dr. Vasile Lucaci, colonelul Florescu, prof. univ. Ion Ursu, frații Ghica, Constantin Mile și Penescu, secretarul Legației. Ne-am adunat în vasta sală a Vilei Ferraioli toți domnii de mai sus și toți ofițerii câți ne aflam în Roma și orașelele din apropiere. Aici dl ministru Titulescu a fost primit cu ovații frenetice și a fost rugat să ne vorbească. Știam că dânsul venea de la Paris unde se croiau noile hotare ale României Mari și noi doream să auzim vești îmbucurătoare. Dl.

*Titulescu a început să ne țină un discurs de o strălucită elocvență, cum nu am avut ocazia în viața noastră să auzim. Dânsul ne-a spus că astăzi, în cetatea Alba Iuliei s-au adunat delegați din toate orașele și satele cât sunt cuprinse între Tisa și Carpați, ca să hotărască alipirea Transilvaniei, Crișanei, Banatului și Maramureșului la țara mamă. La fel au făcut și celelalte provincii locuite de români. Cuvântarea înflăcărată a marelui orator a fost răsplătită cu aplauze care nu se mai sfârșeau. Bucuria noastră, a tuturor, nu mai avea margini. Această mare sărbătoare a întregului nostru popor, realipit la sânul drag al mamei, este una din cele mai sfinte ale neamului. **Aceste clipe de o rară măreție au fost cele mai frumoase și înălțătoare din viața mea de om.***

După acestea ne-am adunat în spatele vilei, într-o grădină încântătoare, unde au fost luate mai multe fotografii cu toți oaspeții noștri, în frunte cu dl. Titulescu, ca să rămână ca o scumpă amintire pentru toți. Acum toți cei prezenți ne-am îndreptat spre cazarma modernă din acest orașel, unde s-a dat o masă comună, la care au luat parte ostașii și ofițerii cu toți oaspeții în frunte. Tot în ziua aceea, după masă, s-a luat jurământul celor 60 de ofițeri.²³

Note:

1. Wikimedia Commons/Domaine public.
2. Drd. Viorel Filip-Gherman, *Identități și loialități în vremuri de război. Prizonieri și voluntari români proveniți din armata austro-ungară (1914-1918)*, în *Revista Eroii Neamului*, Anul IX, Nr. 1 (30), Mar. 2017, p. 46.
3. Drd. Viorel Filip-Gherman, *passim*.
4. *Ibidem*.
5. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 417-418.
6. Raportul lui Saint-Aulaire, p. 418.
7. Mihail E. Ionescu (coord.), *Românii în Marele Război*, Anul 1917, Documente, impresii, mărturii, Institutul pentru studii politice, de apărare și istorie militară, editura Militară, București, 2018, pp. 417.
8. *Ibidem*, pp. 419-421.
9. SVS, p. 75.
10. Valentin Băințan, *op. cit.*, p. 267.
11. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 125.
12. Corneliu Mezea, *op. cit.*, p. 128.
13. Cuvântul „Le Comité” are aici sensul de organ politic de exercitare efectivă a puterii de stat. Vezi exemplul „Comité de salut public” care exercita efectiv puterea politică în 1793 și 1794 în Franța, în *Dictionnaire de la langue française, Encyclopédie, Noms communs, Noms propres, Dépôt Légal 1427-07-94*, Imprimé en Italie/ 1994, p. 272.
14. Informația zilei de Satu Mare, 29 august 2002, *Șișești - Vatră Străbună (I)*, în *Șișești Vatră Străbună*, Ediția I, Editată de Biblioteca Județeană „Pere Dulfu”, Baia Mare, 2003, p. 204.
15. <http://www.noblesseetroyantes.com/carte-postale-cimetiere-roumain-de-schaerfertal-alsace/>
16. Wikipedia, enciclopedia liberă, Legiunea Voluntarilor Români din Italia.
17. Wikipedia, enciclopedia liberă, Legiunea Voluntarilor Români din Italia, cf. *Italieni în slujba Marii Uniri. Mărturii inedite*, Tomi, 2010, p. 11.
18. *Ibidem*.
19. Wikipedia, enciclopedia liberă, Legiunea Voluntarilor Români din Italia, cf. *Corespondența „K.U.K Feldpost” 1914-1918*. Catalog. Tăbăcaru, 2013, p. 970.

Părintele Vasile Lucaciu

20. Gheorghe Marcaș, *Ostașii popii din Șișești*, în Șișești Vatră Străbună, vol. III, p. 35.

21. Augustin Iuga, *op. cit.*, p. 405.

22. Petre Ugliș Delapeșica, *Jurnal de război din anii 1914-1919*, editura Altip, Alba Iulia, 2015, p.

191.

23. *Ibidem*, pp. 191-192.

24. *Ibidem*, p. 193.

25. *Ibidem*, pp. 194-196.

Capitolul XII

Întoarcerea „Acasă” la Șișești

Vasile Lucaciu se întoarce în România abia în anul 1919. Vineri, 17 octombrie 1919, ajunge la Baia Mare cu trenul din Satu Mare. I se face o primire oficială în sala teatrului din cadrul hotelului Ștefan. A doua zi pleacă spre Șișești. Este întâmpinat la Tăuții de Sus de un cor condus de învățătorul I. Porumb, iar la Baia Sprie de protopopul Ioan Anca. La Șișești „îl aștepta o mulțime de oameni adunați din toate comunele din jur. Automobilele ce însoțeau pe „Leul de la Șișești”, au trebuit să se oprească în fața mulțimii și însoțitorii să se contopească în entuziasmul delirant al poporului. Până la biserică, toți au parcurs drumul pe jos.¹

După 1918 o parte a liderilor Partidului Național Român s-au înscris în partidele importante din Vechiul Regat. Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Ioan Lupaș s-au înscris în Partidul Poporului al lui Alexandru Averescu. Opinia înscrierii într-un partid ce reprezintă românii din întreaga țară era o idee pe care o promova părintele Vasile Lucaciu motivând că prin acest mod se contribuie la o unificare spirituală a românilor din toate provinciile alipite la România. Această idee a contribuit la luarea hotărârii privind extinderea activității PNR din Transilvania la nivelul întregii țări. Această hotărâre s-a luat la 24 aprilie 1920 când la Alba Iulia are loc congresul P.N.R. și este aleasă conducerea partidului în frunte cu Iuliu Maniu.

La alegerile parlamentare pentru România Întregită, din 2-4 noiembrie 1919 este ales ca deputat în cercul electoral Baia Mare, iar fratele său, protopopul Constantin Lucaciu în cercul electoral Seini.²

Într-un alt studiu se spune:

Între personalități locale au intrat în Parlamentul României, cu ocazia alegerilor din 4 noiembrie 1919: Vasile Lucaciu (cercul Șomcuta Mare), Aurel Nilvan (cercul Baia Sprie), protopopul Ioan Anca (cercul Seini), pentru cameră, iar pentru Senat: Alexiu Pocol (Baia Mare), Gavril Barbul (Șomcuta Mare), Alexandru Stan (Seini).³

Dr Ilie Gherheș lămurește aici situația:

La o analiză sumară a modului de arondare a localităților la circumscripțiile electorale, respectiv a secțiilor de votare vom observa că pentru alegerile de deputați din 2, 3 și 4 noiembrie 1919, la unele circumscripții sunt cuprinse atât localități de pe un mal al Tisei, cât și de pe celălalt; de precizat că unele așezări chiar îmbrățișează cele două maluri ale râului; votarea urmând să aibă loc în centrul de comună. Cazurile cele mai ilustrative în acest sens sunt cele din Sighet, Câmpulung, Teceu, iar la Hust sunt arondate localități care au aparținut județului Ugocea. De asemenea, la Rahău (actualul Rahiv din Ucraina) a fost organizată secție de votare.

În urma scrutinului din 2, 3 și 4 noiembrie 1919 au fost declarați ca deputați următorii:

Județul Maramureș:

<i>Circumscripția electorală</i>	<i>Deputați aleși</i>
<i>Sighet .....</i>	<i>Dr. Vasile Lucaciu</i>
<i>Vișeu de Sus .....</i>	<i>Dr. Găvril Iuga</i>

<i>Dragomirești</i>	<i>Constantin Papuc</i>
<i>Rahău</i>	<i>Vasile Pop</i>
<i>Bârsana</i>	<i>Gheorghe Bilașco</i>
<i>Ocna Șugatag</i>	<i>Constantin Lucaci</i>
<i>Câmpulung</i>	<i>Iosif Pop</i>
<i>Teceu</i>	<i>Teodor Bokotei</i>
<i>Hust</i>	<i>Oreste Ilnitchi”</i>

Observăm că pentru Parlamentul României Întregite la primele alegeri, cele ce au avut loc în noiembrie 1919 un candidat putea să se înscrie la mai multe circumscripții electorale. Așa se face că frații Vasile și Constantin Lucaciu s-au înscris atât pe listele electorale din județul Maramureș cât și pe cele din județul Sătmar. După cum rezultă din datele publicate cu rezultatul alegerilor cei doi preoți, Vasile și Constantin Lucaciu au obținut numărul de voturi pentru un loc de deputat în Parlamentul României în ambele județe. Ei au optat pentru a fi reprezentanții locuitorilor din circumscripțiile județului Sătmar, locul eligibil din județul Maramureș fiind ocupat de următorii candidați în funcție de numărul voturilor obținute. (Dr. Ilie Gherheș, Organizarea alegerilor parlamentare din noiembrie 1919 în Maramureșul din dreapta Tisei (azi Ucraina), în <http://paradigme-bm.uvvg.ro/Articole/Ilie%20GHERHE%C8%98%20nr%203%27.pdf>).

Principala măsură pe care a promovat-o a privit îmbunătățirea soartei țăranilor, militând pentru elaborarea Legii reformei agrare.

Vasile Lucaciu revine în 1920 în Baia Mare în calitate de ministru fără portofoliu

Întemeierea satului “Urmașii lui Vasile Lucaciu”, comuna Berveni, județul Satu Mare (7 august 1924)

în guvernul Averescu. Este așteptat la gară de Alexandru Iancu și condus la hotelul Ștefan. A fost primit cu răceală de liderii locali, în special de protopopul greco-catolic Alexandru Breban. În schimb a fost primit cu căldură de către Gheorghe Hetcou, directorul Liceului “Gheorghe Șincai” și de elevii acestei prestigioase instituții.

Vom sublinia că în 1920 mai câștigă un mandat de deputat, iar în 21 iunie a aceluiași an a condus, în calitate de decan de vârstă, lucrările Parlamentului României Mari, ocazie cu care a ținut și un discurs: *”Mulțumesc providenței adorabile, că am ajuns să pot prezida, măcar pentru un moment, această ilustră Adunare Națională, acest parlament, în care pot saluta cu pietate nemărginită idealul nostru național înfăptuit, realizat.”*⁴

Pentru alegerile parlamentare din 1922 este rugat să candideze pentru un nou mandat. În ziua votării, mergând către Baia Mare..., Este atacat și bătut de către contracandidatul său din partea partidului de guvernământ împreună cu câțiva gealați, care îl abandonează singur în zăpadă.⁵ Un om de 70 de ani, dintre care mai bine de 50 și i-a petrecut în slujba românismului, este bătut și abandonat în zăpadă, culmea, de niște români. Țăranii ce veneau la vot l-au găsit așa, rănit grav, l-au luat și l-au adus la spital: *Am adus pe Apostolul Neamului Românesc căruia ticăloșia omenească i-a mai dat o dată botezul martirajului!*⁶

Câteva luni mai târziu, retras într-o odăiță la Satu Mare, uitat de lume, uitat de majoritatea prietenilor, părintele Vasile Lucaciu se stinge la 29 noiembrie 1922.

După moarte, toți își aduc aminte de el. Ziarele, politicienii, toată lumea se întrecea în elogii. I se organizează funeralii naționale, este făcut arhieru vicar, chiar și Brătianu își amintește să-l decoreze cu *Ordinul Steaua României în grad de Comandor*. A putut decora, la propriu, doar sicriul. A fost înmormântat la Șișești, în ctitoria sa, la 1 decembrie 1922, o frumoasă frescă din interiorul bisericii immortalizează acest moment.

Prietenul său de luptă și suferință, poetul pătimirii noastre, Octavian Goga, va rosti la căpătâiul său următoarele cuvinte, destinate a rămâne în eternitate:

Părăsit și uitat, pentru că s-a topit în eternitate, odată cu izbânda, de aceea plecarea lui e tristă ca un cântec de departe într-un amurg de toamnă. Așa s-a dus din mijlocul nostru părintele Vasile Lucaciu, închizând în sicriul lui protestarea istoriei Ardealului românesc de o jumătate de veac. Sunt oameni predestinați să concentreze în sufletele lor aspirațiunile publice, oameni drapel care se ivesc pe toate câmpurile de luptă aducând parcă de sus mistica flacăra a credinței. Pleacă dintre noi cel din urmă romantic, reprezentantul perioadei eroice din politica Ardealului, lăsând generației de azi moștenire imaginea lui luminoasă. Toate steagurile se înclină acestui sicriu, asupra căruia, în numele ardelenilor cu care ai pribegit ieri pe drumul idealului, părinte Vasile, eu, smerit ucenic, arunc astăzi un bulgăre de țărână.

1922. În mormântarea

Părintele Vasile Lucaciu, a murit în noaptea de 28/29 noiembrie 1922 în locuința fiului său, dr. Epaminonda, din Satu Mare, sărac și aproape uitat de mai marii zilei, după cei 70 de ani de viață din care peste 50 și-i consacrase în întregime luptei pentru drepturile naționale ale românilor transilvăneni și pentru împlinirea idealului făuririi unei României Mari.

Vestea tristă a morții sale a adus pentru o clipă redeșteptarea națională. Ziarele

s-au grăbit s-o consemneze iar oficialitățile au declarat ziua de sâmbătă, 1 decembrie 1922, data înmormântării marelui tribun, zi de doliu național.

La București, ziarul „Universul” anunță: „*Preotul dr. Vasile Lucaci a murit astă noapte după o boală de un an. D-rul Vasile Lucaci a fost unul dintre luptătorii entuziaști pentru unitatea națională a României. Înainte de războiul României, ca un omagiu adus Ardealului, dornic de unire, preotul dr. Vasile Lucaci, fu ales președinte al Ligei Culturale, pentru unitatea tuturor românilor*”⁷.

Ceremonialul de înmormântare s-a desfășurat în două etape. Siciul ce cuprindea corpul neînsuflăit al părintelui Vasile Lucaci a fost depus în biserica românească din Satu Mare unde, încă din zorii zilei de sâmbătă, au venit să-i aducă un ultim omagiu „*rudele care l-au iubit, prietenii care l-au cunoscut și stimat și poporul care în viață, i-a ascultat glasul și l-a urmat*”⁸. Tot sâmbătă dimineața, la orele 8,40 sosea la Satu Mare trenul care-i aducea din București pe reprezentanții guvernului și ai parlamentului României – Ionel I.C. Brătianu, Traian Moșoiu, N.G. Popovici, preotul Petre Bran, Leon Mrejeru, Simionescu, Marmeliuc, Ștefan Ion și Gherman Pânteș, cărora li se alăturaseră reprezentanții Partidului Poporului Grigore Trancu-Iași, Popovici-Tașcă și Radianu, ca și secretarul Ligii Culturale, Ioan Florescu. Cu un alt tren, în aceeași dimineață, veneau pentru a participa la funeralii, Ștefan Ciceo Pop, delegatul Partidului Național, Octavian Goga și alți tovarăși de luptă ai defunctului, reprezentanți marcanti ai intelectualității ardeleni. După intrarea în biserică a notabilităților începe oficierea serviciului religios de către episcopii greco-catolici ai Gherlei – dr. Iuliu Hosu și Oradei – dr. Valeriu Tr. Frențiu.⁹

Declarându-se mesagerul întregului guvern român, Președintele Consiliului de Miniștri, Ionel I.C.Brătianu, aduce, în cuvântarea sa, prinos de recunoștință memoriei lui Vasile Lucaci, odată cu care „*se stinge o voce autorizată a patriotismului român, care a apărut și îmbărbătat neamul nostru în vremea celor mai aprigi frământări și a celor mai mari realizări... Mari i-au fost încercările și durerile în mijlocul trudelor și al jertfelor prin care s-au întemeiat unitatea României; dar patriotismul său înalt, cald și sincer a resimțit adânc mulțumirea neasemuită de a fi martor și părtaș la opera de mântuire dorită de veacuri*”¹⁰.

Ion I. C. Brătianu, din însărcinarea majestății Sale Regelui Ferdinand I, depune pe siciul lui Vasile Lucaci însemnele **Marelui cordon al ordinului „Steaua României”**, „*ca viu semn al recunoștinței pe care cu toții trebuie să o purtăm serviciilor aduse de dânsul în viață, cauzei noastre naționale,*” iar „Episcopul Iuliu Hosu de la Gherla l-a ridicat la rangul de **vicar** Episcopal după ce „uitase” să-l reabiliteze sub gravele acuze pe care predecesorul său, Ioan Szabó i le adusese și încercase nu odată să-l suspende din preoție pentru a nu-și periclita bunele relații cu guvernării unguri.”¹¹

Poetul și politicianul Octavian Goga își încheia discursul rostit la înmormântarea celui ce-i fusese frate de lupte și suferințe pe drumul spinos al realizării unirii tuturor românilor: „*Profeții visurilor împlinite, - spunea atunci Octavian Goga – ocrotitorii idealurilor realizate, generalii marilor izbâanzi, de obicei pleacă discret din lume. Ei încarnează principiul luptei, prin ei cere cuvântul sbuciumul maselor anonime. Până în clipa biruinții mulțimea e suspendată de privirea lor și-i urmează cu instinctul sigur al supunerii salvatoare... Sosit odată triumful ...disciplina morală se atenuiază, rândurile se sparg, ierarhia valorilor suferă o lipsă trecătoare, arena e năpădită de figuranți și*

banchetul biruitorilor răsună sgomotos și profan. În acest val de beatitudine stearpă marele chinuit nu e la locul lui, el se dă binișor la o parte și singurătatea creatoare îl învăluie cu încetul... Dacă moartea îl cercetează în asemenea momente, îl găsește părăsit și uitat fiindcă el s-a topit în eternitate deodată cu izbânda, de aceea plecarea lui e discretă și tristă ca un cântec de departe într-un amurg de toamnă... ”¹².

După terminarea întregului ceremonial, în sunetele clopotelor de la biserică, regimentul de infanterie din Satu Mare, dă onorul cortegiului precedat de doi ofițeri care poartă decorațiile marelui dispărut.¹³ Din Satu Mare cu un vagon mortuar este transport până la Baia Sprie. De aici, cu o sanie trasă de șase boi, trupul neînsuflețit al părintelui Lucaciu, însoțit de mulți poporeni, pleacă către Biserica Sfintei Uniri a Tuturor Românilor din Șișești, unde ajunge către asfințitul soarelui. Se oficiază un scurt serviciu religios. Episcopul dr. Iuliu Hosu rostește binecuvântarea terminată cu profeticele cuvinte: „Părinte Lucaciu! Nu ai fost în viață nici rege nici ministru. Ai fost un vlădică de la țară, care a luptat din toate puterile pentru ca neamul tău să-și capete granițele etnice la care avea tot dreptul. Când aceia împotriva cărora luptai te-au condamnat la temniță, trei sute de care pornite din Șișești te-au întovărășit până la Satu Mare. Azi te conduce la groapă un neam întreg. Au venit miniștrii să te salute în numele Majestății Sale Regelui și guvernului, au venit episcopii să îndrepte rugile lor către cer, au venit țărani pe care i-ai iubit și călăuzit în viață, să te coboare în lăcașul de veci. Dormi fericit fiindcă un neam întreg te proslăvește. Și fi sigur că nici când numele tău nu se va șterge din cartea de aur a neamului românesc.”¹⁴

Mai arătăm că Academia Română, l-a omagiat pe părintele Vasile Lucaciu, în cadrul ședinței sale din 1 decembrie 1922,¹⁵ iar la biserica Unită din strada Polonă nr. 8 din București, tot la 1 decembrie, s-a ținut un requiem oficiat de Mitropolitul Unit al Blajului, Vasile Suciul la care a asistat ambasadorul Italiei la București, Martin Franklin, generalul Coandă, profesorul Simion Mehedinți, precum și a numeroși prieteni ai defunctului.¹⁶

La cele de mai sus ziarul „Universul” adăuga și alte amănunte legate de înmormântarea lui Vasile Lucaciu care, simbolic, era fixată pentru sâmbătă 1 decembrie 1922, anume că în acea zi „se va oficia și la Mitropolie un requiem”, sau că „D.Martin Franklin, ministrul Italiei (la București – n.n.) a prezentat guvernului nostru condoleanțe pentru moartea părintelui Vasile Lucaciu”¹⁷. Un articol apărut în „Gazeta Transilvaniei” referindu-se la sfârșitul „valorosului luptător naționalist” observa cu nostalgie: „Se duc, unul după altul, bătrânii cari o jumătate de veac au purtat pe umerii lor lada cu comorile sufletești ale neamului nostru din <Ardeal și Țara ungurească>: drepturile lui la limba, legea și libertatea sa națională”. Socotindu-l „cea mai populară personalitate din faimosul triumvirat Lucaciu, Coroianu și Rațiu”, „Gazeta Transilvaniei” îl ferește pe părintele Lucaciu pentru că „alătura de tânăra gardă luptătoare, care a trecut Carpații înșirându-se sub flamura politică a lui Nicolae Filipescu și Take Ionescu ... a făcut și el întreg calvarul propagandei, dezastrului și reînvierii noastre naționale asistând la înfăptuirea mării și desăvârșitei noastre Uniri”¹⁸.

„Ceremonia este încheiată de discursurile generalului Traian Moșoiu, din partea guvernului, a reprezentanților Bucovinei – Marmeliuc – și Basarabiei – Gherman Pântea. Apoi, însoțit de sunetele clopotelor, salve de pușcă, dar și de cântecele de jale și plânsetele mulțimii, sicriul este coborât, provizoriu, într-o groapă din spatele bisericii din Șișești,

pentru ca, mai târziu să poată fi exhumat și mutat în cavoul din biserică, alături de soția lui Vasile Lucaciu, Paulina.”¹⁹

Amintim un articol semnat de senatorul de Muscel, N.G.Popovici și publicat, sub titlul simplu, sobru – „Omagiu celor dispăruți. Părintele dr. Vasile Lucaciu” – de ziarul „Viitorul” din 10 decembrie 1922. Preamărindu-i faptele și dându-l drept pildă tineretului de atunci, dar și celui ce va să vie, N.G.Popovici face un portret cât se poate de sugestiv și adevărat al celui care era „imaginea ruptă din vechile efigii al coloanelor romane...era cel mai plastic document al originii noastre latine. Vasile Lucaciu este cel mai sublim și măreț simbol al... visului nostru secular de „Unire și Întregire” ... a murit fericit, pentru că a vroit să fie fericit, pentru că și-a făcut din ideal scopul vieții”²⁰

Pe una din plăcuțele de marmură din interiorul Bisericii Maicii Domnului din Șișești stă scris: *A să aminti în toate Sfintele Liturghii: Vasile, Paulina, Epaminonda, Veturia, Tulia și Vasile*, adică întreaga familie a „Leului de la Șișești”. Poate acest lucru se face în gând de către preotul slujitor, că nu se prea aud aceste nume când se fac pomenirile.

În Maramureș vestea morții părintelui Vasile a fost anunțată printr-un amplu articol în Gazeta Maramurășană, anul III, nr 135, 8 dec. 1922, p. 1)

Dr. Vasile Lucaciu, 1852-1922. În 28 Novembrie a.c. în vârstă de 71 de ani, în orașul Satulmare, au trecut la vecinicie „popa Lucaciu” după cum îi ziceau maramureșenii. Toate ziarele fără culoare de partid din întreg cuprinsul României-mari iau dedicat articole amintirei lui.

Cade-se cu adevărat să-l pomenim și noi maramureșenii, căci timp de o jumătate de veac cât au preoțit la Șișești, ne-au legat o adevărată dragoste față de el. Pe la sărbătorile din vară: la sfântul Petru și Pavel – Sfânta Maria mare și sfânta Maria mică proșeții cu mulțime de credincioși neîncetat mergeau casă audă cuvintele frumoase, și să primească mângăere sufletească în biserica cea pompoasă zidită în stil bizantin cu cupolă măreață și închinată: „Unirii tuturor Românilor” după cum se află scris pe frontispiciul ei.

E cu neputință ca întrun mic articolaș nepretențios să-i pomenesci barăm în parte viața și activitatea lui timp de 50 de ani. Volume întregi va avea să scrie, cine se va încumeta, că-i scrie activitatea lui desvoltată pe toate terenele.

Să-l privim ca luptător național. Îndată ce s-a reîntors din Roma unde au terminat teologia și filosofia la institutul de propaganda fide se amestecă în vârtejul luptelor naționale. Împreună cu alții redactează memorandumul și-l duce la Împăratul din Viena (1892) pentru care fapt cu tovarăși săi este arestat și osândit la 5 ani închisoare (1894). Luptă de deputat în parlamentul din Budapesta, pe la adunările populare și în congregațiunile județene din Satul mare. cu izbucnirea războiului mondial trece Carpații la patria-mamă, și îndeamnă cu cuvântul și cu scrisul ca să atace pe vrășmașul milenar. Luând parte în dezastrul mare se retrage și el în Moldova, trece apoi în Rusia și îndeamnă să se organizeze în legiuni, apoi trece în America ținând conferențe pentru România. Se reîntoarce în Europa organizează în Italia legiunea română.

Toate acestea drumuri obositoare și pribegiile acestea îl înfrâng trupește, dar moare liniștit ca dreptul Simion din sf. Scriptură văzându-și împlinit visul pentru a cărui realizare a luptat o viață întreagă!

Înmormântarea i s-a făcut pe cheltuețele statului. Pentru țară și tron au luptat, deci țara i-a astupat osemintele lui.

Din partea Maramurășului au fost Rev. D. vicar J. Boroș care a avut bunăvoința de ne-au dat informațiile care urmează.

În 1 Dec. seara părăstas prin P sf. Trăian Episcopul Orăzii mari cu azistență. În 2 Dec. demineața la 8 ore Liturghie funebrală pontificată de Episcopul Traian Valeriu Frențiu. După liturghie Prea sf. Dr. Juliu Hosszu episcopul Gherlei face panachida, după care ține un panegiric admirabil. După el vorbește prim ministrul I. C. Brătianu, terminând așează distincția regală pe coșciug. Mai vorbesc: delegatul senatului; delegatul camerei; Dr. Ștefan Cicio Pop trimisul partidului național și al Astreii, delegatul partidului poporului și Octavian Goga.

Note:

1. Augustin Iuga, op. cit., p. 411.
2. Augustin Iuga, op. cit., p. 415.
3. Gheorghe Robescu, *Relații politice și culturale în Baia Mare și împrejurimi după 1 Decembrie 1918*, în SVS., Vol. I, p. 104.
4. Alina Mocanu, Daniela Ciută, Nicoleta Latiș, *Pr. dr. Vasile Lucaciu Părinte spiritual în clepsidra vremii*, Editura Citadela, Satu Mare, 2012, p. 26.
5. Cristian Mareș, *Un leu în haină preoțească, Vasile Lucaciu*, în *Părintele Vasile Lucaciu în revista săptămăreană Eroii Neamului*, Editura Academiei Române, București, 2017, p. 94.
6. Tiron Albani, *Leul de la Șișești*, editura Cercul Ziaristilor, Oradea, 1936, p. 207.
7. Ziarul „Universul” din 30 noiembrie 1922, p. 1
8. Ziarul „Viitorul” din 5 decembrie 1922, p. 3
9. Corneliu Mezea, op. cit., p. 140.
10. Ziarul „Viitorul” din 5 decembrie 1922, p. 3
11. Prof. Traian Rus, *Vasile Lucaciu – un sfânt catolic într-o Biserică ortodoxă*, în *Șișești Vatră Străbună*, Volumul V, Editura „Eurotip”, Baia Mare, 2016, p. 74, Valentin Băințan, op. cit., p. 277.
12. Ziarul „Viitorul” din 5 decembrie 1922, p. 3
13. Ziarul „Universul” din 6 decembrie 1922, p. 2
14. Ziarul „Viitorul” din 5 decembrie 1922, p. 4
15. Passim. Vezi și Corneliu Mezea, op. cit., p. 134
16. Ziarul „Universul” din 6 decembrie 1922, p. 2
17. Universul din 5 decembrie 1922, p. 3.
18. *Ibidem*.
19. Dr. Mioara Ioniță, *Însemnări din presa vremii la dispariția lui Vasile Lucaciu*, în *Șișești Vatră Străbună*, vol. II, p. 205.
20. Viitorul din 5 decembrie 1922, p. 3.

Capitolul XIII

Jurământ respectat

Jurământul sacru depus atunci când a fost hirotonit ca preot greco-catolic a fost pentru părintele vicar Vasile Lucaciu, un crez și scut. N-a abdicat niciodată de la comportamentul impus de canoanele bisericești, ba dimpotrivă, argumentele sale, chiar și atunci când prezenta idei politice, erau întărite de credința în Dumnezeu. Avea o înțelegere corectă a curentelor religioase. A apreciat și respectat opțiunile religioase ale altora de aceea a fost delegat de nenumărate ori la întâlnirile cu frații de confesiune ortodoxă. La rubrica „Noutăți” din ziarul Foiaia Poporului observăm următoarea semnalare: „*Daputații nostri la sărbările centenarului lui Șagana. „Lupta” anunță că deputații români au luat hotărârea să ia parte la aniversarea centenarului nașterii mitropolitului Șaguna. Partidul român va fi reprezentat prin președintele partidului, deputatul Mihali și prin deputatul V. Lucaciu.*”¹

Cu această ocazie deputatul dr. Vasile Lucaciu a scris, la 17 octombrie 1909, un frumos articol în ziarul „Lupta” privind „*Centenarul nașterii marelui arhiereu și marelui patriot Andrei Baron de Șaguna.*”²

La București a coslujit cu frații lui ortodocși.

Alături de prietenul său, preotul devenit episcop de Lugoj, Radu Demetriu, a făcut parte din conducerea „L' Association de L' union des l' Eglises”, constituită la Paris, militând în acest cadru european organizat, la realizarea unității creștinismului.

Înființarea la 8 iunie 1912 a Episcopiei de Hajdudorog, în baza bulei papale „Cristifideles graeci” i-a provocat o revoltă sufletească care s-a materializat într-un *Memorand - Apelațiune, Cătră Pontificele Roman, Papa Piu X.* Grele cuvinte i se adresau Papei: „*Și declarăm aici sărbătorește că în apărarea drepturilor noastre câștigate nu cunoaștem hotară, nici chiar jefirea vieții... Noi Vă facem răspunzători pre Preasfinția Voastră pentru toate urmările ce vor isvorî din legitima apărare a așezămintelor noastre străbune*”³.

Dat fiind că biserica din România, a devenit Autocefală, face aprecieri deosebite: „*Și s-a întâmplat minunea. Poporul român, ca un neam ales a lui Dumnezeu, ce a trecut peste el toate valurile războaielor sângeroase, după ce a învins toată perfidia bizantinismului, toate apucăturile și asupririle slavo-bulgaro-sârbo-rutene: iată-l, ca o Fenice, anunțându-se lunei, constituite în biserică proprie românească cu rit răsăritean dar cu limba sa proprie românească, cu obiceiuri proprii, după firea neamului*”⁴.

P. Locusteanu, semnează în Gazeta Transilvaniei, din Brașov, articolul „Episcopia gr. cat. maghiară” referitor la un interviu luat părintelui Vasile Lucaciu cu privire la Episcopia de la Hajdu-Dorog. „Nu de mult m-am întors de la Roma, unde am fost să interviu pe lângă Vatican, să nu se dea bula pentru autorizarea acestei episcopii. Totul a fost degeaba însă. Toate făgăduielile cardinalilor n-au slujit la nimic. Papa a autorizat ca în inima româanismului să se înființeze o eparhie unită în care slujba, afară de liturghie (în bula papală se prevedea ca limba ce va fi folosită la liturghie să fie „limba paleoelenică”, adică limba veche grecească. Unde aveau ungerii la acea vreme preoți care să cunoască această limbă? n.n.), să se facă în limba maghiară. ...În o mie de ani nu ni s-a făcut atâta rău, cât

vom avea de pe urma acestei dispoziții. Biserica era ultima cetățuie în care românismul se refugiase. Acum s-a făcut o spărtură și în această cetățuie. Calul grecesc a intrat în Troia. ...Scopul este evident: maghiarizarea. Școala am pierdut-o; dacă și biserica ne va scăpa din mână atunci putem pune cruce națiunii române din Ungaria.”⁵

Această mare nedreptate făcută românilor a avut ecou și în străinătate. Iată ce scrie într-un ziar francez: ”Tout récemment et malgré les protestations unanimes de tout le peuple roumain de Hongrie, une partie de l’Église unie fut placée d’office sous l’autorité d’un évêché hongrois créé ad hoc à Hajdu-Dorog. Le hongrois y fut introduit comme langue rituelle et les prêtres furent choisis parmi les agents les plus actifs de la magyarisation. Par une bulle du 8 juin 1912, le Pape donna son assentiment à cette nouvelle maladresse. Quatre-vingts paroisses se trouvèrent de la sorte tyranniquement détachées de l’Église uniate. Des protestations s’élevèrent et donnèrent lieu à Satmar à un procès monstre qui eut pour résultat la condamnation à la prison d’un grand nombre de protestataires. (Recent, în ciuda protestelor unanime ale poporului roman din Ungaria o parte din bisericile unite au fost, din oficiu, puse sub autoritatea unei episcopii maghiare, create ad-hoc la Hajdu-Dorog. Limba maghiară a fost introdusă aici (în această episcopie) ca limbă de oficiere a ritualului bisericesc iar ca preoți au fost selectați pe cei mai activi promotori ai maghiarizării. Prin Bulla din 8 iunie 1912, Papa și-a dat asentimentul pentru această nouă „făcătură”. Optzeci (80) de parohii au fost scoase de sub autoritatea Bisericii unite (din Transilvania, n.n.). Protestele au constituit obiectul unui proces monstruos ținut la Satu Mare în care au fost condamnați un mare număr de protestatari”⁶

Cât de mult l-a preocupat pe părintele dr. Vasile Lucaciu acest afront făcut de autoritățile maghiare la spiritualitatea românească din Ardeal putem vedea și din faptul că fratele său Constantin a scris lucrarea „*Biserica, școala, armata*”, în timp ce se aflau amândoi în refugiu în Vechiul regat, la 1915 „*în care, printre altele arhiepiscopul romano-catolic de București, Netzhammer este denunțat ca sprijinitor al înființării episcopiei de Hajdúdorog, la care cu certitudine și-a adus contribuția sa.*”⁷

Despre activitatea laborioasă pe tărâm religios a părintelui Vasile, legată de **unirea celor două biserici surori, catolică și ortodoxă**, nu s-a scris până acum vreun studiu pertinent iar timpul impus de finalizarea acestei lucrări nu ne-a permis aprofundarea subiectului. Vom face mențiunea că în anul 1890 Vasile Lucaciu, alături de preotul greco-catolic Demetriu Radu, devenit ulterior episcop de Lugoj și Oradea, au făcut parte din **comitetul de conducere** al “Association pour l’Union des Eglises”, asociație ce avea sediul la Paris și care milita pentru unitatea creștinismului. De la anul 1045, când a avut loc Marea Schismă, prelați de renume și asociații creștine caută soluții pentru refacerea unității docmelor creștinismului. Noua „politică” promovată în domeniu, cea de „ecumenism” parcă sprijină, în mod indirect, crearea unei discrepanțe mai mari între cele două rituri creștine.

Considerăm că viziunea părintelui Vasile Lucaciu care a coslujit cu preoții ortodocși, ba mai mult, a sărutat mâna episcopului Dunării de Jos și a primit binecuvântarea lui, aspect care i-a făcut pe mulți confrăți greco-catolici, din acea vreme, să-l hulească; reflectă adevărata percepție a acestuia despre creștinism și unitatea lui, despre rolul bisericii Autocefale în propășirea unui neam.

A citorit biserici de piatră și în filiile Unguraș și Bontăieni, ultima sfințită în

anul 1892, organizând și la acestea ample manifestări cultural patriotice. Subliniem că prin intervenția personală „satele Bontăieni, Chiuzbaia, Dumbrăvița, Ferneziu, Rus și Șindrești primesc gratuit clopote pentru biserici.”⁸

Vasile Lucaciu vizionar

Cunoscând viața reală precum și legile obiective care acționează în comunitățile umane, Vasile Lucaciu a exprimat unele opinii care au părut a fi previziuni istorice. Fără a le detalia le vom sublinia pentru mai buna cunoaștere a motivației acțiunilor sale.

La anul 1890, avea conturată ideea privind realizarea unirii tuturor românilor într-un singur stat. Ideea de „stat național maghiar” pe teritoriul administrat atunci de guvernul de la Budapesta era pentru Vasile Lucaciu o utopie. „Statul acesta nu o să fie național maghiar”.

Puțini au fost cei care au crezut în izbânda eliberării Transilvaniei. „Cred și suntem siguri că vom învinge”; „E o chestiune numai de timp și vom învinge”, afirma în dese conferințe pe care le ținea pe tema națională.

Părintele dr. Vasile Lucaciu scrie lui Badea George: „...*Eu am spus-o la procesul de la Satu Mare în ianuarie 1893, că voi ajunge să fiu ales deputat de Satu Mare în Parlamentul de la București. Tot Tribunalul Regal s-a cutremurat grozav la această amenințare și nici nu au avut curajul să reacționeze. Simțeau în subconștientul lor că spun un adevăr prophetic, pe care ei nu-l vor putea schimba, al cărui proces fatal nu-l vor putea evita, căci așa vrea Istoria, așa vrea Destinul, fiindcă este firesc să fie așa. E o chestiune numai de timp.*”⁹

„Se va schimba întregul sistem” ca efect al emancipării naționalităților era un alt concept enunțat clar de marele vizionar.

Testamentul lui Vasile Lucaciu: „Unire în cugete, unire în simțire, unire în religie” a tuturor românilor, este o viziune sau utopie?! Fericiți cei care vor ajunge să le vadă îndeplinite.

Biserica din Șișești la 1911 după Borovski

Poezie-dedicație¹² ce i-a trimis-o, la 1892, cu prilejul anului nou, poetul George Coșbuc:

Părintelui Vasile Lucaciu

Ne înfrânt erou,
din luptă-n luptă
Tu poartă steagul biruind;
Te-admiră zeci de milioane
Din Tisa pân` Pind.

Bordei, palat, acum răsună
De-a tale fapte vitejești,
Se nasc sublimele iluzii
În inimile românești.

Te luptă, nobilă odraslă,
Precum străbunii s-au luptat:
Pe lângă tine tot românul
Se simte brav soldat.

Nu vei cădea decât atuncia,
Tu primul între patrioți,
Când vei vedea cum cad
în juru-ți
Triumfători, soldații toți!

Această dedicație, publicată în „Tribuna” din Sibiu, N-rul 289 din 1892, este semnată de George Coșbuc, Nicolae Iorga, Bogdan, Enescu, Andrei Bârsan, T. Belimace, Aurel Eliad, Teodor Goma și mulți alții.

Note:

1. Foaia Poporului, Sibiu, Duminecă, 4/17 Octomvrie 1909.
2. Iacoș Ion, Achim Valeriu, op. cit., p. 299-303.
3. *Memorand -Apelațiune, Cătră Ppontificele Roman, Papa Piu X*, Baia Mare, Tipografia lui Stefan

Nanașy, 1912, p. 3-8.

4. *Discursul Părintelui Dr. Vasile Lucaciu, rostit în Odoreu (Cottul Sătmarului)*, în 2 sept. a.c. în cauza episcopiei de Hajdu-Dorog, Arad, 1912, Tipografia „Concordia” soc. pe acții, p. 6-7.

5. *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 162, Luni-Marți, 24 iulie (6 August) 1912.

6. ENQUÊTE DE LA REVUE HEBDOMADAIRE, L'UNION BALKANIQUE, LA QUESTION NATIONALE ROUMAINE, ET LES ROUMAINS DAUSTRO-HONGRIE, 20 martie, 1915, p. 254.

7. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 416.

8. Valentin Băințan, *op. cit.*, p. 275.

9. Ioan Corneanu, *Părintele dr. Vasile Lucaciu, un apostol al Unirii neamului românesc; Procesul penal intentat de autoritățile ungurești părintelui dr. Vasile Lucaciu la Tribunalul Regal din Satu Mare, 8 iulie 1889*, Satu Mare, Editura Solstițiu, 1999, p. 111.

10. Informația zilei de Satu Mare, 29 august 2002, *Șișești - Vatră Străbună (I)*, în *Șișești Vatră Străbună*, Ediția I, Editată de Biblioteca Județeană „Pere Dulfu”, Baia Mare, 2003, p. 204.

11. Ilie Dăianu – Leul de la Șișești. Preotul luptător: Dr. Vasile Lucaciu, Tipografia Cultura, Cluj, 1937, p. 23.

12. Ilie Dăianu – Leul de la Șișești. Preotul luptător: Dr. Vasile Lucaciu, Tipografia Cultura, Cluj, 1937, p. 15-16.

Capitolul XIV

Înveșnicirea lui Vasile Lucaciu

Eroii nu mor niciodată. Memoria colectivă le păstrează pioasă amintire. Cei învredniciți să rămână în sufletele oamenilor precum „Leul de la Șișești” aud mereu recunoștința semenilor lor. „Doina lui Lucaciu”, cântată de șișeșteni, și de mulă, multă lume se înalță ca o rugăciune în ceruri, de unde, părintele dr. Vasile Lucaciu, precum un sfânt, veghează asupra noastră. Am învățat această ”doină”, stând ascuns după perne în patul neașternut, pe sormojacul cu pae, în serile de iarnă, când, la șezătorile lucrative ce aveau loc înaintea de Crăciun, concertul de colinzi se împletea cu doina de jale a părintelui Vasile. Nu înțelegeam atunci care a fost izvorul acestei rugi colective din partea șișeștenilor.

Valentin Băișan a transpus pe note „Doina lui Lucaciu”. „Duhul lui Vasile Lucaciu” cântat de șișeșteni este o altă piesă muzicală ce-i eternizează memoria.

Compozitorul maramureșan Liviu Borlan îi dedică o priceasnă: *Cântec pentru Vasile Lucaciu*. A fost scrisă la solicitarea regretatului profesor Gheorghe Velea, și executată inițial sub conducerea acestuia, în formă corală, cu doi soliști la pian, mărturisește autorul.¹

Apreciat de oamenii timpului său, s-a impus cu supranumele „Leul de la Șișești”, care sintetizează caracterul dârzului luptător pentru propășirea neamului românesc.

Memorabile mărturii și descrieri ale personalității sale ne-au lăsat mari oameni ai timpului său: Nicolae Iorga, I.C. Brătianu, Octavian Goga, I.L. Caragiale, George Pop de Băsești etc.

Numele său a fost atribuit unei localități din județul Satu Mare, înființată în urma

Prima Sfântă Liturghie oficiată de pr. dr. Epaminonda Lucaciu pe locul în care s-a fixat vatra noului sat al șișeștenilor (7 august 1924)³

împroprietăririi țăranilor ca urmare a reformei agrare din 1921. La 7 august 1924 s-a pus temelia satului „Urmașii lui Vasile Lucaciu”, localitate ce acum se numește Lucăceni. Aproape din fiecare familie din parohia Șișești, unde părinte sufletesc a fost Vasile Lucaciu, unul dintre părinți, împreună cu unu-doi copii, au plecat din vatra străbună și au luat viața de la început. În lista cu persoanele care au întemeiat satul „Urmașii lui Vasile Lucaciu” figurează 198 de capi de familie. La poziția nr. 14, este menționat bunicul meu după tată: Babiciu Tanasie, 58, Abrihan Saveta, 6 copii, Șișești, jud. Satu Mare.²

O semnificație aparte o reprezintă Monumentul ridicat în memoria eroului Vasile Lucaciu la Satu Mare. Este impunător și are o simbolistică națională. S-a dezvelit și sfințit la 13 decembrie 1936, fiind amplasat în parcul Carol al II-lea, din Piața Brătianu (azi piața Libertății), *într-o atmosferă de adevărată sărbătoare națională (cu peste 50.000 de participanți!!!)*. Înainte de finalizarea lucrărilor „*în cadrul ceremoniei ce a avut loc la 9 august 1936, în „pedestalul acestei monumentale statui”*”, s-a pus pământ „*plămădit cu sânge străbun din Baia (Moldova), unde trufașul și mândrul rege Mathia al Ungariei (Matei Corvin, n.n.), învingătorul de pretutindeni, a fost învins de propriul său neam, prin urmașii conduși de eroul creștinătății Ștefan cel Mare, de la Adam Clisi (Dobrogea), ...Suceava (Bucovina), ...Călugăreni (Muntenia), ...Rovine, ...Tapae (Ardeal), ...Hotin (Basarabia), ...și în fine, din Șișești, locul unde a trait părintele martir dr. Vasile Lucaciu și unde a ridicat biserica Pentru Sfânta Unire a Tuturor Românilor.*”⁴

Nedreptul Dictat de la Viena a determinat autoritățile românești să ia măsuri de protecție a monumentului pentru a nu fi profanat de cei ce l-au dușmănit mereu. Statuia a avut un destin similar cu al omului pe care-l reprezenta. A fost dusă „în refugiu” la Lugoj, Alba Iulia, la București, în curtea muzeului Cornel Medrea, autorul ei... La 30 noiembrie 1968 statuia a fost dezvelită în parcul din b-dul Republicii, din Satu Mare și numai la 4 octombrie 1992 a fost reșezată pe amplasamentul inițial din anul 1936. Acesta este locul în care eroul națiunii române Vasile Lucaciu trebuie să stea de veghe deapururi.

La Șișești s-a amenajat Muzeul Memorial „Vasile Lucaciu” care alături de Casa Memorială, Clădirea Școlii confesionale construită la 1905, Pavilionul, Izvorul Maicii Precestei, Crucea Făgăduințelor, Absida vechii biserici de lemn dar mai ales Biserica Sfintei Uniri a Tuturor Românilor, vor sta mărturie în veci, cinstind memoria „Leului de la Șișești”.

Despre monumentele din Șișești realizate în mare parte de către părintele dr. Vasile Lucaciu ne-a lăsat o descriere regretatul istoric Traian Ursu.⁵

„Din cele cunoscute și știute, pe baza diferitelor publicații, localitatea Șișești până în anul 1885, când s-a stabilit aici Vasile Lucaciu, deținea două clădiri pe care le putem include în rândul monumentelor de arhitectură; una era biserica de lemn, iar cealaltă era casa parohială. Biserica a fost demolată după anul 1890, păstrându-se doar absida ei, pe când cealaltă clădire – monument este casă memorială „Vasile Lucaciu”.

Absida, cu o fundație din piatră și din șită, având plan pentagonal, păstrează ușa de intrare a vechii biserici, cu admirabilul ancadrament împodobit cu motive florale, vegetale, cercuri, romburi, X-uri și incizii unghiforme. Din pictură s-au păstrat doar urme. Bolta altarului este semicilindrică terminată spre est cu o calotă sferică. În exterior are brâul torsadă care înconjură și corpul bisericii, când exista edificiul întreg.

Casa parohială, transformată în casă memorială „Vasile Lucaciu”, a fost construită

în anul 1837 cum ne spune inscripția, în chirilică, de pe meșter-grindă, că: „Această casă o am făcut noi satul Șișeștiani, preotească, în Anul D[o]mnului 1837 august 24”. În interior se păstrează o parte din biblioteca și mobilierul lui Vasile Lucaciu. Pe locul actual a fost adusă în 1922. Mai târziu, în anul 1934, s-a luat hotărârea să fie transformată în casă memorială. Această funcție o va primi abia în 1973. Inițial, casa a fost construită la 300 m. nord-vest de absida de lemn, a fostei biserici. Casa are o fundație de piatră, pardoseală din lemn și tencuială din mortar. Pe perețele din dreapta intrării în casă, în anul 1968, a fost fixată o placă memorială, din bronz, care ne prezintă chipul lui Vasile Lucaciu și ne face cunoscut că:” În această casă a locuit între 1885-1914 dr.Vasile Lucaciu luptător de frunte pentru desăvârșirea unității naționale a poporului român”.

Bustul de bronz. Tot în apropierea casei străjuiește bustul „Vasile Lucaciu”, operă în bronz, a sculptorului Gavril Abrihan din Rus.”

Despre datele prezentate privind biserica închinată „Pro S. Unione Omnium Romanorum” am reținut: „La rândul ei, absida de vest deține trupul neînsuflețit al marelui bărbat, aflat sub lespede de marmură neagră, așezată de elevii liceului “Vasile Lucaciu” din Carei, în anul 1935. În această placă a fost săpat textul: „Sub această lespede smerită odihnește înflăcăratul apostol și tribun prin care geniul românesc și-a purtat făclia redeșteptării și întregirii, părintele VASILE LUCACIU. Cum tu pururi ai fost pentru nevoile neamului, drept recunoștință îți făgăduim că vei trăi vecinic, îndeosebi în sufletul nostru, al generațiilor care ne creștem în școala patronată de tine, Liceul Vasile Lucaciu din Carei – Sălaj (în prezent Careiul face parte din județul Satu Mare n.n.) care îți închină acest monument, admirându-ți lupta și slăvindu-ți munca și viața bine încheată în fapte mărețe. Dormi în pace tu care ești al tuturor”.

De o parte și de alta a mormântului pereții absidei sunt ornați, la sud cu scena votivă a închinării bisericii de către Vasile Lucaciu și familia sa, iar la nord cu scena intrării trupului său neînsuflețit în această biserică, purtat pe umerii localnicilor și înconjurat de autorității de stat și ecleziastice. În absida altarului se află o placă memorială pe care citim: „Aici servi Domnului făcându-și datoria națională Vasile Lucaciu tribun al românilor robiți”.

În exteriorul bisericii mai sunt două plăci memoriale: una spune că ”Aici odihnește [Leul] (este conturată figura unui leu n.n.) de la Șișești dr. Vasile Lucaciu + mort în 1922 și soția sa Paulina Lucaciu n. Șerbac născută 1856, moartă în 1911”, iar cealaltă, deasupra ușii de intrare în biserică, fixată acolo în anul 1890. Textul ei, în latină, anunță că: „Spre mai mare glorie a lui Dumnezeu, din făgăduință, pentru sfânta unire a tuturor românilor, senatul și poporul român din Șișești a așezat (această biserică și placă n.n.)în Anul Domnului 1890”. Placa de aici nu conține numele lui Lucaciu, dar el e prezent, spiritual, prin conținut și idei. Porticul acestei biserici deține și busturile în marmură al Papei Pius IX, în stânga și al episcopului unirii cu Roma, Atanasie Anghel, în dreapta.”

Apoi Traian Ursu prezintă și alte obiective:

„Vizavi de casa memorială se află **clădirea școlii** „Vasile Lucaciu”, ridicată în anul 1905 cu scopul de a da posibilitatea copiilor români de aici și din jur, ca într-o școală confesională, să învețe în limba lor maternă. ...Clădirea are două săli de clasă spațioase, orientate pe fațada de vest, dar și încăperi pentru locuința învățătorului, din acea vreme, orientate pe fațada de est.

Toate încăperile sunt ocupate de expoziția care ne prezintă, într-o sală, mobilierul unei clase de la început de secol XX, ...iar în spațiul fostei locuințe sunt expuse portretele unor personalități din cultura și istoria Transilvaniei, precum și obiecte și piese care vorbesc despre viața și activitatea tribunului și memorandistului, Vasile Lucaciu, dar și din viața lui ca parlamentar român în cea de-a doua capitală a imperiului bicefal, Budapesta.

Complexul spiritual „Muzeul memorial «Vasile Lucaiu»” mai deține și **pavilionul** de adunare a românilor sau pavilionul de vară, ridicat între anii 1886-1890, pentru a adăposti manifestările ce au loc aici la Șișești, de ordin politic, multe convocate de Vasile Lucaciu, sau cele religioase. Pavilionul, la sud-est de biserică, are plan cruce, fiind totodată foarte spațios putând proteja, la nevoie, până la trei mii de participanți. Mai la sud de biserică și la sud-vest de Pavilion se află izvorul numit al „Maicii Domnului” sau „Ciurgăul” cunoscut sub numele de „Izvorul Românilor”.

În final, amintim existența aici a coloanelor din piatră de granit, la cca. 30 de metri sud de biserică, din care, Vasile Lucaciu gândea, să fie scoase la lumină, prin sculptură, busturile părinților neamului românesc Decebal și Traian.”

Localitatea Șișești are și un monument memorial „**Capela eroilor**” ridicat în cimitirul din fața uliței care duce la Muzeul memorial „Vasile Lucaciu”. Construirea lui aparține lui Abrihan Dumitru, care promisese Divinității, când era în război, că dacă se întoarce acasă va ridica în sat o capelă. Și-a respectat promisiunea ridicând o capela-monument între anii 1930-1933. Asociația „Renașterea Șișeșteană”, cu ocazia manifestărilor „Șișești - vatră strămoșească”, ediția I, 15-18 august 2002”, a realizat o placă de marmură care ne spune că: „Această capelă s-a zidit în amintirea eroilor căzuți în primul război mondial”. Un text identic a fost scris pe o placă din tablă încă din anul 1933.”

Aici, la 26 noiembrie 1978 s-a dezvelit bustul din piatră a marelui tribun, operă a sculptorului Gavril Abrihan, din Rus.⁶ Acum pe acest amplasament este așezat bustul din bronz, realizare a aceluiași sculptor. A fost prima mare manifestare culturală dedicată „Leului de la Șișești” din perioada comunistă. Au participat toate oficialitățile de partid și de stat ale județului Maramureș, în frunte cu primul secretar al Comitetului Județean de Partid, Gheorghe Pop (vezi foto.).⁷ Din acel an și până în prezent, la Șișești, părintele dr. Vasile Lucaciu, erou al neamului, a fost comemorat în fiecare zi de 1 decembrie. Acum această comemorare se împletește în mod fericit cu Ziua Națională a României.

An de an, aici, în acest sanctuar în care spiritul părintelui Vasile Lucaciu veghează în permanență, vin mulți dintre cei care doresc să reintre în atmosfera marilor sărbători naționale și religioase ce aveau loc odinioară la Șișești. Spre marea bucurie a șișeștenilor tradiția aceasta a fost reluată. Așa se face că pe-aici și-au purtat pașii regretații scriitori, precum: Ioan Alexandru, Teohar Mihadaș, Ion Iuga, Laurențiu Ulici, Gheorghe Pituț, Radu Săplăcan, Dan David, Ion Baias, Tudor Dumitru Savu, Vasile Sav, Ion Burnar și contemporanii: Nicolae Breban, Augustin Buzura, Ion Mureșan, Horea Bădescu, Constantin Zărnescu, Ioan Moldovan, Ioan Groșan, Nicolae Băciuț etc...

Un mare număr de statui, busturi în bronz și în piatră, sunt amplasate în locuri care-i păstrează memoria. Monumentul memorandiștilor de la Cluj-Napoca, Șișești, Bustul de la Alba Iulia de lângă Sala Unirii, Busturile de la Șișești, Lucăceni, Carei, Baia Mare etc.

Despre monumentele din Județul Satu Mare avem descrieri amănunțite din partea

Izvorul

colonelului în rezervă Voicu Șichet, redactorul șef al revistei „Eroii Neamului” din Satu Mare.⁸

„Statuia lui Vasile Lucaciu situată în Parcul Central din municipiul Satu Mare... după ce a fost recuperată, statuia a fost amplasată pe platoul din fața actualului Muzeu Județean, acolo gășind-o sfârșitul „Epocii de aur”. Inițiativa mutării sale pe vechiul amplasament din Parcul Central a aparținut prefectului de atunci al județului, inginerul Cornel Morar, care, în 1992, a condiționat amenajarea clădirii fostei Județene de partid ca local pentru Muzeul Județean de Istorie de realizarea acestei acțiuni de către angajații instituției, în frunte cu directorul Viorel Ciubotă. Aceștia au reușit să mobilizeze un număr important de agenți economici și oameni cu dare de mână din Satu Mare, care au sprijinit financiar toate lucrările necesare, inclusiv turnarea în bronz, la UNIO, a Lupoacei care a fost amplasată în locul lui Vasile Lucaciu, precum și mutarea Statuiei Ostașului Sovietic din parc în Cimitirul Eroilor. Mai mult, la reînaugurare au fost invitați reprezentanți din toate zonele țării, în special din Transilvania, dar și români din zonele limitrofe, Basarabia, Bucovina, Transcarpatia sau Ungaria. Cu toții au adus și depus sub postament, printr-un orificiu anume lăsat, țărână din locurile de baștină și „credinționalele” cu care au fost mandatați. ...**Casa memorială de la Apa** și bustul ridicat în fața acesteia, despre care face vorbire în articolul său profesorul Nicolae Pop.

Cel mai vechi însemn cu privire la Vasile Lucaciu este **placa memorială de pe casa** din Satu Mare în care și-a petrecut ultimii ani ai vieții, situată la nr. 11 de pe bulevardul ce-i poartă numele, dezvelită la comemorarea unui an de la moarte, la Întâi Decembrie 1923 (Toduț, Gheorghe. Memoria vie a lui Vasile Lucaciu. Eroii neamului, Satu Mare, 2012, 4 (serie nouă), nr. 3 (12), p. 9.).

Fișa nr. 1/1986. Obiectiv: Placă comemorativă, dr. Vasile Lucaciu

Localitate/comună, locație, acces: Satu Mare, B-dul Republicii (n.a. acum V. Lucaciu), nr. 11, auto și pietonal.

Proprietar teren: Consiliul Popular municipal Satu Mare

An construcție, constructor (autor): 1968, Consiliul Popular municipal Satu Mare

Descriere, dimensiuni: Placă din marmură albă, 1,00x0,75 m

Inscripție: În limba română: „În această casă a trăit dr. Vasile Lucaciu, militant de seamă pentru libertatea națională a poporului român și realizarea unității naționale”.

26 noiembrie 1978, dezvelirea bustului lui Vasile Lucaciu la Șișești

În această casă locuiesc acum vreo 16 familii... Și când te gândești că prin anii 1930 se solicita achiziționarea casei de către Primăria Satu Mare și transformarea ei în bibliotecă publică!!!

Semnalăm și faptul că tot pe str. Vasile Lucaciu din Satu Mare se găsește și casa ce era proprietatea lui Vasile Lucaciu de pe vremea când era profesor la Liceul Superior Catolic de Stat, în care acum funcționează grădinița „Guliver”. Sperăm că ambele imobile vor fi redade, în curând, circuitului cultural-turistic.

În afara bustului de la Apa, lui Vasile Lucaciu i-au mai fost ridicate și altele în județ: în fața școlilor gimnaziale cu același nume din Carei și Lucăceni, precum și de la Colegiul Național Mihai Eminescu din Satu Mare. Acesta din urmă, donat de familia Cornel Palfi, a fost dezvelit în 18.11.2011, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea ASTREI. (Bălu, Daniela. O viață dedicată neamului românesc - dr. Vasile Lucaciu: „...acolo unde sunt eu, acolo bate inima Ardealului!”. Eroii neamului, Satu Mare, 2011, 3 (serie nouă), nr. 4 (9), p. 22.)

Semnificativ este și faptul că 4 școli gimnaziale din județul Satu Mare se numesc „Dr. Vasile Lucaciu”, respectiv în: Satu Mare, Str. Rodnei 64, care are în hol un bust din lemn al lui Lucaciu, realizat de un părinte; în Carei, situată pe strada cu același nume, având la intrare, așa cum menționam mai sus un bust al mentorului spiritual; Apa, denumire pe care o are din anul 2000 și, bineînțeles, Lucăceni.

Special am lăsat la final această localitate, pentru că oamenii de aici sunt urmași ai celor pe care cu atâta dragoste i-a păstorit părintele Lucaciu la Șișești. Strămoșii lor s-au așezat în câmpia careiană după primul război mondial, când statul român s-a străduit să recompenseze jertfelnicia celor ce au luptat pe front, prin atribuirea unor parcele de teren agricol rămase fără stăpân în urma părăsirii lor de către marii latifundiați maghiari, neîmpăcați cu gândul că Transilvania a intrat în hotarele firești ale României. Cu toate că au fost alungați din gospodăriile lor, clădite cu multă trudă în perioada interbelică, de către hortiștii instalați pe aceste meleaguri în septembrie 1940, după terminarea războiului au revenit și și-au continuat viața, la fel ca moșii din alte sate formate în anii 1920 în zona Carei. Printre realizările lucăceniilor se numără și școala, construită în anul 2004, prin grija fiului satului, profesorul Ioan Viman, școală care nu se putea să nu poarte numele mentorului spiritual al sătenilor, iar un bust al acestuia în fața ei, era tot ce era necesar pentru ca memoria lui Vasile Lucaciu să rămână veșnică.”

Tomuri întregi s-au scris despre viața și activitatea sa: monografii, studii, piese de teatru, poezii nenumărate scrise de mari poeți dar și de către oameni din popor; filme artistice și documentare. Prima piesă a fost jucată la Teatrul din Craiova, pe timpul când Vasile Lucaciu era în viață. La Baia Mare, piesa „Vasile Lucaciu”, scrisă de Dan Tărchilă a avut premiera la 16 noiembrie 1978 la Teatrul Dramatic. S-a jucat ani în șir, iar rolul

interpretat de marele actor Ion Săsăran a fost unul de excepție. Isidor Râpă, fost director la Școala populară de artă din Baia Mare a scris și regizat, având ca actori elevii Școlii din Șișești, un moment teatral intitulat „Tribunul”, care a fost prezentat în cadrul manifestărilor de omagiere a lui Vasile Lucaciu la 1 decembrie 1988.

Mulți pictori i-au realizat portretul sau l-au reprezentat în momentele sale de luptă. „*Un renumit pictor Italian, Aschenzi, a venit direct de la Roma, trimis de luptătorii italieni, să-l viziteze la închisoare și în semn de admirație pentru atitudinea sa, l-a pictat, eternizându-l în momentul când procurorul, după amenințări și încercări de mită, îl imploră să cedeze, renunțând la lupta politică și națională, dar Vasile Lucaciu face un semn de refuz.*”⁹

La Cicârlău, jud. Maramureș, s-a fondat în anul 1977 Cenaclul „Vasile Lucaciu”, iar primul Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu” a avut loc în 1978.¹¹ Vestitul artist plastic Mihai Olos, împreună cu alți membrii ai festivalului, vizitează, la 1 Decembrie 1978, Muzeul din Șișești, ocazie cu care i-a desenat figura-i luminoasă pe tabla școlară din clasa-muzeu unde am făcut primele două luni de școală, folosindu-se de albul unei crete ce era pe suportul tablei.¹² De fiecare data când are loc acest festival, pe agenda de deplasări este și vizitarea Muzeului Vasile Lucaciu din Șișești. Prezența poezilor și scriitorilor la Șișești le oferă muza necesară pentru a lăsa pagini neperitoare privind memoria „Leului de la Șișești”.

„Cei circa 30 de participanți, din care 12 au venit din alte județe, au fost întâmpinați simbatic la Șișești de primarul Gheorghe Bud și de un grup de intelectuali și consilieri locali.

În fața statuii, oamenii și-au scos pălăria, semn că respectul șișeștenilor pentru Vasile Lucaciu este profund.

Încă vii sînt și merii ionathan, soi nou la începutul secolului XX, plantați în livezi la îndemnul preotului Lucaciu (oferea elevilor premii în puieți altoiți în pepiniera școlii).¹³

Filatelia Română i-a acordat atenția cuvenită. „În anul 1949 s-au realizat în condiții grafice modeste, monocolare, două ilustrate poștale care înfățișează noua „Biserică a S. Uniri a tuturor Românilor” din Șișești ctitorită de Vasile Lucaciu înconjurată de o imensă procesiune creștinească, iar cea de-a doua ilustrată prezintă Casa parohială din Șișești, cu un grup de credincioși, în care a trăit timp de 35 de ani părintele Lucaciu. Cu ocazia jubileului de 130 de ani de la nașterea lui Vasile Lucaciu, Filiala județeană Maramureș a Asociației Filateliștilor din România, cu sprijinul Bibliotecii Județene Maramureș „Petre

Piesa “Tribunul” scrisă de Isidor Râpă interpretată în aer liber de “trupa de teatru” din Șișești pentru șișeșteni. în rolul părintelui dr. V. Lucaciu – prof. Gavril Ardelean. (Foto din colecția familiei Ioan Bud)

Pictorul maramureșan Aurel Dan, într-o viziune personal, a realizat tabloul „Procesul Memorandiștilor”, până donată Muzeului Memorial „Vasile Lucaciu” din Șișești.¹⁰ Profesorul și pictorul Nicolae Pop din Apa i-a realizat mai multe portrete.

*Stânga: Desen realizat de artistul plastic Mihai Olos
Dreapta: Cenaclul „Vasile Lucaciu” la Șișești*

STAGIUNEA 1978-1979		PREMIERA : 16 NOIEMBRIE 1978	
VASILE LUCACIU			
de DAN TĂRCHILĂ			
PREMIERA ABSOLUTA			
Distribuția :			
1 Vasile Lucaciu	---	ION SASARAN ⁴	
2 Paulina, soția lui	---	MĂGDALENA CERNAT ²	
3 Mihai, tatăl lui	---	VIRGIL FATU	
4 Teodor, un Micu	---	TEOFIL TURTUREA ³	
5 Sărbă Anadol	---	AUREL MAZILU ⁶	
6 Detinutul	---	GHEORGHE LAZAROVICI	
7 Paznicul	---	RĂDU DIMITRIU	
8 Sărbă Crișag	---	VASILE CONSTANTINESCU ⁷	
9 Funcționarul	---	MIRCEA GRAUR ⁵	
10 Judecătorul	---	SIMON SALCA ⁸	
11 Jandarmul	---	IOAN NAGY ⁹	
Memorandiștii :			
Regia artistică :		Scenografia :	
IOAN IEREMIA		DRAGOȘ GEORGESCU	
Regia tehnică : Mircea Ziman		Suflet : Cornelia Mărcu	
Fotografi : I. Nădișan, Fr. Szabo, A. Suth			
Șef atelier : Avram Băban			
<small>Colaboranți tehnici : Constantin Ungureanu, Pavel Măcureanu, electricieni ; Camelia Frotoc, sonorizator ; Mircea Ștefan, mecanic ; Feleșca Ionel, pictor decor ; Ion Teodor, pictor ; Gheorghe Eșteriuș, Ionel Mărioș, Gheorghe Iuliano, orfeetriș ; Mircea Măzaruș, Dumitru Mureșanu, Daniel Ștefănescu, confector ; Dorinel Lăduțiu, Ștefan Pop, Nădărlău, Ștefan Pop, Ștefan Ștefan, Emil Chiriac, Ștefan Chiș, ceramist ; Dușan Elieșbău, mecanic ; Toșcă Mihai, mobilier ; Dorinel Pop, Dumitru Mărcuș, Al. Popescu ; Gh. Gălbăr, tineri Gălbăr, Ioan Nagy, metalist ; decora : Dumitru Băștescu, meșter.</small>			

*Afișul primei reprezentări a piesei “Vasile Lucaciu” la Teatrul Dramatic din Baia Mare
Premiera 16 noiembrie 1978*

Dulfu” a editat într-un tiraj redus, un set de trei plicuri ilustrate (denumite „întreguri poștale”) pe care sunt reproduse: pe primul, portretul lui Vasile Lucaciu, pe al doilea, placa memorială fixată pe casa din Șișești, iar pe al treilea este un fragment din cuvântarea lui Octavian Goga rostită la ceremonia de înmormântare a prietenului său Lucaciu, cu următorul text fixat într-un cadru artistic: „Ca și Petru Maior, Samuil Micu și Gheorghe Șincai, părinții redeșteptării noastre, tânărul vlăstar de la Baia Mare ...avea ca supremă dogmă libertatea... care i-a dat arsenalul de gândire, scutul de apărare și ținta de luptă”. Pe toate plicurile este aplicată în tuș negru o ștampilă jubiliară cu chipul clar și distins al acestui neînfricat fiu al neamului nostru.”¹⁴

Pe mormântul lui Vasile Lucaciu din biserica din Șișești s-a așezat în anul 1924 o lespede de marmură cu o frumoasă dedicație din partea Liceului „Vasile Lucaciu” din Carei, al cărui director era prof. Aurel Coza. În anul următor „În cadrul unei duioase serbări commemorative, în fața bisericii s-au plantat doi stejari, care se vor numi „Stejarii lui Lucaciu”.¹⁵

Poetul Adrian Păunescu l-a avut ca model politic (personal l-am auzit spunând acest lucru). Poezia lui „Închinare unui erou” (1982), se încheie cu versurile: „*Vor fi eroi în Daco-România / Cât exista-vor cele pământești / Cât mierla își va spune tragedia / Și iarba va mai crește la Șișești*”.

De asemenea, în municipiile Baia Mare și Satu Mare avem străzi care au denumirea Vasile Lucaciu. Multe instituții de învățământ au ca patron spiritual numelui său: licee în Baia Mare, Satu Mare și Carei; școli cu clasele I-VIII, în Șișești și Lucăceni.

Mai amintesc că tradiția locală din Șișești îi atribuie unele cugetări care, atunci când sunt folosite în vorbirea curentă, sunt enunțate cam așa: *Ferește-mă Doamne, de prieteni, că de dușmani mă feresc singur! Bună minte, cum spunea Lucaciu.*

Fiecare obiectiv din Muzeul memorial „Vasile Lucaciu” de la Șișești, constituie o atracție specială de aceea imaginea lor este inclusă în cele mai importante lucrări realizate la nivelul județului Maramureș. Un frumos album fotografic intitulat Maramureș - Tezaurul din Centrul Geografic al Europei, editat de Consiliul Județean Maramureș, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 2002, Editura Proema prezintă două imagini legate de părintele dr. Vasile Lucaciu.

1. Biserica „Sfintei Uniri a tuturor Românilor” construită în Șișești din inițiativa părintelui greco-catolic dr. Vasile Lucaciu, în stilul Catedralei „Sf. Petru” din Roma, sfințită în 1891.

2. Muzeul memorial „Vasile Lucaciu” de la Șișești.

Demn de menționat este episodul petrecut de Hramul Bisericii din Șișești din anul 1943 când românii au preluat aceleași mijloace de rezistență împotriva vechilor asupritori reveniți drept stăpâni în urma odiosului Diktat de la Viena din 30 august 1940. „Pe fondul acestei stări represive la adresa românilor maramureșeni¹⁶ de pe cursul superior al văii Cosăului s-au înmulțit restricțiile privind “libertățile românilor”. Singura modalitate de manifestare a atitudinii lor antihorthyiste a rămas tot cu ocazia sărbătorilor religioase

la care participa mult popor. Așa s-a întâmplat și cu ocazia hramului de la Șișești de la începutul toamnei anului 1943 când, potrivit unui document semnat la 30 octombrie 1943, de către același osârdnic preot Petru Perșe, ocrotiți de praporii “Maicii Românilor” și ai Fiului Acesteia, Domnului Nostru Isus Cristos, peste 300 de budeșteni au trecut munții în Șișești, animați de versurile priceasnelor între care și celebra strofă:

“Nu ne lăsa Măicuță
Să pierim pe cale
Că noi suntem fiii
Lacrărilor tale!”

În “raportul despre starea religioasă morală”, întocmit pentru sinodul de toamnă, tot la subpunctul “Momente mângâietoare”, același preot nota, între altele: “Vrednic de amintit e numărul mărturisirilor de Paști, care în anul acesta a fost 1212 cazuri, față de anul trecut, prezintă un spor de 242 cazuri. Alt moment îmbucurător a fost cu ocazia peregrinajului de la 8 septembrie a.c. - Șișești, cu această ocazie, din parohia Budești, au plecat în procesiune, un număr de peste 300 credincioși”.

2008. Dezvelirea monumentului Memorandiștilor șișeșteni

„Ca la orice moment important din viața și activitatea noastră, această zi istorică pentru șișeșteni a fost anunțată prin invitația adresată celor care nu trebuiau să lipsească de la acest eveniment. Monumentul are o dedicație: „Glorie și recunoștință participanților din comuna Șișești la Memorandumul Românilor. Viena, Mai 1892”. Pe tăblițele de marmură sunt înșcriși: Pr. Dr. Vasile Lucaciu, 1852-1922, Șișești; Gheorghe Avram, 1858-1939, Șișești; Vasile Băban, 1844-1913, Șișești; Ioan Pop, 1872-1932, Șișești; Pr. Iuliu Șurani, 1855-1917, Șurdești; Constantin Dipșe, 1843-1915, Șurdești; Atanasie Demian, 1859-1929, Negreia; Pr. Demetriu Cionte, 1853-1926, Dumbrăvița; Andrei Pop, 1839-1916, Cetățele și Ilie Chifor, 1860-1930, Unguraș .

O mențiune aparte trebuie făcută privitor la figura în bronz a părintelui Vasile Lucaciu, plasată în colțul de sus a Monumentului, o concepție personală a sculptorului Traian Moldovan, care de altfel a inscripționat și tăblițele de marmură, aduse „în alb” de la C.M.C. Cărbunar, unde au fost confecționate.”¹⁷

Nu putem evoca toate manifestările organizate pentru a omagia pe cel ce a fost „Leul de la Șișești”. Vom mai arăta, totuși, că în anul Centenarului Marii Uniri personalitatea de excepție a părintelui dr. Vasile Lucaciu, unul dintre cei care a pus mai multe cărămiți la construcția acestui măreț edificiu România Întregită a constituit un punct de referință în organizarea unor festivități. Vom prezenta câteva.

La 21 ianuarie 2017, în satul în care s-a născut, Apa, județul Satu Mare, s-a sărbătorit aniversarea a 165 de ani de la nașterea preotului (gr. cat.) vicar (p.m.), dr. Vasile Lucaciu. Cu această ocazie, din partea Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” – filiala Maramureș, s-a depus o coroană de flori la statuia sărbătoritului, situată în fața Casei Memoriale „dr. Vasile Lucaciu” iar în cadrul simpozionului care a avut loc atunci, am prezentat lucrarea **Vasile Lucaciu – erou al națiunii române!**

„A răsărit o stea care s-a așezat și va rămâne veșnic în cununa eroilor neamului românesc. ...Istorici și teologi, scriitori, jurnaliști, alți mânăitori de condei, au redactat

monografii, studii, piese de teatru, poezii și i s-au ridicat monumente, dintre care cel de la Satu-Mare este magistral, n-au reușit să-l așeze pe acel pedestal pe care l-a înălțat poporul român. Încă din perioada în care era în viață, dar și în prezent, românii îi cântă cu adevărată evlavie (ca pe o priceasnă), Doina, fixându-l între eroii legendari ai națiunii române precum Avram Iancu sau Pinteza Viteazu. ...Noi, Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Maramureș, dorim să inițiem emiterea unei Hotărâri de Guvern prin care părintele dr. Vasile Lucaciu **să fie declarat, precum Avram Iancu, erou național**. Părintele Vasile Lucaciu a fost un Ostaș și Apostol al Neamului Românesc. „Leul de la Șișești” înveșmântat în haină preoțească, a avut drept armă cuvântul, un cuvânt „cu putere multă”. În cadrul festivităților organizate Ansamblul artistic al Școlii din Șișești a prezentat un frumos program artistic evocând pe părintele dr. Vasile Lucaciu.

La acest demers al nostru s-a alăturat și Filiala Satu Mare a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” astfel că domnul colonel (r) Voicu Șișchet a reușit să-l capateze pe domnul deputat de Satu Mare Romeo Nicoară, susținut de domnul deputat de Cluj-Napoca, dl Oros Adrian, cu rădăcini familiale în Șișeștii Maramureșului să introducă o inițiativă legislativă la Senatul României unde se află în prezent pe ordinea de zi. Noi, maramureșenii, n-am reușit să facem acest lucru, motiv pentru care am adresat o „Scrisoare deschisă: Către, Parlamentarii maramureșeni, publicată în „Graiul Maramureșului”, în care i-am informat că „Pe agenda de lucru a Senatului României din această sesiune parlamentară figurează Proiectul de lege privind declararea părintelui dr. **VASILE LUCACIU** ca **EROU AL NAȚIUNII ROMÂNE**, rugându-i:

„Stimați Parlamentari maramureșeni, aveți datoria, ca reprezentanți ai alegătorilor în forul legislativ al țării, să exprimați printr-un vot „Pentru”, dorința lor. Sunteți datori să susțineți inițiativa colegilor dumneavoastră din județele Satu Mare și Cluj și să prezentați parlamentarilor din alte județe, care nu cunosc viața și activitatea eroică a lui Vasile Lucaciu, motivele pentru care în Cameră, Proiectul trebuie aprobat.”

Ecoul solicitărilor noastre s-a materializat în faptul că acest proiect de lege a trecut cu aviz favorabil la Camera Deputaților, camera decizională. Așteptăm cu nerăbdare adoptarea acestei legi.

Casa memorială din Apa, jud. Satu Mare, locul copilăriei sale, este un reper important pentru păstrarea memoiei marelui tribun. Aici, duminică, **21 ianuarie 2018**, cu ocazia manifestărilor de omagiere la 166 de ani de la nașterea lui Vasile Lucaciu s-a înălțat un catarg¹⁸ pe care flutură începând din anul Centenarului Marii Uniri drapelul românesc sfințit și udat de lacrimile celor prezenți. Frumoase cuvinte s-au spus cu această ocazie. “Se spune că simbolic un catarg realizează legătura dintre cer și pământ, un catarg cu drapelul țării noastre leagă România de jos cu România de sus, ne leagă cu strămoșii noștri a căror exemplu trebuie să-l urmăm, iar unul din aceștia e Vasile Lucaciu. (prefectul de Satu Mare, Darius Filip). „**Lumina vine de la Luminători. Toate popoarele au avut luminători iar poporul român l-a avut pe Vasile Lucaciu. ... Vasile Lucaciu a fost unul dintre cei mai importanți luminători ai neamului românesc. A răsădit lumina, a cultivat-o, a fost la rândul lui luminat de alți luminători ai neamului nostru. Să așezăm răsăritul la orizontul neamului!** (Dr. Teodor Ardelean)

Salutări din Șișești

Apelativul de „înainte-mergător”, atribuit părintelui dr. Vasile Lucaciu de către jurnalistul Alexandru Ciura, cel care a învățat direct de la ilustrul său înaintaș în domeniul scrisului, forța cuvântului rostit sau scris, modul în care trebuie prezentată o idee în vederea captării interesului cititorului și nu în ultimul rând etapele argumentației în cuprinsul expunerii lor. Caracterul său novator îl întâlnești în toate acțiunile sale. Cunoaștem că pe timpul vieții sale mijloacele de comunicare era telegraful, cel mai rapid, scrisoarea și legătura directă. Iată că pentru a se folosi de poștă, ca instituție bine organizată, Dr. Vasile Lucaciu tipărește Cărți Poștale pe care înserează imagini stabilite de el și care să-l reprezinte. Personal nu cunosc un alt exemplu de acest fel. N-am văzut vre-un studiu legat de acest subiect. Cunosc până acum două modalități folosite de marele novator legate de modul în care impactul direct al imaginii influențează pe om în general și pe interlocutor în special. Unul este cel legat de premiera copiilor sau oferirea unui simbol în imagini copiilor în momente deosebite ale vieții lor, la momente aniversare sau, așa cum am văzut deja, în ziua primei comunicări. Realizarea Cărților Poștale cu imagini care și în acest moment ar putea constitui un mijloc de promovare a unei idei sau a unei localități mi se pare genial.

Imaginile pe care le-a folosit părintele Vasile Lucaciu pe Cărțile Poștale tipărite

©bvau.ro

Mormântul lui Vasile Lucaciu din biserica ctitorită de către acesta, înainte de amenajarea plăcii de marmură.

la cererea lui nu pot fi separate și identificate cu certitudine deoarece și fiul său, părintele dr. Epaminonda Lucaciu, a folosit acest mijloc de imprimare și corespondență. De aceea vom prezenta numai faptul că am identificat până acum următoarele imagini inserate pe reversul Cărțior Poștale editate de către tandemul tată-fiu, Lucaciu.

Portretul „Leului de la Șișești”: este vorba de o imagine care-l înfățișează pe părintele Vasile la o vârstă înaintată. Este imaginea după care, cu siguranță, pictori actuali vor încerca să descifreze trăsăturile de caracter ale omului „înainte-mergător” în diverse domenii.

O altă imagine reprezintă casa în care a locuit părintele dr. Vasile Lucaciu (pagina 44). Nu ne este prezentată o simplă construcție ci o prezintă cu un grup de săteni care prin portul lor transmit detalii referitoare la starea lor materială, unitatea și diversitatea acestuia.

Imaginea Bisericii Pro S. Unione Omnium Romanorum în diverse unghiuri a constituit de fapt principala idee pe care a dorit să o comunice prin Cărțile Poștale pe care le trimitea. Cuvintele „Salutări din Șișești” erau tipărite. Lăsa apoi loc liber pentru așternerea comunicărilor dorite. „Veniți la Șișești.....”

La fel a procedat și cu imaginea bisericii, frumoasă, mare precum o catedrală. Niciodată n-a făcut fotografia ei fără a regiza și pregăti un mesaj, indiferent scopul sau momentul efectuării fotografiei. A nu se uita că la vremea aceea fotografierea era o specialitate nouă iar imaginile fotografice din acele vremuri, toate au devenit documente istorice. Una din fotografiile realizate atunci este inclusă în lucrarea monografică a județului Satu Mare de Borovski (vezi pagina 237). Pe lângă calitatea acestei fotografii trebuie să observăm și felul în care au fost mobilizați șișeștenii pentru a da culoare și un mesaj bine definit celor care vor privi această imagine. Totdeauna persoanele sunt cele care dau culoare fotografiilor realizate. Și când te gândești că de la Baia Mare, de unde trebuia adus un fotograf, până la biserica din Șișești sunt 15 km, din care cu trenul, până în Baia Sprie 10 km, iar 5, pe jos au în căruță.

Multe alte momente importante din nenumăratele sărbători religioase și naționale organizate la Șișești au fost fotografiate pentru a ne transmite date cât mai fidele despre ce se făcea la această parohie din Părțile ungurene ale Transleithaniei, stăpânite de cei ce aveau ca sceptru pajura bicefală.

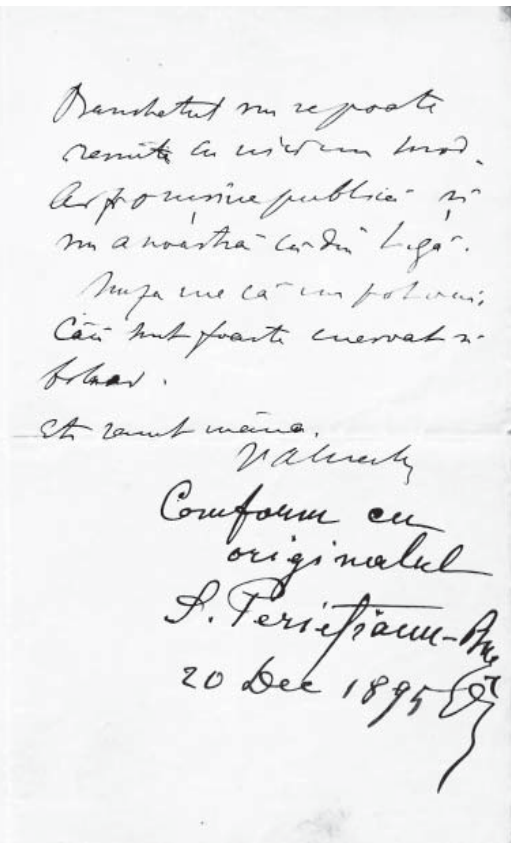
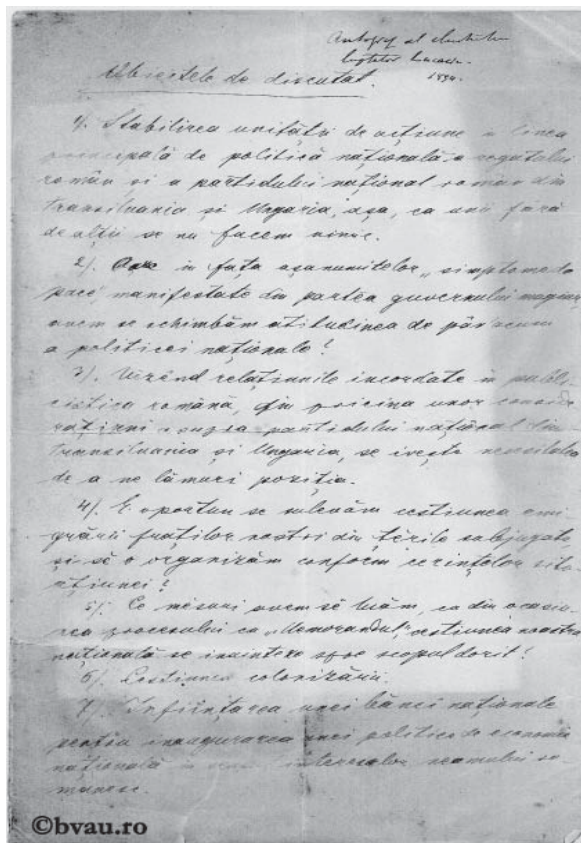
Am lăsat la urmă povestea Cărții Poștale care are ca imagine mormântul ctitorului Bisericii „Maicei Domnului” din Șișești, anterior amenajării plăcii existente acum pe acest mormânt. Se cuvine să subliniem, în acest context, eforturile continue și pe etape prestabilite, depuse de către preotul paroh greco-catolic, Gabriel Horț, și credincioșii șișeșteni, pentru renovarea mormântului și al întregii biserici.

Este evident că această fotografie s-a realizat la cererea și stăruința fiului său, dr. Epaminonda Lucaciu. Nu am cuvinte prin care pot să aduc mulțumirile mele personalului calificat și devotat meseriei, de la Biblioteca Județeană ”V. A. Urechia” din Galați, care au dat dovadă de multă sollicitudine pentru a colabora în scoaterea la lumină a activității „Leului de la Șișești” pe vremea când era deputat de Galați în Parlamentului vechiului Regat România.

Toate aceste Cărți Poștale, după cum vedeți, poartă sigla: bvau.ro, adresa renumitei biblioteci gălățene. Cel mai frumos cadou de Centenarul Marii Uniri primit de noi toți, este fotografia care-l reprezintă pe marele luptător dr. Vasile Lucaciu, având în mână Programul Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria, program de luptă care a stat la baza făuririi României Întregite (pagina 30). Acest dar pentru noi, cei care-l iubim pe părintele Vasile acolo sus în ceruri de unde ne veghează, ne-a fost oferit de către domnul director **Ilie Zanfir** și doamna **Camelia Toporaș**, șef serviciu referințe, și doamna **Camelia Bejenaru**, responsabilă a Compartimentului „Colecții speciale”, la această importantă instituție culturală din Galați. Nu întâmplător am așezat această fotografie pe copera acestei lucrări omagiale.

Părintele dr. Vasile Lucaciu, n-a fost un „traseist” prin Galați. Nu avem date certe din care să rezulte modul în care părintele dr. Vasile Lucaciu a candidat pentru demnitatea de deputat tocmai la Galați, el venit din Părțile Ungurene, de dincolo de Transilvania. Putem bănui că prietenia cu V. A. Urechia, gălățeanul cu o cultură vastă, conducător al

Ligii Culturale și nu în ultimul rând un bun prieten cu omul, și tovarășul de luptă și idei; l-a determinat să facă aceasta. Prietenia celor doi este viu ilustrată, inclusiv în ziarele franceze, atunci când cei doi oameni de cultură au reprezentat ginta latină română la Congresul de la Montpellier.

Autograful al ilustrului luptător Lucaciu. 1894.

Să revenim la „autograful” părintelui dr. Vasile Lucaciu ce se păstrează la biblioteca V. A. Urechia, Galați, locuitorii căruia i-au acordat votul pentru a deveni deputatul lor în Parlamentul de la București.

Mențiunea făcută pe colțul din dreapta sus al documentului Autograful al ilustrului luptător Lucaciu ne spune prețuirea de care s-a bucurat la Galați deputatul lor.

Conținutul acestui document este următorul:

Obiectivele de discutat:

1. *Stabilirea unității de acțiune în linia principală de politică națională a regatului român și a Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria, așa, că unii fără de alții se nu facem nimic.*

2. *Oare în fața așa-numitelor „simptome de pace”, manifestate din partea guvernului maghiar, avem se schimbăm atitudinea de pân` acum a politiceii naționale?*

3. *Văzând relațiunile încordate în publicistica română, din pricina unor considerațiuni asupra Partidului Național din Transilvania și Ungaria, se ivește necesitatea de a ne lămuri poziția.*

4. *E oportun se sulenăm cestiunea emigrării fraților noștri din țerile subjugate și se o organizăm conform cerințelor situațiunei?*

5. *Ce măsuri avem să luăm, ca din ocasiunea procesului cu „Memorandul”, cestiunea noastră națională se înainteze spre scopul dorit?*

6. *Cestiunea colonizării.*

7. *Înființarea unei bănci naționale pentru inaugurarea unei politice de economie națională în sensul intereselor neamului românesc.*

Datarea acestui înscris ca fiind din anul 1894 îmi oferă argumentul că această notă scrisă cu mâna proprie este din cadrul ședințelor de lucru pe care dr. Vasile Lucaciu le avea la Cluj, în timpul Procesului Memorandului, cu ziarității prezenți la acest mare eveniment unde se judeca o națiune întreagă nu persoanele acuzate. În instruirile pe care le făcea zilnic credem că le-a direcționat activitatea publicistică prin aceste direcții stabilite. „După ce, încetul eu încetul, poporul s'a împărșiat, acuzații au rămas singuri cu garda de studenți uniwersitari — vreo sută — veniți de pe la toate universitățile, cari au rămas paznici credincioși de-alungul celor trei săptămâni, cât a durat procesul. Între ei mă număram și subsemnatul, care făceam parte și din „biroul de presă”, însărcinat cu valorificarea publicistică a marelui proces dramatic. Mândria noastră erav că șeful „biroului” era părintele Lucaciu. În birou erau membri iluștri, era Dr. Aurel Mureșianu, directorul „Gazetei Transilvaniei”, Dr. Vas. Hossu, profesor de teologie din Blaj (Episcopul de mai târziu dela Lugoj și Gherla). Era și un German, Rudolf Eugl, pentru presa vieneză și un italian Roberto Fava, care a scris o carte cu amintirile sale dela Cluj (Ricordi romeni). Dar fala noastră era președintele nostru, care venia zilnic printre noi, ne controla și ne îndruma. Cartierul biroului era la hotelul „Biasini” (acum „Grand Hotel” din str. Avram Iancu Nr. 18). Întreg hotelul era ocupat, ca și „Hungaria”, exclusiv de Români și anume de oamenii procesului. Aci ne aveam „biroul presei” instalat în 2 camere, ca o redacție stabilă. Ripoterii veniau dela proces, făceau raportul pentru ziarele noastre și lansau telegrame, nemțește, franțuzește și italienește, pentru o mulțime de state. ...După rapoartele noastre românești, — largi și colorate — gazetarii străini făceau telegrame rezumate și mai rar câte o scrisoare specială pentru câte un Jurnal. Îndeosebi R. Fava era neobosit scriitor. El alimenta o mulțime de ziare italiene, din Roma și din provincie, cu rapoarte lungi, documentate, zugrăvind fondul procesului ca un conflict între două rase. Traducerea acestor articole pentru ziarele noastre era tot chemarea biroului nostru.

În fotografia document alăturată avem și semnătura părintelui Vasile.

Aici la Galați, cei care doresc să vadă și alte fotografii originale de la vremea aceea, pot face un drum până la Biblioteca județeană „V.A. Urechia” care are în permanență „porțile deschise” pentru cei ce doresc să afle adevăruri cuprinse în scrierile vechi.

Vasile Lucaciu în pictură

Am rugat pe domnul profesor Pop Nicolae, istoric și totodată pictor să descrie câteva din picturile în care se ilustrează figura „Leului de la Șișești”.

„Personalitatea părintelui dr. Vasile Lucaciu¹⁹ a fost însă oglindită și în operele unor pictori și sculptori. Mulți artiști l-au redat în pictură, atât în biserici cât și în tablouri, nu doar pentru faptul că era un om cu trăsături fizionomice deosebit de expresive

ci mai cu seamă pentru faptele sale patriotice.

Nicolae Popp, un remarcabil pictor din Beiuș (jud. Bihor), l-a pictat pe dr. Vasile Lucaciu într-o compoziție reprezentativă, când ținea undiscurs în 1907, susținându-și candidatura pentru Parlament. L-a surprins pe tribun în momentul rostirii unui discurs pentru drepturile românilor ardeleni. Pictorul l-a redat îmbrăcat în haina preoțească, adresându-se mulțimii având o atitudine înflăcărată. Gama cromatică a lucrării lui Nicolae Popp este axată pe culori calde iar cerul parcă are cromatica tricolorului românesc.

Dr. Vasile Lucaciu are o atitudine hotărâtă, îmbrăcăminte preoțească îi sporește dârzenia oratorică. Lucrarea lui Nicolae Popp este unică prin tematică și tratare cromatică, pictorul stăpânind pe deplin tehnica picturală, precum și cerințele desenului, ceea ce îi permite redarea figurativă în ipostaze reale, cu o dârză atitudine oratorică, a memorandistului și militantului dr. Vasile Lucaciu.

Un alt tablou al militantului îl găsim în biserica din Unguraș (jud. Maramureș), în care pictorul l-a redat stând în picioare, îmbrăcat în reverendă, cu brâu roșu, ceea ce ridică valoarea picturală a tabloului. Pictorul pune accent pe demnitatea lui dr. Vasile Lucaciu de om al timpului său. Lucaciu se sprijină cu mâna stângă pe marginea unei măsuțe, aflată într-un interior, poate într-un altar. Gândirea pictorului scoate în evidență imaginea impozantă a preotului dr. Vasile Lucaciu, cu brăul roșu primit în semn de apreciere a misiunii sale, cu gândul la situația ardelenilor.

În pictura din biserica din Bicaz (jud. Maramureș), pictorul îl redă pe dr. Vasile Lucaciu în momentul redactării Memorandului, întrucât este redat cu pana de scris completând pe foaie un text din conținutul cunoscutei petiții naționale. Preotul dr. Vasile Lucaciu este redat îmbrăcat în reverendă, pe un fond albastru, culoare specifică Țării Codrului, ce exprimă infinita credință a codrenilor.

Fizionomia îi este redată din anii tinereții sale, fiind un bărbat cu alese trăsături, cu ochii albaștri, plini de lumina înțelepciunii.

Un pictor venit din Italia în semn de prețuire pentru lupta de emancipare a românilor ardeleni, pe nume Aschenzi, a fost încântat de pledoaria lui Vasile Lucaciu, ținută în fața instanței judecătorești, fapt pentru care îl schițează în cărbune în momentul cuvântării sale, redându-l gesticulând cu mâna dreaptă, arătând spre instanță că este vinovată de faptele lor asupra românilor ardeleni. Lucrarea pictorului Aschenzi este edificatoare, Vasile Lucaciu fiind surprins într-un moment de mare curaj, de apărător al românilor în fața instanței, refuzând să vorbească în limba maghiară.

Într-o altă lucrare, care pare a fi realizată tot de Aschenzi, de asemenea în cărbune, marele tribun este surprins în momentul apropierii de intrarea în închisoarea din Seghedin (Ungaria), în imagine Lucaciu este însoțit de un gardian al închisorii cu arma pe umăr.

Părintele Vasile Lucaciu este îmbrăcat în haina preoțească, cu drapelul românesc în mâna dreaptă.

În fresca aflată în biserica din Șișești, este redată întreaga familie a părintelui dr. Vasile Lucaciu. Ctitoria sa, Biserica Maicei Domnului din Șișești, este ținută împreună cu soția sa, Paulina, pe brațe. Bărbații sunt pictați pe jumătatea din partea dreaptă a templului iar femeile în partea stângă. Pictura este valoroasă din punct de vedere artistic. Cromatica este echilibrată, în tonuri calde este un tablou de factură clasică.

În biserica din Lucăceni (jud. Satu Mare), figura celui care a fost fondatorul spiritual

al acestei comunități, care la înființare s-a numit ”Urmașii lui Vasile Lucaciu” este pictată în trei imagini în care au fost bine evidențiate trăsăturile de caracter ale preotului iubitor față de oamenii din popor. Picturile sunt realizate de către artistul bucureștean Marin Burghilea. Printre frumoasele picturi cu scene din Vechiul și Noul Testament, pictorul Marin Burghilea a pictat figurile mai multor fruntași ai națiunii românești din Transilvania și Părțile Ungurene și pe ctitorul de suflet al noului sat Lucăceni, respectiv dr. Vasile Lucaciu. Tabloul este realizat în culori calde, chiar dacă preotul Vasile Lucaciu este redat în culori închise în afară de față. Compoziția tabloului este fericit realizată. Expresia feței este senină, așa cum îl caracteriza același Octavian Goga, „avea fața rotundă de o romană frumusețe”.

Cât privește biserica din Stoiceni (jud. Maramureș), aceasta este o construcție impunătoare, iar credincioșii din această localitate dau dovadă de respect față de glia străbună, apărând-o cu sacrificii și dragoste față de meleagurile maramureșene. Biserica a fost ctitorită de către părintele Ioan Cozma, un bun prieten și confident al domnului Gavril Babiciu, care, din câte am aflat, în vremuri grele pentru oamenii credincioși s-a zbatut pentru a înălța această frumoasă biserică și ansamblul monahal de la Mănăstirea Șatra, așezată într-un loc mirific. Ca dovadă a acestei dragoste și a credinței care i-a insuflat

Presupunem că tot acest pictor, Marin Burghilea, a realizat și o pânză aflată în colecția particulară a familiei Ioan Roman, alias Romănuș di pă dâmb. În acest tablou, părintele Vasile Lucaciu ține în mâini un fragment din istoricul memorandumului, a cărui autor intelectual a fost „Leul de la Șișești”.

Pictorul l-a redat pe Vasile Lucaciu într-un moment de echilibru și liniște, care se poate citi în expresia feței lui, pictată fiind pe un fond care se armonizează foarte bine cu îmbrăcămintea preotului.

în veacuri la făurirea faptelor bune este faptul că au dorit să așeze pe zidul exterior al bisericii, chipul celui ce este și va fi preotul și patriotul fără egal, dr. Vasile Lucaciu. Lucrarea în mozaic care îl reprezintă pe înflăcăratul preot dr. Vasile Lucaciu este de mari dimensiuni și așezată alături de alți ctitori de credință și simbol al neamului românesc, tribunul Avram Iancu și domnitorul Constantin Brâncoveanu (la biserica din Dumbravă, cartier al orașului Târgu Lăpuș, având același ctitor, preotul Ioan Cozma, ca și biserica din Stoiceni).

Este lucrată în mozaic, după cum spuneam, o tehnică de specialitate cu multe și numeroase pretenții de lucru. Este meritul uriaș al artiștilor care au conceput și realizat lucrarea pe peretele bisericii, reușita mărețului portret va rămâne în veșnicia privitorilor, care au trecut și vor trece prin frumoasa așezare Stoiceni. Artistul care a condus lucrarea a stăpânit întru totul tehnica mozaic cât și problemele artistico-tehnice care se impun la asemenea lucrare. Fiind vorba de tehnica mozaic, artistul a dat dovadă de stăpânirea legilor portretistice, de armonia cromatică ce se cerea în cazul acestei lucrări, cât și al culorii fondului pe care este proiectat portretul eroului național. Artiștii care au lucrat la realizarea acestui proiect au găsit plăcuțele de mozaic potrivite pentru cromatica cerută, iar fizionomia este concentrată pe rostirea unui discurs al preotului în fața unei mulțimi. Ținuta de preot este redată în mod reușit, culorile mozaicului sunt frumos armonizate, scoțând în evidență trăsăturile de caracter și proporțiile bine echilibrate. Tabloul acesta poate fi încadrat, fără îndoială, în suita picturilor reușite dedicate militantului dr. Vasile Lucaciu.

Pictorul Nicolae Pop din Apa i-a realizat patru tablouri.

Un prim tablou ce are dimensiunile de 50 X 60 cm, este lucrat în tehnica ulei pe pânză, într-o gamă cromatică care se armonizează, în manieră clasică, lucru care încântă ochiul privitorului. Dr. Vasile Lucaciu, îmbrăcat în reverendă, este redat pe un fond brun-roșcat nuanțat, pe care se profilează măreața, expresia sa de preot.

Un alt portret realizat de pictorul Nicolae Pop se află la Școala Gimnazială „Dr. Vasile Lucaciu” din Apa. Este lucrat în tehnica ulei pe pânză, și are dimensiunea de 70 X 70 cm. Expresia feței este redată într-un moment al maturității sale, când Vasile Lucaciu acumulasese deja o vastă experiență politică și patriotică. Tabloul este expresiv, lucrat în culori clade, iar capul și fața sunt luminate din partea dreaptă pe un fond de gri-albăstriu, care se armonizează foarte bine cu gama așezată pe corp. Albul de sub bărbie este dovada ținutei unui preot greco-catolic.

Tabloul acesta îl înfățișează pe dr. Vasile Lucaciu într-o poziție demnă, așa cum a fost întotdeauna și peste tot pe unde l-a dus viața, uneori ajungând chiar în fața unor lideri ai marilor puteri, pentru a pleda cauza românilor ardeleni. Pictorul a pus accentul pe ținuta de preot, o ținută demnă, într-o poziție de orator cu mâna stângă ținând-o la spate, ceea ce-i accentuează ținuta de orator.

Fondul și îmbrăcămintea preotului dr. Vasile Lucaciu sunt bine stabilite, axându-se pe gama fondului care este de o cromatică caldă, care primește foarte bine tonalitatea de un negru nuanțat. Expresia feței scoate în evidență fizionomia sa ca preot – cu o puternică demnitate, care parcă fac să se audă vorbelșe sale pline de încurajare pentru românii ardeleni, pentru care s-a dăruit cu sufletul, capacitatea și voința sa.

În al patrulea tablou, părintele dr. Vasile Lucaciu este redat într-o poziție de

Primarul Șişeştiului, Ioan Mircea Tentiş, Gavril Babiciu și realizatoarea Viorica Pârja în studioul TL Plus Baia Mare rememorând personalitatea lui Vasile Lucaciu în anul Centenar

professor. Tabloul evidențiază un moment dintr-o pledoarie ținută elevilor români, făcându-i conștienți de necesitatea ca limba română să fie bine cunoscută și vorbită. Tehnica în care a fost realizat tabloul este ulei pe pânză, de mărimea 80 X 110 cm, redat într-o gamă cromatică, care îi sporește demnitatea sa oratorică. Pictorul a reușit, așa cum și-a dorit, să-l redea pe marele tribun al neamului nostru, în măreția personalității sale, el stând în fața catedrei, cu o carte de limba română, deschisă, ținută în mâna stângă. Cu mâna dreaptă gesticulează, iar privirea sa este ațintită asupra elevilor, care îl ascultau cu mare interes.

Omagiu Leului de la Șişești

De asemenea, filmul realizat în anul 2018 de Asociația „Renașterea Șişeșteană”, sub genericul „Omagiu Leului de la Șişești” este un omagiu adus marelui nostru înaintaș. Transmiterea acestui film, întreg sau în secvențe, în cadrul unor emisiuni, cum a fost și cea realizată de doamna Viorica Pârja la TL Plus Baia Mare cu participarea domnului primar al comunei Șişești, Ioan Mircea Tentiş, constituie un mijloc eficient de omagiere a marelui tribun supranumit „Leul de la Șişești”.

Pe urmele memorandiștilor, excursie tematică pentru evocarea celor peste 300 de eroi memorandiști ce au făcut parte din Delegația ce a dus la tronul imperial Memorandul, a fost pentru noi, șişeștenii un mod concret de-a ne arăta recunoștința față de cel care a făcut din satul Șişești o localitate cunoscută în întreaga lume

„26 mai 2017. Ziua „Porților deschise” la Ambasada română din Austria

Demersul inițiat de Filiala Maramureș a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina

Maria” de-a comemora, la Viena, pe eroii memorandiști ai anului 1892, a fost o reușită. Ca organizatori ai acestei frumoase activități cultural patriotice s-au alăturat Primăria comunei Șişești și Asociația „Renașterea Șişeșteană”. Era și firesc deoarece trebuie să subliniem că acolo la „Șişeștii părintelui Vasile Lucaciu”, memoria eroilor memorandiști este vie iar cultul pentru cei zece șişeșteni care în perioada 26 mai - 1 iunie 1892 au făcut parte din Delegația de peste 300 de români ardeleni, care la Viena, a cerut audiență pentru a înmâna **Memorandul Românilor din Transilvania și Ungaria** către Majestatea Sa Imperială și Regală Apostolică, Francisc Iosif I, este omniprezent. Ecoul acțiunii a ajuns la inimosul președinte al Asociației Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă” din Cluj-Napoca, Vasile Iuga de Săliște, care a mobilizat președinții altor asociații culturale din Ardeal astfel că la grupul maramureșano-sătmărean plecat la Viena „Pe urmele memorandiștilor” s-au adăugat delegați din localitățile Alba-Iulia, Blaj, Oradea și Bistrița. Manifestarea a devenit o simbolică „replică” a Delegației memorandiste de la 1892, la împlinirea a 125 de ani, de la acest mare eveniment politic care a contribuit esențial la formarea unității conștiinței de neam și țară a românilor aflați pe ambii versanți ai munților Carpați.

Ambasada română din Republica Austria, și-a „deschis” porțile pentru toți românii care au dorit să participe la momentul de evocare a eroilor memorandiști. Excelența sa, Bogdan Mazuru, ambasadorul României a subliniat în alocuțiunea de întâmpinare, importanța actuală a acțiunilor cultural-patriotice și a salutat inițiativa Filialei Maramureș Cultul Eroilor, de-a reconstitui, la Viena, itinerariul și activitățile Delegației memorandiștilor de la 1892. Ca răspuns frumoaselor aprecieri rostite de excelența sa, domnul colonel (r.) Gavril Babiciu, prim-vicepreședinte al filialei maramureșene, a scos în evidență sprijinul acordat de către domnii Călin Țânțăreanu, ministru-consilier și Adrian Adam, secretar II, în documentarea faptică a itinerarului parcurs și modul în care a fost primită Delegația memorandistă din 1892 de oficialitățile și populația vieneze. Primarul comunei Șişești, Ioan Mircea Tentiș a relatat despre starea emoțională a celor două zeci de șişeșteni care pășesc acum la Viena pe urmele celor zece eroi memorandiști, moșii și stămoșii lor, îndrumați politic și spiritual de marele tribun al nației române părintele dr. Vasile Lucaciu, „Leul de la Șişești”, unul dintre fruntașii acestei mari mișcări naționale.

Excelența sa, ambasadorul României în Republica Austria, Bogdan Mazuru, a purtat scurte discuții, dar pline de semnificații, cu toți cei care au dorit și au avut ceva de transmis domnului ambasador. Noi semnalăm aici doar călduroasele strângeri de mână și atenția deosebită de care s-au bucurat maestrul Nicolae Sabău, decanul de vârstă și elevul David-Nistor Lihet, în vârstă de șase ani, ”copilul de trupă” al grupului maramureșean.

Momentul trăit de toți românii participanți la această întâlnire poate fi rezumat de cuvintele rostite de domnul Cuceu Dan, din grupul maramureșean: ”Lacrimile mi-au curs

Radio TV Unirea din Austria, prin intermediul domnului Nelu Godja, originar din Vălenii Maramureșului, și care lucrează de 20 de ani, aici în Austria, promovând cultura românească, a transmis următorul mesaj: Centenarul Marii Uniri sărbătorit la Viena. Manifestare omagială organizată în perioada 24 – 27 Mai 2018 de către Cercul Cultural Româno-Austriac și RTV ”Unirea”, din Wiener Neustadt - Republica Austria în parteneriat cu Ambasada României în Republica Austria, Primăria Șişești și Primăria Dumbrăvița din Județul Maramureș; Filialele Maramureșene ale Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, Asociației Cadrelor Militare în Rezervă și Retragere din M.A.I și M.Ap.N, Asociația „Renașterea Șişeșteană” și Corul din Chechiș. O contribuție deosebită și-a adus AGERPRES, organizând expoziția: ”Evoluție – România”, Ediție specială pentru Centenarul Marii Uniri.

pe tot timpul evocării eroilor memorandiști. N-am mai trăit un moment atât de înălțător”.

Greu de anticipat pentru cei ce au intrat în sediul Ambasadei României din Republica Austria că vor putea ciocni un pahar de șampanie cu excelența sa Ambasadorul României și principalii săi colaboratori, în timp ce șişeștenii au intonat ”Doina lui Lucaciu”: „Cântă mierla prin păduri, of, of, of... A consemnat G.B. Şişeşteanu (Articol publicat în ziarul Graiul Maramureşului).

Această activitate a fost reluată și în anul 2018.

S-au desfășurat activități omagiale legate de Centenarul României și Republicii Austria. S-a avut în vedere evocarea eroilor care au contribuit la Făurirea României, Întregirea și Reîntregirea Țării, Constituirea Republicii Austria dar și sărbătorirea Zilei Europei.

Am pășit „Pe urmele memorandiștilor”, a celor peste 300 de români ardeleni, care la 28 Mai 1892 și-au dat loc de întâlnire la Primăria Veche (Altes Rathaus) din Viena cu intenția de a prezenta împăratului Franz Iozsef, Memorandul Românilor din Transilvania și Ungaria prin care se cerea emanciparea națiunii române.

Acum, alți români, peste 300 la număr, din: Maramureș, Alba, Suceava, Bistrița, Arad, Călărași, Constanța, Iași, Brașov, Cluj, Mediaș, Timișoara și București precum și români din diasporă (Austria, Canada, Franța, Italia, Germania) s-au întâlnit în Sala de Festivități a Primăriei Vechi din Viena (cu mobilier și decoruri interioare neschimbate de 126 de ani) pentru a aduce înaintașilor lor recunoștină și veșnică prețuire.

În deschiderea Conferinței, doamna Mag. Isabelle Jungnickel, Bezirksvorsther-Stellvertreterin Innere Stadt, delegatul oficial al Primăriei metropolei vieneze, a evocat Centenarul Republicii Austria și bunele relații austro-române existente în prezent. Cuvântul de bun venit tuturor participanților a fost adresat de Excelența Sa, Ambasadorul României în Republica Austria, domnul Bogdan Mazuru care a acordat o întrevedere cordială grupului de maramureșeni sosiți la Viena și un interviu redactorului șef al cotidianului independent Graiul Maramureşului.

Tema ”Făurirea României Mari”. Păstrarea identității naționale de către românii din Ardeal, Banat și Parțium (Părțile ungurene: Arad, Crișana, Satu-Mare și Maramureș) în perioada regalității maghiare, a Imperiului Habsburgic și Imperiului Austro-Ungar a fost prezentată de către dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător științific la Institutul de Istorie George Barițiu, Academia Română, filiala Cluj-Napoca.

Corul din Chechiș, Maramureș, a dat culoare întregii manifestări de omagiere a înaintașilor noștri prin cântecele patriotice magistral interpretate.

Eroii căzuți pe câmpurile de luptă pentru Apărarea, Întregirea și Reîntregirea Țării au fost omagiați la Cimitirul Eroilor Români din Viena.

Mesajul nostru a fost prezentat prin alocuțiunea „Prin noi înșine!”.

La mulți ani, România!

Prin noi înșine!

Sărbătorim azi, aici în Viena, de Ziua Europei, Centenarul Marii Uniri, centenarul întregirii României. Este sărtătoarea vieții mele, este sărbătoarea vieții noastre, a tuturor românilor.

Am făcut un drum lung până aici. Simbolic este drumul făuririi României, care

s-a măsurat în viacuri. Stavile au fost mereu dar țelul propus s-a realizat. Au cutezat să se opună celor puternici: Burebista, Decebal, Gelu, Vlad blahul dar și Vlad Draculea, Nicolae și Neagoe, Iancu, Drag și Balc, Ștefan, Mihai, Alexandru-Ioan și mulți alții.

Pământurile locuite de români au fost pe direcția marilor valori migratoare și la intersecția marilor imperii, a marilor puteri. Migratorii, mai apoi Imperiile Otoman, Țarist, Habsburgic și Austro-Ungar au întârziat unirea și dezvoltarea românilor. România este și azi o țară tampon la intersecția marilor interese și i se permite dezvoltarea doar pe direcțiile care nu contravin acestora. Ce-i de făcut?

În primul rând. să încetăm noi, dar mai ales mass-media, să denigrăm România. România nu este o țară care nu poate fi guvernată de români, nu este o țară de hoți sau de corupți. Să respingem orice idee care sugerează discordia dintre provinciile românești. România este un stat unitar și indivizibil.

Apoi, să avem tărie și cutezanță pentru a ne stabili calea de urmat și parcurgerea ei. Visul unor generații de viacuri a fost realizat prin făurirea unui stat puternic la 1918, România Întregită. Cu jefă, cu luptă și cu speranță dar și cu sincope, trădări și neîmpliniri temporale. N-o să reușim să avem unitate în acțiune dar țelul propus poate și trebuie Împlinit: Toți românii să fie laolaltă.

Suntem azi pe urmele memorandiștilor. Contestați de o parte din frații lor, cei care atunci erau mulțumiți de statutul social pe care l-au avut, îndemnați de alții, inclusiv de regele speranței lor, să aștepte „momentul oportun”, dar ei si-au văzut de drumul lor. Ei au fost generația Marii Uniri, ei au fost făuritorii României Mari.

Atunci, la 1892, aici la Viena, în parcul Prater, „Leul de la Șişești”, eroul ardelean al tuturor românilor, preotul vicar dr. Vasile Lucaciu, a rostit, la întâlnirea organizată de studențimea română, cuvintele: „Fraților, de vom pieri noi care am venit la Viena, ca reprezentanți în număr de peste trei sute de oameni, nația noastră nu va pieri pentru că acasă, (în Ardeal, n.n.), mai sunt două milioane nouă sute nouă zeci și nouă mii de Români...!”

Astăzi, într-un alt climat european, noi, puii de lei din Șişești, din Chechiș, din Maramureș, din întreaga țară, peste trei sute de români, o spunem aici la Viena, mâine o vom spune la Bruxelles: De vom pieri noi care trăim azi acasă, „mai sunt două milioane nouă sute nouă zeci și nouă mii de Români” care trăiesc în Europa, alți români sunt răsfireți în întreaga lume și vor duce mai departe limba traco-daco-geto-română și națiunea noastră va dăinui în veci.

Noi, șişeștenii maramureșeni, și la fel ca noi, toți românii care trăiesc și simt românește, doresc să-și clădească un viitor luminos, cu toți românii laolaltă, păstrând cu sfințenie limba, familia și legea strămoșească. Nu altfel. O spunem tuturor: Ne iubim țara „dorurilor și patimilor” noastre! Iubim „doina”, țarina și plugul și vom promova și ne vom integra armonios în civilizația materială și spirituală a Europei Unite. ”Am fo`ș-om si”!

Gavril Babiciu, Viena, Altes Rathaus, la 25 mai 2018

Din scurta prezentare a vieții și activității depuse pentru propășirea națiunii române rezultă argumente suficiente ca să putem spune că este necesară o acțiune energetică și conjugată a tuturor celor care pot fi implicați pentru a i se da preotului vicar greco-catolic dr. Vasile Lucaciu aureola pe care o merită. De aceea susținem cu tărie propunerea inițiată de Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria” - Filiala Maramureș, privind emiterea unei legi prin care Vasile Lucaciu să fie declarat, precum Avram Iancu, erou al națiunii române.

Glorie eternă „Leului de la Șișești”!

Note:

1. Liviu Borlan, Cântec pentru Vasile Lucaciu, -priceasnă-, în revista „Pro Unione”, Anul XIX, nr. 1-4 (65-68)- decembrie 2016, Baia Mare, p.19.
2. Horia Mărieș, *Urmașii lui Vasile Lucaciu*, în *Șișești Vatră Străbună*, Volumul VI, Editura „Eurotip”, Baia Mare, 2016, p. 395.
3. Prof. Ioan Viman, *Urmașii lui Vasile Lucaciu*, în *Șișești Vatră Străbună*, Volumul III, Editat de Biblioteca „Petre Dulfu”, Baia Mare, 2007, p. 177.
4. Dr. Daniela Bălu, *Vasile Lucaciu – sau istoria sa în bronz*, în revista „Eroii Neamului”, anul IX, Nr. 1 (30), Mar. 2017, p. 20, cf. O. Ardelean, coord., *În serviciul patriei 1933-1937. Dare de seamă asupra realizărilor înfăptuite în județul Satu Mare*, reed. Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, p. 307-308.
5. Traian URȘU, MONUMENTE DIN ȘIȘEȘTI, în SVS, ... p. 98
6. Valentin Băințan, op. cit., p. 311.
7. *În memoriam: Preot dr. Vasile Lucaciu*, în *Șișești Vatră Străbună*, Volumul V, Editura „Eurotip”, Baia Mare, 2016, p. 62.
8. Voicu Șichet, Vasile Lucaciu (Satu Mare, Apa, Carei, Lucăceni), în Jurnalul cimitirelor și monumentelor eroilor (XII), în revista „Eroii Neamului”, Anul 4 (serie nouă), nr. 4 (13), decembrie 2012, p. 5-6.
9. Tiron Albani, op. cit., p. 92.
10. Gavril Babiciu, *Tabloul „Procesul Memorandiștilor” în Șișești Vatră Străbună*, Vol. IV, Ed. „Eurotip”, Baia Mare, 2016, p. 266.
11. Maria Gârbe, *A XX-a ediție a Festivalului de Literatură „Vasile Lucaciu” de la Cicârlău*, în „Pro Unione”, Anul XIX, nr. 1-4 (65-68), decembrie 2016, Baia Mare, p. 188.
12. Valeriu Sabău, *Portretul din școala sa*, în *Șișești Vatră Străbună*, Volumul V, Editura „Eurotip”, Baia Mare, 2016, p. 63.
13. Nicolae Goja, Festivalul „Vasile Lucaciu” se află la răscruce, în SVS
14. Prof. Aurel S. Feștilă, *Comuna Șișești oglindită în filatelia română*, în *Șișești Vatră Străbună*, Ediția I, Editată de Biblioteca Județeană „Pere Dulfu”, Baia Mare, 2003, p. 119-120.
15. Valentin Băințan, op. cit., p. 303.
16. Dr. Ilie GHERHEȘ, ASPECTE INEDITE ALE RELAȚIILOR DINTRE ȘIȘEȘTENI ȘI MARAMUREȘENI (SF. SEC. XIX - 1943), p. 96
17. Gavril Babiciu, Dezvelirea monumentului Memorandiștilor șișeșteni, SVS, vol. IV, p. 122.
18. Din inițiativa și stăruința colonelului (r.) Voicu Șichet, redactor șef al revistei Eroii Nemului, Satu Mare.
19. Nicolae Pop, Imaginea dr. Vasile Lucaciu în viziunea unor pictori, în Șișești Vatră Străbună, vol. VII.
20. Cateva date despre organizarea acestei sărbători.

Anexa 1

Discurs de rămas bun de la biserica cea veche

de MOD Iacob Pop, paroh de Bătarci, fost paroh în Șișești
(extras din Vasile Lucaciu, opera citată)

Tristă și grea este despărțirea, câte lacrimi vărsăm luând rămas bun de la iubiiții noștri, vai, cât de adese-ori se întâmplă, că simțăminte sunt mai puternice decât să le putem exprima cu cuvinte, gura de câte-ori ar vorbi din abundența inimei, trebuie însă să tacă din lipsa cuvintelor, de ce-i mai iubit acela de la care ne luăm rămas bun, de aceea e mai dureroasă despărțirea.

Iubiții mei! Stați în giurul meu cu inimi întristate cu suveniri dulci pentru acest loc sânt, cu amintirea acelor binefaceri, ce au isvorât din acest sânt loc ce îl părăsim astăzi, stați cugetând la cuvintele întristătoare ce vi le-am rostit „sculați-vă și se mergem de aici”. Stați iubiiților mei și cugetați la timpul trecut, ve cufundați în reamintirea zilelor senine, când în brațele acestei mame sante, v-ați bucurat, - în reamintirea zilelor grele, când nori negri se ridicau de la răsărit până la apus, când nedreptatea vă amărea inimele voastre, când sub tiranie vi se gârbovea trupul, cugetați, că cum ați venit la acest loc sânt, v-ați deschis ranele inimei voastre, v-ați vărsat liber lacrimile, v-ați odihnit de ostănelele voastre și vă reamintiți, cât de alinați, cât de întăriți, cât de mângâiați ați ieșit din acest sânt loc, - cugetând la toate aceste, scim iubiiților mei, că vă întrebați, pentru ce trebuie să părăsim acest loc, asilul nostru secular? Pentru ce trebuie să lăsăm acel loc unde străbunii noștri și-au înălțat rugăciunile lor pie în așa lung timp la tronul Împăratului ceresc? Pentru ce trebuie să ne depărtăm de la acea mamă dulce, care îndată ce ne-am născut în lume, ni-au luat în brațele sale scutitoare, ni-au condus, ni-au petrecut printre „scilele și caribdele” vieții prin mijloace întăritoare și binefăcătoare până la aceasta oară pre noi și pre părinții noștri până la capătul vieții lor? pentru ce trebuie să lăsăm acest loc unde ni-au fost fântâna din care am beut apa vieții, unde au fost așa lung timp depusă basa mântuirii noastre? Întru adevăr e așa.

Și eu care 19 ani am înălțat de aici rugăciuni ferbinți la tronul Tatălui ceresc, stau privind în trecutul depărtat, când părinții noștri au ridicat aceasta sântă Biserică, stau privind cum o-au înfrumusețat, cuget câte rugăciuni pie, câte versuri de laudă s-au ridicat de aici la tronul ceresc, câți preoți au adus jertfă pe acest sânt Altar, privind în trecut, văd că acest loc asilul asupriților, mângâierea năcăjiților, apărătorul și conservatorul limbei și simțului național, cari între acești păreți bătrâni numai dulcea limbă românească au sunat, numai românesce s-au rugat Românul asuprit și scos din drepturile sale, pentru limba și națiunea sa, - stau, și ca și cum mi-ar păre rău de cuvintele ce le-am rostit, stau cu frică a lua rămas bun de la acest loc, căci mi se pare că aud muștrarea părinților noștri repausați, cari zic: pentru ce ne despodobiți Biserica, care pietatea noastră o-au înfrumusețat? Pentru ce duceți Santele care ne-au fost toate? Pentru ce duceți pre fii noștri de la acest loc, unde noi ne-am bucurat, ne-am întristat, ne-am mângâiat? – Mi se pare că văd preoții repausați în Domnul, cum ne muștră, că se duc celea sante de la Altar, la care au servit ei, - mi se pare că aud suspinele repausaților care sunt aici înmormântați, pentru că asupra osămintelor lor nu se va mai cânta, nu se va mai servi, nu se vor ridica rugăciuni ferbinți.

Chiar așa de întristați și debătuți suntem și noi în momentul prezente, când pășim preste pragul acestei S-tei Biserici cu păreți negriți de tempestatea seculară, cu turnul

ridicat la nori, din care clopotele cu dulce vers, ne chemau a glorifica pre D-zeu, zic, stăm debătuți întristați când pășim preste acest prag așa, ca se o părăsim, - întristarea noastră se preface însă întru bucurie îndată ce privim încolo cătră acela edificiu pompos, care prin zelul esemplar și neobosit a deplin meritatului păstoriu sufletesc și ostănelele acestor credincioși s-au ridicat, - ni se preface întristarea întru bucurie, că deși zic cătră voi „sculați-vă și se mergem de aici”, totuși trebuie să ne bucurăm, pentru ce? Pentru că mergem la zidul cel pompos, mergem la acel edificiu, care e dovadă eclatantă a simțului religios a acestui popor, e coroana ostănelelor bravului păstoriu și turmei sale blânde; mergem la acel loc, care de astăzi ne va fi azilul nostru, unde ca și în această S. Biserică vechiă, vom alfa mângâiere apărare și odihnă deplină; la acel loc, care astăzi să preface în casa lui D-zeu unde asemenea se vor ridica rugăciuni ferbinți la tronul Tatălui, asemenea se vor cânta cântări de laudă, unde tot așa își va plânge cel năcăjit năcazul și cel asuprit nedreptatea, - unde inimele noastre chiar așa se vor liniști în Domnul, unde asemenea în bine și în rău, ne vom ruga lui D-zeu.

Dar totuși înainte de a păși preste acest prag, să ne luăm rămas bun de la aceasta sântă casă a lui D-zeu și întorcându-ne îndărăpt se zicem: Mamă bună, Mamă credincioasă, Mamă scutitoare, iată fii tăi cari într-a Tale brațe dulci s-a mângâiat, sub acoperământul Tău s-a scutit, să departă, se duc, duc însă cu sine reminiscințele din trecut, duc cu sine suvenire plăcute, - sânt au fost locul tău, sânt va fi și deacuma, fii Tăi cu plecarea de genunchi vor onora acest loc și suspinând vor cugeta, cum dinții de fer a timpului nu cruță nici în astfel de edificiu unde e depus trecutul acestui popor; - rămas bun mamă dulce, rămas bun păreți înegriți, care ați văzut bucuria, ați văzut lacrimile pruncilor și strămoșilor noștri; rămas bun sântă locuință, care în timp așa lung ai vestit mărirea lui Dumnezeu, ai vestit, că în acest sat locuesce un popor bun, un popor catolic.

Și încă odată pășim la altariul Tău cel sânt Mamă dulce, încă odată cu cuvinte simple, însă pornite din inimă, ne ridicăm rugăciunea noastră cătră Preasf. Verg. Maria, sub a căruia scut și patronagiu pontinte te-au așezat străbunii noștri buni, du rugăciunea noastră la Fiul tău și D-zeul nostru, - întrepune-te rogu-te, să ne trimită binecuvântarea Sa, să ne păzească în zilele grele ale vieții noastre și precum lui Petru care se afundă în valurile mării și-a întins mâna Sa potinte, așa se ne întindă și nouă ajutoriul său cel sânt, prin care scăpând printre valurile păcatelor, să ajungem curați la pomul eternității. Amin.

Anexa 2

Discurs festiv, pronunțat la s. Misă

de MOD Augustin Pelle, protop-paroch în Pomi
(extras)¹

„Nu e aici alta ce, decât casa lui D-zeu și poarta ceriului”.

I. Moise XXIII. 17.

Cu venerațiune și pătruns de o frică pășesc înaintea voastră Iub. Ascultători. Inima îmi palpită stând în acest loc sânt și cugetând la însemnătatea mare a acestei sărbători, dacă cândva – astăzi îmi cunosc debilitatea, - când sum chemat a Vă vorbi la un act așa sublim.

Cinci ani trecură de când am asistat ca conționatoriu la depunerea temeliei Sionului acestui D-zeesc, și iată după o muncă grea de 5 ani, astfeliu suntem fericiți a fi martori la încoronarea casei strălucite a Domnului.

Căutați la opera aceasta măreață, uimitoare și demnă de productul brațelor credincioșilor de Șișești. Casa aceasta a lui D-zeu redicată din sudoarea lor, e cel mai

vederat document, că suntem și voiesc a rămânea pentru totdeauna fi credincioși a lui D-zeu. Poarta aceasta a cerului e o dovadă de vârtuți și fapte nobile, spre lauda, iubirea celui Preaînalt.

A cui inimă nu va salta de bucurie nespasă, când vede că poporul român stă la misiunea sa măreață, cunoasce datorința sa sântă cătră ființa cea Preaînaltă, cătră Părintele său ceresc. A cui inimă va rămânea nemișcată de bucurie, când astfel se convinge, că virtuțile strămoșesci, zelul, religiositatea, atrage cătră Biserică și cătră tot e sânt, încă nu au părăsit inima nobilă a Românilui. A cui inimă nu va cuprinde un farmec dulce, când e constrâns a cunoasce, că pe poporul acesta iubirea celor înalte, atragerea cătră cele d-zeesci l-au mișcat a redica aceasta biserică pompoasă Tatălui ceresc.

Iub. Ascult! Precum i-au descoperit D-zeu lui David, că biserica vedită a lui Solomon în Ierusalim, pe muntele Moria, pe pământul lui Ornau se o zidească, astfel v-au inspirat pre voi, prin conducătoriul, prin Solomonul vostru, ca pe colina aceasta frumoasă se vă edificați casa, loc de adorațiune, biserica lui D-zeu. Să-mi fie dară iertat cu ocasiunea aceasta solemnă a vorbi I. despre urzirea, intemeierea bisericilor și II. despre onoarea acelora.

Și acum vă salut pe voi Iub. Poporeni, cari din agoniseala voastră cu cruntă sudoare câștigată, ați conferit spre zidirea acestei s. Biserici întru onoarea și lauda lui D-zeu. Aici în locul acesta obosiți de greutățile vieții pământesci, vă va aștepta D-zeul vostru și ascultând suferințele voastre, cu puterea sa d-zeiască va întări brațele voastre. Aici în locul acesta îl veți afla pre D-zeul vostru, își va pleca auzul său părințesc, ca să audă rugăciunile voastre ferbinți, își va trimite darurile sale ceresci vouă credincioșilor săi șerbi, - aici în locul acesta unde stați voi astăzi, vor sta cândva fiii, nepoții și strănepoții voștri cu lacrimi ferbinți, cu mâni ridicate la ceriu, vor cere de la Tatăl cel ceresc iertarea păcatelor voastre, acelora, cari ați redicat și astăzi ați consacrat Sionul acest măreț a Domnului și Judecatoriului înfricoșat văzând credința, alipirea și iubirea mlădițelor crescute din turpina voastră, va ierta păcatele voastre. Aici în locul acesta veți cădea înaintea feței lui D-zeu, căindu-vă despre nedreptățile, fărădelegile și călcarea poruncilor lui, cu cari l-ați vătămat pre dânsul și ați negrit sufletul vostru răscumpărat cu scump sângele fiului său, și văzând D-zeu reîntoarcerea voastră adevărată, vă va desbrăca de păcatele voastre urâte și primindu-vă iarăși de fii ai săi, vă va deschide poarta ceriului; - să fiți binecuvântați de Tatăl cel ceresc se vegheze asupra voastră Spiritul sânt, iar casa aceasta a Domnului, poarta aceasta a ceriului se înflorească în mijlocul vostru până în adâncul veacurilor.

*

Sub impresia dulcilor simțăminte ce le stârnesc în mine sărbătoarea de astăzi, îmi iartă Iubite frate! – păstoriul adevărat al acestui popor credincios – ca să-mi îndrept câteva cuvinte către tine.

S. Scriptură zice, că D-zeu pentru acea au ales pe Solomon de împărat, ca să-i ridice Biserică Lui, și cuprinzându-și scaunul împărătesc s-au rugat lui D-zeu, ca să-i deie înțelepciunea spre zidirea Bisericii. Astfel Providența dumnezeiască pentru acea Te-au ales și Ți-au dat darul preoției și Te-au condus în parochia aceasta ca cuprinzându-ți scaunul, cu înțelepciunea și însușirile Tale atât de frumoase și nobile, să însuflețesci pre credincioșii tăi la edificarea casei Domnului. Și iată după muncă grea de 6 ani, Sionul acest măreț a Domnului ne convinge, că nu Te-au descuragiat greutățile și luptele care le-ai întâmpinat în realizarea scopului măreț, ca precum nu se înfioară soldatul erou de periclele ce i se oferiau pentru de a-și demonstra curagiul și vârtutea: - așa nu Te-ai înfiorat nici tu, soldatul lui Christos de luptele și atacurile întâmpinate în împlinirea misiunii Tale sacre. Ca un adevărat următoriu alui Cristos și a ss. Apostoli, cari dinaintea luptelor furioase

și elementelor de rezistență nu s-au ascuns în deșerturi, ci în fața lumii întregi și înaintea tuturor popoarelor au învățat, lătit și mărturisit adevărul, și Tu cu predicarea credinței de egalitate, dreptate și frățietate cu profetul Isaia zici: „**Pentru Sion nu voiu tace, pentru Ierusalim nu voiu înceta până când va eși ca o lumină dreptatea mea**” (Isaia 62-1) și: „**Strigă nu înceta, ridică ca o trâmbiță versul Tău**”. (Isaia 58 - 1).

Întărit și tu iubite frate! de atari exemple și luminat de spiritul sânt, mâna lui D-zeu să te protegă în toți pașii tăi și să-ți dea vârtute, viață, ca aici în Biserica aceasta să poți înălța rugăciuni la tronul ceresc pentru religiune, patrie, națiune și pentru poporul credincios. Amin.

Anexa 3

Apreciațiunile solemne

de MOD Gavriil Lazar de Purcăreț, paroch-protopop în Sanislău (extras)²

„*Salus tua in viribus tuis*”
„*Mântuirea ta în puterile tale*”
(Proverb).

Noi încă am ostănit la sfințirea acestei *minunate biserici* din locuri îndepărtate de la Nir, de pe la Dobrișin, se admirăm biserica aceasta închinată adormirii maicei sfinte a cărei *icoană păstrată* pân aici în vechia biserică, de aici împușcată de ticăloși vrăjmași, a rămas ca prin minune neastinsă și acum se afla *ca un sacru talisman*, în sanctuariul acestei sfinte Biserici a cărei sfințire solemnă astăzi o serbăm.

D-zeu sf. a voit dară să se nască anume bărbați pentru ridicarea unei mănăstiri pentru adăpostirea icoanei maicei sfinte, față de carea icoană atâta dragoste a arătat; D-zeu sf. a voit, că aici la icoana maicei sfinte să se adăposteze în anumite zile ale anului, Românul cu toate nuanțele perfecțiunilor și vârtuților, cu cari l-a înzestrat D-zeu, - cu credința, limba și legea sa strămoșească; și aceasta cu atât mai vârtos să o facă tot Românul, cu cât zidirea acestei cap-d'opere a vârtuții, zelului și capacității Românilor, a trecut prin cele mai grele spasmuri de asupriri și grele încercări, bravii conducători ai zidirii, parte șicanați fără îndurare, parte duși la pușcării; da, da, „*Îngenui înalte și inimi profunde, vai vouă aici pre pământ*” și bieții șișeșteni ca cândva Israriltenii reînțorși din Vavilon, fără înger păzitor vreme de 5 săptămâni, cu o mână aveau a ridica peatră pe peatră, cu cealaltă trebuia să se apere de dușmani!

Și acum, când în vederea acestor mărețe monumente trebuie să esclamăm ca Filip II, regele Spaniei la colaudarea Bisericii din L. Escorial: „*Ecce plus quam Salomon hic!*” se nu admirăm orare *credința, zelul și capacitatea culturală a poporului român?*

Eu făcând cont cu aceste atribute mărețe ale neamului nostru, vă rog și pe voi scumpi asc.! Veniți să onorăm pe lucrători în grandioasele lor lucrări și apreiind faptele inmortalitate cu admirațiune se strigăm: Doamne, ce poate produce laboarea românească sub providențiala conducere a unor bărbați trimiși de D-zeu!

Ni se cere abandonarea limbii și naționalității, acestor scumpe odoare cu atâtă temere grijite, adese dripiți de varvari în restimp de 2000 de ani, - acum când numele *Român* e admirat de lumea civilisată, acum când numelui „Român” de la Plevna încoace, trebuie că se închină cu respect și puternicul Țar a tuturor Rușilor!! Oarbă cutezare!

Și oare avem bărbați, cari cu braț de oțel se susțină atacurile zilnice?

Chiar ridicarea acestor monuminte mărețe, a căror sfințire și dezvăliri azi le serbăm, ne dovedesc că-i avem.

Se îi cunoaştem pre ei din lucrurile lor!

În toamnă vine la Nir părintele Lucaciu cu fotografia cap-d'operei sale, un tablou acesta pe care se perenează icoana muncii româneşti cu cel mai viu graiu, împreună cu măreţele figuri a celor ce povăţuesc munca.

Să vedem icoana.

Sub impozantul zid încărcat de muncitori Români, dăm de simpatica figură a arhitectului, părinte protopop de Seini, Alexiu Berinde, cu cartonul la mână privind spre zid, ca şi când ar căuta, că oare concertul simetric al Bisericei nu mai poftesce ici colea ceva. Vasile Lucaciu întors cu dreapta cătră popor, pare a asculta doioasele cuvinte: „O Numa! Hostes bellum contra te parant” „Părinte ai grijă, te prind, te duc la puşcării”. „At ego sacrificol!” Ei, dar eu jertfesc, răspunde cu graiul Pompiliilor. N-am frică de nimic până păzesc legea străbunilor mei. A păzi limba şi legea străbunilor e lucru plăcut lui D-zeu, şi când D-zeu e cu noi, cine în contra noastră?

Cordonul oamenilor de pe fotografie curăţit de orice sămânţă străină arată, că Lucaciu şi Berinde împreună cu şişeştenii ridică Palladiu pentru conservarea în mod virgin a limbei şi legerii româneşti şi acest Palladiu îl votează unirii tuturor Românilor cu Roma, că cu atât mai uşor să poată paralisa atacurile din Sidon!

Da, da!

„Nobis principium Roma superba dedit” aud sunând cătră popor pe aceşti doi bărbaţi. În Biserica aceasta trebuie să eternisăm gloria numelui Român prin usul limbei româneşti; şi asta o zic ei cu aerul unui Tiberiu, care într-atât şi-a iubit limba sa, că din o decisiune a senatului a şters cuvântul grec „emblema”, şi de câte-ori găsea un cuvânt străin în limba sa, îndată îl coregia s-au îl ştergea, alunecându-i pe gură odată cuvântul „monopolion” de loc s-a cores, rugându-se de iertare. (Svetoniu în Tib. c. 71).

Ce fotografie impozantă! Publicul postat pe înălţimile noului Sion împreună cu bravii învăţători, în acord răsună cântecul lui Popfiu „Cătră Români din Ungaria”:

Vai vouă! dacă şi astăzi în seclul de lumină,
Suspînul ginţii nu află în peptul nostru loc,
De mai răbdăm ca'n mâna intrigelor străine,
Să fim şi astăzi un instrument de joc!

Priviţi! Ardealul nobil, cum merge înainte
Cum îţi rechiamă dreptul ce forţa l-a furat,
Nu-i pasă de calomni, de silă, de torminte,
Să-şi vadă numai liber poporul apăsat.

Nainte dar' la luptă, la luptă naţională
Români din Sătmar, Selagiu şi din Chior,
Respingeţi cu vârtute, cercarea infernală
Țintită spre a stinge, acest străvechiu popor.

Maramurăşeni! nu cedaţi cu limba strămoşescă,
Eternul nost' titlu de nobili şi Români,
S'ajungă a fi străină în vatra-i părinţască
De-ai săi ne'mbrăţişată, blamată de duşmani!
Ce apeluri frumoase!

Şi abia vibrează prin aer aceste acorduri eşite din profundul inimei bătrânilor, iacă-iacă, cu câtă duioşie ne întâmpină glasul îngeresc a tinerimii şcolare acordând cu bardul Sion:

Mult e dulce și frumoasă limba ce vorbim
Alta limbă armonioasă ca ea nu găsim,
Românașul o iubesc ca sufletul său,
Ah, vorbiți scrieți românește pentru D-zeu!

Ce graiuri mândre! Mândre ca acest mândru Sion!

Ba limba românească e înălțată chiar de D-zeu sfântul, până la dovedirea vinei lui Christos în titulatura de pe cruce. Putem noi vedea o cruce în cimiteriu s-au la hotar și să nu găsim deasupra literile I.N.R.I. cea ce înseamnă: Isus Nazareanul Regele Iudeilor. Pavel Apostolul din cele 14 Epistole, prima epistolă o dă la adresa străbunilor nostri Râmleni! Câtă mândrie, câtă glorie a fi considerat în atâta măsură de D-zeu și de Vasul ales al său apostolul Românilor sf. Pavel! Oare care popor din țara noastră se poate fâli cu epistolă căpătată chiar de la un Apostol ca Românul?! Se te miri dar, că Românul și-a iubit mai presus limba decât viața, cum zice istoricul Bonfiniu. Se te miri, că șișeștenii luați pe tabloul Bisericii, la despărțire cătră casă, cu vocea stentorică îți sună cu Boliac:

Gintea în care nasce ori cine
Pre acea va iubi;
Esci Român, voi fi cu tine,
Că-s Român și-n veci voi fi!

Iacă aceste au fost primele impresiuni, când am văzut fotografia sfintei Biserici de aici adusă la Nir, cu scopul de a cere și a ne îndupleca la dare de milă pe seama Bisericii și spre a dovedi până la uimire, că se poate laboarea, zelul și capacitatea culturală a Românului!

Și ascultați!

Lucrurile mari pretind nu numai bărbați și jertfe mari, ci sunt urmărite și de mari încercări și năcăzuri; eu cred, pentru acea, că cu atât mai tare să ne bucurăm de rezultatul dorit. Regeneratorul lumii Christos zice: „bătut sum toată ziua”, Regeneratorul împreună cu Apostolii lui scăldați în sângele lor!

Sub durata zidirei acestei sfinte Biserici, Zorobabelii noștri Lucaciu și Berinde pururi a fost huiduiți; da, în ochii vrăjmașilor chiar vârtuțile lor cele mai admirate *curagiul civic* și *pietatea religioasă* au părut a fi cele mai mari smintele. „După lege trebuie să mori” ziceau fariseii lui Christos, „că te-i făcut fiul lui D-zeu”. „După lege trebuie să fiți pedepsiți” auziau și Lucaciu și Berinde din gura ipocriților „că ați răsvrătit poporul!” Ce mai scandal fariseesc de 13 probe! – „Nu este” scumpilor asc.! Cum zice un legist francez, „tirănie mai cruntă ca cea eserciată la umbra legilor și păstrând aparințele justiției!” Da, viclenia omenească pururi își află Iuda și martorii mincinoși, cu cari dacă vrea poate să răstignească chiar și pe fiul lui D-zeu din ceriuri!

Când am văzut pe părintele și amicul meu Lucaciu stând vis-a-vis cu vândătorii săi, durere, și ei os din oasele și sânge din sângele lui, cari nu s-a rușinat a se da coadă toporului spre stricăciunea pădurii în carea și ei înșiși au crescut, cu durere am esperiat, că între oameni nu e tocmai așa ca între animalele necuvântătoare; între oameni, cel mic gonesce pe cel mare și de multe-ori țăntarul înghite pe Elefant!

Lucaciu și Berinde ca bărbați providențiali, aflând că cu arma ucizi pe tiran, dar nu tirănia; au nu Mariu a adus pe Sylla, Sylla pe Pompeiu, Pompeiu pe Cesar, Cesar pe August, Brut ucise pe tiranul iar nu tirănia, - deci ce fac acești doi „Don Bosco” ai românimii din Sătmar și giur? Pun umăr la umăr, fac tot posibilul pentru cultivarea poporului Român pe toate terenele, fie acele bisericesci-scolari, jurnalistic-culturali sau economice, -

dovezi starea înfloritoare a școlilor românesce în districtele conduse cândva de Berinde, dovezi „Revista Catolică”, acest periodic de model în diececele noastre, devzi bisericile monumentale din Seini și Șișești. În Seini preste drum de la biserică, casa parochială amplă, împreună cu localitățile menite pentru biroul „Perșeiu” și azi a „Sătmărenei”, în nemijlocită apropiere școala cu 2 sale școlare și locuință pentru 2 învățători. În Șișești în apropierea Bisericeii, pavilionul cu trei galerii, azi menit pentru primirea oaspeților veniți de la Sabolciu până la basarabia la sfințire, mâne transformat în galerii de industrie de lemn, de țesături și științe; iar rotunda din mijloc de conservatoriu pentru instruirea în musică, în cântări și în alte petreceri inocente. Biserica, școala și azi-mâni și casa parochială pe un platou pitoresc, jur-împrejur acuprinse cu grădini și promenade întinse, împărțite în cvarturi, pentru cultivarea pomologiei, printre frunzișul clasic promenând ici câte o cruce marcantă, coli la un izvor bătut cu vearga lui Aron din peatră, cu umbră deasă și cu scaun imbiat și ici și coli pentru a te recrea atât sufletește. Oh, ce religiozitate! Oh, ce patriotism admirabil! Și patrioții patentăți împreună cu vrednicii lor tovarăși, Filistei, ce ne năpădesc din toate unghiurile lumii, a căror patriotism culminează în acea ca contribuabili, până și ninerății de Săcui iau lumea în cap, lăsând acasă comune ce gem sub restanțe numai de contribuțiune până la 100.000, - sbiară în lumea mare, că Lucaciu și Berinde sunt răi patrioți. Zbierățul, durere! E ascultat și de partea executivă a statului. Lucaciu dus la pușcării, iar Berinde gonit din fruntea școalelor românesce chiar atunci, când dripiți de Filistei, aveam mai mare lipsă de dânsul!

Totuși, pentru ce?

Lucaciu, pentru că a avut curagiul civic a destăinui în fața lui D-zeu și a oamenilor toate șicanările și asupririle, ce poporul său spre rușinea veacului al XIX-lea e silit a îndura acasă, la vatra sa, în patria și moșia sa.

Berinde, pentru că a adus jertfa lui D-zeu „pentru scăparea celor robiți”, adică pentru desrobirea fratelui său Lucaciu, ce se afla sub instrucțiune criminală în parchetul tribunalului din Sătmăru, a imitat în păcate pe Inocenție al XI-lea, papa de la Roma, carele din resoane politice lumesci a ordinar slujbe în toată lumea și a instituit serbarea Numelui Mariei, ca D-zeu sfântul se stavilească odată ulterioarele năvăliri barbare ale turcilor, cari băteau deja porțile Vienei. Berinde face cu Inocențiu. Exempla trahunt. Asta-i vina? Da, alta nimic. Durere! Filisteii buni bucuroși ne-ar opri și de la imitarea capului Bisericii lui Christos?! Da, da, vom imita pe Filistei, sărmanii de ei!

Ei scumpilor asc.! Aici vedem pedepsit curagiul civic românesc, pedepsită chiar și rugăciunea românească.

Durere! De una miie de ori durere!!!

Scumpilor ascultători! Curagiul nasce învingători și conțelegerea pe cei neînvinși.

„Cel ce n-are curagiu se lucre pentru convingerea sa, puritatea aceluia seamănă cu trestia bătută de vânt, carea clătînându-se suspină, dar cu suspinul său nu poate opri vântul în repeziunea sa”. „Pre cei ce în preseara luptei pe țăr murul râului se întindeau pe foale, i-a fugărit acasă Gedeon”. Cu oameni comozi ori blajini nu poți aduce nimic la cale, până când înaintea Anibalilor consumați și munții Pirinei se prefac în fântâni!

Se constată că toate îmtreprinderile mărețe de aici consumate deja, povățuiră graiul și bun svatul acestor Anibali consumați, s-au adus la cale pur și simplu prin zelul și virtutea românească, - de la punerea petrii fundamentale până la predarea cheilor, căci zice-se dacă casa bisericească a fost eshauriată, a sărit Românașii din giur în ajutor; chiarș i noi de pe Nir, nu fie imputat, fost-am buni bucuroși a ajuta pre șișeștenii, dovedind ei cu probe eclatante ce poate zelul, virtutea și capacitatea culturală a Românelui. Dar se vorbească datele statistice despre decursul zidirii și a ajutoarelor incurse la crearea monumentelor de aici.

În 27 aug. 1885 se instalează părintele Vasile Lucaciu în Șișești. Îmbulzala mare face temperatura amețitoare în mica biserică de lemn, totodată a dat naștere ideii azi realizate. Resultatul colosal a laboarei românesce de 5 ani a uimit aproape 15,000 creștini, ca ești din pământ de la Sabolciu până la Besarabia.

Arhitectul e părintele protopop de Seini, Alexiu Berinde. De la planul principal cu sperarea reîntregirii succesive, s-a făcut abatere din lipsa speselor, și așa cupola grandioasă menită din fundament a fi dublă, deocamdată a rămas simplă.

În 20 Iunie 1886, s-a binecuvântat temelia bisericeii.

În Septembrie 1889 s-au terminat boltiturile și s-au pus argelele.

În 29 Iunie 1890 s-au arborat sf. cruce pe argeaua cupolei.

În 27 August 1890, solemnitatea dedicațiunii. Discursul ocașional, cei ce ați fost prezenți l-ați auzit cu multă plăcere, iar noi cei ce am fost absenți, rugăm pe părintele Lucaciu, că acest tesaur se ni-l facă accesibil prin publicare.

În 27 August 1891, mărirea lui D-zeu, mândria credincioșilor din Șișești și a toată românumea din ostul Europei, culminează în sfințirea cap-d'operii vârtuții și capacității culturale a Românumui, în binecuvântarea solemnă a acestei catedrali cu două turnuri.

Se vedem bilanțul fondului zidirii.

a) Întrate:

1. Cassa bisericească dispune de fl.	3721.00
2. Arunc pe popor	3066.00
3. Oferte	600.00
Suma:	7387.00

b) Eșite: suma fl.

Diferența pasivă fl.

Passiva s-a acoperit cu f. 3.500.00 contribuții de clerul din provincia noastră metropolitană; pentru acest ajutoriu primească vener. Cler adâncă mulțumită! Iar restul de 13.556 fl. este rodul ostănelelor părintelui paroch local Dr. Vasiliu Lucaciu. Ce ziceți? Să-i mulțămim? „Mai bine nimic decât a vorbi puțin despre Cartago!” zice străbunul nostru Sallustiu. Pe un bărbat, pe care în fapte mari nu-l poți urmări, admiră-l și taci!

Lucruri și daruri în natură:

Șișeștenii cu ajutorul creștinilor din jur a purtat la zid:

2720 metri de peatră din vale și din Dănesci în valoare de fl. 2,000.00. 15,000 vici de nășip de la Tăuți, Baia Sprie și din râul Lăpușului cu ajutorul fraților din Mocira, Ocoliiș, Tătiș, Coruia, Secălășeni, Dumbrăvița, Groși, Tăuții de Sus, Unguraș, Ruși, Sindresci, Coltău, Catalina în valoare de 1,500.00.

Lemne au dăruit Sp. D. Gavriile Barbul din Mocira, credincioșii din Cărpiniș, Unguraș, Negreie, Berința, Copalnic, Budesci în valoare de fl. 2,200.00

Șișeștenii au prestat zile de lucru 12,329 în valoare de fl. 6,164.00

S-au ars și s-au adus la Biserică 250.000 cărămizi în valoare de fl. 2,500.00

Valoarea prestațiunilor fl. 13,364.00

Sumat cu erogățiunile de sus fl. 24,443.04

Biserica a consumat fl. 37,807.04³

Consumarea finală va mai costa restul până la 50,000 floreni, cea ce dacă se făcea cu întreprenori străini, considerând și la situațiunea puțin accesibilă, ar fi costat la 200.000 fl.

Venit-ați? Vădut-ați? Auzit-ați? Scumpilor ascultători! Și bărbații geniali ce au adus aceste toate la cale în viața lor sunt bătuți cu petrii, dar să știți, că posteritatea

desamagită acelor ce au aruncat cu petrii, chiar din acele petri li va ridica monument? Da! Se vor plevi buruienile, va peri gangrena ce vescezesce și consumă corpul statului nostru, popoarele vor trăi cu pace, cinste și omenie. Umbrele bărbaților mari le vor onora în același Pantheon!

Așa să fie!...

Și acum primesce-ne Doamne și pe noi Românii veniți dinspre apusul soarelui în aceasta sfântă zi, în acest nou Sion al Tău! Primesce-ne în apropierea icoanei maicei sfinte, față de carea atâta dragoste ai arătat. Primesc onorurile ce le aducem fiicei Tale, Doamnei noastre, a cărei intervenție și proptă de atâtea rele a păzit neamul nostru, adese prea greu cercetat. Primesce doamne sub scutul tău puternic, limba, legea și națiunea noastră devenită acum oprobriu și lucru de ocară în mijlocul adversarilor seculari! Întăresc Doamne pașii servitoriului Tău, Preafericitului Părinte Patriarch al nostru Leone al XIII-lea papa de la Roma, și pentru înflorirea și bun sporiul Bisericii catolice și pacea lumii, ni-l ține și protege mulți fericiți ani! Întăresce Doamne pașii servitoriului tău, binecredinciosul Împărat și Rege apostolic Francisc Iosif I, și pentru înflorirea legii și națiunii noastre românesce ni-l ține Doamne și ni-l protege mulți fericiți ani! Întăresce Doamne pașii servitorilor tăi, Preasfințiii părinți ai noștri: Archiepiscopul Ioan, episcopii: Michail, Victor și Ioan și pentru scutirea și eroica apărare a drepturilor noastre bisericesci și școlari, ținerii Doamne și ni-i protege mulți fericiți ani! Întăresce Doamne pașii servitorilor tăi Vasilie și Alexie, cari prin sacrificiile proprii și povățuirea zidirii Bisericii acesteia au adus gloria numelui Tău și mărire neamului Românesc, dară cari, durere! Pentru zelul lor înflăcărat față de tine și față de neamul lor atâtea tribulațiuni și năcasuri sunt siliți a suferi; mângâie-i Doamne prin vederea grandioaselor fructe a ostănelelor lor mulți, mulți, mulți fericiți ani!

Și acum bravilor șișeșteni în frunte cu destoinicii bărbați: curatorul primar dănilă Andreica și bravul învățător Vasilie Băban, primiți și voi gratulațiunile noastre pornite din adâncul inimelor noastre românesce a fraților voștri adevărați, în asta mândră zi de sărbătoare epocală în Șișești. Sărbătorește contatăm în fața lui D-zeu și a oamenilor, că prin lucrurile voastre de pe pământ vi s-a scris numele în ceruri! Vă admirăm, vă laudăm în fața lumii și vă asigurăm, că numai atunci ne vom ține fericiți, când vom putea lucra ca și voi: „Longus post vos est ordo idem petentium decus!” O să vedeți cum vor răsări de aici înainte Bisericile cu multe turnuri și dacă urmărirea voastră va costa grele lupte, imitându-ne, cu plăcere vom striga pururi cu Popfiu:

La luptă! Lupta-i dulce, când mama durescoasă,

Petrece lupta noastră cu tristul ochi al său,

Nainte! E a noastră cununa glorioasă,

Când pașii ni-i direge: Dreptatea D-zeu!!

Amin!

Articolul apărut în ziarul „Tribuna” din Sibiu

(Nr. 190, 8 Septembrie n. 1891)

Dle Redactor!

Vin a Vă reporta despre festivitățile religioase și naționale românesci, care au decurs în 25, 26 și 27 August n. în comuna Șișești cu privilegiul sfințirii bisericei grandioase de acolo.

Deja în 26 Aug. a sosit mulțime de popor din cele mai îndepărtate ținuturi locuite de Români, veniau în procesiuni cu crucea și cu prapore în frunte, care în alți ani se îndatinau să peregrineze pe la Bicsad sau la Pociu, toți veniau conduși de dorul ca să-și îndeplinească exercițiile de pietate religioasă în sărbătoarea adormirii Preacuratei fecioare, în acea biserică măreață, care este făcută exclusiv de mâni românesci.

Părintele Dr. Lucaciu, care a văzut și a studiat arhitectura bisericilor mai însemnate din Europa, și-a format un plan, după care a crezut, ca edificându-se o biserică în parochia sa în Șișești, acea să fie până în veacuri ca un monument al credinței și să vestească virtutea și vitalitatea poporului românesc. Planul și l-a spus la genalul arhitect, la părintele Berinde. Arhitectul chiar ca și poetul are lipsă de inspirațiune, când crează ceva sublim, ceva neperitor; când vrea să realizeze o idee, un cuget, un plan, care este plăsmuit în mintea altuia, nu-i destul ca să-l priceapă, trebuie ca acea idee, acel cuget să treacă așa zicând în sufletul său, iar între mintea lui și între cugetul plăsmuitor să existe un fel de contopire spirituală. Ei bine, privească ori-și-cine la munca grea de 5 ani, săvârșită de părintele Berinde (supranumit meșterul Manole) și apoi spună, oare l-a priceput el într-adevăr pe Dr. Lucaciu, oare idea sublimă într-adevăr este întrupată?

În ziua de 27 Aug s-au făcut festivitățile sfințirii, fiind deja cam 15 mii de poporeni de prin Selagiu, Sătmar, Chioar, Maramureș, Ugocea, părțile ardelene, care toți se deosebeau prin deosebitele porturi ale lor, unul mai pitoresc decât altul. Festivitățile s-au întâmplat conform programului deja publicat în coloanele „Tribunei” cu excepțiunea, că discursul ocașional de la dezvelirea busturilor l-a ținut parochul local Dr. V. Lucaciu.

Totuși din vorbirea protopopului G. Lazar de Purcăreți va fi interesant să amintesc, cine și cât a contribuit la zidirea bisericii. S-au spesat:

- 1) din averea bisericei din Șișești 3721 floreni;
- 2) din repartiție asupra credincioșilor 3666 fl.;
- 3) clerul din provincia metropolitană de Alba-Iulia și făgăraș 3500 fl.;
- 4) parochul local a oferit venitele sale și câștigul din lucrările sale literare în sumă de 13.556 fl. v.a. (Cred că precum poporul își cunoaște conducătorii săi firești, chiar așa cunoaște, care este într-adevăr preotul cel mare).
- 5) prețul real al prestațiunilor date de popor (peatră, prund, zile de lucru) în valoare de 14.000 fl.

Sub decursul misei au cântat corul plugarilor români din Seini, care sub conducerea binemeritatului învățător dl. I. Cionca a executat cântările cu o precisiuine rară, și cutez a afirma, că puține coruri de acest fel sunt atât de instruate și atât de excelente.

Printre mulțimea de inteligență, preoți și mireni, am văzut și pe dl. Ionel Grădișteanu din România, care fiind în legătură de prietenie cu Dr. Lucaciu, n-a pregetat a veni să fie de față la serbările din Șișești.

D. a. la 1 oară a urmat banchetul în pavilon. Au fost de față 300 de persoane. – dintre mulțimea de toate amintesc pe al dlui Ștefan Pop, care ca delegat episcopesc

a vorbit pentru Pontificele, pentru Maiestatea sa și pentru episcopul diecesan. Apoi s-a ridicat dl George Pop de Băsesci și în toastul său a accentuat, ce impresiune rea a făcut asupra imensei mulțimi de popor împregiurarea, că Ilustritatea Sa absentează de la aceasta sărbare, ba nici delegat de gremiu nu și-a trimis? Dr. V. Lucaciu salută oaspeții; dl A. Medan pentru cler; dl G. Lazar de Purcăreți pentru arhitecți; dl A. Berinde pentru oratorii din biserică; protopopul Pelle pentru binefăcători; dl Breban pentru comitetul arangiator; dl. Iernea pentru dl I. Grădișteanu; dl Aug. Pop pentru Slavici; dl I. Grădiștean pentru buna primire etc.

După banchet, resp. După ce a înserat a urmat petrecerea populară.

Ori pe unde priveai vedeau grupe de popor și de inteligență, unii pe cărările de preumblat de prin grădinile pompoase, ce se extind de la biserica cea nouă până la cea veche, pe la „crucea sfaturilor bune”, pe la „izvorul lui Traian” etc., alții admirau sculptura busturilor de marmură așezate în peristiliul bisericii, alții priveau pictura frumoasă și artistică a icoanei de pe altar, care toate sunt executate în atelierul de sculptură și pictură al fraților Tadolini din Roma.

Seara a urmat balul.

Mi-am însemnat câte mi-au fost cunoscute atât dintre dame, cât și dintre d-șoare. Dame: d-na Anderco (Odoreu), d-na Avram (C.-Mănăștur), d-na Barbul (Mocira), d-na Berinde (Seini), d-na Bohățel (H.-Lăpuș), d-na Borbola (Sătmar), d-na Budo (Borânta), d-na Breban (Cicârlău), d-na Câmpean (Groși), d-na Catoca (Borlesci), d-na Ciontea (Dumbrăvița), d-na Centea (Asuagiul de jos), d-na Kerekes (Seini), d-na Demeter (Remetea), d-na Dobosy (Călinesci), d-na Dragoș (Turț), d-na Farkas (Zăzar), d-na Filep (Remetea), d-na Gitta (Borhid), d-na Ioodi (Budesci), d-na Lucaciu (Șișești), d-na Mașcan (Lăpușul-ung.), d-na Man (Tăuți), d-na Medan (Șomcuta), d-na Mercea (Benefalău), d-na S. Pap (Baia Sprie), d-na Pelle (Pomi), d-na Pinteana (Arieș), d-na Petrovan (Berința), d-na St. Pop (Budesci), d-na Al. Pop (Băbesesci), d-na Cornelia Pop (Sâlsig), d-na Al. Pop (Cernesci), d-na Al. Pop (Bușac), d-na Aug. Pop (Lăpuș-ung.), d-na Tâmaș-Miculescu (Șomcuta), d-na Elena Zoicaș (Seini) etc. – D-șoare: Gisela și Iustina Anderco, Mărioara și Marietta Barbul, Elisaveta Berinde, Mărioara Breban, Mărioara Catoca, Lucreția Câmpean, Matilda Dobosy, Carolina Dragoș, Ana Filep, Irina Gitta, Luisa Ilniczky, Veturia Lazar, Veturia și Tulia Lucaciu, d-șoara Leményi, Letiția Medan, Leontina Moldovan, Elena Man, Regina Nuț, Gisela și Maria Pap, Magdalina Pelle, Ana Pop, Eugenia Roman, Ana Șovrea, Marta și Elisabeta Șincai, Cornelia și Emilia Savanyu, Regina Stupar, Silvia Tâmaș-Miculescu etc.

Petrecerea animată a durat până dimineața la 6 oare. (Corespondentul).

„Biruința de la Beiuș” din 26 și 27 august 1907

a lui Dr. Vasile Lucaciu, deputat dietal

**(Însemnările lui Petru E. PAPP – preot în POCOLA apoi
protopop în Beiuș-copiate prin TITUS L. ROȘU, prof. Oradea)**

Argument:

În lădoiul din podul casei în care se păstra pe timp de iarnă grâu, tata, Dumitru Babiciu zis Mitru lui Babdici din Șișești, a depozitat cărțile, revistele, ziarele achiziționate de-a lungul vieții. Aici am găsit, bătut la mașina de scris, o relatare privind modul în care părintele dr. Vasile Lucaciu a câștigat alegerile din 1907 în circumscripția electorală Beiuș și a devenit deputat în Parlamentul Ungariei. Puțini șișeșteni cunosc adevărul acelei perioade. Fie ca pilda moșilor și strămoșilor noștri prezentată în aceste „Însemnări” să constituie un model pentru noi și generațiile viitoare.⁴

Gavril Babiciu

Faptă istorică au săvârșit Românii din cercul electoral Beiuș, în 26 și 27 august, aducând steagul național, alegând deputat pe dl. dr. Vasile Lucaciu, martirul aspirațiilor noastre naționale. Românul oțelit în luptă, neînfrânatul luptător.

Românii din acest cerc, prin bărbăteasca lor purtare dat-au dovadă strălucită despre unicul nostru punct de vedere, ce trebuie să se afirme între împrejurările nepriozose de azi. Cu toată nemaipomenita sălbăticiii a măsurilor luate din partea adminis-trației, ei au știut să se arate cetățeni neînfricați, conștii de marea datorie ce aveau să împlinescă față de steagul național, pe care a scris cinstea, viața și viitorul nostru.

Ales-au pe dr. Vasile Lucaciu, care a venit să croiască un viitor strălucit și plin de nădejdi, pe bărbatul, care împreună cu ceilalți deputați chemat este să pregătească și mai mult poporul român pentru politica națională a viitorului/șir alb.

Cine petrece cu luare aminte întâmplările din țara noastră, amăgirile cu cari cei de la putere duc în rătăcire străinătatea despre noi, dacă este prieten al adevărului și dreptății va mărturisi desigur că adversarilor noștri nu li se putea da un răspuns mai nimerit, pentru multele calomnii și batjocuri decât chiar prin alegerea aceasta... / indescifrabil / o pildă proaspătă pentru răsturnarea... / indescifrabil a părerilor ministerului Adrassy, care nu / ind. / mărturisi, că deputații noștri, nu sunt reprezentanții firești ai poporului român, căci acesta are alte vederi politice, cu totul contrare celor propovăduite de către dânsii și n-am fi putut răsplăti mai mângăitor pe deputatul naționalist dr. Vaida – voievod, care a fost izgonit din dietă cu nedreptul, în mod infam de către pleava kossuthisă, chiar pentru apărarea drepturilor noastre, decât prin înmulțirea luptătorilor noștri cu dr. Vasile Lucaciu.

În fața acestei biruințe, în fața glasului inimii românești ce a înțeles ceasul vremii, are să amuțească gura mincinoasă a potrivnicilor noștri neastâmpărați / șir alb/.

Două momente însemnate ies la iveală din biruința de la Beiuș. Primul, că alegătorii s-au arătat luptătorii neclintiți ai steagului național, și al doilea că au ales deputat chiar pe dr. Vasile Lucaciu. Iată de ce sunt de mare însemnătate aceste două momente. Pentru că la Beiuș s-a ales deputat național la o alegere parțială, când guvernul putea să-și concentreze aici toată forța branchială cum s-a și întâmplat, aducând pe capul bieților români ... de jandarmi și 300 de soldați, și-au trimis pe însuși dr. Vasile Lucaciu, cel prigonit din partea stăpânirii. El care vecinic a fost ghimpe în ochii politicianilor maghiari și față de care de câte ori a candidat s-a dat poruncă aspră, ca intrarea lui în dietă să fie zădărnicită.

Iată însă forța lor brachială a fost zdrăbită de forța morală noastră, a românilor de bine și cinstiți. Alegerea de la Beiuș prin momentele mai sus înșirate atinse va fi o vie mărturie despre modul cum au știut românii să lupte contra vrășmașilor noștri de tot felul și un act de mândrie națională, că lumea românească a ajuns să-i judece după faptele lor, vrednice de toată lauda.

Datorește-se biruința strălucită în primul rând înălțătoare purtări a țăranilor români ajunși la convingerea că toți deputații de până acum nu le-au cunoscut durerile și năcazurile, ci după ce le-au plătit beutură-spurcată, după ce i-au momit și prostit, au cugetat, că cu atâta ș-au împlinit datorința față de „prostul țăran român”.

Așa se numesc ei după alegeri.

Se datorește apoi fruntașilor și meseriașilor români din Beiuș, conducătorilor poporului din cerc, deputaților noștri naționali și nenumăraților tineri veniți din toate părțile – în mod impunător din Arad, care au fost veghe neadormită sub durata întregii lupte electorale, scutind pe alegători de momelile și făgăduielile nerușinoase ale obraznicilor... ai candidatului jidan, Kardos.

S-a dat deci dovadă despre deșteptarea românilor din Dînc că în inima lor bate tot aceeași dragoste pentru neam ca și în alți țărani români din alte comitate, cari și până acum au trimis în dietă deputați naționalești. Dat-au dovadă netăgăduită, că nu mai sunt învoiți în ruptul capului să aleagă oameni de-ai stăpânirii și n-au să mai fie uneltele darhe al străinilor, ci cetățeni bravi, oameni în toată firea, cari știu să aleagă deputați din sânul lor, la cari să poată alerga cu încredere în zile de năcaz și neajunsuri.

***

După hotărârea de la 20 ianuarie 1905, a intrării românilor în luptele pentru activitate, bihoreni au mai rămas în pasivitate până la alegerile dietale din Maiu 1906, când în coînțelegere cu partidul național au avut și ei candidați în toate cercurile românești. Dar de data aceasta puterea dreptății s-a arătat slabă în fața minciunii și amenințări au prins în mreajă pe bieții alegători și astfel au scos biruitori pe rarii candidaților naționaliști. Așa s-a întâmplat și la Beiuș. Aici a fost lupta îndârjită. Naționalistul Dr. I. Ciordaș a dus o luptă demnă și urieșă față de contrarul său, cu buzunarele pline, Dr. Bartha Ferencz. Până în presara alegerii, învingerea – cu o majoritate covârșitoare de voturi – era cu siguranță a noastră. Atunci însă ca niște sălbatici au năvălit potrivnicii asupra satelor românești, au dat bani sub felurite pretexte au cumpărat cum au putut, cu cât au putut și cum au știut și astfel în ziua alegerii ne găsim cu tabăra înjumătățită. Cadidatul naționalist n-a întrunit decât 1.000 voturi. Cu toate acestea Bartha numai după formă a fost deputatul Beiușului, pentru noi adevăratul deputat a fost deputatul candidatul nostru. N-am deznădăjduit știind că fiecare lucru firesc își face cursul său cu toate piedicele ce i se pun în cale. Aceasta s-a dovedit și acum.

De la alegerile din Maiu încoace conducătorii poporului nelipsindu-le priceperea, abnegațiunea și bunul cumpăt, au pregătit mare teren pentru luptele viitoare. Și prilejul de luptă ni s-a dat mai la vreme, decât credeam. Deputatul Bartha a absis de mandat. El n-a vorbit în dietă numai odată, când deputatul naționalist Dr. St. C. Pop a interpelat pe ministerul Andrassy pentru purtarea scandaloasă a fibirăului Markovits, care a împrăștiat adunarea populară... cunoscută contra proiectului lui Appony. Atunci Bartha a ținut de cuviință să batjocorească alegătorii, cari i-au dat mandatul.

El de altfel a fost unul dintre deputații, cari merg rar la ședințele dietei. În sfârșit că nu-i pentru el deputăția ș-a cugetat că mai rămân destui scandalagii în ceata kossuthistă, cari să insulte pe deputații naționaliști ș-apoi ș-a mai adus aminte că nici alegătorii nu mai sufăr în mijlocul lor. S-a dus deci să se încolăcească la picioarele stăpânului său,

ministerul de interne și l-a rugat să-i dea alt as de roș, mai bun și mai gras. Și ca o slugă credincioasă a fost numit notar public în Turocz-kt. Marton, într-un ținut slovacesc să mai ferească pe slovacii de acolo, pe cât a fericit pe românii din cercul Beiuș. Astfel am scăpat de un deputat urgisit.

Pregătirile

Numirea lui Bartha s-a întâmplat la 16 iulie. Ca un vânt rătăcitor s-a răspândit această veste între alegători. Par că o piatră grea s-a ridicat de pe piepturile tuturor. În ochii țăranilor români putem citi o ușurare de o povară grea și bucuria că vor repara greșeala din trecut. Așteptau deci cu o sete neastâmpărată să audă ce vor zice românii din centru. Erau plini de nerăbdare să afle persoana candidatului național, în jurul căruia să se grupeze cu toată dragostea și să mânduie steagul național și rușinea în care l-au dus la alegerea trecută.

Dr. I. Ciordaș, fostul candidat, avea dreptul istoric la acest cerc, pentru inima, ținută să românească, luptele și încercările de cucerire din rândul trecut. Era însă la deprinderea de arme și temându-se că termenul de nouă alegere va fi mai timpuriu decât reîntoarcerea sa acasă, a grăbit să aducă la cunoștința celor ce ș-au pus încrederea în el, că nu poate lua parte la lupta de cucerire.

Până când românii se pregăteau în tăcere, kossuthiștii corteșau oficial pe față încă înainte de abdicarea lui Bartha. Știind însă că sortile de izbândă sunt foarte jalnice, corteșirile s-au pornit de sus. A venit la Beiuș foșpanul Glatz. Dar nici primirea călduroasă, nici tambalăul dat în onoarea lui, nu l-au putut convinge despre prietenia româno-maghiară, trâmbițată de presa maghiară. Din contră el află că curentul naționalist străbate repede în cercul Beiuș.

Ca să se vadă ce fel de oameni sunt contrarii noștri, adăugim aici, că Bartha deși a fost numit notar public deja în 16 iulie, n-a demisionat din deputăție până la jumătatea lunii lui august. Legea însă spune lămurit că într-un astfel de caz, două zile după numirea deputatului trebuie să abdică de mandat, iar dacă nu vor atunci prezidentul dietei are să hotărască termenul pentru noua alegere. Nu s-a întâmplat nici una nici alta. Jidanul dracului a fost lacom pe bani, a primit leafa de deputat pe lunile de vară și n-a voit să demisioneze până nu va trece timpul pe cât a luat leafa. Pe de altă parte ministrul Kossuth avea favorit pe fiul pantofarului din Saluschinski, căruia îi făgăduise mandatul de la Beiuș. Îl are întreg Kossuth pe acest jidănaș, fiind o injura pe românii de omenie în foaia sa „Lumina” cu care zăpăcește pe cei naivi. Dar dacă Bartha abdicea după cum spune legea, Kossuth rămânea de răs precum a și rămas cu favoritul său, căci acesta era la concentrare de arme și nu-și putea începe turneul de corteșire.

Kossuthiștii înseși s-a scandalizat de planul șefului lor, de gheșeful ce voia să facă cu mandatul de la Beiuș. Văzând cum și treaba a fost nevoit să renunțe la candidatura lui Saluschinski și să recomande pe alt jidănaș, Kardus Arpad, care n-are alt merit decât cea venit în cerc cu punga plină. Această candidatură a fost tot așa de pur nimerită ca prima. Kardos în politică e o persoană fără valoare, luat în batjocură și terfelit chiar de foile kossuthiste.

***

Cine poate să raporteze gloria strălucită în Beiuș? Cine să însuflețească pe toți alegătorii, să înfrunte toate mișeliile și să dezmoștească inimile obidite? Aceasta era întrebarea fiecărui român de bine. Ș-atunci venise la Beiuș încredințatul partidului național, Dr. Ioan Suci, care în co-înțelegere cu frunțașii din Beiuș și cere candidarea cu mare însuflețire pe Dr. Vasile Lucaciu.

Vestea candidării atât de nimerite se răspândi repede în întreg cercul, încălzind și producând o bucurie generală. Prin văi și dealuri răsuna mângăitor ca o rugăciune denisală „Doina lui Lucaciu”. Cânta mic și mare. Ea aprindea și învăluia cu focul ei toate inimile.

Vasile Lucaciu a sosit în cerc în 17 august și-a stat până după alegeri. Întru întâmpinare a mers până la Oradea, Dr. G. Cosma. La Beiuș a avut o primire entusiastă. La gară l-au întâmpinat toți românii cari primiseră de veste despre sosirea lui. De acolo l-au petrecut ca pe un Mesia până la locuința lui Dr. I. Ciordaș, unde era găzduit.

Candidarea lui Vasile Lucaciu izbi pe maghiari ca o bombă nimicitoare. Deznădejdea lor era mare. De aceea făcut-au toate eforturile, recurs-au la toate mijloacele neîngăduite. Administrația lucra pe față cu o nemaipomenită nedreptate. Șeful campaniei electorale din partea lor era faimosul fibirău Markovits, binecunoscut românilor pentru brutalitățile săvârșite la adunarea poporală din Beiuș. El s-a exprimat cu îngâmfare unei persoane cunoscute, că Kardos va fi ales, dacă va avea la îndemână 300 de jandarmi. A avut însă 700 și totuși a căzut cu rușine.

Armata nu-mi trebuie căci cu ea nu pot face nimic. Jandarmii sunt arma mea! a strigat Markovits.

În adevăr administrația de sub conducerea lui Markovits a dezvoltat o nemaipomenită teroare. Candidatul partidului național a fost însoțit în turneul său de un împuternicit de-al lor, care se face tot urechi, doar va găsi în vorbirea lui ceva agitație, sau trădare de patrie. Pe de altă parte jandarmii căutau să oprească orice contact între popor și conducătorii săi. Lui Kardos însă erau îngăduiți să ademenească poporul cum vreau. Adăugim că brutalitățile jandarmărești s-au întâmplat și după ce fișpanul asigurase pe candidatul nostru despre susținerea ordinii și liniștii în cerc. Dar cu cât administrația încerca mai cu putere să zădărnicească învingerea noastră, cu atât se mărea mai impunător tabăra lui Vasile Lucaciu.

Deputații naționaliști Dr. T. Mihail, Dr. I. Suciu, Dr. A. Novac, Dr. St. C. Pop, C. Brediceanu, V. Demian, Dr. A. Vlad, V. Goldiș au venit să lucreze pentru candidatul național. Aceasta a făcut o îmbucurătoare impresie în sânul poporului.

Turneul s-a început cu satele Delani și Sf. Martin, unde a fost primit ca un apostol. La vorbirea program, ținută în Beiuș, au luat parte mulți unguri, care au rămas frapați cu desăvârșire. Aplaudau și strigau „trăiască Lucaciu” ca și românii. Gălăgioșii de altă dată auzind sublima vorbire ținută și în ungurește, au rămas rușinați că față de Dr. Vasile Lucaciu au candidat pe un Kardos, de cât care mai caraghios nu puteau găsi numai pe Gabonyi-Miklos.

Primirea grandioasă a avut apoi în Vașcău și satele din jur. În Vașcău străzile erau presărate cu frunză verde. Cuvântarea măiastră a fost ascultată cu atenție evlavioasă. Aici au mai vorbit domnii Dr. I. Suciu, Dr. I. Ciordaș și Dr. D. Lascu, încălzind și mai mult inimile românești cari mărturiseau cu toată tăria sufletului că nu vor vota decât pe candidatul național.

Dr. V. Lucaciu a cutreierat toate satele și-n tot locul a fost primit foarte călduros. Femei și copii îl însoțeau din sat în sat. Lui cărpinet și Griștior i s-au făcut porți triumfale. În Bărești d-șoarele Todan și Coroi i-au făcut buchete de flori în trei culori românești. Jandarmii au sărit numaidecât cerând să-l depărteze. O fetiță care era îmbrăcată în port național a fost silită să-l arunce.

În urma sălbaticelor măsuri luate de jandarmi față de pașnicii alegători, comitetul nostru electoral a protestat telegrafic la fișpan și ministerul de interne, cerând înlăturarea armatei, de care nu e nici o nevoie. Cererea nu li s-a luat în socotință. Ba din contră atrocitățile fără de hotar. Bărbații noștri de încredere erau deținuți și arestați. Atunci s-a trimis telegramă la cancelaria cabinetului M. Sale ca să se știe și acolo ce fel de alegere

se plănuiește la Beiuș.

Totuși jandarmii n-au izbutit să folosească lui Kardos, care deși împrăștie bani, nu-i aduceau nici o nădejde. La Vașcău a și pățit-o. Venise însoțit de mai mulți deputați kossuthiști, între ei și fostul deputat Bartha și-o mulțime de unguri, bătauși și ciomagii din Târcaia. Un fecior din Târcaia arunca cu pietre într-un român trecător. Acesta s-a apărut. Atunci Bartha ca scos din fire striga: - Arestați pe ticălosul acesta!

Jandarmii cari ascultă de ori ce nădrăgar kossuthist, voiseră să împlinescă porunca, dar i-a oprit fibirăul Rednik. Acesta a infuriat și mai tare pe Bartha și ceata de bătauși. Dădea din mâini și striga ca din gura șarpelui, că fibirăul ține cu românii. Bartha dăduse din nou porunca jandarmilor dar solgabirăul Ercsey, care era încredințat cu supravegherea buneii rânduiei și care văzuse câtă nedreptate e în sufletul acestui fost deputat, i-a răspuns:

- Dle! N-ai dreptul să poruncești jandarmilor. Aici eu poruncesc și știu să-mi fac datoria.

Ca un sălbatic a sărit atunci la solgabirău și-a voit să îl palmuiască, dar Ercsey l-a lovit în piept de s-a rostogolit, cât acolo. Așa s-a astupat gura neastâmpărată a gălăgioșilor, iar Kardos cu ai săi s-au depărtat rușinați, întovărășiți de ..... românilor.

Până când lui Kardos îi mergea tot mai rău, candidatul nostru era din zi în zi mai sărbătorit. În mod mai impunător nici că se putea manifesta dragostea poporului român față de candidatul naționalist Dr. Vasile Lucaciu.

Atâta bucurie, atâta mângâiere nimeni n-a putut da acestui popor, decât însuși V. Lucaciu, care însuflețește și întărește în nădejdea vremurilor de mai bine pe toți ce de mult așteaptă mântuire. Însuflețirea aceasta înfuria grozav pe contrarii noștri. Notarii cercuali făceau presiuni. Așa Korner din Budureasa, văzând că n-are voturi pentru Kardos, amenința că dacă vor ținea cu Lucaciu, va trebui plătită remanența ce li s-a șters odată.

Notarul Gavra din Buntești a făcut și mai altfel asemenea. De altfel el are pretenția să fie considerat de român bun, și nu voește să creadă, că-i cea mai rafinată vulpe. Înaintea românilor își bate pieptul și se laudă cu sentimentele lui românești, iar între unguri e cel mai devotat prieten al lor. El a spus unei persoane că nu va lucra pentru Kardos, numai la aparență căci zice ar fi ruine să se găsească român care să nu se însuflețească pentru Lucaciu. Cu toate acestea în presara alegerii a umblat din casă în casă cu lumina în mână și cu banii în alta, urmat de un jandarm, corupând pe alegătorii, cari erau toți pentru Lucaciu.

Care va mai îndrăzni să mai dea față cu vre-un român cinstit? Tot așa de mizerabil s-a purtat și notarul Lungu, care a dus toți alegătorii din Gurani și Petroasa pentru Kardos.

În Petroasa candidatul nostru ajunsese pe o vreme ploioasă. Aici a răcit, întorcându-se la Beiuș a vărsat sânge. De aici a provenit boli ce ne-a pricinuit și nouă atâta supărare.

Despre purtarea Tărcăienilor dăm aici un exemplu. În Zăvoeni – Petrileni au prins pe un român, l-au bătut lăsându-l mai mort, l-au luat apoi cu sine și numai a treia zi l-a găsit muierea sa. Acest fapt s-a petrecut în prezența jandarmilor, cari stăteau nepăsători. Altul a fost bătut de jandarmi până i s-a umflat mâna.

Corteșii noștri nu puteau intra în sat căci nu le dădea Markovits certificat, sau dacă și primeau nu puteau vorbi cu alegătorii, decât în prezența jandarmilor.

Văzând deputații noștri că mișeliile se înmulțesc deși românii sunt pacinei, au invitat la alegere pe mai mulți gazetari străini: ca astfel și presa străină să fie informată corect. Mulți au și răspuns invitației, au venit și au însoțit pe candidatul nostru în turneul său, trimițând apoi rapoarte fidele despre cele petrecute. Presa maghiară s-a cătrănit grozav și pentru aceasta, căci ea nu ia putut umbla cu minciuni.

Ce-au făcut jandarmii?

Dăm aici numai o parte din multele mișelii săvârșite de ei. La 20 august, ajungând Kardos cu tărcăienii lui la Vașcău și văzând că l-au întâmpinat puțini alegători, au

persecutat pe toți alegătorii, cari purtau frunză verde, ba au dat poruncă, ca nimeni nu-i iertat să poarte frunză verde în pălărie.

Învățătorul Petre Mihuț din Câmp, Părintele George Bogdan și Nicolae Bogdan, directorul de la „Șoimul” au fost petrecuți de jandarmi până la comunele lor și acolo arestați.

În 22 august au străpuns cu sulița pe românul Drăgoi din Petrileni și astfel plin de sânge l-au purtat pe sate să înapăimânte lumea ca și în '48.

Au arestat pe Barbuș din St. Martin, fiindcă a vorbit cu un țăran.

Au oprit ca Joia, în târg, apoi pe sate să vorbească către doi-trei alegători la un loc.

Ei n-au pregetat a intra și în sanctuarul familiar. Au scos cu baionetele pe oameni din curtea avocatului Dr. I. Ciordaș.

Dl. Dr. G. Cosma a fost scos din Curățele cu puterea, fiindcă mersese acolo să amenajeze trăsuri pentru ziua alegerii.

Au însoțit pe trăcăienii, cărora fibirăul Maekevits le dăduse bilete până când bărbaților noștri de încredere tot acest fibirău a negat contra semnarea biletelor de legitimare. Au rupt cingătoarele de la muieri sub pretext, că acelea sunt din tricolor românesc.

Au adus la Beiuș ferecați pe Terentia Popa, când de prisos pe doi feciori, fiindcă n-ai lăsat pe alegătorii din Ferice să primească bani corespunzători de la corteșii lui Kardos.

Au deținut pe d-nii A. Morar și M. Popa sub pretext că agită poporul.

Au rupt lanțul de la orologiul d-lui E. Nyeri, fiindcă atârna de el o panglică cu tricolorul românesc.

Au alungat din Beiuș pe flăcăii ceterași cari veniseră la alegere.

Au violat dreptul de imunitate a deputatului V. Damian.

Au lăsat ca tărcăienii să spargă ușile la casele românilor din Crăsuia, partizani de-a lui Lucaciu. Au privit nepăsători cum tărcăienii au străpuns trei femei și-o copilă de patru ani. Au străpuns Anei Borha capul.

Pe femeile lui Vasile Poruț și pe copila de patru ani, Floarea Vesa le-au străpuns în gât. Pe lângă asistență lor, tărcăienii au rupt mâna Mariei Vesa. Au îndemnat pe tărcăieni să atace pe români.

Mergeți – au zis – și atacați pe valahi, pentru că avem poruncă ca orice faptă a alegătorilor kossuthiști să o sprijinim chiar cu sulița etc.

Mărturisiri adevărate

Pentru ce au fost oamenii români persecutați? Ce crime au săvârșit? Pentru ce i-au luat jandarmii așa de grozav la goană? Au făcut terorizări? Nu! Ei au fost pașnici sub durata întregii campanii electorale. Și ca să se vadă aceasta mai lămurit, reproducem aici declarațiile fișpanului Glatz către un gazetar ungar. El a zis: „Zilnic primesc câte 30-40 de rapoarte telefonice pline de contraziceri, încât nu-mi pot forma o idee lămurită despre adevărata stare a lucrurilor. Ziua de la Vașcău a fost cea mai agitată. Cunosoc vașcăuani ca pe niște oameni pașnici și liniștiți și cred că știrile de-acolo sunt exagerate. Pentru aceia nici nu am luat dispoziții, cu toate că mi s-au adresat atâtea plângeri”.

În cazul cu subprefectul Rednik din Vașcău, el a făcut bine că n-a arestat pe Bogdan, căci acesta este domiciliat în Vașcău, unde are avere imobilă și este om cu vază în localitate.

Bartha și Kardos sunt totuși foarte nemulțumiți cu conduita administrației. Ei mi-au declarat că dacă administrația va mai privi tot așa de nepăsător agitația românilor ei vor renunța la lupta electorală.

N-am auzit nici o plângere împotriva lui Lucaciu, a lui Suciș și dr. Lascu.

Discursurile lor au fost controlate, dar **ei n-au rostit nici o vorbă de agitație**. Împotriva felului de luptă al acestor trei domni nimeni nu poate să ridice nici o obiecție. Lucaciu este un om foarte simpatic și cuminte, el face cea mai bună impresie și nu mă mir că este iubit în sânul poporului. Agitatorii nu sunt ei, ci persoanele care-l însoțesc mai ales studenții români.

Nu mă mir deloc, că agitatorii naționaliști au izbutit să ațâțe poporul din Vașcău. Căci aici mizeria este atât de mare, încât poporul este aici ușor răzvrătit. Recunosc că trebuie lecuită mizeria aceasta din Vașcău.

Kardos despre români

În general politicienii maghiari urăsc de moarte pe români. De câte ori trebuie să auzim insulte la adresa noastră! De câte ori ni se zice să mergem în România, că aici n-avem ce căuta! De câte ori ne batjocoresc! Țăranul român e pentru ei „budos olah, buta mokany”. Bartha însăși s-a exprimat că el cumpără piei de măgari. Așa numea el alegătorii români.

Scriitorul acestor rânduri a auzit pe un ungur zicând cu prilejul alegerii că „doi boi și un român face trei boi”.

Și acești politicieni mai au îndrăzneala să cerșească mandat de la români? Vine acum Kardos și adaugă și el ceva la numărul insultelor. Cine a ținut vorbirea în Meziad a numit pe români țigani. Și s-au găsit totuși români care l-au votat.

O scenă înduioșătoare

Când candidatul nostru și-a ținut vorbirea în Cusiiș s-a întâmplat o scenă mișcătoare. Era de față întreg satul. Toți ascultau cuvântarea ca pe evanghelie. La sfârșit după ce a gătat de a mai cuvânta, ieși din rândurile mulțimii un țăran bătrân cu plete albe. Luându-și cuviincios pălăria din cap, grăi către Lucaciu: „Mulțămesc lui Dumnezeu că te-am văzut odată în viața mea. Te-am mai văzut la Cluj când te-au judecat”. Părintele Lucaciu înduioșat întinse mâna. Ochii celor de față se umeziră și un suspin adânc se auzi din piepturile țăranilor.

Ziua învingerii

Ziua alegerii a fost așteptată cu nerăbdare din ambele părți. Cererea de candidatură a lui Vasile Lucaciu a fost înaintată președintelui Waltner Edmund încă în preseara alegerii. Ea era iscălită de domnii Dr. I. Ciordaș, Dr. C. Popovici, Dr. I. Iacob, G. Papluca, Al. Ardeleanu, P. Voștinar, I. Cosma, pădurar, Geor. Ardelean, preot, G. Ardelean, măcelar, Con. Ignat, I. Ardelean, T. Bărbuș, P. Duma, G. Martinescu, I. Pinter.

La nici o alegere partidul național n-a fost așa bine organizat ca aici.

Preoții și învățătorii cinstiți s-au purtat bine. Am văzut însă în tabăra lui Kardos pe preotul Eugen Ardelean, nerușinatul, trădător, care a păcătuit atât de mult și până acum față de români, dar mai ales acum când n-a luptat numai contra unui român ci și contra celui mai mare preot român Vasile Lucaciu. Sufletul întregii campanii a fost fără îndoială deputatul Dr. Ioan Suci și Dr. Ioan Ciordaș, care au pus toată tăria și priceperea pentru organizarea perfectă a cercului.

Deputații noștri au fost împărțiți în modul următor: C. Brediceanu, Beiuș; Dr. Suci, Vașcău; Vasile Goldiș, Călugări-Sohodal, Aurel Novac, Briheni-Susti; Vasile Damian, Cristioră de Sus; Dr. Aurel Vlad, Căbești; Ștefan C. Pop, Lunca și Dr. T. Mihail, în satele din jurul Beiușului.

Pe lângă ei erau angajați peste 120 de aranjatori între care Dr. Ioan Marseu, Dr. A. Grozda și I. Nișa arhitect.

Dis de dimineață orașul era în picioare. Toți așteptau cu viu interes să vadă sosirea alegătorilor.

Partizanii lui Kardos erau postați în piața din mijlocul orașului aproape de votare apărați de toate părțile de jandarmi. Ai candidatului nostru au fost așezați la oborul de vite afără din oraș, scutiți numai de bărbații noștri de încredere.

Pe toate străzile ce duc în piață din oraș erau trase cordoane. Comitetul nostru executiv s-a îngrijit ca aranjorii noștri să aibă bilet de liberă trecere.

Ziua alegerii 48-istii au început-o cu bătaie și bătuiți au rămas. Deputatul Kossuthist Halasz angajase o bandă de bătauși din Târcaia să bată un gazetar ungar, Bătaia se sfârșește odată cu sosirea alegătorilor la orele 5,1/2. Sunt cam 100-200 de alegători ai lui Kardos, câți a putut cumpăra și câți și-au vândut sufletul, din părțile Vascăului. Sunt păziți de tot atâția jandarmi. Ungurii aveau nădejde aici. Când li s-a spus că alții nu mai sunt și că terenurile lor vin goale, au deznădăjduit cu desăvârșire.

Ceva mai târziu sosește un tren de alegători de ai noștri. Sunt peste 900 din comunele Vascău, Băraști, Vărzari de sus și de Jos, câmp, Cărpinet, Leheceni, Săliște, Poeni, Cristior, Călucari, Sohodol, Colești și Briheni.

E o priveliște încântătoare. Un cortaj lung pornește de la gară, în frunte erau deputații: V. Goldiș, A. Novac și fruntașii comunelor T. Teaha, G. Bogdan, Micula, apoi învățătorul Miclea, N. Bogdan, A. Munteanu, candidat de deputat: T. Teaha, Maxim Nonu, Florian Mezea, Dr. Ioan Vostinar, Ioan Băruta etc. Muzicanții din Cermeiucintau din clarinete. Românii din oraș au postat în rândurile frumoase pe ambele părți ale străzii și-i primeau cu strigăte de „Să trăiască Lucaci”. Era ceva fermecător în această priveliște. Ei răspundeau tot așa dar nu auzeai o insultă la adresa lui Kardos. Strigătele noastre se întâlnesc și se unesc într-un singur și mare strigăt de biruință sufletele tuturor.

Nu mult în urma lor sosește deputatul A. Vlad, preoții G. Cristea și Kis, cu alegătorii din S. Mărtin, Delani, Căbești.

La orele 7,1/2 sosește alt tren special de alegători de ai noștri. Ieșind de pe peronul gării li se iau toate bitele. Intrarea lor stârnește și răspândește acel entuziasm ce mai înainte. În frunte merge Vasile Blag, I. Suciuc, Șt. C. Pop, juriștii M. Popa, B. Ursar, Păscuț, preoții învățători și alți fruntași cu alegătorii din Brădet, Băraști, Dumbrăvenii Chiscău, Măgura, Valea Neagră de Jos și Sus, Rieni, Lunca și Sudrici.

După ei au sosit în căruțe alegătorii din Cociuba, Lelești, Țigănești, Drăgănești, însoțiți de d-nii Ilarie Crișan, părintele Vasile Terebenț, Eugen Nyeki, Iustin Nemet, Iuliu Crișan.

Izbânda noastră era sigură. Un gând mai avem: doream a ști ce s-a întâmplat cu alegătorii din Meziad, care totdeauna au fost kossuthiști. Sunt 200 de voturi. Ca o șoaptă tristă trece de la alegător la alegător întrebarea: „Unde sunt mezădanii?” Și când nedumerirea noastră era mai mare, vedem un convoi lung de alegători. Erau 130 de votanți din Meziad în frunte cu Dr. A. Grozda, Dr. Ioan Iacob și A. Ardelean. Entuziasmul stârnit de sosirea lor nu se poate spune în cuvinte. Acești alegători care se credeau pierduți au fost îmbrățișați cu lacrimi în ochi de către frații lor din alte sate. Ei au sosit mai târziu în tabăra noastră. Motivul întârzierii, că au trebuit să ocolească mult și să vină de pe altă cale lăaturalnică pe unde nu s-au întâlnit cu kossuthiști.

Biroul alegerii s-a format conform legii. Înainte de orele 9 a început votarea, cu alegătorii din Beiuș. Kossuthiștii, văzând că înfrângerea lor este sigură, au recurs la o apucătură mișească. Au mai candidat pe un anume Vasile Lucaciucuetând că astfel se vor împărți voturile noastre. Văzând românii această apucătură, au mai candidat și ei pe un alt Kardos Arpad, comerciant în Pesta. Vestea despre apucătura kossuthistă, a produs mare revoltă în sânul alegătorilor români. De la un om trecu vorba că fiecare să

fie cu băgare de seamă și să voteze cu Dr. Vasile Lucaciu, popă românesc. Un țăran din Poienii de Sus văzând că președintele vrea să-l încurce, silindu-l să voteze cu fictivul Vasile Lucaciu și nu cu popa românesc, se enervă și țipă cât îl ține gura: „pe sângele nost, pe românul Vasile Lucaciu, votăluiesc”. Neizbutind în acest plan, kossuthiștii au recurs la alte mijloace. Ei plănuiră să dea cu pietre și să spargă ferestrele la români. Dacă nici atunci nu-i vor înverșuna pe români, atunci să aprindă. Planurile lor au fost descoperite de un corzeș de-al lor, care scandalizându-se de aceste apucături, josnice a și călătorit la Pesta. Deputații români au și adus acestea la cunoștința președintelui încă în presara alegerii.

Votarea s-a făcut la două comisii. La comisia I-a, președinte Wallner Odon. Bărbați de încredere din partea noastră, Dr. Aurel Lazăr și Dr. C. Popovici. La Comisia a II-a, președinte Dr. Gyorgy Geza. Bărbați de încredere Dr. G. Cosma și G. Bogdan. La ambele comisii, votarea merge intenționat încet, ca să se prelungească alegerea până târziu seara, când se credea că vor putea fura din voturile noastre.

Abia începe votarea că scenele se repetă. Ziariștii pentru a putea să treacă la poștă, trebuie să treacă prin tabăra lui Kardos. Întorcându-se de la telefon, G. Pap raportorul „Tribunei”, însoțit de Onisifor Ghibu, raportorul „Luptei”, sunt atacați de țărăieni. Pietrele zboară tot mai des, iar cozile de steaguri se prefac în lănci pentru a lovi în cei doi cetățeni liberi. Viața lor era în primejdie și jandarmii, nici că se sinchiseau. Scena aceasta s-a petrecut sub fereastra doamnei Ciordaș. Însăpăimântată dânsa striga din fereastră după ajutor. Atunci un bolvan o lovește cu violență în piept, silind-o să se retragă.

Banda a prins chef de bătaie și de acum încolo, orice circulație este oprită. Cerem telefonic oficiul poștal ca un servitor să fie trimis după telegrame și astfel trimis după telegrame și astfel, redobândim legătura cu poșta. Despre concursul alegerii, dnii Sever Bocu și Gh. Pop, au dat informații perfecte și foarte amănunțite, după care dăm și noi, reproducerea ce urmează.

La Comisia I, voturile s-au dat în următorul mod.

La orele 9 s-au dat pentru Lucaciu 23, Kardos 56. Vine apoi Vascăul. Votează de aici ungerii și jidovii pe Kardos. Ceilalți sunt toți ai lui Lucaciu. Ei votează așa: ”Doctor Lucaciu, popă românesc”. La 10 se termină și Vascăul și raportul voturilor este următorul:

Lucaciu	42
Kardos	74

Cei doi candidați de paie n-au nici un vot. Urmează Bărăști, Căroinet și Călugări. La 11 raportul este următorul:

Lucaciu	91
Kardos	79

La ora 12 termină comuna Călugări. Raportul este următorul:

Lucaciu	102
Kardos	82

Câteva minute înainte de aceasta, vine maiorul de jandarmi și anunță că dânsul nu poate lua răspunderea pentru casa lui Ciordaș, car e este păzită de jandarmi, pentru că, zice dânsul, membrii familiei mereu apar la fereastră și prin prezența lor, incită mulțimea înfuriată la culme. Se trimite bărbatul de încredere. Dr. Aurel Lazarsa constată adevărul. Câteva minute mai târziu, se reîntoarce aducând președintelui cheile odăilor dinspre stradă, drept dovadă, că acuza jandarmilor e neîntemeiată. Președintele dă ordin să fie întărită paza de jandarmi la casa lui Ciordaș.

La ora 1, votează Vărzarii de Sus. Votează pe Lucaciu, evreii Stark Samuel. Raportul este următorul:

Lucaciu	270
Kardos	84

La 1,3/4 termină comuna Câmp. Voturile stau astfel:

Lucaciu 322

Kardos 94

La 2 jumătate, a terminat comuna Băița oraș. Starea este:

Lucaciu 389

Kardos 120

La ora 3,1/2 intră comuna Ghighiseni. Starea este:

Lucaciu 477

Kardos 120

La ora 5, votează comuna Stei. Starea voturilor este:

Lucaciu 600

Kardos 138.

Kardos și cu al lui iubit Bartha, cu trenul de trei după amiază sau reîntors la Pesta, înainte de sfârșitul căderii.

La 6 votează comuna Valea Neagră. Ungurii vestesc că acum încep rezervele lor. Se răspândise zvonul că se pregătește o bătaie în noapte, de la care ungurii speră învingerea lor, fapt e că alegerea se târăgănează în mod suspect. La 6,1/2, raportul este următorul:

Lucaciu 616

Kardos 181

La ora 7 încep să se ivească tărcăienii însălbătăciți de băuturile de peste zi. Ei sunt singura lor nădejte.

Raportul de voturi este:

Lucaciu 751

Kardos 183

La 7,3/4 voturile stau astfel:

Lucaciu 871

Kardos 186

La ora 9 seara, voturile se repartizează astfel:

Lucaciu 871

Kardos 198

La orele 9 și ceva o alarmă îngrozitoare, a umplut întreg cuprinsul. Foc!, Foc!, Beiușul arde!, se auzeau strigăte, răspândind groaza în oameni. Un moment se părea că și în tabăra noastră e mare liniște. De la comisia 2, președintele György, fuge lăsând acolo comisia.

„Vai doamne, strigă îngrozit, o să ardem aici!”.

Scriitorii proceselor verbale, fugiseră și ei și rămaseră toate hârtiile pe masă.

Într-un moment conducătorii noștri s-au lămurit asupra situației. Dnul Mihali ne-a și spus că partidul a avizat cu două zile înainte pe președintele alegerii, că în caz că noi românii vom avea majoritatea, rolul tărcăienilor este să zădărnicească actul alegerilor, prin incendiu.

Tărcărenii, dară pe la orele 9, au aprins paiele de pe domeniul episcopesc de lângă gară. Aceasta ca ultimul adut cu care credeau să zădărnicească alegerile. E de amintit că clopotele sunau numai la cele două biserici ungurești, iar alarma se dăduse încă înainte de a se isca focul.

Strigăte enorme în tabăra lor. Corteșii lor năvălesc în sala Comisiei I și cu o îngrozire și spaimă prefăcută, cer președintelui să nu mai ție alegerea fiindcă arde orașul. Deputatul kossuthist Simko, amenință pe președinte că pactează cu românii.

„Nu vezi dumneata că orașul e în primejdie?, trebuie suspendată alegerea”.

- „Pe ce motiv?” întrebă președintele. Dacă-i foc, sunt aici pompieri, treaba lor,

ce vor face. Eu am venit să conduc alegerea nu să sting focul!”.

- „Dar tărcăienii pleacă acasă, ei nu vreau să mai stea”.

- „Poftească! Acesta nu-i motiv de a suspenda alegerile a ripostat președintele care a ieșit apoi în stradă singur și după ce s-a convins că focul era departe și pe deasupra mai știa de trucul lor, le-a respins cererea. Atunci au urmat scene mizerabile, puse la cale de deputații Gal Andras, Horti, Korda, Farkashazi, Simko, Madarasz și Halasz, niște haimanale, cu gradul de cultură mai prejos decât al tărcăienilor. Ei vociferau și amenințau, chiar și pe președintele, așa încât acesta s-a văzut nevoit să-i scoată afară cu jandarmii, lăsând în sală numai pe membrii comisiei”. Eșind afară Gal Andras răcnea ca un sălbatic:

- „D-aceea vă vom arăta noi că popa valah, nu-și va pune piciorul în parlament!”.

În tabăra noastră era însă liniște. Un alegător, bătându-și joc de apucătura aceasta zise: - „De pe mine poate arde și casa de a cărui perete mă razim acum eu nici atunci, nu mă mișc din loc, că nu-i a mea și nici nu mă simt vinovat”.

Toți râdeau cu hohote...

Clopotele de la cele două biserici unite continuau să mai răspândească groaza. Toată lumea râdea însă de apucăturile neizbutite a ungarilor. Ei au mai încercat să sperie lumea și cu un alt al doilea incendiu, răspândind vestea că s-a aprins și o cazarmă de jandarmi.

Câteva minute mai târziu, ungarii au dispărut rușinați de pe teren. Când au ajuns tărcăienii la vot, nimeni nu le mai auzea gura, toți au intrat la votare ca plouați. Dimineața, situația voturilor era următoarea:

Lucaciu 1.015

Kardos 420

Sfârșitul la această comisie:

Lucaciu 1.023

Kardos 426

La comisia a doua, votarea începe cu comuna Cristior. Votarea merge încet și târăgănată. Se deliberează mult la fiecare vot. Țăranii sunt chestionați asupra celor doi Lucaciu, care sunt candidați. Ei vin falnic, în frunte cu preotul lor Andrei Popa. Judele comunal votează și el cu Lucaciu. Terminându-se votarea Cristior, raportul voturilor este:

Lucaciu 97

Kardos 9

La orele 12,1/2 vine comuna Leheceni. Votează și judele comunal Nicolae Perme. Raportul este următorul:

Lucaciu 184

Kardos 13

Urmează comuna Lunca. La 12,1/2 votează comuna Sustiu. Starea este următoarea:

Lucaciu 263

Kardos 70

Urmează comuna Briheni. Votează și judele Ioan Scrofan, pe Lucaciu. Starea este următoarea:

Lucaciu 307

Kardos 74

Urmează Dumbrăvenii. În comuna aceasta avem numai trei voturi. Ceilalți vreo 20-25 vin în frunte cu notarul și cu jidanul și votează cu Kardos. La 4 votează Valea Neagră. Kardos are aici 2 voturi. După aceea votează Chiscăul. Votează și judele comunal Miron Goldiș cu Lucaciu. Starea este:

Lucaciu 349

Kardos 100

La 5 ore deputatul Gal Sandor intră în sala de votare și cere întreruperea alegerii pentru o jumătate de oră pentru că comuna lor este departe și n-au putut aduce alegătorii. Se vorbește tot mai mult ca să intenționeze o prelungire în noaptea alegerii, ca apoi să se însceneze o bătaie. Obraznicul ieșind din sală, a strigat către câțiva preoți: „Acestora să le dăm congruă, mai bine spânzurătoare”.

La 5,1/2 votează comuna Broști. Starea voturilor:

Lucaciu	375
Kardos	100

La 6,1/4 votează comuna Cociuba. Cu aceasta se termină voturile din ținutul Vașcăului. Ținutul acesta se termină voturile din ținutul Vașcăului. Ținutul acesta a fost al nostru. De aici încolo vine ținutul Beiușului, în care spun adversarii, ei sunt tari. Voturile erau:

Lucaciu	396
Kardos	141

Începe comuna Beenii de Jos. Petru Costa nu știe să spună decât „Popa Lucaciu Vasile”. Fiind și celălalt candidat Vasile Lucaciu și popă este chestionat mult ca să distragă pe candidatul său.

Pe singel nost, pe românul Lucaciu votălesc!, strigă în sfârșit primindu-se acum votul.

La 7 raportul voturilor este:

Lucaciu	399
Kardos	167

La comuna Bunteșeni încep votații lui Kardos. Aici s-a dezvoltat o teroare mare și notarul Gavra, absolvent de teologie, a lucrat mai mult contra noastră. El a fost scuipat în sfârșit și huiduit de alegătorii români. El a cumpărat pe alegătorii din Bunteșeni cu câte 10 fl. Și pe fața preotului Ferentiu Papp se citește părerea de rău, că în urma mișeliilor n-a putut aduce decât trei alegători pentru Lucaciu. Situația voturilor la orele 7 și jumătate.

Lucaciu	412
Kardos	186

Comuna Crăsnia. Pe Kardos votează doi săteni și... Vine un român, la întrebarea președintelui el zice pe doctor și nu știe numele lui Lucaciu. Președintele îi dă să-i numească numele tuturor candidaților, nu i-l pomenește decât pe a lui Kardos și astfel românul nu-și amintește de numele lui Lucaciu și votul se anulează. Mai mulți alegători se prezintă, dar președintele spune că n-au vot. Se ivește un incident. Un jandarm trage brutal de șubă pe un alegător. La intervenția energică a bărbatului nostru de încredere președintele muștră pe jandarm. La ora 8 raportul este următorul:

Lucaciu	434
Kardos	204

Urmează comuna Pociovești. Începe partida Kardos. Întâiul votant este Ioan Isac. Lui îi urmează alți 11. Pe Lucaciu votează cel dintâi. Urmează Beinșele. În grupa care a venit să voteze unul a votat pe Lucaciu. A fost dat la o parte până ce au venit partizanii lui Lucaciu. Din Beinșele au fost cei mai mulți români, care au votat cu Kardos. Vreo 70 de inși. La orele 9 raportul este următorul:

Lucaciu	446
Kardos	210

La 9,3/4:

Lucaciu	495
Kardos	223

La orele 10,1/2 situația voturilor:

Lucaciu   518
Kardos   273

Scene interesante se petrec la votarea românilor „kossuthiști”. Pronunțarea numelui lui Kardos le face o greutate deosebită. Cu o bună voință extraordinară președintele admite orice variantă. Un ferician se trudește să rostească și după multe încercări izbutește.

Văzând președintele observă către scriitori: „A știut lecția?”. Și toți ungurii fac haz pe socoteala românilor care le susțin candidatul.

La 11 ore până la 11,3/4 votează un lung șir de români din Căbești. Toți votează pe Kardos, mulțumită părintelui Tempeleanu din această comună. Desigur Kardos îi va arăta recunoștință încă dinainte.

La 12,1/4 sosește Meziadul, o comună puternică și cu greu de cucerit. Întâiu cei cu Kardos sunt români grozav de entuziasmați încât abia stau pe picioare. Teodor Pante este întrebât cu cine votează.

- Apoi nu știu cum îl cheamă – zice omul scărpinându-se după ceafă.

- Da cine să trăiască? zise președintele.

- Să trăim cu toții.

Un hohot de râsete.

Altul la rând.

- Nu mă împinge că acuși zic Lucaciu, strigă către jandarmul care-l îmbrânțește și mânios îi și zice președintelui:

- Numai daia Lucaciu.

Firește, nu se admite și nouă nu ne pare rău. Pe altul președintele abia-l ține în picioare sprijinindu-l cu bună voință până i se suflă Kardos.

Primarul este beat mort și se amestecă mereu în cuvintele președintelui, dând loc la un șir întreg de scene hazlii, prin faptul că președintele îi tolerează orice ca unui bun partizan.

De la o vreme pierde însă răbdarea. D-ta să taci, că eu fac rânduiala, îi zice președintele.

- Faci, dar nu faci ca mine.

Președintele înghite căci nu se poate pune cu un om beat.

O milă adâncă te cuprinde. Când vezi cum și-au bătut joc de acești români.

Vin apoi ai noștri tot din Meziad. Ei fac impresia cea mai bună, căci în deosebire de ai lui Kardos, toți sunt treji și senini. O sută treizeci de voturi din 195 sunt ale noastre.

La orele 2 Mezindul a isprăvit de vot. La prima procedură electorală s-a încheiat și rezultatul este:

Lucaciu   1.023
Kardos   426
Total   1.449

Iar la urna a II-a:

La orele 2:

Lucaciu   624
Kardos   424

Până în clipa aceasta s-au dat deci cu totul 2.497, cari se distribuie astfel:

Lucaciu   1.647
Kardos   850

Este la orele 2 și jumătate și mai sunt șapte comune în restanță dintre ele Suncuiușul, locuit de unguri, votează cu Kardos. Tot astfel și din Sovâniș fac să mai crească în ultimul moment puțin voturile lui Kardos. Ca o ironie votează la urmă un român anume Kővary pentru Lucaciu.

La ora 4, în sfârșit toate procesele verbale sunt făcute și președintele publică rezultatul alegerii.

Câteva sute de români, țărani și cărturari s-au adunat în curtea localului de vot. I. Lunga lor nedormire li răsplătește cu știrea strălucitei noastre învingeri, repetăm cifrele publicate de președinte:

Lucaciu	1.718
Kardos	914

Președintele proclamă pe Dr. Vasile Lucaciu deputatul cercului Beiuș ales cu o majoritate de 804 voturi.

Un lung „Trăiască” izbucnește din piepturile românilor. În locuința ospitalieră a lui Dr. I. Ciordaș, o societate numeroasă de români adunată, Doamnele și domniile au vegheat cu toții până la ora asta. Sub impresia uriașei noastre învingeri o horă românească se încinge în jurul meselor și toți sărbătoresc cu o duioasă bucurie pe noul deputat român, Dr. Vasile Lucaciu.

Deputatul Șt. C. Pop, aici s-a adresat către alegători rostind o cuvântare foarte inspirată:

- Sculați-vă și nu vă mai temeți – a zis – căci, iată a venit mântuitorul nostru! Erau momente, cari nu se uită niciodată în viață. Oamenii se îmbrățișează, plângeau lacrimi de bucurie, c-au văzut sfârșitul acesta.

A doua zi întreg orașul a fost pavoazat în onoarea lui Lucaciu.

După prânz la 3, Lucaciu petrecut de mulțime enormă la gară, părăsește Beiușul. El călătorește cu dl. și dna. Mihail și președintele Welmaun. Trenul a sosit la 4 în Oradea. Mulțime colosală de români a ieșit aici într-o întâmpinare a lui Lucaciu, aclamându-l cu însuflețire, atât pe dânsul cât și pe președintele Welmann. Cu trenul de 9,1/2 Lucaciu își continuă drumul spre Baia Mare.

Păruiala patriotică

În ziua alegerii deputații Kossuthiști vizitau tabăra noastră și erau surprinși de liniștea, buna disciplină și însuflețirea ce domnea în ea. După ei venise și Suger Suleiman. Acesta întorcându-se în tabăra lui Kardos intră în cafeneaua Hirsman, unde deputatul Korda și alți stăteau răzimați la masă, foarte necăjiți. Suleimann după cele văzute în tabăra noastră zise la Korda:

- După toate acestea, nu mă pot răținea să nu strig: Trăiască Lucaciu! Măi țăgane cântă! „Doina lui Lucaciu”. Korda se înfurie și-i răspunde lui Suleimann c-un potop de palme. Turcul surprins se înfurie și el și-o încăierare patriotică se încinse între cei doi corifei kossuthiști. Zburau scaune, se rostogoleau mese și sfârșitul fu că Suleimann bătut bine sări pe fereastră afară.

Pomelnicul trădătorilor

Ne-am bucurat când am văzut preoți și învățători făcându-și datoria. Ne cuprinde revolta sufletească când ne gândim c-a fost mare numărul preoților trădători. Când majoritatea covârșitoare a alegătorilor a înțeles glasul de chemare a frunțașilor săi și s-au pătruns de duhul trezirii naționale, trădarea mișească a celor mai jos interpretați este cu atât mai gravă și ei trebuie amintiți la stâlpul infamiei naționale. Iată-i Pap Szabo / Lancu / din Meziad, care a închis ușa dinaintea candidatului național Ioan Papp din Crăsuia, tatăl său Teodor Papp din Pocioveliște, vărul său Ilie Cioară din Beinșele, care împreună cu dascălul său Ioan Popovici au avut obrăznicia să îndemne poporul să voteze cu cine le va da ceva. Nicolae Horgea, socrul notarului Gavra, Al. Popa din Petroasa încuscrit cu cei mai sus înșirați. M. Papp din Burda se zice că și ar vot. S-a așteptat și atunci de la dânsul

să vină cu poporul său cum au făcut și alți... fără vot și se ține de cinste, că-i în tabăra lui Lucaciu. Atunci se mântuie de bănuiala că e sub influența socrului său Gavra din Bun... cel cu rușinea națională. Cel mai mizerabil dintre toți a fost ins popa Tempeleanu din Căbești, care nu s-a rușinat să voteze pe față pentru jidanul Kardos. El este socrul fiicei părintelui Cioară.

Adică toate neamurile au aflat de bine să fugă de la locul de cinste, ce-ar fi trebuit să-l ocupe.

Învățătorii din cercul Vașcăului s-au purtat bine, iar din cercul Beiușului mai rău.

Durere națională

Nu ne-a fost dat să ne bucurăm în tihnă de marea învingere de la Beiuș. Deși ea a fost strălucită totuși o scânteie de durere s-a sălășluit în inima și sufletul oricărui român de bine. Numărul prea mare a trădătorilor a tulburat una din orele bucuriei naționale. Cercul Beiușului este cerc românesc și nu-i iertat să se dea nici un vot vrășmașului nostru. Din cele 900 de voturi date lui Kardos ungurești n-au fost mai mult 300, dar mare durerea noastră pentru cele 600 de voturi date contrarului. Când îi vom vedea și pe acestea luminați? Când treji la minte? Când nu-i mai putea ispiti banul dracului și beutura?

De data aceasta nu le putem zice decât cu cuvintele stei scripturi: D-zeu să-i ierte, că nu știu ce fac!

Episoade

Multe episoade interesante unele hazlii se întâmplase la alegerea aceasta. Așa:

Kardos cu ai săi unguni merse să țină vorbirea de program la Vașcău. Ei năimiseră mai mulți români cu câte un zlot pe zi, cari să îl însoțească și să strige când va cuvânta Kardos.

Kardos începu să vorbească ungurește. Vă închipuiți ce mură caraghioasă făceau eforturile unui dictator de bancă din Budapesta adus aici ca să vorbească țaranilor români din Bihor. Românii plătiți nu se însuflețesc deloc.

- Strigă mă să trăiască!, le zice un tărcăian.

- Am strigat odată pentru o bancuță, nu strig mai mult! îi răspunseră.

***

Tot cu Kardos umbla și „jucuțul”, executorul purtând o pană de un metru de lungă. Aceasta a fost altă greșală din partea lui Kardos.

- Uite-l că umbă să prindă puii de uliu!, ziceau țaranii noștri la cari firește executorul nu-i prea popular. Primirea lui Kardos a fost pretutindeni proastă. Tărcăienii nu mai îndrăzneau să iasă din casă, căci se temeau de români. Mai de multe ori ei corteșeau ademenind pe români cu vorbe dulci și numindu-i fărțați. Dar acum vorbele lor nu mai prind.

- Ați zis la alegerea lui Bartha, că ați cumpărat piei de măgari cu trei fl. Pielea. Acum nu mai vindem piei de măgar.

***

Turneul lui Lucaciu a fost un drum de sărbătoare. Cuvintele lui Lucaciu, uriaș-a-i forță oratorică, cucureau și subjugau pe țaranii noștri și după un discurs de al său nu mai era român, care să nu fi intrat în foc pentru el. Nici ungunii nu puteau rezista acestei puteri tari care-i prindea ca o vrajă. Niște unguni chiar îi spuneau:

- Dacă sfinția voastră ași fi kossuthist toți am vota pe dvs.

***

Țăranul român bihorean a fost dat din partea kossutiștilor ca să fie tratați la alegere cu „papricaș” și cu palincă puturoasă, până când va putea măsura drumul dintr-un șant într-altul.

Așa și de data asta s-au aflat mulți țărani care nu erau împăcați deloc cum de capătă numai pâine și slănină. Unul zice:

- D-apoi de aceia am venit noi aceia ca să căpătăm numai o leacă de pită și clisă?

Un alt țăran îl muștră:

- Mă! Voi sunteți ca porcii! Nu știți c-am încins destul din papricaș și cu ce ne-am ales? Că mi-o zis tărcăienii piei de măgar! Dar acum, pentru aceia am venit ca să ne facem de râsul lumii? Na și mănăcă dacă nu te-ai săturat și scoate din traistă pâinea și ceapă, ce și-a pus de-acasă.

***

Pe la amiază un țăran gânditor și plin de grijă de izbânda noastră întrabă de un aranjator.

- D-șor! Oare biruim și noi acum?

- Cu o mie de voturi avem mai multe ca ei! – i se răspunse.

- O mi-i-e! – zise uimit țăranul neîncrezător, ș-apoi se întoarce spre răsărit, își face cruce, oftează din adâncul inimii zicând:

- Doamne mulțămindu-ți că mai este și pe voia noastră odată că pe a lor a fost destul!

Corteșii lui Klein se mirau cum de acești oameni săraci, lipiți pământului, nu primesc bani. S-a și întâmplat că li s-a aruncat bani înșelători în ochi.

Un meziadan sărac batjocorea pe județe lor care primise bani:

- „D-lor! ni se zice. Eu sunt om sărac, m-au îmbiat cu bani, dar n-am primit. Birăul nostru e bogat și totuși a primit bani, că-i hămășit. Mie nu-mi trebuie banii lor ci faceți bine și-mi dați d-voastră un steag pe care să fie scris numele lui Lucaciu, să-l pun pe casa mea, să vadă tot satul că eu am fost de omenie”.

Un astfel de steag atârna pe casa dlui. Dr. I. Ciordaș.

Interesul românilor din toate părțile

Poate niciodată o alegere românească n-a fost urmărită cu atât interes ca lupta de la Beiuș. Au fost atâția factori, cari să stârnească că interesul tuturor pentru o alegere. Este vorba de cucerirea primului cerc din Bihor, iar persoana candidatului singură este în stare să trezească atențiunea generală. În sfârșit liniștea politică a verii face ca zgomotul acestei alegeri să se audă mai departe ca altă dată.

Părintele Lucaciu a primit în cursul zilei întregi neconținut un mare număr de telegrame de la românii din toate părțile. Din Sătmar și din București, din Arad și din Sibiu veneau telegramele de izbândă. La telefon, la locuința dlui. I. Ciordaș, unde părintele Lucaciu avea locuința, clopoțelul suna neconținut și întrebările nesfârșite nu se mai puteau satisface.

Câte inimi românești nu se vor fi cutremurat de o bucurie sfântă și fără margini la aflarea veștii de bucurie!

Redacția „Tribunei” primea de asemenea neconținut felicitări la adresa lui Lucaciu și alegătorii lui.

Dăm mai la vale câteva din sutele de felicitări:

Craiova 28/9 Alegerea săvârșită în persoana d-tale este triumful cauzei naționale,

să trăiești. Să trăiască alegătorii care au înțeles și acum cât de scumpă libertatea și dreapta luptă pentru dreapta cauză. General de divizie Gh. Anghelescu, în rezervă P. Chițu, deputat C.r. Geblescu, fost prefect, Nicolae Pop, deputat, colonel și-n rezervă G. Marcu Ștefan Pleșa, proprietar, G. Columbeanu, deputat, Sunin Pălpianu, avocat. Anasasie Gerogescu, profesor; inginer D. Stamatopo, C. Tăpârdea inginer, Eduard Dioghenide avocat, N. Tăpârdea, inginer demine, George Manolescu, George Ramiceanu, avocat, Marin Sescioreanu, proprietar, C. Gârleșteanu, deputat, Doctor Certănescu, M. Cristescu, av. Titu Bambăcilă, av. Dr. Ștefănescu, Șt. Ciuceanu, profesor, George Manciu, farmacist, Dumitru Moga, comerciant, Mitescu, Chintescu, maior în retragere, A. Druja, industriaș, I. Mitrică, av. Ioan N. Popescu, av. Nicolae Pompilian, av. I Ștefan, fabricant N.N. Mitrică, proprietar, N.V. Demetrescu, profesor.

Brad 27/8. Bucurie generală. Trăiască noul luptător dr. Vasile Lucaciu și soții. Aurelia Demian, Al. Suluțiu, G. Părău, German, Rimbaș, Dr. Oprișa, Doaia, Stanciu, Obădău, Oțel, Cutean, I. Maniu, Demetrescu, Împărat, Dr. Glava, Iula, Aurora, George, Romul, Valeriu, Traian, Vasilie Damian, jun. Grațiana, Olga, Vasiliu Banea, Popa, Ioan Bârna, Tisu, Ciuciu, Barna, Dante și German jun.

Caraca. În mijlocul unei atmosfere înăbușitoare, otrăvitoare chiar; și a presiunilor, ingerințelor și ticăloșiilor incalificabile, făptuite la Beiuș, strălucita învingere a drului Vasile Lucaciu, a umplut de bucurie inimile tuturor românilor, făcând să tresalte și să jubileze coardele tainicului lor suflet, atât de încercați și de crud lovit în trecut de dușmanii noștri!

Alegerea de la Beiuș cimentează încredere și reclădește din temelie bazele fundamentale ale bărbăției noastre în viitor.

De dl. dr. Vasile Lucaciu și de ceilalți vrajnici și valoroși frunțași sunt legate aspirațiunile și de drept natural, idealul neamului.

În țară, fericita veste este sărbătorită cu un entuziasm indescriptibil. Din miile de piepuri și de suflare a tot ce e român, un singur glas răsune: „Trăiască dr. Vasile Lucaciu. Trăiască românismul tare și nedespărțit!” Alexandr Nicolau av.

***

Românii din toate părțile aflători în Viena, salută cu entuziasm triumful părintelui Lucaciu și al boierilor beiușeni... Virtus romana rediviva. Iordan Bogdan, farmacist în T. Severin.

Câmpulung. Tot Câmpulungul românesc fericită pe falnicul român pentru victoria glorioasă în lupta națională. Nainte cu Dumnezeu P. Lampirescu, primarul orașului.

Constanța.

Meritând a fi ales și-ți zicem:

Părintele de la Șișești

Suta de ani s-o împlinești.

Ilariu Banciu, abs. și adv., Cristian Tapu, prof. Bunescu, secretarul soc. Patria din München, V. Teodorescu, prof. T. Teodorescu, maestru de cor, Ghițescu magistral poștal, Valeriu Florea, funcț. de bancă, A. Romulus, licențiat farm., I. simionescu, func. M. Sippa, funcț., P. Popescu, N. Teodorescu, I. Antoniu, func. la ministerul de finanțe, I. Suci, proprietar.

Cehul Silvaniei. Gratuleau bihorenilor de splendida învingere. Vivat bravii beiușeni și ilustrul deputat dr. Lucaciu! Pap de Băsești.

Tg. Jiu/Rom. Vă felicit din inimă atât pe d-voastră cât și pe valoroșii alegători ai Beiușului de marea și strălucita d-voastră învingere. Alături de ceilalți tovarăși, luptați fără preget ca adevărul să învingă minciuna, lumina să risipească întunericul și atunci

desigur soarele libertății va străluci deopotrivă pentru toți românii! Ștefan N. Dobruneanu, senator.

Piatra/Rom. Salut virtutea poporului. Trăiască Lucaciu, luptătorul și divele noastre române! Avocat Lazariu.

Lipova. Adorăm falnicul lucefăr răsărit pe ceriul întunecat al Bihorului. Tinerimea română din Lipova.

Pecica. Trăiască dr. Lucaciu! Vasiliu și dr. Virgil Paguba. Traian Pinter.

Dej. Dr. Lucaciu exaltați de bucurie vă gratulăm la biruința strălucită de mare importanță. Inteligența rom. din Dej.

Caransebeș. Dragi munți și văi ai Bihorului deșteptat, vă felicit pentru falnicul deputat trimis de voi în casa țării! Trăiască dr. Vasile Lucaciu! Trăiască oamenii bravi și cinstiți! Dr. A. Ciurdar.

Uyvider. Mint a nemzetiségi képviselök veteranja, azon nagy hősies győzelem után, szivemből kiltok: să trăiască! Dr. Palait Mihaly.

Topanfalva. Sincerele noastre felicitări! Familia Dr. Chirtop.

Blaș. Mulțămită pentru informațiile, admirație pentru alegători, să trăiască alesul! – „Unirea”.

Baia Sprie. Inteligența, poporul adunat sărbătorește pe alesul trimite salutare frățescă alegătorilor bravi, admirațiunea conducătorilor, în primul rând, generalului Dr. Ciordaș! Constantin Lucaciu.

Sinaia. Slavă Domnului lauda bihorenilor și recunoștința sfințeniei Tale, pentru dreapta izbândă a neamului nostru Al. G. Radovici, dr. V. Radovici.

Carlsbad. Felicitându-vă împreună cu toți care cugetă și vorbesc românește de strălucita voastră victorie, vă urăm viață îndelungată și izbândă deplină. Colonel Siaguna, inginer Chivu, senator Protopopescu, I. Constantinescu, fost inspector financiar Fulvio.

Marienbad. Salut cu entuziasm mareața învingere și pe strălucitul învingător: Mihai Popovici.

V. Szt. Mihaly. Salutăm cu bucurie glorioasei învingeri. Trăiască Lucaciu, Suciupapp Vels. Mihail.

Sz. Somlyo. Gratulăm pentru lupta eroică și învingerea triumfală. Salutare cordială distinsului deputat: Simleu și jur.

Cansbad. Pentru lupta ce-ați purtat și pentru rezultatul obținut în ducerea la învingerea steagului național felicităm bravii luptători ai Bihorului, Maria Bohățel, Ioan Nedelco, Anița Morariu, dr. Simion Tamasiu, Petru Bandu.

Viena. Trăiască falnicul deputat și bravii alegători. Dr. Lazăr Popovici.

Satul Nou. Felicităm și admirăm pe alesul poporului nostru Lucaciu. Stoica, Marcu, Negaiul, Voina, Stere.

Bethlen. Sărbătorim învingerea stindardului național! Trăiască dr. Lucaciu și bravii beiușeni / dr. Pavelea, Pap, archiv.

Bériscsaba. Fényes győzelmedhez szivből gratulalok! Batran elöl, a jövö a mienk. Achimi. Andras, paraszt part elnöke.

Oradea Mare. La învingerea glorioasă primește felicitările călduroase din partea fraților orădeni! Nic. Zigre, dr. Coriolan Papp Iosif Roman.

Orăștie. Salutăm cu însuflețire intrarea în luptă a... de la Șișești. Trăiască alegătorii și alesul! Iuliu Florea, Petru Manda.

Tinca. În aurora vieții naționale românești din Bihor ca pe primul apostol vă salutăm cu căldura inimii noastre și cu dor așteptăm momentul să vă urăm! – Românii din Tinca și jur.

București. Să trăiești! Să trăiască beiușenii! Bacalbașa.

Tășnad. Mărire învingătorilor și laudă luptătorilor bravi! Dr. C. Ster.

Orăștie. Felicităm bihoreni redeşteptați și pe falnicul lor deputat dr. Moldovan, dr. Dobo, Vulca.

Nădlac. Rég idő ota vart megvalasztotasa alkalmaval fogadja Nagyvarad legöszintébb szerencse kivanataimat! Milits Janos.

Nagylak. Să trăiască volicom avyvolenem privolavoju! Nadlacki Slovaci.

N. Bogsa. Primește salutările și gratulațiunile la triumful raportat! Simeon Desean și familia.

Craiova. Apa curge, pietrele rămân! Amaden Badulescu, Con. Mateescu Demetrescu.

Giurgiu. Înainte! Poporul care are ostași ca voi, nu pierde! Aurel Scurtu! Dr. Panea, dr. Caragea, Dimitreu Claru.

Otloca. Cu ochii plini de lacrimi de bucurie îmbrățișând eroii români ai cercului alegător Beiuș! Trăiască dr. Vasile Lucaciu întruparea tuturor dorințelor naționale! Trăiască eroii români alegători, destinați de la Dumnezeu de a-l avea pe unicul Lucaciu al nostru de reprezentant al lor! Trăiască nația română! Pentru toți otlăcanii. G. Turic, preot.

Dej. Trăiască la mulți ani biruitorul în lupte națională! Înainte cu ajutorul lui Dumnezeu! Dr. Vaida, S. Lengyel, Rednic, prof. Medan, preot Maxim, inginer, Dragomir Papiu, preot.

București. Să trăiești, Dzeu să-ți dea sănătate să aperi înainte drepturile românilor! Nicolae Bran.

Roman Petreu. Trăiască Lucaciu, trăiască alegătorii, Popovici, Popescu, Grecu, Jileu, Neca.

Nagyarlapos. Gratulăm din inimă la strălucita izbândă, Dr. Buzura, V. Duma, Petruț George.

Lugoș. Te salutăm și prin dumneavoastră pe toți alegătorii cercului pentru purtarea bărbătească. Trăiască alegătorii cercului Beiuș. Dr. Șt. Petrovici, deputat dr. S. Vălean, Petru Iacu, locotenent, dr. Isidor Pop, dr. I. Iuga, Adel Boer, dr. G. Iuga, dr. C. Antal, N. Birescu, C. Iucu, Virgil Pop, Vir. Simionescu, dr. I. Stoian, Cor. Pop, Mechoff, redactor.

București. Felicitările noastre pentru patriotica izbândă! Irimie Bucur, Traian Comșa, Ioan Aproxean.

Slănic. Românii de la Băile Slănic / Moldova vă fac cele mai călduroase urări de fericire pentru reușită! Trăiască alesul și alegătorii!

Baerenburg / Germania. Alegerea dumneavoastră fiind românismul felicităm cu dragoste pe ilustrul purtător al ideii naționale. Ioan Maniu direct., Virgil Nic. și Ioan Manliu prin Alexandru Rațiu.

București. Felicităm din toată inima pe bravii bihoreni pentru neînfrânta lor energie cu care au condus la această victorie steagul național prin alegerea iubitului nostru dr. Vasile Lucaciu! Trăiască alesul! Trăiască alegătorii! Dr. Moroianu, inginer, Lucaciu, Luca Rusu, dr. Scurtu, dr. V. Meruțiu, G. Murgu, Șt. O. Iosif, avocat Stoicu, V. Măntarni, dr. N. Ciuciu.

Triest. Primei izbânde în Bihor gratulăm! Dr. Damian, av. Marginența, preot.

Szaszkabanya. Cu nemărginită bucurie gratulă alesului și alegătorilor, pentru cercul Sasca – dr. Meșter, vicepreședinte.

Hațeg. Felicităm alegătorii! Vivat Alesul. Dr. Parasca, dr. Străițaru, dr. Bonțescu, dr. Suci, Ion Pap, Viv. Pop, V. Bodescu, V. Bonțescu, I. Saturn, I. Pușcariu, frații Selarin, frații Popovici.

Brașov. Neajunsurile ce vi s-au întâmplat la alegere au nedumerit inimile noastre. Considerăm suferințele de ale noastre. Primiți salutările noastre cordiale pentru falnicul

rezultat al alegerilor. D-nei Ciordaș respectele noastre. Încredințatul românelor brașovence Ioan Sengeru av.

Iablanița. Cu mare însuflețire te felicităm din patria lui Doda la reușita splendidă de deputat. Gratulăm tot odată bravilor conducători și poporului alegător. Iulia măr. Mișal, Popovici protopop, dr. I. Popovici, av. G. Tătuc paroh.

Reghinul săsesc. Învingerea ta bucuria noastră! Să trăiești Vulturel al gândirii și oratoriei românești, ca să ne sui pe toți în zborul tău pentru însuflețirea neamului! Dr. Chițin.

Făgăraș. Societatea argășenilor români din Făgăraș salută cu bucurie și mândrie învingerea națională și falnicul deputat de la Beiuș. Trăiască bravii alegători români! Președinte.

Arad. Meseriașii români din Arad vă trimit curaj și învingere în lupte ce ați pornit pentru cauza românească.

Ploiești. În numele ardelenilor din Ploiești vă felicit pentru izbânda în contra tiraniei și apăsării nației noastre românești. Alegerea de deputat în parlamentul țării învederează strălucirea rasei divine. Ce întărește inimile și sufletele martirilor toate națiunile, cari luptă pentru Libertate. Egalitate, Fraternitate! G. Boeru Făgărășeanu.

Timișoara. Dorul nostru s-a împlinit felicit pe alegători și pe alesul lor. Dr. A. Cosma.

București. Îți trimitem de departe o îmbrățișare caldă, care să-și ducă toată bucuria, toată nădejdea și dragostea noastră întregă! Fratele Andru.

București. Călduroasă felicitare pentru izbânda strălucită. Alegerea ta este aurora libertății poporului român. Vivat! – L. Mortun.

Oravița. Salutăm cu însuflețire vulturul românilor în lupta justă a neamului. – Dr. Corneanu, dr. Gropsean, dr. Cigărean, dr. Anca Muntean, dr. Miheș.

Ilea Murășanu. A venit dalba primăvară, sufletul nostru saltă de bucurie. Trăiască învingătorul Dr. Rozvan.

Abrud. Sincere felicitări, admirația noastră. Bihorul raportată. Cei mai tineri fini: Silița și Alexandru.

Cehul Silvaniei. Felicitările noastre la învingerea triumfală. V. Papp protopop, Ioan Papp, Veturia Cornelia Papp.

Cacova. Din prilejul alegerii de deputat te felicit! Trăiască alegătorii, trăiască neamul, până la cele mai adânci bătrâneți, să te vedem ca luptător și conducător al neamului. La fel Sf. Marie Mare îți sărutăm mâinile! V. Iorgovan, Nic. Hanca.

Avrig. De lângă mormântul lui George Lazăr Te salutăm! Nenumăroase subscrieri.

Săliște. Trăiască aprigul luptător!

Cluj. Românimea adunată de la Cojocna își exprimă sentimentul de bucurie din incidentul învingerii stindardului național al poporului român.

Alba-Iulia. Din biruința prin tine a neamului ne saltă inima în plăcere. Dumnezeu să te țină! Ioan și Aurel Pipaș, Ioan Muntean.

Oradea. Inimile noastre tinere saltă de bucurie pentru izbânda strălucită! Falnicul erou al națiunii îl felicităm! Tinerii din Oradea Zigre jun. Dr. Martha Babi, Vékony, dr. Magra, dr. Boroș Aurel Zigre, Popa.

Tășnad. Vă gratulez la succes. La mulți ani să trăiți spre fala noastră! Fülep.

Șomcuta Mare. Felicitări și admirări pentru alegătorii conștienți de drepturile lor! Trăiască reprezentantul tuturor luptătorilor, dr. Lucaciu și alegătorii săi! Români din Șomcuta.

Caransebeș. Trimitem și noi salutările noastre bravului și felicitările noastre aprigului luptător dr. Lucaciu! Dr. Ciurdar, Tatar, Zefța, Iosif Bălan, Adrian Diaconovich.

București. Toate fericirile din partea mea și a neamului (indescifrabil).

Turocz-szt-Marton. Valasztasahoz fogadja öszinte üdvözlötök. Să trăiască! A totok nevében. Mudran Pal.

Sibiu. Salutând reînvierea Bihorului și izbânda steagului național, fericiri giranți pentru dreptate! Ioan Cristian, Lemény, Lupaș, Moga, Enescu, Borcea, Murășan, Vancu, I. Borcea, Comșa, Câmpușan, Sintion, Benesc Ștefan Popoviciu, Tăslăuna.

Berchtesgaden. Înviorați de vestea alegerii de la Beiuș, ne gândim cu dragoste la noul deputat al Beiușului și la alegătorii săi Clorinda M. Georgescu, Mariana I. Godan, M.A. Georgescu, Iordan, Bogdan, Dimitrie Horvat / Turnu Severin.

Megidia. Învingătorului de la Beiuș și neîntrecutul luptător respectuoase felicitări. Dr. Titus Pop.

Apoldul Mare. Părintelui neamului românesc îi trimit salutări trei catane: Stoica, Santea, N. Ioaneș.

Sovrana. Am fost în casa dvoastră, am fost la dna în Seghedin, în Gyarutca, sunt cu tot sufletul român, mă aflu îndatorat a vă gratula. Și poftesc de la Dumnezeu ca la mulți ani să vă dăruiește putere și sănătate ca să puteți să reprezentați poporul român în parlamentul ungar. Trăiți la mulți ani! Cu salutări frățești, I. Vasilie.

Viena. Prea iubite Bade Vasilie! Primește gratulațiunile noastre sincere! Să trăiești la mulți ani scumpul nostru! La mulți ani să trăiești pentru binele și viitorul iubitei noastre națiuni române! Învingerea să fie lumina înaintării națiunii noastre: Alexiu Pavel, Carol P.

Nagy Szombat. Testvéreink gyözelméhez öszintén gratulalunk. Să trăiască Lucaci! Dr. Ivanka, tot nemzeti képviselő, D. Pietor, Ivan Wallnek, Dr. Zatureczky, Mykiska, Zigmundik, O. Lesensky, Fedor Kallay.

România. Din țara libertății salutăm învingerea celui ce ni-o prepară. Vine-o dalbă primăvară! Sextil Pușcariu, Goina, Dr. Lacea, I. D. Galusca, Lucian Bologna, Lucia Bologna.

Weisser Hirsch. Fratele Vasile! Din tot sufletul te felicit pe tine și pe bravii tăi alegători la strălucita ta învingere de la Beiuș! Numai tu ai putut raporta atâta glorie – și numai tu ai putut trezi Bihorul! Te salut frățește. Dr. Nic. Onea.

Nameszto. Szívélyesen üdvözlöm véreim nevében. Sakicsak.

Constantinopole. Alindu-mă de câteva zile aici de abia astăzi am putut primi știrea că ai fost deputat la Beiuș. Ca vechi prieten de cruce și ca român, te felicit din toată inima pentru izbânda strălucită, de care ați avut și tu și alegătorii tăi parte și doresc ca această entuziasmatoare izbândă să fie începutul unei ere mai norocoase și mai favorabile pentru realizarea aspirațiunilor neamului nostru.

De Dumnezeu să trăiești să fi sănătos și să poți lupta bărbătește și cu succes pentru ridicarea neamului tău! etc. Al tău ca frate - Dr. I. Casianu.

Roma. Costel Gandalfă, cuprinși de cele mai îmbucurătoare și mai sărbătorești simțăminte, ce un fapt de atâta însemnătate pentru noi toți ca alegerea de deputat dietal al clar voastre în cercul Beiușului – le poate deștepta în inima românilor drept simțitor mândrii de o așa strălucită și mult promițătoare învingere: ne-am grăbit și noi târziu urmași ai d-voastre de aici din „Cetatea eternă” propagandiști români, cari profesăm, ca și d-voastre aceleași principii și idei, această deviză, suntem de aceleași doruri și speranțe: binele și mântuirea poporului – ca să aducem d-voastre respectuoasele noastre omagii, caldele noastre gratulări și urări de bine, iubitelui nostru popor, care știe să-și aleagă de apărător al drepturilor sale pe cel mai adevărat prieten și pe cel mai iubitor fiu al său. Noi nu ne îndoim de loc de dreapta simțire a poporului de astădată, punându-și el în d-voastre speranțele! O dare – ar cerul ca să se împlinească odată și dorurile noastre, care întorcându-se odată spre mai bine cursul acesta al vremii și peste națiunea noastră să

răsară un soare mai blând și prietenos, ca să o putem vedea odată mai fericită. Reînnoind gratulările noastre multiplicată cu cele mai respectuoase expresiuni de stimă, am rămas al clarității voastre – credincioși urmași: studenții români din Propaganda.

Govora, județ Vâlcea. Neînvinsule luptător! Națiunea românească din stațiunea balneară Govora îți închină prinosul ei de admirație și te slăvește ca pe un sfânt! Fost-ai sortit ca din dogoarea atâtor inimi românești să aprinzi lumina ce azvârle rază și scânteii în viitor! N-ai șovăit o clipă și biruința ta îți dă dreptul la toată jertfa noastră! Blândă și duioasă frunte senină, putere fără preget minte ascuțită, inimă fără hotare, primește drag caldele noastre urări și gândește că și dincoace trăiești în sufletul fiecăruia dintre noi! Poporului tău scump, care și-a pus viața între el și sacra cauză dă-i înălțătoarea ta binecuvântare! O mulțime de iscălituri.

Raportul oficios despre alegere

Pretorele din Vașcău a prezentat vicecomitetului comitatului Bihor raportul său despre alegerea de la Beiuș. Acest raport e cea mai categorică dezmințire a zvonurilor tendențioase puse în circulație de presa evreiască.

În raport între altele se zice:

N-am putut să descopăr niciieri nici o agitație, nici un fapt contrar statului. Nici dl. Lucaciu, nici soții lui n-au agitat. Trebe să declar că nu sunt adevărate știrile tendențioase ale presei din capitală anume că românii ar fi purtat cocarde treicolore, ar fi arborat pe case steaguri naționale, ar fi cântat cântece nepatriotice, că preoții i-ar fi jurat pe alegători etc.

Ce s-a întâmplat după alegeri

Terorizările celor învinși n-au încetat nici după alegere. Ei băteau pe singuraticii oameni, aprindeau și șicanau.

Fruntașul român din Beiuș, Ilarie Crișan a fost atacat mișelește ziua de amiază, pe drumul deschis și rănit cu pietre de către ungurii din comuna Finiș.

Un băiat de 16 ani care venea de la moară cu făină a fost tras de pe cal, bătut în modul cel mai brutal, iar făina i-au presărat d-ea lungul drumului.

Pus-au focul la mai multe edificii românești.

N-au lăsat să treiere oamenii bucatele.

Rupta-u cingătoarele de la țărâncile noastre.

Și alte brutalități s-au făcut, ce însă nu le înșirăm, căci acestea sunt insultătoare pentru a ilustra pe contrarii noștri.

Petiție contra alegerii

Și din articolii ziarelor ce reproducem mai la vale se poate vedea că partida noastră s-a purtat în modul cel mai pacinic. Exemplara disciplină deplină convingere, ce s-a arătat la alegătorii noștri e ca în povești. Cu toate acestea contrarii noștri, fără nici o mustrare de conștiință, au petiționat alegerea pe motiv de agitație. E din cale afară de revoltător să cetești ce moțiuni inventează, să provoacă în petiție. Cică au venit preoți din România și din Ardeal, îmbrăcați în haine țărănești cari cu... au fost fanatizat poporul.

Acești oameni în adevăr sunt de compătimit, căci nu știu ce scriu.

Adeca ei voiesc să nimicească o alegere atât de curată: că aceasta Fie! Cel puțin la a doua alegere nu se va da nici un vot românesc pentru candidatul kossuthist.

Presa română despre candidare

Toate foile românești au înregistrat candidarea lui Lucaciu la Beiuș în termenii cei mai călduroși. „Tribuna” din Ardeal în numărul de la 2/15 august scrie următorul articol

de fond.

Trăiască Vasile Lucaciu!

O telegramă despre care am pomenit ieri a scormonit, în tusculanul său pe leul din Șişești. Conferința dietorală din Beiuș a oferit pe cale telegrafică candidatura la mandatul cercului vechiului și neînfricatului luptător dr. Vasile Lucaciu secretarul general al partidului național. Târziu în noapte am fost avizați că a și sosit răspunsul și în Șişești: Vasile Lucaciu a primit candidatura.

Vestea aceasta va străbate ca un fulger în toată lumea românească, stârnind mare și generală însuflețire. Căci numele acesta care alintase visele neamului aproape două decenii, mai are și azi atâta putere de sugestie încât să facă să vibreze toate inimile, toate dorurile românești. Și pentru succesul luptei dintr-un cerc din Bihor de aceasta era nevoie. De o însuflețire unanimă a neamului întreg care să ridice pe toată linia norodul adânc zdruncinat al acestor cercuri.

Cine putea naște această însuflețire decât numele lui pe care-l cântă doinele, pe care-l spun poveștile, numele cel mai popular, ce a existat vreodată la noi la români? Cine putea altul să-o facă asta decât el care și-a meritat dragostea și popularitatea aceasta, nu prin fraze, nici prin declarații, ci prin martirul temnițelor, prin un martiriu, care nu este mai mic decât al lui Silvio Pehico și care a fertilizat atât de mult cauza neamului nostru. De la el încoace au fost mulți care au fost luați pe aripile faimei, mai mult ori mai puțin meritând-o nu a fost însă nici unul să-și fi răscumpărat numele prin sacrificii și suferințe, care în loc să-l îndoiaie aveau darul să-l facă tot mai dârș și îndărătnic.

Cu toate acestea, după ce idee mare a politicei memorandiste nu izbutise așa precum s-ar fi așteptat și cum trebuia în urma mai multor sacrificii ca și cum și-ar fi legat viața de această idee, el apune deodată cu ea, retrăgându-se parcă dezgustat, decepționat, ostenit. Era oare aceasta o reacție aceeași care în 1848 aruncară în completă apatie pe nenorocitul erou al armatelor române ori dezgustul întregilor care de obicei nasc pe urma insuccesului politic și care l-au cruțat nici pe dânsul, ori ostenise într-adevăr luptătorul, nu vrem să cercetăm noi aici. Un lucru însă știau toți, care cunoșteau energiile pe câte le-a anunțat omul acesta: că leul din Șişești n-a amuțit ce doarme. Că va veni o zi când se va deștepta și-n acea zi trenul luptelor noastre își va recăpăta din nou pe personificatul forței aspirațiilor și dorințelor noastre naționale. Căci el a fost nu numai o sinteză a acestor dorințe și aspirații ci și o imagine vie a puterii trebuitoare pentru întreruperea lor. Ziua aceasta a sosit. Al Beiușului este meritul de a-l fi readus pe Lucaciu în arenă. A Beiușului rămâne însă și marea răspundere de a-l alege pe Vasile Lucaciu. Căci Vasile Lucaciu nu este iertat să cadă. El duce în cercul Beiușului nu steagul de simplu candidat al unui cerc electoral, ci steagul nostru al tuturor, steagul care simbolizează trecutul, prezentul și viitorul nostru național.

În cercul Beiuș trebuie să dispară acum orice disensiune, orice resentiment că ar putea să dezbine și să nu unească. Mai ieri, alaltăieri ziarul nostru a fost bănuit că din motive confesionale a combătut pe episcopul greco-catolic al Orăzii Mari, iar cunoscutul profesor de acolo Radu Ghedeon ne acuză de-a dreptul că inspirați în toate actele noastre de tendințe confesionale. Candidarea părintelui Lucaciu, vine nu se poate mai la vreme, ca să dea cea mai elocventă consimțire acestor acuzațiuni. Și iarăși vine ca să ni-i pună la probă pe acuzații noștri, să le ia odată pentru totdeauna din mâini arma aceasta, cu cari izbutesc câteodată să se apere. Și vom urmări acum cu deosebită atenție în toți pașii lor.

Cât pentru alegătorii din cerc, ei să nu piardă niciodată din vedere că o lume întregă de români privesc la dânsii. Să nu uite nici pentru un moment controlul acesta al neamului întreg, care îi urmărește. Gândindu-i mereu la el, aceasta le va fi un reazim în

orice moment de slăbiciune, de îndoială. Căci este totuși un mare lucru când știi că pentru un fapt al tău ușuratic ori slab de înger, îi atragi hula și blestemul unui neam întreg. Este totuși mare lucru când știi că prin o nenorocire a ta tu faci să roșească obrazul nu numai al tău, nici măcar al unui cerc ci al unui popor întreg. Iar în momentul în care beiușenii și-au ales pe Lucaciu de candidat al lor, toate cad îndoit în cumpănă pentru el. Îi conjurăm deci în numele tuturor, să fie toți dacă va fi nevoie, chiar pentru eroi, pentru a duce steagul național la izbândă.

Trăiască Vasile Lucaciu!

Presa despre alegere

Presa română și cea străină au comentat pe larg alegerea de la Beiuș, aducând părintelui Lucaciu și bravilor alegători cele mai elogioase felicitări. „Neamul românesc” din București, sub titlul „Alegere de la Beiuș și păr. Lucaciu”, marelui învățător român, profesorul universitar N. Iorga, scrie următorul articol.

„Românii au câștigat o mare luptă politică în părțile Beiușului: ei au ales acolo, pentru întâiași dată, după un lung șir de unguri și evrei, pe unul din ai lor, pe părintele Vasile Lucaciu”.

Câteva lămuriri asupra ținutului și asupra alesului vor folosi cetitorilor pentru a înțelege mai bine de ce este vorba Beiușul său cum i se mai zice Binuș e un orașel curat și bine clădit, pe care-l înconjoară sate bogate care se poate dovedi prin acte că au fost totdeauna românești, numai la Târcaia s-au aciuat unguri din cei mai pătimiși și porniți, pentru care e o nimic toată a se încăiera și a vărsa sânge pentru interese personale, locale ori naționale. Tăricenii sunt cunoscuți pentru aceasta cum sunt cunoscuți în București Mitocanit, pe ei să răzima propaganda electorală a evreului Kardos, când era vorba de bătaie. În Beiuș a fost, în veacul XVIII-lea o colonie puternică de negustori greci, între cari și destui străini, de la dânșii vine una din spațioasele biserici, aceia care este astăzi a uniților. Episcopul românesc unit din Oradea își are în Beiuș o „curte”, o reședință de modă veche: episcopia, foarte bogată, are multe pământuri și le administrează ca orice proprietariu. Înaintașul vlădicăi de astăzi Mihail Pavel un om avut pentru biserica, școala, săracii și neamul său românesc, a făcut un gimnaziu. Maghiarizarea îl amenință de mult, și a pătruns chiar în sensul superior mulți profesori, între cari fostul director Buteanu, se împacă destul de bine cu această idee; ba unul Radu Cuparu, și-a schimbat numele în acela de „Gedeon”, ca să poată scrie mai „patriotică” în foile maghiare. Sunt și alții însă cari nu văd lucrurile astfel, și toate tinerime din școală simte ca dânșii. Ei pregătesc altfel de vremuri pentru acest ținut, care se putea crede, acum câțva timp, copt pentru... De cercul Beiușului, pe lângă frumoasele sate de care am vorbit se ține și târgul Vașcăului, care e dintre cele mai plăcute. Românii nu stau mai bine acolo decât la Beiuș.

Pentru mare încercare de a scoate cel dintâiu deputat român din Beiuș, a fost ales părintele din Șișești, Vasile Lucaciu. Anumite considerații cari au oprit un timp participarea sa la luptele politice, au tăcut data acesta; pentru public măcar toți românii se arătau bucuroși de această candidatură și se gătiseră a lupta pentru dânsa.

Părintele Lucaciu e un român din părțile Sătmăruului, așa de primejdut supt raportul național. A făcut studii înalte de teologie în Roma, de unde s-a întors cu titlul de doctor. A fost preot, apoi profesor la școli secundare ungurești. Vocația nu i se desemnează însă atunci. Și-a luat apoi, lăsând situația ce avea în învățământ, parohia din Șișești în aceleași părți ungurene de lângă Ardeal.

De acolo a pornit pentru a lua o parte însemnată la luptă națională îndârjită de acum zece-cincisprezece ani”. S-a impus de la început prin frumusețea feței sale „române”, de cleric catolic/preoții de pe acolo se poartă rași ca și colegii lor romano-catolici/prin

siguranță de sine, prin armonia gesturilor, învățată la bunele școli de predicatori ale Romei, prin „rontunzimea frazei sale și puțința de a vorbi curgători și înflorit asupra chestiilor generale”. Talentul înnăscut și buna pregătire pentru elocvența amvonului au dat românilor de acolo pe cel mai mare orator al lor. Prin acestea însușiri a căpătat o înrăurire și o popularitate nemărginită, la care un răsunet e cunoscută doina ce i s-a făcut în anii cât a stat, pe urma procesului Memorandului, la temniță din Vaț. Toți tovarășii săi au fost puși în umbră de dânsul, cel mai talentat, dacă nu și cel mai călduros un suflet și mai exclusiv național.

N-aș zice că aceasta l-a făcut să fie lăsat la o parte atâta vreme cât păr. Lucaciu s-a ocupat de parohia sa și de redactarea unei „Reviste catolice”, altfel slabe. Desigur că în chestii esențiale reverendul părinte avea alte păreri decât cele dominante. Oricum, într-o vreme când s-a chemat la o nouă viață domnul Șerban din Făgăraș, e o satisfacție legitimă și pentru public că părintele Lucaciu apare din nou pe planul întâi.

Doream să intre în Cameră. Talentul său va fi foarte apreciat acolo și de dușmani. Și cu înțelepciunea-i neconținut adăugită într-o viață de felurite încercări, noul deputat va putea aduce servicii esențiale neamului, părintele e o figură foarte cunoscută în multe cercuri, acesta face o deosebită bucurie.

Tot dr. N. Jorga în „Neamul Românesc” de la 23 august, sub titlul „Învățămintele din biruința de la Beiuș”, scrie următorul articol: „Am spus într-un alt articol că Beiușul, unde s-a ales părintele Lucaciu cu o așa de zdrobitoare majoritate și în împrejurări, care îndeamnă și asigură așa de mult că acest centru bihorean care curte episcopală, are mare proprietate românească, reprezentată prin aceiași foarte bogată episcopală românească din Oradea, că are un liceu, și să adăugim o școală mai înaltă de fete, că în clădirile bune și trainice ale pacinicului oraș să adăpostească mulți români din inteligență”.

Dar nu acesta a făcut alegerea de săptămâna trecută, alegerea care înseamnă o biruință măreață și puțin cam neașteptată de orice cunoscător al lucrurilor. Profesorii liceului amenință cu maghiarizarea n-au uitat exemplele lui Butyan Ianos și ale noului Gedeon; oricum ei n-au crezut că trebuie să primejduiască situația lor și a școlii, la care funcționează amestecându-se în alegerea, în aceia aveau încredere pe „domnii de român” din Beiuș și Vascău, pe aceia care-și i-au ungueroaice de nevestă, vorbesc ungurește în casă și cresc serioși candidați pentru denaționalizare supt ochiul zâmbitor al administrațiilor, ei se uitau printre rândurile acestora pierduți, pentru a descoperi câte un om rar prin credință și curajul său, din care să se poată descoperi un stegar pentru luptele naționale din viitor. Din partea lor, țărani erau cercetați numai la câțiva ani odată de „corteși”, agenții candidaților unguri sau ungaro-iudei, care plăteau doi, trei, patru zloți, pentru „pielea de măgar” a valahului. Unii nu vor fi primit mulți rămâneau acasă, dar se ducea dăstul pentru a scoate din urnă un necunoscut un dușman, care nu putuse să-și spuie măcar două vorbe la inimă. Odată ce n-aveau de ales odată ce candidatul român nu venea la dânsii în satul lor, odată ce nu frige pita la masa popii, judelui, învingătorului lor, odată ce se mulțumea să scrie în gazeta pe care n-o ceteau mulți pe sate, ce voiați să facă bieții de creștini negăjiți.

De când a venit un om cu trecut, cu fapte, cu ochi și graiu la dânsii și le-au vorbit frumos românește, ei s-au ridicat ca legiuni deprinse de mult să lupte și au strigat în auzul celor mari, de cari a... , că și nu voiesc pe altul decât pe „doftoru Lucaciu, popă românesc”.

***

„Neues Pester Journal” dăscălește pe deputații unguri pentru purtarea lor față de deputații români spunând că aceasta a contribuit la rezultatul de la Beiuș.

„În camera ungară – zice – a intrat un partid naționalist care a primit de la alegători mandatul de a reprezenta un program naționalist”. Platforma pe care se pun deputații

naționaliști este discutabilă. Dar armele discuției sunt argumentele și singura tendință îndreptățită a discuției este de a convinge pe adversar. Reprezentanții noștri însă s-au făcut discuția cu mult mai ușor – comanda: ei nu au căutat să bată pe deputații naționaliști cu argumente, ci cu zbirere și vocificări.

***

S-a aflat și o foaie maghiară care să arate toate sălbăticiile făcute de unguri. „Nagyvaradi ujsag”, în articolul „După Beiuș” scrie următoarele:

„Un Kardos Arpad, nu e un om cu al cărui nume s-ar putea face politică serioasă în statul acesta. Cu deosebire dacă Vasile Lucaciu este candidatul românilor, care e un om mai cu cultură europeană, cu știință mare, cu creier impunător, cu inteligență modernă, dar mai este și martir Tancsics Mihaly al românilor. Față cu un astfel de bărbat a fost curată negliobie a candida oameni de pănura lui Kardos”.

Am fost contra măsurilor preventive, cu care au căutat să înspăimânte, să terorizeze pe alegători. A fost de prevăzut că prin acest cinstit guvern a concentrat forțele lor.

Ce s-a întâmplat la Beiuș în ziua alegerii nu se poate descrie. Lucrurile întâmplate trebuie văzute și înțelese. Într-o parte era armata adunată cu forță desfrânată, zbirând în dispoziție ucigătoare, răsculată cu numele lui Kardos, plătită, beată. La vederea acestei tabere nu sa roșit fața și m-am rușinat că sunt ungar. Dimineța la 5 ceasuri împărțeau deja agenții provocatori ai guvernului ... cu ridicata. Halasz Lajos era acolo între ei în piață și în buzunarul stâng al pardesiului avea o mare pungă cu parale. În calitate de deputat nu i-a fost rușine să se prezinte astfel și să se facă ridicol... pentru că l-au văzut și ziariștii din capitală și cei streini și l-au judecat, și au zis de un asemenea tempo copilăresc. Afară de aceasta însăși jandarmii au îndemnat pe flăcăii țărăieni.

Mergeți și atacați pe valahi, pentru că avem poruncă, ca orice faptă a alegătorilor kossuthiști să o sprijinim chiar și cu sulita.

Că banda aceasta netrebnică, închiriată nu s-a pretat la un măcel îngrozitor, că se mulțumi dispozițiilor și atențiunii înțelepte, demne și drepte a lui dr. Velmann Resto.

Domnii mei, oare nu acela e trădător de patrie care aruncă în noroi cinstea steagului unguresc atât de pe față, cu mijloace josnice și necinstește mărimea patriei și a ideilor independente?

De cealaltă parte românii. O mulțime de popor atât de liniștită, atât de pașnică, atât de blândă, atât de flegmatică încât n-am mai văzut la alegeri, deși am văzut multe alegeri.

Unde se găsește acum un ziar, care să reproducă așa cum au decurs evenimentele zilei de alegere? Iată-le:

Au bătut trei ziariști și au provocat în piață atac din partea jandarmilor – alegătorii partidei lui Kardos. Au voit să spargă cordonul în buna lor dispoziție de a se bate partizanii lui Kardos.

Au aruncat cu pietre din turnurile bisericilor-partizanului Kardos.

Au deținut și insultat deputații și ziariștii – jandarmi.

Au pătruns în comuna Crăsnia, au spart ușile și au străpuns trei femei și o copilă de patru ani și i-au bătut – partizanii lui Kardos. Am văzut cu ochii mei victimele disperate. Anei Borha i-au străpuns capul, așa că poate niciodată nu se va vindeca. Pe femeia lui Vasile Poruț și pe copila de patru ani Floarea Vesea, le-au străpuns în gât. Mariei Vesea i-au rupt mâna în casa ei, mișeii flăcăi țărăieni, pe lângă asistența jandarmilor, pentru că bărbații acestor femei au mers să voteze pe Lucaciu. Eu singur n-aș crede, dacă n-aș fi văzut.

Afără de acesta, câte și câte bătăi, câte dețineri! Dar sunt dator dreptății să declar: jur, că dintre alegătorii lui Lucaciu niciunul n-a tulburat ordinea. Mai bine a răbdat poporul

acela de slavi oprimat, dar n-a lăsat să-l terorizeze.

***

„N. Freie Presse”, în nr. său de la 29 august scrie despre biruința de la Beiuș, un lung și foarte instructiv articol, din care extragem următoarele:

„În comitatul Bihor, al cărui nume trezește în orice ungar sute de amintiri din istoria lui națională, pe care l-au câștigat românii ceea ce constituie totodată o mare înfrângere pe tărâmul luptelor naționale. Lupta a fost foarte iritată și în decursul alegerii au fost aprinse multe case”.

Națiunea ungurească nu va slăbi de sine înțeleș în mod esențial, prin pierderea unui mandat nici nu se decid azi luptele naționale, ca odinioară pe timpul lui Homer, prin dueluri izolate. Dar creșterea conștiinței naționale a românilor care va urma în mod natural chiar în timpul când încă și azi stăm cu mirare în fața faptului că o mână de croați a fost în stare să împiedice mai multe săptămâni de zile activitatea puternicului parlament ungar.

Mai la vale continuă:

- Națiunea ungurească s-a izolat cu desăvârșire prin propria ei vină, ea are o politică pe care nu cutează să o urmeze nici statele mai puternice, adică aceea de a fi fără prieteni și fără aliați, azi când toate țările și popoarele tind să se asocieze în grupuri de prieteni.

- Un popor care a dus o astfel de luptă bărbătească, cu astfel de conducători, merită să trăiască!

Copiat prin mine, Titus L. ROȘU, după originalul lui Petru E. PAPP, (manuscris împrumutat de autorul „Cronicii”)

Notă: Atunci se cânta poezia:

Trăiască dr. Vasile Lucaciu

(Melodia: Hai să dăm mână cu mână)

Sună buciumul la munte
Vin Români mii și sute
În Beiuș din depărtare
Vin cu toții la votare
Tra-la-la-la

Mizieșul vine'n frunte
Cu crengi verzi și steaguri multe
Săn-Mărtinul umple golul
Iar Delanii vin cu zborul
Tra-la-la-la

Negru-i cu preotu'n frunte
Dumnezeu să le ajute
Sohodolul cântând dulce
La Beiuș și el se duce
Tra-la-la-la

Vaşcăuane, Român verce
Tatăl din cer, el te vede
Cum păstrezi al tău renume

Cinstit de întreaga lume
Tra-la-la-la

Tu Luncane de-omenie
Nu'ți da votul pe sâmbrie
Pentru Lucaciu sari în luptă
Rău în bine el strămută!
Tra-la-la-la

Cirșciorene viță bună
N'astepta să ți se spună
Cine-i Lucaciu! Ce dorește
Credința Tu ți-o păzește!
Tra-la-la-la

La Călugări suflă ventul
Bucură-se și pământul
Lucaciu al nost când pășește
La hotar și ne grăiește
Tra-la-la-la

Câmp, Coleștii și Poiana
Stau și ele toate gata
Ca să plece la votare
Pe-a lui Lucaciu nume mare
Tra-la-la-la

Cărpinetu', sat de frunte
Știe bine cum să lupte
Pentru drepturi și națiune
Pentru limba noastei nume!
Tra-la-la-la

Cei de pe valea Baiței
Mânați de-amarul vieții
Caută-și și ei lecuire
Între-a noastre dese șire
Tra-la-la-la

Iar în cercul Dumbrăvani
Șase sate, toți sermani
Resăriți din codri verzi
Cinste de la ei să'nveți!
Tra-la-la-la

Șase sate, ce-au legat
La Rienî notariat
Vin i ele'n voie mare
Pentru Lucaciu la votare!

Tra-la-la-la

Lăzureni și cusiiș
Bălaleni și Hinchiriș
Bravi ați fost voi totdeauna
Arătați-ve ș'acum!
Tra-la-la-la

Din Petroasă până'n Sebis
Trece carul greu pietriș
Vine Lucaciu iar la voi
Să ve scoată din nevoi!
Tra-la-la-la

Bineșelane, Cresuiene
Nu lăcomi tu la pene
Fie albe, fie roșii
Frunze verzi purtau strămoșii
Tra-la-la-la

Nimoești și Curățele
Nu's ei făcători de rele
Ved doar cum vecinul Burda
Respinge banul lui Iuda
Tra-la-la-la

Cărbunarii și Budurasa
Seliste, Talp, Teleciu Saca
Așceaptă cu nerăbdare
Ziua cea de luptă mare!
Tra-la-la-la

Chăbeștii și Meziadul
De te-ai înfrăți cu iadul
Nici atuncia nu-i poți rupe
Cu mite și vorbe multe
Tra-la-la-la

Ei cu toții șciu prea bine
Cine-i Lucaciu de-unde vine
Știm că el e cel dintâi
Dintre toți Români vîi
Tra-la-la-la

Frunză verde de secară
Toți cu Lucaciu votăm iar
Cine n'o vrea să ne-asculte
Nici D-zeu nu'i ajute!
Tra-la-la-la

Haidați dară frați cu toții
Că ne-ar blăstăma nepoții
Și ne-ar râde lumea ntreagă
De-ar fi altul să se-aleagă!
Tra-la-la-la

Nu ne trebe nicio mită
Că legea noastră i cinstită
Ș'am dori și noi odată
S'o spălăm rușinea toată
Tra-la-la-la

Nici pe sute nici pe mii
Nu ne dăm ai noști copii
Tot Românul să grăiască

Anexa 5

Istoricul Nicolae Iorga despre Leul de la Șișești

Vasile Lucaciu

O amintire mare, scăzută de mizeriile zilei prezente, dispare d'inaintea ochilor noștri odată cu bătrânul cleric care și-a isprăvit, singuratec, suferințele la Sătmar.

Odată, pe când oamenii cari îmbătrânesc astăzi își începeau vieața, contra urgiei Ungariei desnaționalizatoare, a lui Tisza tatăl și Tisza fiul, s'a ridicat un popă de sat român, ca în zilele acelea eroice când ajungea o reverendă veche și o cruce de lemn pentru ca mii și mii de țărani să samene cu trupurile lor calea dreptății. A fost un simbol pentru mulțimile care văd și simt, lucrează și biruiesc prin simbol. Și el a știut, prinzând dela început sufletul neamului obișnuit a voi preoții cu crucea în frunte mai presus de avocați și alte spețe de oameni, să fie vrednic de această credință a mulțimilor care prin el mergeau spre luminosul necunoscut.

Frumos, cu capul roman rotund, cu liniștiții ochi mari negri, cu gura fin tăiată ca de un artist antic,

Zdravăn și proporționat în toată făptura sa deplină, el aducea înaintea închisiției Curților maghiare ceva din acea maiestate a Romei pe care-i plăcea s'o amintească.

Și, pe lângă aceasta, din studiile sale prin seminariile catolice ale Romei nouă, acea elocvență de amvon, solemnă și răsunătoare, care, pe atunci mai ales, trezea o reală admirație și la dușmani când atingea lucrurile cele mari ale lumii și ale omului.

I-a trebuit, pentru romantismul popular, și fondul de întunerec al unei temniți. Curtea s'a grăbit să-l dea îndărătnicului.

Și atunci acei păreți de piatră s'au dus gânduri recunoscătoare, îndemnuri de stăruință până la capăt și triste doine răsărite spontan în răzlețirea satelor care de mult n'aveau pe cine să cânte.

Ce a fost pe urmă? Împrejurări omenești...

Cine știe ce se va prinde cândva de fiecare din noi când nu vom putea stăpâni vremea noastră! Nimic nu va putea distruge însă în mărturiile acelor timpuri această icoană desfăcută pe linia de mucenicie a unui calvar.

Azi, când bătrânul ia cu sine elementele din care s'a dat românismului acest neuitat episod, e drept că aureola pe care greșelile vrâstei o întunecaseră să încunjure din nou capul celui adormit.

1922

Simbolul dela Satu-Mare (Vasile Lucaciu)

S'a desvelit la Satu-Mare, lângă locul unde a fost preot, monumentul lui Vasile Lucaciu.

E un simbol în legătură cu acela care a fost însuși un simbol, un mare și glorificat simbol.

Se dădea lupta eroică pentru drepturile poporului român de sub coroana Sfântului Ștefan, dar mai ales de sub apăsarea unei trufașe clase de magnați și a unei caste de funcționari dresați savant pentru prigonire.

Erau în rândurile ostașilor nației noastre avocați elocvenți înaintea tribunalelor, subtili casuiști juridici, oratori parlamentari cari făceau onoare tribunei, erau profesori cari știau să predice de pe catedra și scriitori pentru cari limba românească n'avea niciun secret. Dar pentru mulțimile pe care se sprijină o astfel de apărare n'ajungea acest mănunchiu de intelectuali. Trebuia omul care să întrupeze în ființa sa văzută, în ținuta și glasul său, în atitudine și gest această luptă. Și chemarea socială să fie din acelea care îngăduie, care impun revelația agresivă a profetului.

Cu fața lui de romană frumusețe severă, cu trupul de atlet, cu glasul tunător, cu mișcarea poruncitoare a brațului, cu haina de preot, ca o togă de tribun, Vasile Lucaciu întrunea aceste însușiri. Războiul național își avea, peste căpeteniile adevărate, icoana consacrată, zeul după vedenia căruia aleargă cetele credincioșilor.

Și pe urmă, - pe urmă nimic.

Era un om ca oricare și, mare dovadă de înțelepciune, nu și-a dat osteneala să pară a fi mai mult decât era.

Astfel nu și-a stricat acel moment reprezentativ în care a încremenit în mintea unui popor întreg înainte de a se turna în bronz monumentul de astăzi, în care, din nou, întrupează, la un ceas de tăgăduiri, rezistența nebiruită a neamului nostru.

16 Decembre 1936

Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, Fundația pentru literatură și artă, București, vol III (1936) și vol IV (1939)

Note:

1. Dr. Lucaciu, Vasile. *Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă*, Baia-Mare, 1892. p. 17-21.

2. Dr. Lucaciu, Vasile. *Biserica S. Uniri a Tuturor Românilor, Adică Mănăstirea Maicei Românilor în ȘIȘEȘCI, Schițe istorice și dare de seamă*, Baia-Mare, 1892. p. 21-26.

3. Calculul este aproximativ și per summa capita. Varul de es. cimenturile în preț de alte câteva mii, nu sunt amintite.

4. *Șișești Vatră Străbună*, vol. VI, pp. 41-88. Ed. Eurotip, Baia Mare, 2016.

CUPRINS

Cuvânt înainte	6
Condiții istorice	8
Capitolul I	11
Copilăria, adolescența și anii de studii	
Capitolul II	28
În vârtoarea vieții	
Capitolul III	43
“Acasă” la Șișești	
Capitolul IV	60
Credința șișeștenilor	
Capitolul V	75
Idealul vieții dr. Vasile Lucaciu	
Capitolul VI	97
Implicare în viața politică	
Capitolul VII	125
Martirajul dr. Vasile Lucaciu	
Capitolul VIII	144
În parlamentul de la Budapesta	
Capitolul IX	177
Europa în război	
Capitolul X	188
Deputat de Galați	
Capitolul XI	203
România în război	
Capitolul XII	226
Întoarcerea “Acasă” la Șișești	
Capitolul XIII	233
Jurământ respectat	
Capitolul XIV	238
Înveșnicirea lui Vasile Lucaciu	
Anexe	262